Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
12
25 B
28

BIBLIOTECA

DE ELOCV-
TIONIS IMITATIO-
NE AC APPARATV LI-
BER VNVS.

*Authore D.Iac.Omphalio Andernaco Iurecon-
ſulto clariſſ.nunc poſtremò accurata recognitio
ne ab eodem emendatus, multisque in locis
auctus, & artium præceptionibus, illu-
ſtriſſimiſque ſententijs lo-
cupletatus.*

Ad Bernhardum Omphalium filium.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

C O L O N I Æ
*Apud Ioannem Birckmannum, &
Theodorum Baumium.*
Anno M. D. LXVII.
Cum Gratia & Priuilegio Cæſ.Maieſt.ad decennium.

Capuccinorum Romæ

IACOBVS OMPHALIVS ANDERNACVS IVRISCONSVLTVS FILIO BERNHARDO OMPHALIO S. D.

QVOD à me qui et languente ætate adfectus, & negotiorum concurſu ſum debilitatus, frequenter ſoles prece contendere, chariſſime fili, vt quem de elocutionis imitatione & apparatu librum vnum in cōmunem ſtudiorum vtilitatē ſuperioribus annis Lutetiæ Pariſiorum conſcripſiſſem, eum vt artium præceptionibus, ſententijsq́ per ocium, quod mihi rarius contingit, illuſtra-

rem, hoc ipſum honeſtiſsimæ tuæ voluntati obſecutus, eo minore faſtidio præſtiti, quòd eundem librum totiens nouis editionibus in vulgus hominum prodire mihi ſit intellectum. Adfert enim res ea non exiguam ſpem mihi, eius libri vſum, quem in ſtudioſos eloquentiæ conferre volui, permultis bonis viris probari. Nec ipſa illa virtus, quam omnes, qui veræ gloriæ cupiditate commouemur, etiam poſteritatis ſenſu ducimur, amplecti debemus, aliam, præter hanc, laudis atque gloriæ prædicationem, laborisq́ue mercedem poſtulat, quæ tota locata eſt, & defixa in perpetua inductione ac voluntate præſtantiſsimarum artium ſtudijs ſeruiendi. Quod cùm à me, qui ingenij ſum exilis, & doctrinæ mediocris, non vlla laudis, quæ mihi ſperan-

ſperanda non eſt, ambitione, ſed communi virtutis voluntate fiat, dabis ſedulò operam, vt cùm in præclaro illo iuris ciuilis, quod ſumma cum eloquentia, oratione illuminata, etiam verborum proprietate à maioribus noſtris nobis eſt relictum, verſeris, tibi planè perſuadeas, non eſſe negligendas præceptiones eloquentiæ, qua ſola artes omnes, quæ alioquin in ſqualore iacere ſolent, præcipuè illuſtrantur. Vale, tuamque valetudinem cura diligenter. Coloniæ pridie Idus Septemb. Anno M.D.LXVI.

IACOBVS OMPHALIVS ANDERNACVS IVRISCONSVLTVS FILIO SVO BERNHARDO OMPHALIO S. D.

SECESSEram nuper, chariſsime Fili, in prædium meum Buchelinum, vt iſtic à Reipublicæ procuratione dimiſsus, animi mei & dolorem, cuius vulnus acerbiſsimum mihi incuſsit amiciſsimi hominis mors inopinata, abijcerẽ: et recordatione communis quaſi ſortis & legis humanæ ad aliquam mœroris deſcenderem remiſsionem. Natura enim adfert, & vſus poſtulat, vt

quum

quum malorum concurſu tanquam tempeſtatum vi erepti, relaxari animos cupimus, leuationem mœroris petamus, vel ab ipſa exquiſita ratione & doctrina philoſophiæ, quæ nos ad temperantiam, modeſtiam, animorumque magnitudinem erudit: commonetque ne aliunde, aut extrinſecus bene aut malè viuendi rationes ſuſpenſas habere, ſed cuncta, quæ nobis præter culpam et peccatum, quo ſemper carere debemus, accidunt, poſita eſſe velimus in animi noſtri magnitudine & excelſitate: vel vt in otio à reliquis negotijs auerſi, nobiſcum meditemur, quid forti et ſapiente homine dignum ſit, quid grauitas, qnid animi magnitudo, quid Reipublicæ dignitas poſtulet atque efflagitet. Neque enim nos, qui veræ gloriæ, poſteritatiſque

ſenſu ducimur, & tempora noſtra omnia ad recolenda optimarum artium ſtudia nobis ſumimus, ita à firmitudine grauitateq́ue animi abijci, aut in mœrorem detrudi oportet, vt à magnarum & præcellentium rerum cogitatione abſtracti, in ſegne otium deturbemur. Quin potiùs magnitudinis noſtræ eſſe putare debemus, vt omnem cogitationem ac mentem, omnes animi motus, omnem ingenij commentationem locatam habere velimus et fixam aut in ſtudijs ſcientiæ & cognitionis: aut conſilijs capiendis de rebus honeſtis, & ad bene beateq́ue viuendum pertinentibus. Nec vlla ætas, quæ quidem non omnino ſit vitioſa, tam eſt mollis, fracta atque effœminata, quæ diffluere deſidia & otio turpi poſſit: cùm etiam ſenes, etſi cor-

poris

*poris minuant labores, exercitatio-
nes tamen animi in honeſtis diſcipli-
nis augeant: quarũ tamen intermiſ-
ſio reprehendẽda non eſt: vt ſicut vo-
lucres, cùm procreationis vtilitatiſ-
que ſuæ cauſſa, quæ vſus poſtulat, con
ſtruxerint, laboris ſui leuãdi cauſſa
liberè volitant: ita nos ciuilibus ac fo
renſibus negotijs defeſſi vacare ge-
ſtimus liberali otio, & cuidam gratæ
ab omnibus moleſtijs vacuitati. Mihi
etiam homini ſeni & ſexagenario
fuit non ſolùm iucunda illa à maiori
bus negotijs intermiſſio: verumetiã
vtilis conſeruandæ valetudini, quæ
certè varia tum fuit, & omnibus no
bis magnæ curæ atque ſtudio: pro-
pterea, quòd ea affecta atque la-
befactata, etiam animi functiones
minuantur, infringaturq́ ea men-
tis alacritas, quæ omnibus magnis*

ſtudijs ſuam adfert cùm dignitatem, tum verò conſtantiam. Huic autem, dum ruri cum vxore & liberis meis chariſsimis ſeruio, veniretque ad me ſalutandi mei cauſsa vir ac Typographus diſertiſsimus, rogaretque vt quem de Elocutionis imitatione & apparatu librum olim Lutetiæ edidiſſem, eum ſucceſsiuis horis, & maiori otio oblato perlatum vel emendarem, ſi quod in eo imprimendo vitium commiſſum eſset: vel orationis rerumque amplitudine illuſtrarem: quaſi hæc mea opera à multis eloquentiæ ſtudioſis efflagitaretur, volui optimi viri & mei amantiſsimi honeſtæ voluntati gratificari: vt vel ſtudium excitarem eloquentiæ, qua nihil vel laudabilius, vel admiratione audientium, vel ſpe egentium præſtantius, vel de

nique vt ſtudijs tuis ſeruirem. Te igitur hortor, & moneo, vt quarum elocutionum formulis ſolida illa, & illuminata dicendi facultas conſtituitur, earum tibi copiam pares: in eamque curam & cogitationem tota mente incumbas, vt nihil quod quidem ad veram, grauem, & ſolidam gloriam pertinet, prætermiſiſſe, aut meam de te conceptam expectationem fefelliſſe videri poſſes. Vale.

LOCI AC CAPITA RERVM, QVAE IN HOC LIBRO EXPLI-cantur.

DE vtilitate imitationis fol. 1
Imitatio qualis eſſe debeat 14
In diſciplinis perdiſcendis adſit oportet ſpes, æmulatio & ſtudium vehemens 18
Quibus lineamentis dictio noſtra ſit tingenda 21
Non orationem modò ad optimorum auctorum imitationem, ſed mentem quoque ad virtutum omnium exemplum eſſe componendam 27
In ſuſcipiendo negotio pro ſua cuique animi corporisque temperatione iudicium faciendum 47
Non debet naturæ noſtræ mediocritas imitationis ſpem voluntatemque auferre 55
Ad quorum ſimilitudinem mens noſtra atq; oratio ſit comparanda 59
Quid ſit imitatio, & eam eſſe duplicem 89
Quæ in orationis imitatiõe fugienda 92

In

In orationis imitatione opus eſſe optimarum Elocutionum apparatu 97
De genere demonſtratiuo 99
Laudandi formulæ 103
Formulæ vituperationis 120
Agendi gratias formulæ 139
De elocutionis cùm amplificatione, tũ exornatione 145
Orationem conſtare ex verbis & ſententijs 164
De affectionibus 175
De genere deliberatiuo 185
Suadendi & monendi 188
Diſſuadendi 195
Hortandi 196
Seruire laudi atque gloriæ 199
Immortalitatem nominis adipiſci 207
Laboris moleſtiam concoquere 211
Rebus ſuis proſpicere 212
Gratulandi 213
Rem familiarem prodigere 215
Infamiam contrahere 119
Falſam laudem quærere 223
Conciliandi & ſtudij deferendi 224
Deferendi ſtudij clauſulæ aliquot 228
Abalienandi 231
Petendi & rogandi 233
Commendandi 239
Commendatio alterius 242

De

Deconſolatione 249
Malis affligi ibid.
Proſpera fortuna vti 151
Animo perturbari 253
Conſolandi 257
Colligere animum 269
De genere iudiciali 272
Accuſandi 279
In fraudem adducendi 282
Inuehendi & calumniandi 284
Exprobrandi & exaggerandi 288
Comminandi 294
Bellum inferendi 295
Defendendi 297
Expurgandi cum honeſta officij commendatione 299
Loci aliquot cõmunes exordiendi per prolepſim in genere demonſtratiuo 304
Exordium epiſtolæ ad amicum 307
Exordium declamationis 309
Loci aliquot communes exordiendi in genere demonſtratiuo rerum & factorum 315
Ratio agendi gratias 321
Exordium generis deliberatiui 328
Expurgandi officij ratio in exordio generis iudicialis 330
Deprecandi 337
Gratu-

Gratulandi 347
Vitam agere 344
Mortem obire ibidem
De quarundam dictionum ſtructura atque iunctione 345
De orationis compoſitione, iunctura, ſonis, & numeris 355

ti ratione, vel eorum, qui ingenij lumine atque eloquentia præſtant, ſimiles in dicendo eſſe velimus, referenda ſanè ea ad optimarum artium, ac rerum cognitionem erit: quando hoc ipſum, quod ex quadam deprauata imitatione ſumitur, vitioſum haberi ſolet. Nam & Siſenna à magnis artium ſcriptoribus eſt reprehenſus, quod magis ad Clitarchum, quam alios eleganti eruditione præſtantes viros ſe effingere, illumque imitari voluerit: cùm etiam, ſi illum adſequi potuiſſet, ab optimo tamen abfuiſſet. Et Cottæ imitatio habita eſt ridicula, qui neglecto optimo dicendi genere, tum verbis, tum ſono ipſo ſubruſtico proſecutus & imitatus eſt antiquitatē. Neque in laude vnquam poſita, ſed temeraria & inconſiderata habita eſt gloriæ imitatrix, popularis illa fama, quæ non virtute & rebus præclarè geſtis, ſed vulgi opinione parata cenſetur. Eſſe enim ſemper optima & cum ſummis virtutibus cumulata debent ea, ad quorum nos imitationem effingere velimus, propterea, quod ipſa illa imitatio proximè ad naturam accedit. Sic enim videmus immanem nonnunquam duritiem imitari patientiam: & liberos ingenium, formas,

oris lineamenta,& pleroſque ſtatus ac motus effingere à parētibus, quorum etiam prę̨ceptis imbuti ad eorum conſuetudinem, moreſque deducuntur. Neque deſunt, qui arbitrentur Archimeden plus valuiſſe in imitandis ſphæræ conuerſionibus, quàm naturam in efficiendis: cùm alioquin nemo opifex imitando conſequi poſsit naturæ ſolertiam.

Imitatione omnium magnarum rerum amplitudine in contineri.

Maxima autem cùm ingenuarum artiũ tum verò ciuilis actionis laus, omniſq; vitæ ratio imitatione continetur: cuius ſtudium adeò magnam in rebus gerendis alacritatem magnitudinemq́; nobis adfert, vt excellentium hominum cogitatione cōformati, ad eorũ omnium, quæ illuſtrē in alijs laudē habent, ambitũ cupiditatemq́; inflammemur: nullaque re alia perinde ad exurgentē verę laudis ac glorię amplitudinē, atq; æmulatione & exēplis incitemur. Omnes enim, qui vel gloriæ iter ingredi, vel in aliqua honeſta laude verſari cupimus, his duobus maximè cōmouemur, æmulatione aut ſimilitudine earum rerum, quas in laude ponimus: & exemplo, quo hoc ipſum quod fit, etiā iure fieri putamus. Declaratq; vim ſuam maximè ipſa natura, cũ homines, quod facere ipſi maiore inge-

nio [illegible] non poſſunt, id tamen rectè, grauiter ac ſplēdidè in altero fieri iudicãt. Cernebat hoc animis princeps orbiſq; terrarum victor Pop. Rom. qui præſtantiſſimorum hominum, quibus ætas illa affluebat, res præclarè geſtas triumphi laude ac ſtatuis erectis ob id maximè illuſtrauit, vt exemplum iuuētus, traducta veluti in memoriam illuſtrium virorũ imagine, quod in publicis priuatiſq; rebus imitaretur, haberet. Vt enim omnibus in rebus naturæ vis admirabilis primas tenet, in qua vniuerſa hominis excellentia & dignitas eſt collocata: qua duce, nulla in vitiorum turpitudine, aut opinionum errore hærere poterimus: propterea quòd ea cuiq; viuendi lex eſt, quæ homini tanquam principi animantium rationem, ſcientiam, virtutumq; omnium cognitionem, beſtijs atq; brutis ſuos ſenſus, ſuum attribuit munus, quę ſtirpes quoque voluit, vt terra altius ſe tollerent, frondeſcerent æſtate, ac fructus funderent, nudarentur hyeme: ſic proximè ad naturam accedit imitatio, vehemens quædam impulſio, qua ad eorum, in quæ alta quadam mente intuemur, ſimilitudinem deducimur, fingimur, informamur. Cuius impulſu literarũ ductus pueri, docētis vo-

cem muſici, hominis induſtriæ ſimula, verba Pſitacus proferre conatur. Et tanquam ruſtici probatam experimento agriculturã in exemplum trahunt: ſic nobis magnum aliquid, atq; arduũ aggreſſuris prudens & ſobrius dux quidam, cuius in veſtigijs deſixi animo atq; cogitatione prudentiam æmulemur quaſi ſignum aliquod ſpectandam, proponi debet: vt quarum rerum gloriam ac laudẽ ambiamus, quibus ducibus eæ laudes comparentur, in ijs exprimendis multum & operæ & diligentiæ ponamus: vt aliorũ, qui idem aliquãdo feliciter ſunt conati, ſucceſſu atq; auſpicijs conformati, optimarum laudum ſpem viamq; ingrediamur: cùm præſertim vſu venire, vt iam diximus, ſoleat, vt qui nullis inſtructi exemplis, nulla excellentioris naturæ bonitate, ceu maiore quodam numine afflati, cuius virtutis effigiem, certo voluntatis iudicio æmulentur, nõ vnum aliquem ſibi proponant, eos quum plurimum diligentię ad id quod aggredi ſtatuiſſent, plurimum ambiguitatis, plurimum deniq; ſolicitudinis ſibi impoſuerint, longè tamen minus quàm ex tanta ſtudij vehementia ſperauerint, cõſequi emolumenti videamus. Nam in rebus gerendis, quarũ nulla expreſſa animo

In rebus agẽdis dux eligendus.

eſt

eſt imago, aut quæ in ſui nos excitet æmulationem, nulla propoſita eſt ſimilitudo, grauis ſæpè & laboris & ſpei faciunda eſt fruſtratio. Et qui non vnum aliquem, in cuius phraſi atq; excellentia omnes animi ſenſus fixos erectoſque detineat, imitandum ſibi proponit, is cùm alienæ phraſeos λέξιν ad ſua refert ſcripta, facilè intelligit, quàm longo interuallo à vera illa & priſtina eloquentiæ indole deiectus in eam verborum profluentiã deuenerit, in qua nulla recti ſermonis facies, nulla antiquitatis ſecula prioris referentis nota, nullum deniq; venuſtatis ac gratiæ veſtigium deprehendatur. Fitque eam ob cauſam, vt & gloriæ, quæ ſtyli æternitatem, tanquam vmbra corpus comitatur, fructu priuetur ampliſsimo, & ſcripta quoque illius perpetuo in ſitu & ſqualore iaceãt inuiſa atque deſpecta. Cuius mei animi iudicium (ne officioſius quàm ſimplex veritatis ratio ferat, quęſita fides exiſtimetur) vel me tacente confirmant Capellæ, Sidonij, Fulgentij, Thomæ, Scoti, cæterorumque ſcripta adeò obſcuris & prodigioſis contaminata figuris, vt in tradendis rerum naturis atque oratione explicandis, non tam conatu, quem maximum præſtitere, quàm in eligendo dictio-

Gloria ſtyli æternitatem ſequitur.

Quantam re bus obſcuri

tatem attu-lerit negle-cta elocutio-nis imitatio.

dictionis filo, ad quod omni ſe mēte componerent, iudicio caruiſſe videantur. Itaq; eadem animi egeſtas, & quædam veluti implacabilis naturæ facies, qua præcipuè laboraſſe videntur, cùm naturæ ſuæ genium propenſionemq; ſecuti neminem ſibi exprimendum ſumpſerint, rerum pulchritudinem nonnihil obſcurauerunt, & eam laudis ac gloriæ amplitudinem, cuius ſtudio omnes, qui ſpe atq; animo de poſteritatis fructu cogitamus, trahimur, magnopere extenuauerunt. Fluit enim & extra alueum fertur inanis illa, tumida & inflata verborum volubilitas, plena pigmentis & puerili fuco, quam neque dicendi temperatio retinet, neque ducit imitatio.

Omnes res magnæ ab exemplo ſumunt exordium.

Et quoniam natura, qua nihil eſſe poteſt callidius, & quæ paruis momentis multa aut effingit, aut mutat, aut detrahit, cunctis rebus magnis & præſtantibus hanc legem indixit, vt quæ in excellenti admirationis ac gloriæ perpetuitate elucerent, ea nec repentè, nec vniuerſa ſe profunderent, ſed lenioribus prætexta initijs, ab exemplo ſumerent exordium, debent illud tamen omnes, & quantum in quoque eſt, perficere, vt quaſcunque in diſciplinas animum intenderint, quo in genere cum aliquo

liquo ſtudij progreſſu ingenijq́ue laude elaborauerint, quarum artium cupiditate flagrent, earum imaginem animo proponant inſpiciendam. Nam ſicut ſine æmulatione, ſine ſtudio, ſine ardore quodam amoris nihil quicquam vel egregium, vel laude præſtãs, vel gloria illuſtre fit: ita nulla ars liberalis ſine interprete, ſine duce, ſine aliqua exercitatione percipi poteſt: neque ſtudia quantumuis magna & vehementia nobis magnopere proſunt conſequendi ſperatum laboris fructum, niſi imaginem eius ceu ideam, quam imitando nobis proponimus depingendam, iam antè animo conceperimus: aut illud, quod eò, quò intendimus ferat & deducat, longa mentis prouiſione cognouerimus. An verò Phidias Mineruæ ſimulachrum facturus, propoſita eximia pulchritudinis ſpecie ac idea, in eaq́ue animi ratione defixus, ad illius ſimilitudinem peniculum & manus non dirigebat? Aut Apelles & Polycletus tam admirabilem venuſtatis gratiam ſuis aſpergere imaginibus, omniumq́ue in ſe oculos artis ipſius miraculo conuertere potuiſſent, niſi hic ab Agelade, ille verò à Pamphilo Præceptore prima artis lineamenta καὶ μονοχρώματα

Phidias pictor.

Apelles.

Polycletus.

Non poſſe vllus artis perfectionem ſine imitatione eſſe.

accepiſſet? Nō potuit ea ſine diligenti imitatione, quæ virtutis quoque æmulatio dicitur, artis perfectio eſſe. Atq; refert Cicero, Heracleotē Zeuxin ſummū pingēdi artificē, & cæteris omnibus artis excellētia egregiè præſtantē, cùm admirabilem Helenæ pulchritudinem pingere vellet, Crotoniatas virgines aliqua magna corporis dignitate præditas ſibi proponi iuſsiſſe, quò rectius ex viuo earum exemplo expreſſæ imaginis veritatem in nudum transferret ſimulachrum. Omnis diſciplinæ initia, omnis rectè agendi ratio, omnia vitæ præcepta ad propoſitum ſibi præſcriptum informantur. Cùm igitur veteres Latino illo ſeculo cùm omni aliarum laudum genere florentiſsimo, tum verò præſtantiſsimorum ingeniorum copia, doctrina, ac eloquentia affluente, animum ſuum atque mentem ad eorum, qui artis alicuius principatum tenere credebantur, rationes hauriendas imbibendaſque traduxerint, in eamque curam atque cogitationem incubuerint, vt Latina & Romana vſi oratione, peregrini ſermonis inſolentiam etiam in Tito Liuio eloquentiſsimo homine ab Aſinio animaduerſam tota vrbe depellerent: quanto maiore cum

Quanto ſtudio maioribus optimarum rerū imitatio fuerit.

ſtudio

ſtudio nos barbari barbaro ſeculo inter Gotthos, Vandalos, Hunnos, Scythas & Thracas nati atque educati, curas noſtras, ſtudia, animorumq́ue ſenſus ab omni alia cogitatione auerſi, ad præcudendam linguam applicare, eamq́; exemplo propoſito, ad natiuam illam veræ Romanæq́; dictionis vrbem adhuc redolentis indolem componere debemus? Illi ſermonem Romanum, quem parui, lactentes, & maternis inhiantes vberibus imbiberant, intra obſtetricum pædagogorumq́; complexus ac colloquia balbutiebant. Nam & Aurelia Cæſaris, quemadmodum & Accia Auguſti, liberorum primam educationē omni eloquentiæ laude inſtituit, & Gracchórum eloquentiæ plurimum ſplendoris attuliſſe primam Corneliæ matris educationem Ciceró ſcribit: & Lælij, Caij filiæ, Muciarumq́; & Liciniarum orationem parentum elegantia tinctam à pueris fuiſſe idem commemorat. Chryſippus etiam infantis balbutiē, ne dediſcendo ſermoni aſſueſceret, prudentis nutricis eloquentia ſtatim corrigi voluit. Nobis veró tot retró actis annis de omni latinæ locutionis poſſeſsione in hanc barbariem ætatis vitio, & quaſi abortientis naturæ iniuria deiectis, tota latina

Aurelia & Accia primā liberorum infantiam eloquentia inſtituerunt.

Cornelia mater Gracchorum.

Chryſippus.

tina lingua ex mutis ſolùm libris, omni dicendi audiendiq́; conſuetudine, ac vſu fere ſublato, diſcenda eſt: vt qui hodie animi ſenſa dicendo efferre, de rebus magnis copioſe, diſertè, atq; illuminatè dicere, ſeneſcentemq́; eloquentiæ laudem ab intermiſſo vſu & hominũ propè obliuione vindicare, ciuilibuſque reſtituere actionibus poſsit, eum nõ iniuria ab omni laude feliciſsimum, & quẽdam inter homines deum mortalem habeamus. Cùm tamen prior ætas maximam eloquentiſsimorum hominum copiam effuderit: quorum ſuccus ille naturalis nullis pigmentis oblitus, ſanguiſq́; incorruptus & integer ad hanc vſq; ætatem vel defuit, vel in paucis admodum hodie effloreſcit. Adeò multis iam annis glorioſa illa ciuitatum gubernatrix, otij ſocia, pacis æmula, ac benè conſtitutæ Reipub. alumna eloquentia, quæ ſplendorem, quæ dignitatem, quę admirationem habeat, quæ ſtantem deijcere, erectum ad Reipub. decus inflammare, populi riſum, lachrymas, ſtrepitum, acclamationem, animorum permotiones quocunq; incubuerit, impellere queat, optata potius, quàm ſperata fuit. Apparet igitur ex his, quæ diximus, in tanta ſeculi noſtri barbaria, & quadam

Eloquentiæ dignitas.

dam

dam recti ſermonis inopia, optimorumq́; Rhetorum egeſtate, neceſſariam eſſe imitationem Romanæ vocis vrbiſq; propriæ, in qua nihil offendi poſsit, nihil diſplicere, nihil animaduerti, quod vel peregrinũ, vel putidum oleat, & quæ totam atque integram ſcriptionis alicuius formam exprimat. Cùm enim ſola ſit orationis dignitas atque admiratio, qua reliquis omnibus animantibus egregiè præſtamus, cùm grauis & plena dignitatis ſit illa ipſa dicendi facultas, quæ, vt Cicero ait, plurimas gratias, firmiſsimas amicitias, maxima ſæpe ſtudia peperit: cùm denique nihil tam barbarum, tam horridum, tam incultum ſit, quòd non ſplendeſcat atque illuſtretur orationis elegantia, cuius vi, in quadã hominum multitudine, & cauſarũ contentione vniuerſa dicentis gloria ſæpe excitatur, nõ oportet eius neglectã eſſe curã atq; ſtudiũ: cùm nõ mediocrẽ, pręſertim in rebus viliorib⁹, nobis imponamus ſolicitudinẽ. Quin potius nobis omni diligẽtia & ſtudio agendũ, ipſa vt oratio, quæ lumen reb⁹ adhibet, ratione & via procedat, omnibuſque ornamentis abundet: fugiatq́; & reformidet, quæ inculta, tetra, aſpera & horrida habeantur. Nam vt nihil abiectius cenſeri

Neceſſaria Rom. ſermonis imitatio.

ſolet

ſolet oratione ſpinoſa, arida, exili, aſpera, horrida, antiquitatem redolente, etiam ab auribus vulgi abhorrēte, neq; concluſa: ita magna eſt eius orationis vis atq; poteſtas, quæ grauis ſit, ſuauis, condita, liberalis, admirabilis, polita, & conſperſa quaſi verborum ſententiarumque floribus: qua grauis ille orator inſtructus ciuitates legibus fundare & ſtabilire, populum efferatum & inſolentem in officiorum religione continere, probos & claros viros laudare, nocentes & facinoroſos caſtigare, aut à flagitijs reuocare, iacentes atque deſides hominum animos ad Reipublicæ decus laudem atq; gloriam excitare, afflictos, & in miſerrimi hominis infeſtum caſum deiectos conſolari, eaque ſalutis & doctrinæ præcepta alijs tradere poſsit, quæ cum bono publico ſunt coniuncta, & plena omnis honeſtiſsimæ dignitatis.

Imitatio qualis eſſe debeat.

SED Imitatio eſſe debet diligens, ſobria, & æmulatione quadam mixta, ne timidi ſemper & imbecilli alienis veſtigijs innixi,

nixi, nunquam excurrere, nihil inuentis addere, audeamus: noſtraque cogitatio, mens atque contentio, quam aſsiduam & acerrimam ingenuarum artium magnitudo poſcit, huc referatur, id reſpiciat, vt cuius phraſin rationeſque omnes imbiberimus, eum non ſolùm aſſequi, ſed etiam pręterire magno aliquo & laudabili conatu enitamur. Nam ſola imitatione, ex qua nihil creſcit, contentum eſſe, tardi, pigri, & omnis laudis ſplendorem refugiẽtis eſt ingenij. Neque enim vlla magna, præſtabilis, ſolida, & nullo ſeculo caſura gloria, quæ ferè de rebus nouis, inuſitatis & aliqua cum admiratione geſtis exurgit, ex imitatione ſola quæſita vnquam fuit: quando aſſecla prima ſibi vendicare non poteſt, coactus vel in ſecundis, vel in tertijs conſiſtere. Quàm autem anguſtis circumſcriptus regionibus orbis ille & circulus omnium liberalium artium, quem Græci ob naturæ ſocietatiſq; conſenſionem, ἐγκυκλοπαιδείαν vocant, & vix dum medius hodie conſtaret, niſi priores illi, cùm nulla cuiuſquam diſciplinæ extarent præcepta, ſola animi magni & excelſi inductione, ſingulari induſtria, inuentione laudabili tam vberes & immortales ingenij ſui fructus, ampliſ-

Tardi eſt ingenij ſola imitatione cõtentum eſſe.

ἐγκυκλοπαιδεία.

ampliſsimarumq; rerum cognitionem po ſteritati tradidiſſent? Spoliati nimirum maximarum artium ſcientia, optimorum exẽplorum copia, naturalium rerum cognitione, philoſophiæ myſterijs, & iucundiſsimo illo delectationis ſenſu, quem bonæ literæ magna cum gratia & laude excitant, in quaſdam ingenij, rationis, ac prudentiæ anguſtias cogeremur. Nec ita magno diſcrimine brutis animantibus ad pabulum atq; paſtum, abdominiſq; delectationem abiectis homines antecelleremus, quę nũc ſcientia ac bene dicẽdi facultate à maioribus tradita atq; excepta ſuperamus. Maius quiddam illi, dum in rerum naturæ cauſis, officijs & cõſecutionibus inquirendis nullum ſpiritum tranquillum ducerent, & excellentius etiam animo ſunt complexi, quàm ingeniorum noſtrorũ acies, in tanta præſertim vel naturæ humilitate, vel pigritia, quæ naſcentis laudis, exurgentiſq; virtutis pulchritudinem corrumpit atque retundit, videre poſsit.

Pigritia exurgentem laudem retundit.

Sed tanquam illis inuentarum artium gloria, & quòd laudabili ſua induſtria ſolicitudines noſtras alleuauerint, ſumma veneratio gratiaq; maxima debetur: ſic committendum nobis non erit, alienam vt diligen-

diam: alieno beneficio, quàm noſtro labore partis opibus vti malimus. Neque enim tanta eſt in naturis hominum & ingenijs tarditas, neq; tanta in rebus obſcuritas, vt nos eas acri ingenij acie, ſi modo aſpexerimus, cernere ac prouidere, & ſi conemur facultate aſſequi, oratione expolire, vetuſtis nouitatem, nouis auctoritatem, faſtiditis gratiam, dubijs fidem, ſuam rebus appellationem, ſuum naturę ſplendorem addere pō poſsimus. Quod tamen ipſum parcè nobis & prudenter faciendum erit, non ſanè, quia non multa transferre in orationem noſtram & vſurpare queamus: licet enim nobis, & magni iam inde ab initio bene conſtitutæ Reipub. Romanæ atque multi clariſsimi viri, ipſe quoque Demoſthenes atq; Cicero idem ſibi permiſerũt: ſed partim, quòd nulla in fabricandis verbis audacia, nulla in transferēdis nouitas, nulla in priſcis vocabulis reliquiſq; ornamentis luxuria ſobrio & prudenti Oratori eſt permittenda: partim etiam, quòd tanquam excellentes artifices, quum corporũ formas atque ideas pingendo imitantur, inſigniore tamen, & veluti inuſitata pulchritudinis facie eas exprimunt, admirabili quadam nouitatis gratia aſperſa: ſic præ-

Non oportere animos noſtros magnarum rerum deſperatione debilitari.

In fabricandis verbis audaciam abeſſe oportere.

Inuentis alienis quomodo vti debeamus.

clarius eſt multò, ita nos inuẽtis vti & alienis, omni vt noſtro Marte excogitaſſe & quaſi peperiſſe videamur, & quæ ab alijs mutuati ſumus, ea omnino illuminatiora, illuſtrioraque noſtris in ſcriptis, quàm in eius, à quo mutuum acceptum fuerit, conſpiciantur: vt non minor in exornando laus, quàm induſtria in inueniendo eluceſcat. Hac enim diligentia conſequemur, vt cùm plurima aliorum ex ſcriptis ad aliquem dicendi ſcribendique vſum referamus, non tam imitatio appareat, quàm laudabilis rerum exornatio quęſita videatur. Neque enim naturæ, niſi ea vitioſiſsima ſit, lege, neq; ſtudiorum progreſſu, neque laboris contentione nobis interdictum eſt, quò minus, quibus poſteriores fuimus, eos curſu vel adæquemus, vel ſuperemus: vel eam conſequamur mediocritatem, quæ ſemper poſita fuit in laude atque dignitate.

IN DISCIPLINIS PERdiſcendis adſit oportet ſpes, æmulatio, & ſtudium vehemens.

Hanc

Spes & Aemulatio duo acerrimi maximarum rerum ſtimuli.

HAnc verò facultatem non modò eos, ex quorum æmulatione ſtudioque propendemus, religioſe imitandi, ſed vel tranſiendi, quod optare, vel adæquandi, quod obtinere poſſumus, duo acerrimi cùm plurimarum maximarumque rerum, tum verò laudis ac gloriæ ſtimuli Spes & Aemulatio nobis dabunt. Illa enim efficit ac præſtat, vt quoniam in hoc exiguo vitæ curriculo, & veluti theatro, in quod naturæ lege intromiſsi ſumus, vnum vel alterū humanæ vitæ actum ſpectaturi, nihil præter hanc laudis ac honeſtatis amplitudinem magnopere ſit expetendum: in ea perſequēda nullo nec labore frangamur, nec debilitemur deſperatione, ac ne mortis quidem periculo ab ea depulſi in otium atq; ſocordiam traducamur. Excitat enim iacētes animos noſtros, & excellentiū virorum cogitatione confirmat, vt ſempiternum quiddam & cum omni poſteritate adęquatum ſpectemus: nec vnquam ab earum rerum, quæ cum reipub. ſplendore, ſalute patrię, ac nominis noſtri æternitate coniūctę fuerint, æmulatione animum abijciamus: nec hunc ſolū, quē diligentiſsimus quisq; affectat, producit ſucceſſum, ſed vniuerſa

honeſti ſtudia fouet, auget, retinet. Hæc verò, niſi cum imitatione coniungatur, perire vniuerſos ſtudij noſtri conatus neceſſe eſt. Primùm enim hanc noſtro ſæculo ſterilitatis infelicitatiſq; damnationem atq; notã inurimus, vt quum omnes ingenuæ artes cùm ætate accreuerint, nullàque omnium intra ſua ſtet rudimenta, nunc demum nihil creſcat, nihil ex tam immenſo rerum complexu eruatur, quod vel eruditionem, vel vitæ augeat cõmoda. Nam imitatio per ſe ipſa nihil auget. Deinde quoniam adæquare, nedum præterire neminem poſſumus, cuius quidem veſtigijs nobis inſiſtendum erit, ad nullum iam eruditionis dignitatiſque faſtigium contendamus. Vt hinc non dubium iudicium facere liceat, Spem & æmulationem, duas illas præclaras pulcherrimarum rerum parentes, nullo nec tempore, nec loco à nobis eſſe dimittendas. Nihil enim egregium, nihil præclarum, nihil magnificum aſſequemur vnquam, niſi ardẽs ſtudium, flagrans æmulationis cupiditas, & ſpes magna in rebus agendis, diſcendiſq; diſciplinis adſit. Vt igitur cæteris in rebus omnibus præclarè agendis, ita in paranda optimarũ rerum elocutione, in conſequenda ſtyli æternitate

Omnes artes cum ætate accreuerunt.

Quæ in rebus præclarè agendis adeſſe oporteat.

tate adeſſe oportet cùm ſpem magnã, tum verò vehementem quandam animi & incitationem, & æmulationem. Recteque à Cicerone ſcriptum eſt, diligentiam omnibus in rebus plurimum valere, hanc præcipuè colendam eſſe nobis, hanc ſemper adhibendam, hac nihil eſſe, quod non aſſequamur: vna enim hac virtute, omnes reliquas in dicẽdo virtutes contineri; etiam ipſam doctrinam parum valere, niſi ea induſtria, ſtudio, labore, diligentia comprobetur. Nam Demoſthenes magnus ille orator dicitur naturæ impedimenta non ſolum diligentia, laboris contentione, & induſtria ſuperaſſe, verumetiam ad cultum & ſplendorem deduxiſſe. Et Cicero ſcribit multum ſe ſtudij ad dicẽdum, & ad omnes bonarum rerũ diſciplinas adhibuiſſe: neque ſibi vnquam acerrimum illud dicendi ſtudium defuiſſe. Nec vllius artis tanta videtur difficultas, quam non flagranti ſtudio, ſi non omnino ſuperare, ſaltem flectere, & in aliquem doctrinæ vſum deducere queamus.

Quibus lineamentis dictio noſtra ſit tingenda.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Permagni tamen intereſt, quo primùm rudimento dictio noſtra imbuatur, ad cuius nos ſimilitudinem tota mente atq; cogitatione quàm diligentiſsimè comparemus. Multos enim, cuius potiſsimum lineamenta imitando effingerent, magna hæſitatio tenuit, quæ & ipſa aliqua ex parte exurgentis ſtudij curſum remorata, perueniendi, quò cõtenderant, conatum aut impediuiſſe, aut certè retardaſſe videri poteſt, cùm tanta ſit, ſicut rerum, ita & auctorum varietas: nec poſsint res natura diuerſiſsimæ, multiplices etiam diſciplinæ, & diſſentientes inter ſe cùm voluntates, tum animorum habitus ingenij vnius anguſtijs aſtringi: Quando, vt Cicero lib. 3. de Oratore inquit, magni intereſt eius, qui diſcere vult, vtrum vnum omnia an omnia neminem, ſed aliud alium putet conſequi poſſe. Si enim putabit omnia poſſe penes vnum conſiſtere, ipſe quoq; ad omnium nitetur facultatem, ſi is deſperabit, in paucis ſe exercebit: ipſis enim contentus erit. Sed horum ego contentionem magnis vtrimque & multis rationibus iactatam adhuc magis, quàm vllo certo conſentienteque diremptam iudicio, propterea

Nondum ſatis inter artium ſcriptores cõuenire, quo primùm rudimento dictio ſit imbuenda.

pru-

prudens hîc remitto, quòd grauis magnorum virorum ingenio atq; doctrina adfluentium auctoritas multiplici eruditione inſtructa, vt ſub Iudice lis hæreret, facile impetrauerit:ſatiſq; conſtet naturam nullam eſſe, quæ non habeat in ſuo genere rès complures, diſsimiles inter ſe, quæ tamen ſingulæ ſuam merentur & habent cùm laudem, tum verò dignitatem. Cuius tamen admirabilis bonitas, & quædam excelſitas in hoc elucet, quod rationis, vi hominem conciliet homini, & ad orationis, & ad vitæ ſocietatem.

Ad illud certè animus noſter & mens tota conuertenda, in hunc conatum voluntas noſtra & exercitatio conijcienda, primùm vt dictionem paulò vnctiorem, ac multarum rerum iucunda varietate aſperſam, & quodam venuſtatis non puerili fuco, ſed ſanguine diffuſo colore eniteſcentem, pertinaci ac vehementi legendi ſcribendiq; vſu nobis paremus, quando non ſolùm in paranda eloquētia, verùm etiam omni diſciplina infirma eſt artis perceptio, ſine ſumma aſsiduitate exercitationis: deinde vt eas præcipuè res, quæ vel magnitudine claræ, vel nouitate admirabiles, vel vtilitate neceſſariæ videntur, in exem- *Qualis dictio paranda.*

plum nobis aſſumamus. Nam ipſa rerum prudens natura, quæ magnas nobis & arduas res excogitãdi tanquam ſemina quædam inſeuit, quę nos altum quiddam & excelſum ſpectantes ad imperãdum, ſi rectè informatus ſit animus, accommodatiores, quàm parendum, procreauit, quæ nos cœleſtis originis noſtræ memores voluit humana omnia leuia ducere, res humanas per tractatas habere, & quæcunq; accidunt tolerabilia putare, hunc quoque animis noſtris ſenſum inſeuit, vt tanquam ædificiorum, arborũ, locorum, ſic quoq; omnium magnarum artium, omnium excellẽtium rerum, omnium officiorum nos delectet magnitudo: ſemperq́; animus noſter gloriæ ac virtutis ſtimulis concitatus, ſummũ quiddam, æternum atque altiſsimum ſpectet, ne ſi earum rerum ambitu inflammetur, quas vulgus humi poſtratus non iudicio, cuius egeſtate vbiq; ferè laborat, ſed temerario animi impetu miratur, à naturæ ſuæ ſtatu receſsiſſe videri queat. Cuius enim ſtultitiæ eſt, ſi nullum in eo, ad quod rationes noſtras comparemus, delectum habeamus: aut etiam mediocribus nos deterioribuſq́; tradiderimus, tam laborioſam & anxiam vnius effingendi ſolicitudinem

Animus noſter omnium magnarum rerum excellentia delectatur.

nem nobis vt imponamus? niſi fortè in eo blandiri nobis, quod omnium luſione irrideatur, velimus, vt paruis in rebus tumidi, in grandibus minuti, in tranquillis perturbati, in turbulentis remiſsi, in ſaturis ieiuni, in ieiunis pleni, in moderatis furioſi, in ſobrijs Bacchico furore correpti videamur. Cùm nihil æquè ſit naturale, atq; ad rerum naturam explicandam aptè accommodata oratio: cuius hîc imitationem naturæ noſtræ facilitate, & conſuetudine magis noſtra, quàm eius, quod ſuſcepimus, pręſtandi facultate adducti pręſcribimus.

Abiecta imitationis cura magnos ſtudiorum progreſsus eſt remorata.

Non autem obſcurum eſt, quàm multorum ſtudia, abiecta huius imitationis cura peruertat: qui cùm in magnis rerum diſciplinarumq; iactationibus nullam certam ſtyli faciem, nullum ſcribendi vſum exercitationemque ſibi parent, vbique ferè prodigioſi, vbique ſpurij & abortiui ſunt nulla in re inhærentes. Nec tamen facile huius morbi, vbi ſemel radices egerit, inueniri poteſt remedium: quòd cùm in nobis, qui ætate & eloquentis præceptoris inopia in eam veteris diſciplinæ perturbationem incidimus, vt præter vnum Boetium caſu nobis obiectum, nullum ſimus ſcribendo ſecuti, quotidie experiamur:

mur: tum etiam in alijs animaduertimus, quorum multiplex eruditio, nullo proprio orationis ſilo contexta, gratiam omnem amiſit.

Sententiâ Horatij. Vix enim vnquam, quæ altè inſederint ex animo euelluntur noſtro, qui omnium earum rerum, nedum orationis, quibus ſemel aſſuetus eſt, tanquam odoris teſta recens, in omnem vitam tenaciſsimus eſt. Vt enim lanarum prima lineamenta, quibus ſimplex ille & natiuus candor tinctus eſt, vix vnquam elui poſſunt: ſic dictionis indoles, quam ſemel animis noſtris impreſsimus, vbique ſeſe offert atque oſtendit. Quò maiore diligentia, ſtudio & induſtria in eo omnis ingenij ac imitationis neruos intendere debemus, vt quod in omni laude perfectiſsimum eſt, ad illud orationem noſtram atque mentem comparemus. Proprium enim eſt animi magni atque excelſi, cùm in literarum ſtudijs nullis nec animorum permotionibus, nec fortunæ ſuccumbere: tum verò eas res magnoperè conſectari, quarũ ſplendor omnis atque dignitas cùm Reipub. decore eſt coniuncta. Vt enim expetendarum genera diuerſa ſunt, quorum alia non vllius emolumenti ambitione, ſed ſua

nos

nos dignitate allectos permouent, veluti optimarum rerum ſcientia, virtus, & Reipublicæ ſtudium: alia nos in priuatam vtilitatem impellunt: alia verò nos in ciuilis vitæ ſocietatem inducunt: ita vt quæque res optimæ erunt, ſic eæ nobis præcipuè erunt expetendæ, atque ad imitationem referendæ: etiam ipſis nobis perſuadendum, nihil in omni vita, niſi quod honeſtum decorumque ſit, & animi coporiſque expletum virtutibus, nobis magnopere eſſe expetendum.

NON ORATIONEM MOdò ad optimorum auctorum imitationem, ſed mentem quoque ad virtutum omnium exemplum eſſe componendam.

PRincipio animo complectenda magnitudo, vtilitas ac vniuerſa eius rei natura, ad quam orationem mentemque noſtram componere conamur, noſtra vt oratio, quæ ſenſuum noſtrorum, voluntatis animique index eſt, moreſq; dicentis effingit, non ſolum omni verborum maieſtate, ac ſententiarũ grauitate, *Oratio ſenſuum index.*

uitate, omni ſplendore, omni vetuſtatis exornationumq; gratia colorata ſit,& expolita, ſed prudentiam, cuius præclara, vt cæterarum virtutum omnium extãt apud inſignes rerum artiumq; ſcriptores exempla, animi magnitudinem, auctoritatem, admirationemq́ue habeat. Eſt enim, vt Cicero exiſtimat, eloquentia nihil aliud, niſi copioſe loquens ſapientia,& vna quædam de ſummis virtutibus, quæ vrbanis, pacatiſq́ue rebus primas, iuris vero ſcientia ſecundas apud populum Romanum olim tenuit. Et cùm animorum ſenſus omnis, & vitæ dignitas in oratione eluceat, qua mentis conceptum dicendo inter nos explicamus, noſtramq; de rebus magnis atque ad Reipub. decus pertinentibus ſententiam pronunciamus, non cõuenit eam meretricio fuco, & puerili aucupio, verborumq́ue lenocinijs potius quàm multiplici laudandarum artium cognitione, ſententiarum pondere, concilija dmiratione ac prudentia tinctam atque informatam eſſe. Nam tanquam tinnitu ærea vaſa, ſic oratione cuiuſq; animi voluntas cognoſcitur. Quæ ſi ſobria, liberalis, pudica, honeſta ſit ac prudens, adæquabitur cum vera eloquentia, quam veteres olim, cùm

nullum

nullum adhuc linguæ & cordis diſsidium extaret, nulla diſciplinarum diuortia inducta eſſent, ſapientiam vocauerunt. Quòd ſi inuerecundam verborum iactationem habeat, plena iræ, ſeditionis atque calumniæ, perdit non ſolum eam, quam ex ciuili & populari laude habitura fuerat gratiam, verùm etiam dignitatē omnem amittit. Quo vitio, & præcipiti amentia, libidinoſoque furore ij præcipuè obſtricti ſæuiunt, qui in optimorum auctorum lectione, neglectis omnium virtutum exemplis, quibus præcipuè mens humana ad vitæ dignitatem informatur, eas dicendi formas colligunt, quibus optimum quemque procaciter atq; ignominioſe ad inimicitiam prouocent, dignitatem labefactent, virtutem deniq; calumnijs oppreſſam extinguant: vt quoniam nulla ſua induſtria, nulla vitæ honeſtate, cuius inopes ſunt ac egentes, ad altiorem dignitatis gradum conſcendere nequeant, in laude ponant virtutis alienæ obtrectationem. Cùm tamen nihil magis humile, magis abiectum, magis ſeruile ex omni rerum deformitate cenſeri poſsit, quàm ex laude aliena ægrotare, propterea quòd virtutis comes ſit inuidia, quæ etiā bonos inſectatur: nec quicquā tam ſit con-

Linguæ & cordis diſsidium.

Eloquentia olim appellata ſapientia.

Orationem ſobrium eſſe oportere.

Illiberaliter eos facere qui eloquentiæ bonis abutuntur.

tra naturam, quàm eloquentiam, & orationem, quæ à natura ad res illuſtrandas, & hominum ſalutem, conſeruationemque ciuilis ſocietatis data eſt, in alterius contemptionem, laudis & dignitatis alienæ diuexationem & conſpurcationem conuertere velle. Quo ipſo vitio nulla peſtis perniitioſior eſſe poteſt, quando ſermo impurus, morum quoque integritatem violat atque corrumpit. In omni autem vita atq; actione meminiſſe debemus præcepti Ciceronis, vt prouideamus, ne ſermo noſter, qui mentis eſt interpres, vitium aliquod indicet ineſſe moribus: quod tum euenire ſolet, cùm maledicendi cupiditate commoti de abſentibus detrahēdi, deformandique cauſſa ſeuerè & contumelioſe dicimus, aut alijs conuitia facimus. Fit enim natura, vt bonorum virorum mentes magis eorum maledicentia offendantur, qui aliena flagitia apertè & iniurioſe dicunt, quàm eorum vitijs, qui ſcelere ſe obſtringunt. Qui enim alijs maledicunt, ij naturæ ſuæ deprauationem dirigunt, vt hoc magis morbo & animi vitio, quàm commonendi cauſſa facere conuincantur.

Conuertenda igitur in laudandiſsimarum rerum auctorumque imitatione,

quæ æmulatione quadam ſit coniuncta, tota mens, omnis animi commentatio, vniuerſi denique ſenſus ad eas virtutes, conſilia, iudicia, ac ſententiarum lumina, quæ in illis explendeſcunt, vt iuuentus animo concipiat, quanta maioribus noſtris in rebus gerendis, cùm celeritas, tum fidei, quanta turbulentis ſæpè in rebus & communium temporum perturbationibus moderatio, quanta pro patriæ incolumitate propugnatio, quanta in conſilijs de Republica capiendis dignitas, quanta in periculis à Republica propulſandis animi magnitudo, quanta in ſententijs ferendis auctoritas, quanta in commodis publicis prouehendis grati animi beneuolentia, quàm omnia denique ad nullam priuatam nominis commendationem officijque gratiam, ſed Rei publicæ decus, ciuium defenſionem, patriæ gloriam ac ſplendorem retulerint, quàm vbique ſeruatum decorum illud, quod Græcis τὸ πρέπον appellatur: in quo omnis virtutis pulchritudo, omnis vitæ dignitas, omnis conſiliorum magnitudo quodam quaſi pulchritudinis lumine relucet. His exemplis informata mens humana non iam animum Decorum.

ſolùm

ſolùm eloquentiæ maieſtate, verùm etiam magnarum quoque virtutum formis implet, atque exornat, quarum ſtudia excitata, ad omnem laudis pulchritudinem ingenijq́ue gloriam magnis & rectis ſtudijs contendit: non huius lucis iucunditate, non populi ſuffragatione, non præſentis laudis prædicatione atq; nobilitate, non illa denique populari aura, quæ vana ſæpe atque falſa iuſtæ laudis pulchritudinem atque ſplendorem corrumpit, cõtenta: ſed nominis ſui gloriam rerumq́ue geſtarum magnitudinẽ ad poſteritatis memoriam, conſenſionem, admirationemq́ue traducere conatur. Quare cùm imitationis, quæ frequentiſsimæ ſunt, præceptiones explicemus, excutienda erit intelligentia atque excitanda animaduerſio: vt quoniam multæ, magnæ & admirabiles ſunt in bonis auctoribus virtutes, lateantq; quędam etiam vitia virtutibus cognata, certa animi ratio ne ſpectemus, quæ potiſsimũ in exemplũ tueri, ad quorum imitationem infantiam noſtram ingenijq́ue exiguitatem conferre atque traducere conueniat. Cuius rei deliberatio non magnis implicata eſt erroribus: quoniam vitia, quæ in illis vel pauca admodum deprehenduntur, vel magnis com-

Popularis aura iuſtam ſæpe laudem corrumpit.

Diligenter peruidendum quæ nos in imitatione tueri oporteat.

cõpẽſantur virtutibus, vitari facile ab eo poſſunt, qui mediocrem in legendis prȩſtã tiſsimorum hominum ſcriptis diligentiã iudiciumq́ue adhibuerit: & virtus eſt nulla, cuius pulchritudine imbui ſtatim, ac ſemper animus noſter non debeat. Sit igitur hæc conſilij moderatio, vt omni cogitatione, mẽte atq; ſenſibus proſpiciamus, qua fide, qua gratia, qua auctoritate graues illi atq; excellẽtes, adminiſtrandarum vrbium artifices, eloquentiam pulcherrimum naturæ munus, non ad perniciem ciuium, niſi hoc Reipub. dignitas atq; ſalus poſtulauerit, ſed ad communium fortunarum propugnationem, patriæq́; ſplendorem cõuerterint, quàm vix magnis atq; iuſtis neceſſarijſq́; de cauſis ad eorum accuſationem pertracti venerint, quorum profuſa nequitia, furor libidinoſus, mens ſcelere imbuta, flagitijſq́; obſtricta, nullis legibus contineri poterat. Indicat hoc ſummus orator Cicero, Verrem accuſaturus, quum diligẽti admodum exordio ad officij ſui commendationem facto, pluribus ſe excuſans, cauſam adfert quamobrem hominẽ flagitioſiſsimum in criminationem adduxerit: Si quis veſtrum, inquit, Iudices, aut eorum, qui adſunt, fortè miratur, me

Eloquentiã pulcherrimũ naturæ munus.

» qui tot annos in cauſis iudicijſq́; publicis
» ita ſim verſatus, vt defenderim multos, læ-
» ſerim neminem, ſubitò nunc mutata vo-
» luntate ad accuſandũ deſcendere: is, ſi mei
» conſilij cauſam, rationemq́; cognouerit:
» vnà & id quod facio probabit, & in hac
» cauſa profectò neminem mihi eſſe præpo-
» nendum actorem putabit. Cùm quæſtor
» in Sicilia fuiſſem, Iudices: itaq; ex ea pro-
» uincia deceſsiſſem, vt Siculis omnibus iu-
» cundam diuturnamq́; memoriam quęſtu-
» ræ nominiſq́ue mei relinquerem, factum
» eſt, vti cùm ſummum in veteribus patro-
» nis multis, tum nonnullum etiam in me
» præſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe
» arbitrarentur. Qui nunc populati, atq; ve-
» xati, cuncti ad me publicè ſæpe venerunt,
» vt ſuarum fortunarum omnium cauſam,
» defenſionemq́ue ſuſciperem: me ſæpe eſſe
» pollicitum, ſæpe oſtẽdiſſe d cebãt, ſi quod
» tempus accidiſſet, quo tempore aliquid à
» me requirerẽt, commodis eorum me non
» defururum, veniſſe tempus aiebant: non
» iam vt cõmoda ſua, ſed vt vitam ſalutemq́;
» totius prouinciæ defenderem, ſeſe iam ne
» deos quidem in ſuis vrbibus, ad quos con-
» fugerent, habere: quod eorum ſimulachra
» ſanctiſsima C. Verres ex delubris religio-
ſiſsimis

ſiſsimis ſuſtuliſſet. Quas res luxuries in fla- »
gitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in ra »
pinis, ſuperbia in contumelijs efficere po- »
tuiſſet: eas omnes ſeſe hoc vno prætore per »
triennium pertuliſſe: rogare, & orare, ne il- »
los ſupplices aſpernarer, quos me incolu- »
mi nemini ſupplices eſſe oporteret. Tuli »
grauiter & acerbè, Iudices, in eum me lo- »
cum adductum, vt aut eos homines ſpes fal »
leret, qui opē à me atq; auxilium petijſſent, »
aut ego qui me ad defendendos homines »
ab ineunte adoleſcētia dediſſem, tempore »
atque officio coactus, ad accuſandum tra- »
ducerer. Dicebam habere eos actorem Q. »
Cæcilium: qui pręſertim quęſtor in eadem »
prouincia poſt me quæſtorem fuiſſet. Quo »
ego adiumento ſperabam hanc à me mole- »
ſtiam poſſe dimoueri, id mihi erat aduer- »
ſarium maximè. Nam illi multò mihi hoc »
facilius remiſiſſent, ſi iſtum non noſſent: »
aut ſi iſte apud eos quæſtor non fuiſſet. Ad »
ductus ſum Iudices, officio, fide, miſericor »
dia, multorum bonorū exēplo, veteri con- »
ſuetudine, inſtitutoque maiorum, vt onus »
hoc laboris, atq; officij, non ex meo, ſed ex »
meorum neceſſariorum tēpore mihi ſuſci- »
piendum putarem. Quo in negotio tamen »
illa me res, Iudices, conſolatur: quòd hæc »

“ quæ videtur eſſe accuſatio mea, nõ potius
“ accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda.
“ Defendo enim multos mortales, multas ci
“ uitates, prouinciam Siciliam totam. Quam
“ obrem, ſi mihi vnus eſt accuſandus, prope
“ modũ manere in inſtituto meo videor, &
“ non omnino à defendendis hominibus
“ ſubleuandiſq; diſcedere. Quòd ſi hanc cau
“ ſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam gra-
“ uem non haberem: ſi aut hoc à me Siculi
“ non petiſſent: aut mihi cum Siculis cauſa
“ tantæ neceſsitudinis non intercederet: &
“ hoc, quod facio, me Reipub. cauſa facere
“ profiterer, vt homo ſingulari cupiditate,
“ audacia, ſcelere prędìtus, cuius furta, atque
“ flagitia non in Sicilia ſolùm, ſed in Achaia,
“ Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romæ deniq; an-
“ te oculos omnium, maxima, turpiſsimaq́;
“ noſſemus, me agente in iudicium vocare-
“ tur: quis tandem eſſet, qui meum factũ aut
“ conſilium poſſet reprehendere? Quid eſt,
“ prò Deûm hominumq́; fidem, in quo ego
“ Reipub. plus hoc tẽpore prodeſſe poſsim?
“ quid eſt, quod aut populo Ro. gratius eſſe
“ debeat, aut ſocijs exteriſq; nationibus op-
“ tatius eſſe poſsit, aut ſaluti fortuniſq; om-
“ nium magis accommodatum ſit? Popula-
„ tæ, vexatæ, funditus euerſæ prouinciæ, ſo-

cij

cij ſtipendiarijq́ue Populi Rom. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpē, ſed exitij ſolatium quærunt. Qui iudicia manere apud ordinē Senatorium volunt, queruntur accuſatores ſe idoneos non habere: Qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant. Populus Rom. interea, tametſi multis incommodis difficultatibuſq́; affectus eſt: tamen nihil ęque in Repub. atq; illam veterem iudiciorum vim, grauitatemq́; requirit. Iudiciorū deſiderio Tribunitia poteſtas efflagitata eſt. Iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas poſtulatur: iudicium culpa atq; dedecore etiam Cenſorium nomen, quod aſperius anteà populo videri ſolebat, id nunc poſcitur, id iam populare, atque plauſibile factum eſt. In hac libidine hominum nocentiſsimorum, in populi Ro. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cùm hoc vnum his tot incommodis remedium eſſe arbitrarer, vt homines idonei, atq; integri cauſam Reipub. legumq́; ſuſciperent: fateor me ſalutis omnium cauſa, ad eam partem acceſsiſſe Reipub. ſubleuandæ, quæ maximè laboraret. Quis hic tam omnis humanitatis expers, ita ab omni recti iudicij ſenſu relictus, nō

ſtatim ac religioſe hanc Ciceronis modeſtiam, pietatem, fidem, officiorum religionem, non modò imitari, ſed etiam venerari ambiat? Duri eſt hominis, vel potius pecudis immanis eloquentia, quam natura homini ad ſalutem, ac vitæ dignitatiſque propugnationem dedit, capitis ac fortunarum omnium periculum calamitoſo homini, atque in miſerrimi mortalis caſum deturbato creare velle, niſi fortè eiuſmodi accuſatio iudiciumque Reipub. cauſa conflatum eſſe videatur. Quare vt magna eſt admiratio hominis illuminatè ſapienterque dicentis, quem qui audiunt, tanto interuallo præſtare cæteris exiſtimāt, quanto homines brutis ac beluis: ſic oratione modeſtiæ grauitate miſta, nihil admirabilius dici fingiq; poteſt. Atque hac de cauſa Pericles optare ſolere commemoratur, ne quod ſibi verbū in mentem veniret, quod multitudinis animos offenderet. Nullius enim rei diuturnior eſt memoria, quàm violatæ oppreſſæque dignitatis: nec aliud eſt vehementius ad amicitias diſſuendas extinguendamq; ciuilis vitæ ſocietatem, quàm petulans ac maledica lingua, quaſi ſeditionis flabellum. Adhibeamus igitur nobis hanc excellentium virorum moderatio-

Modeſta oratione nihil admirabilius fingi poteſt.

Pericles.

Oppreſſæ dignitatis diuturna eſt memoria.

rationem, ne eloquentiæ vitio temere, & alterius in perniciem abutamur.

Iam vero magnam ciuilibus in rebus ac bellicis admirationẽ, magnamq́; gloriam ſplendoremq́; excitat animus fortis, ac conſilio præſidentis magnitudo: cuius ſepti præſidio, nec proſperis rebus ad voluntatem noſtram affluentibus inſolentius efferimur, nec affligimur aduerſo ſæuientis in nos fortunæ flatu atq; temeritate de gradu deiecti: ſed pari ſemper moderatione res humanas pertractatas habemus, nihil non antequam euenerit, omnino euenire poſſe exiſtimantes. Cuius quod clarius in quoquam quàm in Cicerone (hunc enim ante omnia imitandum eſſe iubemus, eoq́; libentius ab eodẽ ſumimus argumenta) eſſe poteſt exemplum? Qui cùm non dubium haberet, quantis ſe inuidiæ tempeſtatibus, ſi minus in pręſens tempus, recenti adhuc, & multorum pectora effodiente memoria tam crudelis & immanis coniurationis, at ſaltem in futura tempora obijceret, nullo tamẽ priuati periculi metu debilitatus, furentem audacia, & patriæ cõflagrationem atq; ſcelus anhelantem Catilinam, incredibili quadam diligentia circumcluſum ad Senatum pertraxit, pertractum conuicit,

Præclara omnium virtutum exempla in Ciceronis ſcriptis extare.

cit, conuictũ fugæ ac ſolitudini mandauit. Et cuius furorẽ effrenata iactatũ audacia, nec maiorum dignitas frangere, nec à flagitio patriæ pietas, nec à præcipite amentia ratio potuit auocare, eum ſola orationis vehementia diſruptum vrbe eiecit. Nec mitius deinde, nulla priuata læſus iniuria, ſed communi voluntate virtutis permotus, in cæteros Patritios homines eiuſdem coniurationis affines animaduertit: quos inflammatione vrbem, cæde ac ſanguine ciues, populationibus agros, exitio Rempub. direptionibus Deorum fana ac templa, vniuerſam denique Italiam vaſtitate, ceu quodam diluuio euertere atq; extinguere conatos, ſtrangulari inter fœdiſſimas naturæ ſuæ ſordes iuſsit. Et quod omnem omnium admirationem excedit, cùm intelligeret illos Reipub. fluctus à communi peſte depulſos in ſuam pernitiem aliquando redundaturos, propterea quòd miſera & inauſpicata foret adminiſtrandæ vrbis eius conditio, in qua diligẽtia ſimultatis plena eſſet, negligentia reprehenſionis, ſeueritas periculi & calamitatis plena, poſſe etiam ſupplicij lenitate inuidiæ acerbitatem leniri: maluit tamen incluſum in Reipub. viſceribus periculũ in ſuas ceruices

Quanta animi magnitudine coniurationem Catilinariam Cicero extinxit

ces

ces ac ſalutis vulnerationem conuertere, quàm impendentibus coniurationis exagitatæ magis, quàm exiinctæ tempeſtatibus vel cedere, vel patriæ periclitanti deeſſe. Magni erat & verè excelſi animi, ſic Reipub. partes omnes amplecti, nulla vt in parte conuelli poſſe viderētur, Qualem animum, ſi exemplo M. T. Ciceronis prouocati, qui rebus benè feliciterq; gerendis hodie proponuntur, ſibi induerent, haberemus tranquilliorem Rempub. quæ hodie miſerandis erroribus ac diſsidijs conuulſa in ſuam ipſius pernitiē præceps abit.

Sed ſunt aliæ quoque virtutes, quæ animos noſtros honeſti ſpecie induunt, veluti vitæ morumque innocentia, in qua præcipua cōſilij moderatio, vitæ dignitas, prudentiæ altitudo conſiſtit; quando Fabio Quintiliano referente graui morum infor matore, nihil tam occupatum eſt, tam multiforme, tot ac tam varijs affectibus conciſum atque laceratū, quàm mala mens. Nam & cùm inſidiatur, ſpe, curis, labore diſtringitur: & iam cùm ſceleris cōpos fuerit, ſolicitudine, pœnitentia, pœnarum omnium expectatione torquetur: vt mihi ſanè hoc verè videar dicturus, nullum in Philoſophorum libris, nullum in hiſtorijs virtu *Mentis malæ incommoda.*

tis exemplum eſſe, cuius non effigiem ac ſimulachrum in Ciceronis extet ſcriptis. ex quo illud ſequitur, Ciceronis lectionē non ſolùm ad eloquentiam parandam, ſed mores etiā inſtituendos in primis vtilem, & penè neceſſariam eſſe.

Prudentia. Poſſum hic quoque multis oſtendere, quàm admirabilem illis prudentiam propenſa naturæ benignitas conceſſerit, quæ vt propria naturæ humanæ eſt: ſic precipuè in veri cognitione cōſiſtit: in qua auctore M. T. Cicerone, omnis cogitatio motuſq; animi, aut in conſilijs capiendis de rebus honeſtis & pertinentibus ad benè beateq; viuendum, aut ſtudiis cognitionis ſcientiæque verſatur. Sed mihi ſatis erit ad excitandam animaduerſionem rem paucis notaſſe.

Quibus virtutibus maiores ſempiternam ſibi laudem, ciuiumq; beneuolentiam conciliauerint. Incumbendum verò aliquantò magis in hanc curam & cogitationem, vt obſeruemus, quibus potiſsimum artibus excellentiſsimi viri, in patria inuidiæ ac inſidiarum plenißima, non ſolum grauem nominis ac fortunæ oppreſsionem periculumq; declinauerint, ſed ciuium ſibi animos memoria officij deuinxerint ſempiterna. Coniectura autem augurari licet has fuiſſe artes, quæ in ipſis authorū lectionibus animaduertun-

uertuntur, & à Cicerone quoq; libro officiorum ſecundo enumerantur, ſingularis quædam vitæ morumq́; modeſtia, pietas in parentes, & in ſuos beneuolentia, puerilis inſtitutio inter viros ab omni honeſtate ac laude feliciſsimos, excellentes & admirabiles virtutes, animus excelſus & magnus egregias, laudabiles, præſtantes res ambiens, humilia & ſordida omnia ſpernens, opinio iuſtitiæ, æquitatis & liberalitatis, qua populi animus præcipuà ad gratiam, fauorem, ſuffragationemq́ue pellicitur, beneficia in ciues, voluntas, & eiuſmodi pleraq; alia, quæ diligens lector deuoto animo obſeruans, tota ſe mente ac voluntate in hanc cogitationem cōijciet, vt ſibi omnia hæc excellentium virtutum ornamenta in exemplum proponat.

Prudens prætereo, ne liber nimium excreſcat, quantus illis pudor, quanta animi confuſi modeſtia, quanta verecundia initio dicendi fuerit. Vt quoniam varij iudiciorum euentus, inopinatus conſiliorum exitus, vulgi opinio, iudicantium incertæ ſententiæ, magnam dicendi inijcerent ſolicitudinem ac perturbationem, non committerent, vt audaci ac temeraria fiducia cauſam ſibi probaſſe viderentur. Hinc illa

orandi

ornandi modeſta principia, καὶ προλήψεις,
,, vt in oratione pro A. Cluentio: Semper e-
,, quidem magno cum metu incipio dicere:
,, quotieſcunq; dico, toties mihi videor in
,, iudicium venire non ingenij ſolùm, ſed
Quanta modeſtia omnibus in rebus fuerint vſi veteres.
etiam virtutis atque officij: ne aut id pro-
fiteri videar quod non poſſum implere,
quod eſt impudentiæ: aut id non efficere,
quod poſſum, quod eſt perfidię aut negli-
,, gentiæ: tum verò ita ſum perterbatus, vt
,, omnia timerem, ſi nihil dixiſſem, ne im-
,, pudentiſsimus exiſtimarer. Item pro Milo
,, ne, & pro rege Deiotaro ad Cæſarem: Cùm
,, in omnibus, inquit, cauſis grauioribus C.
,, Cæſar, initio dicendi commoueri ſoleam
,, vehementius, quàm videtur vel vſus, vel
,, ætas mea poſtulare: tum hac in cauſa ita me
,, multa perturbant, vt quantum mea fides
,, ſtudij mihi afferat ad ſalutē Regis Deiota-
,, ri defendendam, tantum facultatis timor
,, detrahat, &c. Et alibi: Equidem, inquit, &
,, in vobis animaduertere ſoleo, & in me ip-
,, ſo ſæpè experior: vt exalbeſcam in princi-
,, pijs dicendi, & tota mente atque omnibus
,, artubus contremiſcam. Quòd ſi quis con-
,, ſiliorum altitudinem, varium ac multipli-
,, cem ciuilium rerum vſum, argumētorum
,, inuentionem, diſpoſitionis prudentiam
,, ad

ad animi iudicium referre velit, habet earum rerum omnium apud Ciceronẽ cùm paſsim exemplum, tum verò in oratione pro Cluentio, in qua dubites quod conſilium prudentius, quod firmius argumentum, quæ ſubtilior locorum diſpoſitio fuerit: vix enim dici orationeq́ue exprimi à quoquam poteſt, quanta cum fide, gratia ac pietate Saſsiæ Cluẽtij matri, cuius atrox criminatio valde premebat Cluẽtium, matris tamen nomen honorificè attribuerit, ne naturæ beneficio abuſus pietatis religionẽ abieciſſe videri poſsit, cùm nihilominus magna audientium conſenſione fidẽ ei vniuerſam detraxerit: vt planè credas Ciceronem ſtudij vehementia, inuentionis altitudine, diſponendi arte, atque magna quadam eloquentiæ, ingenij, iudicij felicitate tenebras iudicum cognitioni ſuffudiſſe: & quocunque oratio incubuerit, eò Iudicum voluntatem deflexam eſſe. Hæc paucis annotare volui, vt puerorum inquiſitionem exemplis iuuarem.

Magno dicendi artificio Ciceronẽ in oratione pro A. Cluentio vſum fuiſſe.

Atq; his omnibus ſuccedit diligens animaduerſio, vt alto animi iudicio peruideamus, quàm prudenter maiores illi toti à priuato rei familiaris ſtudio ad publicum emolumentum conuerſi in publicis conſulta-

ſultationibus cum Reipub. dignitate coniunctis, honeſtum falſæ vtilitati duxerint anteponendum. Blanditur enim vtilitas honeſto, & ipſa vtilitatis ſpes ſæpe efficit, vt mens humana cæca ambitione euerſa honeſtatē vtilitati poſtponat. Fefellit hoc Cyrſilum quendam, qui cùm pro animi ſententiæque ſuæ libertate Athenienſibus ſuaſiſſet, in vrbe vt ſe tutò retinerent, in eamque Xerxem reciperent, ibi belli metum atque euētum ſpectaturi, vbi mori honeſtum eſſet, lapidibus cum vniuerſa familia obrutus eſt. Ad has igitur laudatiſſimas excellentium virorum virtutes, iuuentus ad omnem ingenij laudem nata totam mentem, animum, ſenſus & cogitationem conuertat, eaſque in vitæ exemplum ſibi traducat: vt ex tanta optimorum auctorum lectione non linguam ſolùm præcudiſſe, ſed animum quoque illuſtri omnium virtutum genere imbuiſſe atque informaſſe videatur. Obſcura enim, illiberalis, & pernitioſa eſt omnis eloquentia, quæ cum animi innocentia, vitæ dignitate, optimarumque virtutum ſtudijs atque laude pugnat. Nam & artes ingenuæ malè diſcuntur ſine virtutibus & & moribus bonis. Et Cicero vitioſam eorum

Omnia à maioribus ad Reipub. dignitatē relata eſſe.

Cyrſilus.

rum philoſophiam & quandam tanquam ſcientiæ oſtentationem, non vllam vitæ legem eſſe exiſtimat, qui non ita morati, ita animo & vita ſunt conſtituti, vt ratio & dignitas poſtulat. Neque vlla eſſe poteſt eius hominis eloquentia vel grata hominibus, vel vlla admiratione digna, quæ peſsimis animi vitijs conſpurcatur.

IN SVSCIPIENDO NEgotio pro ſua cuiq; animi corporiſq́; temperatione iudicium eſſe faciendum.

IN omnibus rebus gerẽdis, quæ cum aliqua & noſtra & Reipub. dignitate ſunt coniunctæ, diligentem præparationẽ adhibere debemus, vt quarum in rerum laude, vel corporis viribus, vel animi induſtria colligenda totum animum cogitationemq́ue ponimus, in illis ſine vlla ſtudiorum vel offenſione, vel ſuſcepti laboris fruſtratione cõſtare nobis queamus, ne vel propter ignauiam quod aſſequi poterimus, puerili deſperatione debilitati abiiciamus: vel cupiditate

piditate nimia elati, eas res ſuſcipiamus, quarum magnitudini conatus noſter non ſit ſuffecturus. Illud enim anguſti & parui, hoc verò audacis & confidentis eſt animi: non tamen, vt mea fert opinio, omnino contemnendi. Nam facere, quod non poſsi mè facias, etiamſi reliquo ſucceſſu omni deſtituaris, audacis tamen conatus, qui arduis in rebus pro virtute habetur, & voluntatis eſt honeſtæ. Neque enim Phaetonta fulminis ictu patrio curru excuſſum ſicut ſpes magni & egregij facinoris fefellit: ita & excelſi conatus gloria non illum eſt ſecuta: vindicatur enim ab omni obliuionis iniuria, noto hoc Epitaphio,

In arduis rebus conatus pro virtute habetur.

Hic ſitus eſt Phaeton, currus auriga paterni,
Quem ſi non tenuit, magnis tamẽ excidit auſis.

Magna ſemper laus fortibus conatibus incubuit

Nec vnquam fortes magniq; conatus ſua caruere laude. Non autẽ facere, quod optimè poſsis, aut eum curſum, quẽ tenere ſine graui perturbatione queas, non tranſcurrere, cùm nihil ferè humanæ naturæ, niſi quod ipſa negligat, vel difficile ſit, vel inimitabile, fracti eſt animi, mollis, & ſupra modum effœminati: quando nemo, niſi naturæ prorſus implicabilis, repertus eſt vnquam, qui ſtudio nihil ſit conſecutus.

Exci-

Excitāda igitur prima hæc animaduerſio, vt quanta res ſit illa, quā efficere velimus, ſolicita & longa animi prouiſione expendamus, noſtram in conſilio facultatem habeamus: ne vel maior à nobis, vel minor cura, diligentia, opera, quàm rei magnitudo poſtulat, ſuſcipiatur: ſed vniuerſa vitæ noſtræ ratio, nedum ciuilis actio ſic inſtituatur, omni vt temeritatis & negligentiæ culpa vacet. Videmur enim ipſi ſtudiū noſtrum abieciſſe, cùm naturæ noſtræ geniū propenſionemq; aut omnino non obſeruamus, aut ſtudijs frāgimus diuerſis. Quæ ſi non optima contingat, quod fieri ſemper non poteſt, (Pręſtantia enim quæ ſunt, eadem ſolent eſſe perrara) poterit, vt reliqua omnia naturæ beneficia, & arte corrigi, & ſtudio emendari, in eamq; duci mediocritatem, in qua ſæpiſsime virtus laudata fuit. Eſt enim, vt ait ſapientiſsimus Poeta, quodam prodire tenus, ſi non datur vltra. Altiuſque ibunt, qui ad ſumma contendunt. Contra vniuerſam contendere naturam tam eſt ſtultum, quàm velle cum ratione inſanire. Fregeris enim citius, prorſuſque extinxeris naturæ ἕξιν, et impetus illos celeres, quàm in vniuerſum immutaris: aut eò conuerteris, à quo tota

Omnis actio negligentia & temeritate debet vacare.

E eſt

eſt abhorrens. An non vehementer abſurdum eſt, cùm tantæ ſint tanquam corporis diſsimilitudines, ſic etiam animorum varietates innumerabiles, ſuaque cunctis impreſſa ſit idea quædã & animi impetus, cuius vi ad alia incitamur, & magno ferimur conatu: ab alijs tanquam ſcopulis & pernicie non abducimur, vnius tamen velle ingenij indicio ceu regula quadam omnium naturas metiri? Aut vnum omnibus etiã diuerſiſsimis attribuere munus, cùm ſua cunctis & ſingulis ipſa natura deſignauerit præclara munera, ad quæ ſuo quiſq; genio, ſua propenſione, ſua voluntate, nullis magiſtrorũ præceptis fertur? Nihil profecto, quod inuita, vt aiunt, Minerua facimus, recte vnquã nobis ſucceſſerit. Adeo omnibus in rebus magnam vim habet natura, vt ea, ſi bona ſit, ad omnẽ laudis gloriam per ſe ipſa valeat, nullis externis auxilijs adiuta. Si nulla ſit, aut cum eo pugnãs, ad quod conuertitur, etiã hoc ipſum, cui faciundo deſtinata fuerat, deſerendo, cætera omnia faciat imbecilliora: vt recte præcepiſſe in epiſtolis videatur Horatius:

Non eſſe contra vniuerſam naturæ vim contendum.

Tu nihil inuita dices faciésque Minerua

Non enim in omnes omnia conueniunt, ſed ſuo quiſque ſtudio maxime ducitur.

Et

Et multæ in hominũ naturis ſunt diſsimilitudines, quorũ alij gloriæ ſeruiunt, alij pecuniæ, alij libidinoſi aut iracundi, aut ſuperbi, aut optimarũ artium cõtẽptores; pauci autẽ, qui poſteritatis ſenſu cõmoti, rerũ naturã ſtudioſe intueantur, quod propriũ philoſophorum eſt, ſed ſuum cuique pulchrum videtur. Neque permulti ſunt, qui vel intelligũt vel diligenter obſeruant quo ſua quemque natura maxime ferre videatur, cui tamen magis ſeruiendum, quàm illi repugnandũ, ne ad uerſantẽ natura id ſequamur, cuius aſſequendi ſpes ſit unlla.

Vt enim Simia vehementer ridicula eſt, quoties hominis perſonã ſibi imponere, humanãq; imitari naturã ſtudet, nec tamẽ aliud eſſe quàm Simia poteſt: ita abſurde faciunt & inepte, qui ab eo, quò naturę ſuę impetu feruntur, deſciſcentes, eiuſmodi quoddam tentare periculoſe conantur, à quo natura abhorrent. Perdunt enim eam naturæ vim atq; gratiam, quam aſſecuturi, ſi conſtitiſſent, videbantur: & dum nihil agere rectius poſſunt, peioribus incumbant neceſſe eſt. Ad quas artes aptiſsimi erimus, in his, inquit Cicero, potiſsimum elaborabimus. Sin aliquando neceſsitas nos ad ea detruſerit, quæ noſtri ingenij non

erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, vt ea ſi non decorè, at quàm minimè indecorè facere poſsimus. Nec tam nobis enitendum eſt, vt bona, quę nobis data non ſunt, ſequamur, quàm vt vitia fugiamus. Nam ſicut inſaniæ cuiuſdam eſt, magnis ad id conatibus contendere, quod effici non poſsit: ita ſtultitiæ, ab eo, quo quiſque eminet, in aliud, ad quod minus ſit idoneus, detrudi. Nocet huius temeritatis audax conatus non minus ſtudijs rectis, quàm moribus bonis: quando id decere neminem poteſt, à natura quod ſit diuerſum: nec acrem ſe virtutum vitiorumq; iudicem prębet, qui ipſe ſibi nec cognitus ſit, nec ſuum expendat ingenium. Noſcat ſuam quiſq; naturam & ingenium, quod ad diſcēdum vim adfert maximam, vt contemplatione expendat quid habeat ſui: & quæ vitioſa ſunt, arte & moderatione corrigat, conſideretque ſemper quid deceat: quid naturæ, quid perſonæ, quid tempori ſit aptum, nec in vniuerſum naturæ ſuæ repugnet, nec quicquam (vt dictum eſt) tentet, quod aſſequi non queat. Prima igitur meditatio, diligentia, animique prouiſio adhibeatur, vt noſtri nobis ingenij naturęque ratio conſtare queat: vt ſi li-

Prudens conſilium ſtudij informandi.

ſi liberaliori ſimus natura, & ſpes aliqua affulgeat, ad ſumma omnia, quæ vel ſtudij vehementia, vel animi magnitudine parantur, prouehi nos poſſe, ad ea magnis & rectis ſtudijs cõtendamus, nulla legendi, dicendi ac ſcribendi virtute omiſſa: ne vel naturæ defuiſſe noſtræ, vel à tanti boni felicitate otio abſtracti, aut voluptate auocati, aut ſomno retardati videamur. Sin videbimus, cùm omnia ſumma fecerimus, aut plus etiam contenderimus, quàm vel vſus, vel ratio noſtra ferat, nihil præter mediocrem quendam, & temperatum honoris ac vitæ ſtatum aſſecuturi, non maiorem nobis ſolicitudinem, quàm ferre nos poſſe intelligimus, ipſi imponemus: contenti aliqua nos laude præter cæteros eminere: quando non omnibus, vt eſt in prouerbio cõtingit adire Corinthum. Quòd ſi prorſus abſurdi & inepti ad eas artes ſimus, quarum iacta fortaſsis erunt fundamenta aliqua, transferendus ad aliud ſtudium animus, in quo magis noſtra conualeſcit natura, vt quoniam citharœdi eſſe nõ queamus, aulœdi ſimus: vt quæ nobis data ſunt bona, quantumuis mediocria, ea cura & induſtria augeamus. Vſus hac moderatione Alabadenſis Apollonius, qui *Alabadenſis Apollonius.*

E 3 cùm

cùm mercede conductus in Scholis publicis Rhetoricen profiteretur; non ſuſtinuit eos, quos iudicabat propter ingenij tarditatem, implacabilemque naturæ indolem oratores euadere non poſſe, ſtudia ſua in diſcendis Rhetoricis male collocare, transferebatque ad eiuſmodi alias diſciplinas, quibus illi magis apti videbantur: ita eum, qui optimi oratoris ſpem ingreſſus eſſet, à ſua cohortatione non deſeruit: & qui aliquid potuerit, excellentiore ingenij vi deſtitutus, ad meliora magiſq; ꝓpria euexit. Cuius exemplum ſi noſtri docendi Magiſtri, quibus puerorum ætas vbiq; fere felicius educta, quàm bene exculta, informanda committitur, imitandum ſibi aſſumerent, cerneremus propediẽ maximam vim optimorum ingeniorum, quę nunc deſerta atque indigniſsime neglecta, vix vnquã ad veram vberemq; ingenij frugem ſunt peruentura. Intermiſſus enim ille, aut potius Scholis exploſus ſtudiorum delectus, quid affert, præter infelicem ingeniorum confuſionẽ? dum hiſtoriæ, aut ſolutæ orationi aptus puer carminis ſeruitute frangitur, alius poetico afflatus ſpiritu oratione libera diſſoluitur: nihil deniq; intra ſuos naturæ fines conſiſtere permittitur: omnia

Intermiſſus ſtudiorum delectus magnam ingenijs pernitiẽ adfert.

confunduntur,turbantur,obteruntur inſano & infelici ſtudiorum conatu. Cicero ſane libro III.de Oratore commonet ijs, qui inſtituunt aliquem atq; erudiunt diligentiſsime videndum, quò ſua quemq; natura maxime ferre videatur, vt ea duce, quò quiſq; intendit, eò & rectius & citius perueniat. Quare res arduas aggreſſuri omnia diligenter circunſpicamus, vireſq; noſtras periclitemur, vt ſicut architecti pro loci natura aut magnas, aut humiles colocant ſubſtructiones, ita nos etiam virium noſtrarum temperationem ſecuti, nec maiora, nec minora, quàm ſuſtinere ac ferre facultas queat noſtra, ſuſcipiamus, adhibeamuſq; ad res tam conſiderandas, quàm gerendas & tempus & diligentiam.

NON DEBET NATVRÆ *mediocritas imitationis ſpem voluntatemque auferre.*

Ommittendum non erit, vt eorum, qui ſe eloquentiæ ac magnarum artium ſtudio dediderunt, ſi naturæ illa & ingenij vis excellens, & quædam altitudo forte non adſit, idcirco

ſpes auferatur, aut infringatur conatus, aut denique induſtria langueſcat. Neque illud etiam permouere eos atque à ſtudij decurſu abſtrahere debet, quòd non parum multos, qui ita ad omnem laudis pulchritudinẽ informati fuerint, vt quibus illa artibus pararetur in ijs animum intenderint, nullo vel ſtudio, vel tempore dimiſſo, tanti tamẽ ſucceſſus ſpes fuerit fruſtrata. Quin potius eò magis enitamur, vt quoniam optimus maximus Chriſtus vni homini, vt ſublime corpus & erectum, cùm cætera animalia pronis corporibus humum ſpectent, ita & animum altum atq; excelſum dederit, ad maximarum rerum inquiſitionem atque honeſtatem, mentem animiq; commentationem traducamus: cogitemusq́ue nihil tam durum, tam arduum, tam difficile eſſe, quod non labor molliat, atque vincat induſtria. Cùm etiam, qui omnem omnium opinionem ſuperauerint, nedum eos, quos auctores ad ingrediendam ſtudij artiſq́ue ſuæ rationem habuerint, plerique commemorentur, vt Phidias, Polycletus & Apelles, quorum prior Elado ſculpendis, ille Ageladi depingendis ſimulachris, hic verò Pamphilo præceptore egregiè antecelluit.

Nihil

Nihil enim eſt tam languidi animi, tam e- *Non eſſe ex-*
neruati, quàm vulgares res ſectari, èxcel- *cellentiũ vir*
lentes & ſingulares virtutes propter animi *tutum ſtudia*
imbecillitatem aut abijcere aut deſperare. *propter ani-*
mi imbecillu-
Non Ciceronē à ſcribendo pulcherrimos *tatem abijcie*
illos de Oratore libros deterruit magnitu *enda.*
do eius oratoris, qui omnium maxima-
rum artium peritus eſſet, & qualem adhuc
nulla ætas vidiſſet. Non Veneris pulchri-
tudo, quam inchoatam Apelles reliquit,
à pictura cæteros auocauit. Non Plato ve-
ritus eſt eiuſmodi Rempub. oratione in-
ſtituere, cuius ne vmbra quidem extaret.
Non Homerum admirabilis Orphei in-
duſtria & ſublimitas, quò minus edito lau
dabili Poemate de Cerere, Orphei maieſta
tem exprimeret, deterruit. Et cùm pueri
toties in terra graui corporis vitæque of-
fenſione ex alto ſæpè gradu præcipitati,
ad ſuperiora tamen conſcendere conen-
tur, nos magnis excellentium virorum
exemplis inſtructi, diuinam illam Cicero-
nis compoſitionem imitari nulla ex par-
te conabimur? quam ſi non adæquemus,
meliorem tamen ſequi non poterimus.
Non enim minus illuſtre eſt Ciceronem
imitari, quàm glorioſum reliquos adæ-
quare vel etiam ſuperare. Aemulatio mo-

Vtilis præceptio. do adhibeatur, & Spes bona, quæ magna ſequentem fulcit, ſperatamque ad dignitatem prouehit: præcipue autem tranquillitas animi ab omnibus angoribus & ægritudine vacui, quæ ſtudijs adfert tum magnitudinem, tum conſtantiam. Si cui à natura ſint minora data, quàm vt ſumma & pręſtantiſsima queq; induſtria ſua adſequi queat, is, quod habeat & præſtare poſſit, eo modice & ſplendide aut ſaltem ſic vtetur, vt ne dedeceat. Omnia enim nobis, qui res excelſas & magnas expetimus, qui aliquo gloriæ ſenſu ducimur, & poſteritatis memoria commouemur, decet omnia experiri: & in magnarum artium diſciplinis tantum nobis ſumere, quantũ opus ſit: etſi maiore ingenij vi deſtituamur, eũ tamen tenere curſum, quem poterimus: quando ab ipſa illa rerum natura nihil nobis in vniuerſum eſt denegatum: neq; parum multi fuerint, qui naturę ſiue tarditatem ſiue vitium, aut laboris contentione, aut meditatione atq; exercitatione ſuſtulerunt. Quærendi tantum eius, quod optimum ſit, adhibeatur diligentia: cuius defatigatio omnis turpis eſt & reprehendenda: etiam indecorum nõ ſuſcipere res actio neſq; honeſtas, aut ſuſceptas laboris fuga depo-

deponere. Nec deterreri nos, qui ad labores nati ſumus, oportet, ſi tardior ſtudiorum ſit vel progreſſus, vel etiam ſucceſſus, quàm rationes noſtræ ferant: propterea quòd natura fit, vt omnium magnarum rerum principia parua ſint: neq; in vniuerſum ſe profundant, neq; repente euolent: ſed tanquam leuioribus principijs præcepta, ſuis progreſsionibus vſa augeantur atque amplificentur.

AD QVORVM SIMILItudinem mens noſtra atque oratio ſit comparanda.

PRoponitur hîc ardua, & grauis & magis doctiſsimorum ingeniorum diſceptationibus iactata quæſtio: ad cuius potiſsimũ, ex tanta optimorum auctorũ copia, ſimilitudinem orationem noſtram, atq; mentem informemus? Cuius θέσεως obſcuram difficultatem, quæ pręclara ingenia, ingenti animorum contentione miſerè defatigauit, etſi vix eius eſt hominis explicare, qui mediocrem literarũ vſum ad erudiendam iuuentútem adferre cupiat, ne tamen

rei ipſius, quam ſemel ſuſcepi, magnitudine debilitatus, non ſolùm conatum, ſed ſpem quoque perueniendi, quò poſſum, imbecillus videar abieciſſe, referam hic paucis admodum ea, quæ in hanc ſententiam à magnis & præclaris viris ſunt ſcripta, interpoſiturus etiam meum de hac re iudicium, quod tamen verecundè & libenter ſum ad aliorum rationes conformaturus, quò minus mihi in hac ingenij mei tenuitate videri poſsim quicquam arroganter aſſumpſiſſe.

Franciſcus Picus Mirandula.

Sunt enim magni & graues auctores, in quorũ eſt numero præter Fabium Quin. cæteroſque Franciſcus Picus Mirandula, cuius nuper morte, quam fatorum inuidia intempeſtiuè præuertit, grauem omnes liberales diſciplinæ acceperunt iacturam: qui hanc magna animorum contentione ac fide, opinionem confirment, omnes ex æquo bonos, non vnum aliquem imitandum eſſe. Ad eamque probandam has adferunt rationes, quòd ſuum vnuſquiſque genium, ſuam quiſque naturæ habeat propenſionem, qua ad earum rerum ambitum, ad quas natura factus ſit, impellatur: ſua cuique idea et ἕξις ſit impreſſa, cuius celeribus motibus ad aliud voluntate feratur,

ſeratur, ab alio verò abducatur. Non enim putant naturæ benignitate conceſſum eſſe, ſuam quiſq; vt naturam frangat ac violet, alienam infeliciter imitatus, tanquam ridicula Simia abſurda & ludibria ad morum imitationem ſibi proponens. Cùm præſertim naturæ fœcunditas non vni omnia, ſed ſua cunctis præclara diſtribuerit munera, quę in vnum aliquem transferri nequeant, vel vt Cicero ait, nihil ipſa illa natura in ſimplicici genere omni ex parte perfectum atque beatum expoliuerit, tanquam cæteris non ſit habitura, quod largiatur, ſi vni omnia largiatur. Imitandam igitur eſſe cuiuſque naturæ indolem, & animo impreſſam ideam, cuius ea vis ſit, ea maieſtas, vt Ciceroni Demoſthenes magnus & admirabilis totius Græciæ orator, non per omnia ſatisfecerit: vt ipſe quoque Cicero cùm ſe tota mente atque cogitatione ad effingendum Demoſthenem referebat, proprium naturæ ſuæ habitum non potuerit diſsimulare, qui tanquam corpus vmbra, perpetuò nos ſequitur. Itaque ex tanto ſcriptorum numero neminem alteri per omnia ſimilem eſſe, & eundem etiam hominem, vt Plato, vt Ariſtoteles, vt omnes Peripatetici ſenſerunt, propter animorum

Natura ſua cunctis diſtribuiſſe creditur munera.

Ciceroni Demoſthenes non ſatisfecit.

morum permotiones adeo ſibi diſsimilem eſſe, vt ſi idem argumenti genus, quod paulò antè oratione complexus fuerit, explicare ſtylo debeat, diuerſam omnino verborum rerumque diſpoſitionem ſequatur. Cùm etiam reliquis in rebus hanc imitabilē naturæ vim cernamus, vt quamuis idem ſignum in eandem imprimatur ceram, apparere tamen propriū quiddam, vt aliud ſignum grauius, aliud altius, aliud vero lenius impreſſum videatur. Alij vero ob id vnum tantum Ciceronem iuuentuti imitandum proponi non debere confingunt, quod eius effingendi vehementi quodā & pertinaci ſtudio omnibus cæteris bonis diſciplinis, omni ingenuarum artium traditioni, fucus & veluti lenocinium adſpergatur, dum in procudenda lingua, cuius tam grauem animo ſuſtinemus ſolicitudinem. Ciceronis verba admirabili copia vncta atque ſplendida incredibili quodā ſtudio affectamus, cæſa metimur, abrupta & hiulca componimus, interſpirationes effugimus, circuitus animaduertimus, numerorum deniq; collocationem memoriæ mandamus: nullum vero in pulcherrimarum rerum ingenuarumq; artium cognitione adſequenda ſtu

dium

dium ponamus, quarum tamen pulchritu dine ſic oratio veſtitur, vt ſine ea ſterilis, manca, inanis & profuſa eſt omnis verborum volubilitas, & gratia, & audientium admiratione carens.

Quæ ſint cauſæ quamobrem Cicero non omnibus credatur imitandus eſſe.

Neq; tamen hanc eſſe putant ſolum miſeram, abiectam, & infelicem vnius hominis exprimendi ſeruitutem, ſed duo etiam maxima omnium magnarum artium impedimenta & veluti vitia inde oriri: quorum primum eſt, quod quamuis inimitabilem illam Ciceronis φράσιν et ſtyli temperationem, immortaliſq; ingenij fœcunditatem, ſtudij vehementia, laboris immenſi magnitudine, animiq; contentione imitari conemur, ſperemuſq; fore aliquando, vt tot annis vnius in Ciceronis ſcriptis verſati, animorum ſenſa ac voluntates Ciceroniana λέξει proferamus: non tamen nos poſſe propter ingeniorum mul tiplices et diuerſiſsimas ἕξεις atque ideam, cuius propriam cuiq; vim natura inſeuit, eandem, quæ in Cicerone præcipue commendatur, inuentionẽ conſequi: non eandem argumentorum, non locorum communium, non digreſsionum, non ἐπιχειρημάτων, non ſententiarum οἰκονομίαν animo

Memoria & Pronuntiatio duo propria naturæ munera.

mo complecti, aut illam retinere memoriam & pronunciationem, quæ duo propria naturæ ſunt munera: ſed nec ſperandam quidem eam, quæ vnius Ciceronis diuino ingenio, admirabili deorum benignitate comprehenſa fuit, compoſitionis felicitatē cuiquam mortalium eſſe, quando ex tot hominum millibus nullus alteri vel aliqua ſimilitudinis forma æqualis fuit. Sed ſuam vnuſquiſque ſtyli moderationem, ſuam phraſin, vel floridã, vnctam, carne & neruis veſtitam, vel aridam, tumidam, inflatam, ieiunam, exilem, ſiccam præ ſe tuliſſe videtur. Exemplo eſſe Ciceronē, Cæſarē, Cælium, Caluum, Seruium Sulpitiũ, Domitium Afrũ, Iulium, Africanum, Trachallum, Vibium Criſpum, Brutum, Cornelium Celſum, cæteroſq;, quorum vt inſignis in Reipub. adminiſtratione, in Senatus populiq́ue concionibus ac ciuilibus in rebus floruit eloquentia: ita pleriq; omnes varia atq; diuerſa orationis forma ſunt vſi, nulla prorſus vt appareat ſimilitudo.

C. Iulius Cæſar.

Nam C. Iulius Cæſar vehementi dictionis acumine atque concitatione, qua forenſibus in cauſis vſus dicitur (nam in commētarijs orationis ornatum detraxit, venuſta quidem, ſed tamen nuda vſus dictione) Ci

ceronem

ceronem adæquaturus videbatur, ſi ciuili bus actionibus, non etiam ciuili diſsidio vacaſſet. Cælius natura petulans, & ſangui- nis humani auidus, eloquentiæ bona ad ſa lutis & fortunæ humanæ propugnatio- nem à dijs immortalibus conceſſa, in per- niciem & fraudem calamitoſorum homi- num conuertit, ardens in accuſationibus, ſed tamen non inurbanus. Calui ſancta, grauis & expolita oratio multum venera- tionis apud populum Rom. eſt conſecuta. Seruius ob laudabilẽ rerum inuentionem præcipuè prædicatur. Domitius Afer ver- borum artificio, Iulius Africanus dicendi concitatione & verborum cura, quæ in il- lo, tanquam nimia eſt reprehenſa, beni- gnam ingenij famam ſunt conſecuti. Tra- challus ſublimis & apertus fuit: quemad- modum compoſitus & delectationi natus Vibius Criſpus. Brutus magna ingenij lau- de in grauibus ciuilium rerum permotio- nibus, ponderi maximarum rerum ſuffices re potuit. Cornelium Celſum orationis proprietate, gratia, ac breuitate oblecta- tum fuiſſe, indicant libri quos de Reme- dica ſcriptos poſteritati reliquit: ſolus ferè latinus Medicus, quem tamen non infeli- citer exprimere videtur Io. Guinterius exi-

Cælius. *Caluus.* *Seruius.* *Domitius.* *Afer.* *Iulius Africanus.* *Trachallus.* *Vibius Criſpus.* *Brutus.* *Cornelius Celſus.*

mius medendi artifex,& omnium laudandarum artium doctiſsimus. Quantam igitur hic videmus ingeniorum diſsimilitudinem? ſuam ſcilicet quiſq; naturæ indolem, ſuum ingenium, ſuam naturæ propenſionem imitatur.

Altera cauſa, quam ob rem nõ vnus Cicero videatur imitãdus eſſe.

Alterum eſt, quòd ſi vnum Ciceronem naturalem & legitimũ exiſtimemus, propterea quòd eius perfectiſsima eſt eloquẽtia, neceſſe igitur nos habere, vt cęteros omnes, graues & magnos auctores, Plautum, Terentium, Cæſarem, Hortenſium, & Fabium Quin. abortiuos & ſpurios eſſe profiteamur: qua iniuriæ illiberalitate excellentes illi viri, & ingenij gloria immortales prorſus ſunt indignisſimi.

Tertia cauſa.

Sunt etiam qui multis & magnis inſtructi argumentis, optimos auctores ſtatim & ſemper, ſine vllo delectu euoluendos ſuadeant: propterea quòd ipſe Cicero non vnum ſibi ad informandũ orationis filum propoſuit, ſed vim Demoſthenis, copiam Platonis, iucunditatemque Iſocratis, rara ingenij felicitate fuerit conſecutus. Et tanquam varij ſunt animi, corporis ac voluntatis habitus, ita varios quoque auctores eſſe, in ſuo quemque genere probatos: vt omnium cõſenſione conueniat, eiuſmo-

di

di quandam in cõſilio habendam eſſe rationem, vt cùm non vnum aliquem, quem imitemur, elegerimus, compoſitio tamen noſtra ſit pura, æqualiter fluens, concitata vel temperata. Angelus Politianus vir intelligens & eloquentiæ etiam ſtudioſus, & vt ego quidem iudico, admirabili dicendi gratia affluens, quod illam Ciceronianæ λέξεως faciem, indolem atque ideam leui deſperatione fractus, conſequi ſe poſſe nullo conſideret modo, Ciceronem vnum imitandum non eſſe, edita, quam hic adſcripſi, Epiſtola parum prudenter præcepiſſe videtur. *Angelus Politianus.*

ANGELVS POLItianus Paulo Corteſio ſuo S. P. D.

REmitto epiſtolas diligẽtia tua „ collectas: in quibus legendis, vt „ liberè dicam, pudet & bonas „ horas malè collocaſſe. Nam & „ præter omnino paucas, minimè dignæ „ ſunt, quæ vel à docto aliquo lectæ, vel à te „ collectæ dicantur. Quas probem, quas rurſus „ improbem, non explico. Nolo ſibi „

„ quiſquam vel placeat in his auctore me, vel
„ diſpliceat. Eſt in quo tamen à te diſſentiam
„ de ſtylo nonnihil. Non etiam probare ſo-
„ les, vt accepi, niſi qui lineamenta Ciceronis
„ effingat. Mihi verò longè honeſtior Tau-
„ ri facies, vel Leonis, quàm Simiæ videtur:
„ quæ tamen homini ſimilior eſt. Nec ij, qui
„ principatum tenuiſſe creduntur eloquen-
„ tiæ, ſimiles inter ſe, quod Seneca prodidit,
„ fuerunt. Ridentur à Quintiliano qui ſe
„ germanos Ciceronis putabant, quòd his
„ verbis periodum clauderent, eſſe videan-
„ tur. Inclamat Horatius imitatores, ac nihil
„ aliud, quàm imitatores. Mihi certè, qui-
„ cunq; tantùm componunt ex imitatione,
„ ſimiles eſſe vel Pſitaco, vel Picæ videntur,
„ proferentibus quæ non intelligunt. Ca-
„ rent enim, quæ ſcribunt iſti, viribus & vi-
„ ta, carent actu, carent affectu, carent indo-
„ le, iacent, dormiunt, ſtertunt. Nihil ibi ve-
„ rum, nihil ſolidum, nihil efficax. Non ex-
„ primis (inquit aliquis) Ciceronem; quid
„ tum? non enim ſum Cicero, me tamen, vt
„ opinor, exprimo. Sunt quidam præterea
„ mi Paule, qui ſtylum, quaſi panem; fruſtu-
„ latim mendicant: nec ex die ſolùm viuunt,
„ ſed & in diem: tum niſi liber ille præſto ſit,
„ ex quo quid excerpant, colligere tria ver-
ba

ba non poſſunt. Sed hæc ipſa quoque, vel »
indocta iunctura, vel barbaria inhoneſta »
contaminant. Horum igitur oratio ſem- »
per tremula, vacillans, infirma, videlicet »
malè curata, malè paſta: quos ferre profe- »
ctò non poſſum: iudicare quoque de do- »
ctis impudenter audentes, hoc eſt, de illis, »
quorum ſtylum recondita eruditio, multi »
plex lectio, longiſsimus vſus diu quaſi fer- »
mentauit. Sed vt ad te redeam Paule, quem »
penitus amo, cui multum debeo, cuius in- »
genio plurimũ tribuo, quæſo, ne ſuperſti- »
tione iſta te alliges, vt nihil delectet, quod »
tuum plane ſit: & vt oculos à Cicerone »
nunquam deijcias. Sed cùm Ciceronem, »
cùm bonos alios multum diuque legeris, »
contriueris, edidiceris, concoxeris, & re- »
rum multarum cognitione pectus imple- »
ueris, ac iam componere ipſe aliquid para- »
bis, tum demum velim, quod dicitur, ſine »
cortice nates: atque ipſe tibi aliquando ſis »
in conſilio, ſolicitudinemque illam moro »
ſam nimis & anxiam deponas effingendi »
Ciceronem; tuas denique vires vniuerſas »
pericliteris. Nam qui tantùm ridicula iſta, »
quæ vocatis lineamenta, contemplantur »
attoniti: nec illa ipſa mihi crede, ſatis re- »
præſentant, & impetum quodammodo re- »

» tardant ingenij ſui : currentiq; velut ob-
» ſtant, & (vt vtar Plautino verbo)remoram
» faciunt.Sed vt bene currere nõ poteſt, qui
» pedem ponere ſtudet in alienis tantùm ve
» ſtigijs: ita nec bene ſcribere, qui tanquam
» de præſcripto non audet egredi. Poſtre-
» mò ſcias,infelicis eſſe ingenij, nihil à ſe pro
» mere,ſemper imitari. Vale.

Refutatio eorum quæ propoſita ſunt.

Sunt pleraq; alia multa in hanc ſententiam ſcripta,quę ego,quoniam longiorem deſiderant orationem, ſummatim hîc perſcribere volui, vt ſi mea hæc oratio informandis ſtudijs profuerit, iudicium meum de aliorum ſentẽtijs feciſſe, nullius autem vel dignitatem violaſſe, vel debitum magnis præſertim & claris hominibus honorem videar detraxiſſe. Fieri enim poteſt, vt cùm animi mei ſenſus cum eorum ſcriptis diſſentiant,ipſi non malè iudicent. Sed tamen quæro, cùm ſua cuiq; ἕξις & celeres, vt illi aiunt, motus ſint impreſsi, quorum vi humana mens vnius alicuius rei effingendæ ſtudio præcipuè flagrat: & cùm pro ſuo quiſq; genio,animiq; inductione certam ſtyli temperationẽ eligere poſsit, quæ cauſa ſit,quamobrem eius dictionem,quæ omniũ laudatiſsima eſt,potius, quàm infimi cuiuſdã ieiunum, aridum, ſqualidum,

ſine

ſine ſanguine, ſine carne, ſine neruis ſtylum quiſquam in imitationē ſibi proponat? Vt enim ipſam, quę in vnoquoque eſt, naturam exprimere perfectè nō poſſumus; ſic tamen conſiliū, id eſt eam prudentię voluntatiſq́; rationē, quæ ex natura ꝓficiſcitur, ſequi integrū nobis erit, vt quæcunq; in ſingulis cauſarū generibus, vel Ciceroni, vel Virgilio crebrò vſurpata fuiſſe animaduerterimus, ea in ſimili argumento explicādo ſpectemus, imitemur, effingamus.

Aut ſi vnum aliquem, vt illi diſputant, propter naturæ diuerſitatem & habitum diſsimilem exprimere nequeamus, cuius eſt dementiæ, tanta laboris contentione, & graui etiam valetudinis periculo, omnes auctores euoluere velle? Nam anguſti eſt animi, nulloque conſilio præfidentis, cùm id, quod omnium perfectiſsimum præſtantiſsimumq; in ſuo ſit genere, imitando conſequi poſsit, idem hoc turpi inertia, & quadam veri iudicij egeſtate aut negligere, aut non omnibus imitandum proponere. Et ſuperſtitioſæ, vanæ, & inſeſicis eſt operæ, cùm eius in dicendo repræſentare dictionē poterimus, qui omnium perfectiſsimus ſit & habeatur, velle infinito labore omnes artium ſcriptores, quibus

Conſiliū noſ cuiuſq;, non naturam ſequi exprimereq; poſse.

perlegendis ætas hominis nõ ſit ſuffectura, formandi ſtyli elocutioniſq́; parandæ cauſa euoluere atque decoquere. Maneat igitur illud in oratione mea oſtenſum, vt in comparando & informando orationis filo ingenij noſtri atque naturæ vim vniuerſam ad illum imitandum cõuertamus, qui vnus omnium virtutum exempla, omnium figurarum exornationes, compoſitioniſque gratiam atque venuſtatem optimè expreſsit.

Ad Ciceronẽ exprimendũ omnis noſtra induſtria conuertenda.

Nam quòd vnius Ciceronis lectione fieri comminiſcuntur, vt bonæ ac liberales omnes diſciplinæ, omnes ingenuæ artes, ſuo vſu, ſuo honore, ſua ſpolientur veneratione: hoc prorſus abſurdum & planè puerile, maximè in paranda elocutione & eloquentia, quæ vt hominis decus eſt ingenium, ita ea ingenij lumen cenſetur, mihi videtur. Quæ enim artium omnium ex illo circulo & orbe ſcientiarum, quã ἐγκυκλοπαιδείαν vocari diximus, quam nõ maiore animi prudentia, maiore iudicij altitudine, eloquentia floridiore, nõ ſolùm Cicero ipſe tradiderit, ſed etiam illuſtrauerit? Vt mihi ſimplicem veritatis fidem ſecuto, verè hoc videar approbare, Ciceronis beneficio ingenuarũ artium diſciplinarumque

q́ue ſtudia, quæ aut noſtro ſeculo incognita, aut quoniam malè è Græco in Latinum ſermonem verſa erant, exploſa ſcholis omnibus fuiſſent, illuſtri excitata eſſe gratia & publicum in vſum relata.

Quod verò ex Ciceronis imitatione duo abſurdiſsima naſci vitia procaci calumniandi temeritate confingant, quòd ſcilicet ſolus Cicero legitimus naturæ partus ſit, cæteri omes illegitimi & ſpurij habeantur: quis non planè ſtipes, vel ſenſus communis inops, ſtatim intelligat, hoc quàm ſit ridiculum & ex triuio ſumptum cõuitium? Nam auctores omnes, quorum lectio balbutientis linguæ lubricũ liberali orationis flexu corrigit: vel morum ac vitæ auget dignitatem: vel rerum omnium cauſas, originem, cõſecutiones perdocet, non ſolùm legendos eſſe, ſed quantum in quoquam eſt aliqua etiam ex parte ediſcendos, publicus orbis conſenſus cõfirmauit: Quando iam olim magna cum admiratione ſunt lecti, & poſteritas quoq;, cùm propter ſtyli æternitatem, tum verò multarum maximarumq́; rerum pulchritudinem, & fœcundam exemplorum vbertatem deuotis animis leget, atteret, perdiſcet. Sed vt ſtudioſe legendi erunt omnes, ſic tamen

Auctores omnes legendi quidem erūt, non tamen imitandi.

non omnes,quod fieri nō poteſt, in paranda elocutione erūt imitandi. Si enim hanc vulgi opinionem magnis erroribus implicatam, & quę eruditiſsimis vix rationibus ex eorum auelli animis poteſt, maxime illis concedamus,vt ſcilicet artium ſcriptores omnes legendi ſint, omnes imitandi, quæ per deum immortalem, tanta in quoquam mortalium ſtudij vehementia, quæ tanta ingenij fœcunditas, quæ tanta naturæ bonitas,curæ, lucubrationū,induſtriæ, & omnis deniq; miſeriæ, quam plurimam habet feruens literarum ſtudium, patientia & indefeſſa gnauitas inoffenſuſque conatus vllus eſſe poteſt,vt cum acri & vehementi naturæ incitatione in ſummi alicuius indolē atq; ἕξιν æmulatione adæquandam,tam laborioſe iucumbamus: nec tamen queamus, niſi multorum annorū ſtudiorumq; decurſu, quandam veluti ſtyli faciem aſſequi,aut eum ipſum exprimere, quem per omnia imitari, æmulari,& pari dictionis collocatione præſentare conamur, velle tamen, quod ſperari à nemine poſsit, omnes imitari? An non omnes imitamur, legimus, atterimus, euoluimus, ediſcimus, Ciceronē cùm imitamur? Cùm enim eum imitemur,qui raro naturæ miraculo,

Feruens literarum ſtudium plurimā habet miſeri

culo, & inaudita ingenij felicitate, ſtudiorum auſpicijs atq; ſucceſſu, quod ſinguli vix magno animorum conatu conſecuti videntur, id vnus vniuerſum in ſe conuertit, omnes iam legimus, omnes imitamur. Hunc igitur, qui officioſa æmulatione, & propenſa animi inductione in exemplum eloquentiæ, conſilij, prudentiæ, dignitatis, ac virtutum deniq; omnium ſibi proponet, omnes (vt ſæpe idem repetam) iam legit, omnes eſt imitatus. Vt enim abſurdè ridiculum eſt, & omniũ illuſione dignißimum, cũm domi hortum habeas, qui herbarum, arborum, fructuum, florum, earũ deniq; rerum omnium, quæ vel ad hominis vitam, vel afflictam valetudinem, longa & vehementi morbi ſæuitia fractã colligendam pertinent, vbertate ac copia diffluat, malle tamen, relicto tam felici compendio, omnes vrbis partes, regionum loca perreptare, vt quas domi habeas herbarũ & fructuum diuitias, eas ingenti & infelicißima laboris fruſtratione peregre quærere: ſic inſaniæ propemodum eſt, quæ in vnius Ciceronis lectione felicißimo ſtudij ſucceſſu aſſequi poßis, fruſtra in omnibus alijs auctoribus inquirere. Ciceronis igitur lectione adeò ſuus optimis & excel-
len-

lentibus artium ſcriptoribus honos, dignitas, exiſtimatio, auctoritas nõ decreſcit, vt illuſtri etiam laudis ſplendore exornetur. Nec ſpurij ac illegitimi partus præter Ciceroné cæteri erunt omnes, ſed in ſuo quiſq; genere præſtans, copioſus, acer, cõcitatus, dulcis, iucundus, remiſſus erit, & omni eruditionis, ingenij, induſtriæ gloria illuſtris: quorum omniũ virtutes, quoniam in ſcriptis ſuis exprimit Cicero, non videbitur in parãda dictione cęterorũ lectione magnopere egere, qui rectè hũc fuerit conſecutus.

Simili verò dementia, cupidè & inuidio ſe hanc quoq; reprehenſionem obijciunt: quòd quamuis ſtyli faciem, compoſitioniſq; temperationé adęquemus, inuentionis tamen, argumentorũ & ἐπιχηρημάτων, cæterarumque Rhetorices exornationum οἰκονομίαν nec intelligere ſatis, nec imitari nos poſſe. Quod in parte quidem verũ eſt, propterea quòd nouæ, inauditæ exurgenteſq; cauſarum ciuilium controuerſiæ nouam deſiderant diſpoſitionem, nouam locorum collocationem. Sed meo quidem iudicio, qui Ciceronis admirabilé, variam, temporis ac loci rerumque occaſioni accommodatã οἰκονομίαν animo cognitam atq; pertractatam habet: non erit, intelle-

cta

ɫa cauſæ natura, de diſpoſitione admodum ſolicitus. Vix enim eiuſmodi thema incidit, cuius non exemplum, apud ſummum illum ciuiliũ controuerſiarum diſceptatorem prudentiſsimum reperiatur.

Nulla eſt cauſa cuius non extet in Ciceronis ſcriptis exemplum.

Quod autem ex prioris ætatis præſtantiſsimorum oratorum copia affluentis hominibus, neminem alteri ſimilem fuiſſe, puerili ludibrio cõminiſcantur, mirum videri nõ debet. Qui enim nullum, ad cuius effigiem atq; formam ſe componat, elegerit, cui ſimilis, niſi vni ſibi eſſe potuit? Iacent igitur diſſentientium rationes nullis argumentis aut ſignis confirmatæ, & tanquam ſcopæ diſſolutę, nec vim habent aliquam, nec conſenſionem. Et quemadmodum hæc, quæ diximus, non multum habent dubitationis in paranda eloquentia, vt Ciceronis eloquentiſsimi Oratoris ſcripta nobis ſumamus imitanda: ita tamẽ alij ſcriptores, in ſuo ſcribendi ac docendi genere, ideo quoque legendi erunt diligenter, vt magnarum optimarumq; rerum argumenta atque loci, de quibus dicturi ſumus, nobis ſint parati. Fit enim, vt alius in vno aliquo doctrinæ præſtantiſsimarumque artium genere cæteris egregiè antecellat: neq; tanta ſit naturæ infœcunditas, &

quæ-

quædam tanquam effœta ſterilitas, vt vni omnia ſua, tanquam nihil, quod alijs largiri poſsit, habitura velit concedere: nec quicquam in ſimplici genere ipſa rerum parens natura dederit omni ex parte perfectum & illuſtratum.

Porro Angelo Politiano doctiſsima epiſtola reſpondet Paulus Corteſius, ſententiam eius magnificè, grauiter & prudenter refellens: quæ quoniam noſtræ opinioni omnino adhæret, viſum eſt eam hîc adſcribere, quò magni præſertim & in omni erudita diſciplina præſtabilis viri teſtimonio ad noſtrũ iudicium confirmandũ vtamur.

Paulus Corteſius Angelo Politiano ſuo S. D.

,, Nihil vnquam mihi tam præter
,, opinionẽ meam accidit, quàm
,, redditus à te liber epiſtolarum
,, noſtrarum. Putabam enim il-
,, lum tibi in tantis occupationibus excidiſ-
,, ſe. Nunc autẽ lectis tuis literis, video illum
,, non modò à te guſtatum, ſed etiam planè
,, deuoratum: cùm & ſcripſeris puduiſſe te
,, in eo legẽdo bonas horas malè collocaſſe:

&

&eas ipſas minimè tibi dignas videri, quæ ,,
vel ab aliquo docto lectæ, vel à me colle- ,,
ctæ fuiſſe dicantur, præter neſcio quas ho- ,,
minum perpaucorum. Ego autem totum ,,
iſtud tibi remitto, nec planè iudiciũ me- ,,
um interponam, cùm nefas ſit quodam- ,,
modo à te diſſentire: & ego is ſim, qui de ,,
altero iudicium facere (vt ait Marcus Tul- ,,
lius) nec velim, ſi poſsim, nec poſsim ſi ve- ,,
lim. Sed veniam ad illud in quo te dicis à ,,
me quàm maximè diſſentire. Scribis enim ,,
te accepiſſe me neminem probare niſi qui ,,
lineamenta Ciceronis conſectari videan- ,,
tur. Ego verò quantum repetere memoria ,,
poſſum, nec iſtud recordor vnquã dixiſſe, ,,
nec dictum volo. Quæ enim ſtultitia eſſet, ,,
vt cùm tam varia ſint hominum ingenia, ,,
tam multiplices naturæ, tam diuerſæ inter ,,
ſe voluntates, eas velle vnius ingenij an- ,,
guſtijs aſtringi, & tanquam præfiniri? Sed ,,
quoniam me in hanc diſputationem vo- ,,
cas, non erit fortaſſe alienum tempus pur- ,,
gandi iudicij noſtri & tuendi mei: cùm ,,
planè cognoſcam verba tua eſſe ſuaſoris, ,,
non laceſſentis. Et primum de iudicio li- ,,
benter fatebor: cùm viderem eloquentiæ ,,
ſtudia, tam diu deſerta iacuiſſe, & ſubla- ,,
tum vſum forenſem, & quaſi natiuã quan- ,,

dam

,, dam vocem deeſſe hominibus noſtris, mē
,, ſæpe palàm affirmaſſe, nihil his tempori-
,, bus ornatè, varieq́ue dici poſſe, niſi ab his
,, qui aliquem ſibi proponerent ad imitan-
,, dum. Cùm & peregrini expertes ſermo-
,, nis, alienas regiones malè poſsint ſine du-
,, ce peragrare: & anniculi infantes non niſi
,, in curriculo, aut nutrice prȩeunte inambu
,, lent. Cùm autem multi in omni eloquen-
,, tiæ genere floruerint, memini me vnum
,, M. Tullium ex doctorum acie abduxiſſe:
,, in quem omnium ingenioſorum homi-
,, num ſtudia conferenda putarē. Non quòd
,, ignorarem multos dicendi gloria præſti-
,, tiſſe, qui & acuere induſtriã, & multis ora-
,, torijs virtutibus alere ingenia poſſent: ſed
,, & videbam hunc vnum omnium ſeculo-
,, rum conſenſu principem eſſe iudicatum:
,, & quia à puero didiceram in omni nume-
,, ro ſemper optimum eſſe eligendum: cor-
,, rupti ſtomachi, & intemperantis ægri eſſe
,, putabam, deteriorem cibum ſeligere, ſalu-
,, tarem & optimum aſpernari. Auſim nunc
,, etiam affirmare idē quod ſæpe, neminem
,, poſt M. Tullium in ſcribendo laudē con-
,, ſequutum, præter vnum aut alterum, qui
,, non ſit ab eo eductus, & tanquam lactis
,, nutrimento educatus. Sed erat tū quædam

certa imitandi ratio: qua & faſtidio ſimilitudinis occurrebatur, & nitidum illud genus hilaritate quadam aſperſa, condiebatur. Nunc autē illa ab hominibus noſtris, aut neglecta eſt, aut ignorata. Similem volo mi Politiane, non vt ſimiam hominis, ſed vt filium parentis. Illa enim ridicula imitatrix tātùm deformitates & vitia corporis deprauata ſimilitudine effingit: hic autem vultum, inceſſum, ſtatum, motum, formam, vocem denique, & figuram corporis repręſentat, & tamen habet in hac ſimilitudine aliquid ſuum, aliquid naturale, aliquid diuerſum: ita vt cùm comparentur, diſsimiles inter ſe eſſe videantur. Dicam idē iterum habere hoc dilucidā illam diuini hominis in dicendo copiam: vt exiſtimanti ſe imitabilem præbeat, experienti ſpem imitationis eripiat. Fit enim vndique ad eum concurſus, & quiſq; arbitratur illo modo ſe poſſe dicere. Homines enim natura ſuauitatis auidiores, difficillimam rem voluntate non facultate metiuntur. Itaq; dum abundantiā ſermonis, & (vt ipſi aiunt) facilitatem imitantur, neruos & aculeos deſerunt: & tum à Cicerone abſunt longiſsimè. Nec autem refert alieno ornatu, & quibuſdam luminibus, ac quaſi inſi-

,, gnibus noſtra ſcripta explere, niſi quea-
,, mus id diſtinctè apteque facere. Fit enim
,, neſcio quid mõſtroſum, cùm membra co-
,, hærentia malè diſsipantur. Quare (vt de
,, me loquar) nihil eſt Politiane quòd me à
,, Ciceronis imitatione deterreas, ſed quòd
,, potius obiurges inſcitiam, quòd nequeá
,, bene illum imitari: quanquam ego malo
,, eſſe aſſecla & ſimia Ciceronis, quàm alum-
,, nus aut filius aliorum. Sed permagni in-
,, tereſt, vtrum quis videatur quẽquam vel-
,, le imitari, aut neminem. Ego autem ſta-
,, tuo non modò in eloquentia, ſed in alijs
,, etiam artibus neceſſariã eſſe imitationem.
,, Nam & omnis doctrina ex antecedenti co-
,, gnitione paratur: & nihil eſt in mẽte, quin
,, fuerit prius in ſenſibus perceptũ. Ex quo
,, intelligitur omnem artem naturæ eſſe imi-
,, tationem, ſed natura fieri vt ex eodem ge-
,, nere diſsimilitudo naſcatur. Homines e-
,, nim cùm inter ſe diſsimiles ſint, ſimilitu-
,, dine cõiunguntur: & quanquam alij colo
,, ratiores, alij pallidiores, alij venuſtiores,
,, alij proceriores ſint, vna tamẽ eſt omnibus
,, figura & forma. Illos autẽ, quibus aut crus,
,, aut manus, aut brachia deſunt, nõ omnino
,, ex hominum genere excludendos: ſed aut
,, mancos, au claudos appellãdos putarem.

Sic

Sic eloquentiæ vna eſt ars, vna forma, vna imago. Qui verò ab ea declinant, ſæpè diſtorti, ſæpe claudi reperiuntur. Aſpice nūc eos homines, qui ſibi elegerunt M. Tullium imitandum, quantum ab eo diſtent, quantum etiā inter ſe diſsimiles ſint. Profluentem quandam ſine modeſtia vbertatem Liuius arripuit, acumē Quintilianus, ſonum Lactantius, lenitatem Curtius, elegantiam Columella. Quorum cùm eſſet vnum propè imitandi propoſitum, nihil eſt tam diſsimile, quàm ipſi inter ſe: nihil tam diſtans (ſi comparentur) quàm ipſi à Cicerone. Ex quo intelligi maximè poteſt, & cum iudicio ponderandam eſſe imitationem: & eum ipſum hominem mirabilem fuiſſe, ex quo tam diuerſa ingenia, tanquam ex perenni quodam fonte defluxerint. Omnino Politiane, certis auctoribus inſiſtendum eſt, quibus ingenia formentur, & tanquan alantur. Relinquunt enim in animis ſemina, quæ in poſterum per ſe ipſa coaleſcunt. Qui autem neminem imitari, & ſine cuiuſquā ſimilitudine laudem conſequi videri volunt, nihil (mihi crede) roboris aut virium in ſcribendo præ ſe ferunt: & illi ipſi, qui ſe niti dicunt ingenij ſui præſidijs & viribus, facere non poſ-

,, ſunt, quin ex aliorum ſcriptis eruant ſen-
,, ſus, & inſerciant ſuis, ex quo naſcitur maxi
,, mè vitioſum ſcribendi genus: quum mo-
,, dò ſordidi & inculti, modò ſplendidi &
,, florentes appareant: & ſic in toto genere
,, tanquam in vnū agrum plura inter ſe ini-
,, miciſsima ſparſa ſemina. Fieri enim non
,, poteſt, quin varia ciborū genera malè con
,, coquantur: & quin ex tanta colluuione,
,, diſsimillimi generis verba inter ſe collidan
,, tur. Nec minus huius corruptæ oratio-
,, nis aſper concurſus aures ferit, quàm ruen
,, tium lapidum fragor, aut ſtrepitus, aut qua
,, drigæ tranſcurrentes. Quid enim volupta-
,, tis afferre poſſunt ambiguæ vocabulorum
,, ſignificationes, verba tranſuerſa, abruptæ
,, ſentētiæ, ſtructura ſalebroſa, audax tranſla
,, tio, nec felix, ac interciſi de induſtria nu-
,, meri? Quod neceſſe eſt his omnibus accide
,, re, qui ex ſingulis ſenſus & verba eruunt,
,, & neminē imitantur. Horum ſanè omnis
,, oratio eſt, tanquam Hebræorum domus,
,, quibus ſunt ad quoddam tempus diuerſo
,, rum hominum bona oppignorata. Nam
,, ibi & lacernæ, & amictus, & penulæ, & mul
,, torum ſæpe pallia ſuſpenſa internoſcun-
,, tur. Ego autem tātum intereſſe puto inter
,, eum qui neminem imitatur, & qui certum

ducem

ducẽ conſectatur: quantum inter eum qui ,,
temere vagetur, & qui recta proficiſcatur. ,,
Ille deuius inter ſpinas volutatur: hic au- ,,
tem ex propoſito itinere ad conſtitutum ,,
locum ſine lapſu & moleſtia contendit. ,,
Præterea Politiane ſic habe, neminem elo- ,,
quentiæ laudem conſequutum, qui non ,,
ſit in aliquo imitationis genere verſatus. ,,
Apud Græcos non modò oratores Demo- ,,
ſthenes, Hyperides, Lycurgus, Aeſchines, ,,
& Demarchus: ſed etiã illi ipſi philoſophi ,,
virtutum magiſtri, alicuius imitatores eſſe ,,
voluerunt. De noſtris hoc loco taceo, ne ,,
videar tibi vni omnium doctiſsimo, quaſi ,,
Scholam quandam explicare. Nec item ali ,,
quid de M. Tullio dicendum puto. Explo- ,,
ratum eſt iam illud omnibus, vt qui ſe ad ,,
M. Tullium effingendum cõtulerit, ſi mi- ,,
nus aliquam imitandi gloriam conſequa- ,,
tur, in eo tamen ornetur, quòd illum ſibi ,,
elegerit exprimendũ: vt illud fuiſſe naturæ ,,
& ingenij videri poſsit, hoc iudicij. Vale. ,,

PErſcribam nũc paucis ſingulos animi mei motus, cõſilijq́; rationem: in qua adhuc libenter conquieſco, vt ſi aliqua ex parte interpoſitum hoc meum de imitatione iudi-

cium, eloquentiæ humanitatiſq; ſtudioſis prodeſſe poſsit, voluntatem illis meam emenſum me eſſe, vehementer gaudeam. Volo enim mihi, ſicut communem huius ſtudij fructum cum illis eſſe, ita etiam vel laudem, quam mihi ambire non licuit, vel audaciæ reprehenſionem: vt ſi tanti laboris effectu deſtituar, eorum ſit mihi impoſiti culpa, vt ait Cicero, mea verò ſuſcepti.

Parta optimarū rerum cognitione vnum Ciceronē eſſe imitandum.

In hac igitur cogitatione omnibus animorum ſenſibus, mente, commentatione, cura, atq; induſtria verſemur: in eaq; perpetuò defixi hæreamus, ab omni aliarum rerum vel ſtudij ambitu relicti, vt cùm pleniſsimam rerum cognitionē ex bonis auctoribus hauſerimus, ſtatim ac ſemper M. Tullij eloquentiæ parentis phraſin elocutioniſq; collocationem ſpectemus, imitemur, exprimamus: adeoque vniuerſas animorum cogitationes ad illum per omnia effingendum conuertamus: animo deuotiſsimo & quadā veluti religione ex illius immortalis in dicēdo viri alta ingenij gloria, & admirabili omnium virtutum laude propendentes. Deinde, ne præter illum quenquā temeraria animi incitatione imitandū nobis in paranda elocutione proponamus. Nam & illum tanquā magnum aliquod

aliquod & rarum naturæ miraculum, & in quem eloquentia vim ſuam vniuerſam transferret, omnes omnium virtutes eſſe conſecutum documento erit, quòd in Oratore de ſeipſo hæc ſcribat: Nulla eſt e- ,,
nim, inquit, vllo in genere laus oratoris, ,,
cuius noſtris in orationibus non ſit ali- ,,
qua, ſi nō perfectio, at conatus tamen atq; ,,
adumbratio: non aſſequimur, at quid de- ,,
ceat videmus. hactenus ille. Et qui multos ,,
æmulatione aſſequi ſtudet, eius nulli ſimilis, nulli par eſſe poteſt oratio. Diſtrahitur enim humanæ mentis anguſtia auctorum copia, nec hærere tranquilla in quoquam poteſt. Et cùm mens diuerſis perturbata motibus, veluti æſtuantis maris iactationibus diſiecta, in nullo hæret, nullum magnificum aut ingenioſum facinus conficere poteſt. Quam meam ſententiam ne quis fortè eleuet, aut contemnat, adſcribam Quintiliani iudicium libr. 2. cap. 6. Quod, inquit, ſi potuerit obtineri, non ita difficilis ſupererit quæſtio, qui legēdi ſint incipientibus. Nam quidam illos minores, quia facilior eorum intellectus videbatur, probauerunt. Alij floridius genus, vt ad alenda primarū ætatum ingenia magis accōmodatum. Ego optimos quidem

& ſtatim & ſemper, ſed tamen eorum candidiſsimum quenq; & maximè expoſitum velim. Cicero, vt mihi quidem videtur, & iucundus incipientibus quoque, & apertus eſt ſatis, nec prodeſſe tantum, ſed etiam amari poteſt: tum, quemadmodum Liuius præcipit, vt quiſque erit Ciceroni ſimillimus. Idem lib. 10. cap. 1. de Cicerone ſic ſcribit: Nam mihi videtur M. Tullius, cùm ſe totum ad imitationem Græcorum contuliſſet effinxiſſe Demoſthenis vim, copiam Platonis, iucunditatem Iſocratis. Nec verò quod quoq; optimũ fuit ſtudio, conſecutus eſt tãtum, ſed plurimas, vel potius omnes ex ſeipſo virtutes extulit immortalis ingenij beatiſsima vbertate. Non enim pluuias, vt ait Pindarus, aquas collegit, ſed viuo gurgite exundat, dono quodam prudentiæ genitus, in quo totas vires ſuas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, mouere vehementius poteſt? cui tanta iucunditas vnquã affuit? vt ipſa illa quæ extorquet, impetrare eum credas: vt cùm tranſuerſum vi ſua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, ſed ſequi. Iam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas ineſt, vt diſſentire pudeat: nec aduocati ſtudium, ſed teſtis aut iudicis adferat fidem.

Tum

Tum interim hæc omnia, quæ vix ſingula quiſquam intentiſsima cura conſequi poſſet, fluunt illaborata, & illa, in qua nihil pulchrius auditu eſt, oratio præ ſe fert tamen feliciſsimam facilitatem. Quare non immeritò ab hominibus ſuæ ætatis regnare in iudicijs dictus eſt. Apud poſteros verò id conſecutus, vt Cicero iam non hominis nomen, ſed eloquentiæ habeatur. Hūc igitur ſpectemus, hoc propoſitum nobis ſit exemplum. Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit. Ex his apparere ſatis opinor, cùm multi ſint ingenuarum artiū inſignes ſcriptores, ex quorum fere numero eſt nemo, quem non plurimum ſtudijs noſtris profuturum arbitrer: vnum tamen Ciceronem maximè eſſe imitandum, propterea quòd ſicut alij vnam fortaſſe eloquentiæ partē abſoluerunt, ita omnes vni huic eloquentiæ opes fuerunt conceſſæ: ex quo tanquam Oceano omnis dicendi exornatio, omnia ſententiarum pōdera, omnium literarum loci quidam communes fluxerunt.

Quid ſit imitatio, & eam eſſe duplicem.

Imitatio. IMITATIONEM Cicero definit, qua impellimur animi diligenti ratione, vt aliquorum ſimiles eſſe in dicendo videamur. Eſt enim imitari nihil aliud, niſi orationem noſtram ad alicuius phraſin, quę omni exornationis copia florētiſsima ſit, conformare & componere, vt eam ſcribendi λέξιν & ſtyli temperationem, quæ in eo ſola, ad cuius nos æmulationem componimus, præcipuam venerationem meretur, effingamus.

Imitatio duplex Ea autem imitatio duplex eſt, orationis & οἰκονομίας rerum, argumentationum, affectionum, exornationum, compoſitionis, membrorum, vinculorum, in quibus omnis eloquentiæ vis, omnis admiratio atq; artis huius magnitudo verſatur. Oſtēdimus autem priore in libro quaſdam horum omnium præceptiones: nec dubium eſt, quin recta illa locorum diſpoſitio, cōſilij, ſentētiarum, locorum communium, ſicut omnium difficicillima, ita vtiliſsima ſit: quando verborum & rerum abundans vbertas, aut vaga, diſſoluta, eneruis, temere, quocunque animi impetus incubuerit, diffunderetur, niſi diſpoſitio res ordine inter ſe congeſtas deuinxerit.

Elo-

Elocutionis imitatio ſola eſt, quæ copioſe, ornatè, admirabiliter atq; illuminatè dicentem populi acclamationibus, ſtrepitu, ſuffragationibus, conſenſione, admiratione denique, magnum, admirabilem & mortale quoddam numen inter homines efficit. Oſtendimus alibi eius vſum pluribus. Sed debet ante omnia elocutionis imitatio liberalis, prudens, ſobria, atque honeſta eſſe: ne ſi nullo adhibito iudicio, quod primum nobis ſeſe offert, & quadã etiam venuſtatis ſpecie falſo blanditur, in dicendi vſum conuertere velimus, nullam nec ſtyli temperationem, nec eloquentiæ laudem aſſequamur. Cùm enim Cicero dicat eloquentiam eſſe virtutem ac ſapientiam, danda nobis opera, vt ea ſit verbis grandis, ſententijs ſapiens, & rerum pulchritudine illuminata: quando vt nihil ea vel laudabilius, vel pręſentius, vel audientium admiratione præclarius eſt, ita Cicero in libro de claris Oratoribus ſcripſit, initio genus humanũ in montibus ac ſyluis diſsipatum, prudentium conſilijs, & diſertorũ oratione delinitũ ſe oppidis mœnibuſq; ſepſiſſe, ciuilemq; cultum ſiue vitę coniunctionem amplecti cœpiſſe.

Quæ

Quæ in orationis imitatione ſint effugienda.

SIcut feraciores agri ſegeteſq; fœcundiores nõ ſolùm optimarũ frugum vbertatem, verum loliũ etiam & herbas frugibus inimiciſsimas effundũt, ita magna doctiſsimorũ hominum & præclara ingenia, exuperante quadã naturę vbertate, in eiuſmodi quędã orationis vitia incidunt, quæ & olim ſunt animaduerſa, & hodie eloquentiæ ſtudioſo diligenter erunt cauenda. Nam & Ciceronis eloquentiæ parentis exiſtimationi atque gloriæ inimica laudis obtrectatione illuſum fuiſſe ſatis conſtat: dum Caluo ſcriptis in eam ſententiam epiſtolis ſolutus & eneruis: Bruto etiam fractus atq; elumbis: ac pleriſq; alijs eiuſdẽ ſeculi oratoribus, inter quos inuidia propter ſtudij æmulationem facilè ſerpſit, inflatus, tumidus, audax & ſupra modũ exultans videretur. Et ipſe quoq; eoſdem tanquam exangues, tritos, otioſos, & diſiunctos reprehendit. Nec quiſquam vel patrum memoria, vel ætate noſtra multum ab illa veteri degenerante ita ab omni laude feliciſsimus repertus adhuc fuit, omne vt punctum ſine vlla re-

prehenſione tulerit. Indixit hanc legem rebus omnibus natura, vt quæ plurimum præſidij, honoris, ac gloriæ in communem vtilitatem hominibus adferrent, aliqua tamen in parte vel offenderent, vel diſplicerent. Sic ipſa rerum elementa, quibus ſpiritum ducimus, ſua laborant contagione: ſic Rhetorice magnam bene conſtitutis ciuitatibus calamitatē, philoſophia nouas ac inſanas ſuperſtitiones, Medicina perniciōſum veneni vſum hominibus attuliſſe commemoratur: ſic multæ vrbes populiq́; regna militari diſciplina euerſa dicuntur: ſic magnis & egregijs voluptatibus ſuum adeſt faſtidium: vt iam nemo, niſi humanitatis expers, mirari magnopere debeat, in magnis quoq; auctoribus quædam eſſe vitioſa: quę tanquam ſobrius agricola rubos aruis excindit, ne eorum luxuria ſata ſtrangulentur, ſic huius oratoriæ laudis cupidus, obſeruare diligenter debet, ne mala potius, quàm bona, veluti cutem, non ſanguĩnem inſpectans, imitari voluiſſe videatur: neue ea deprehenſa reliquam omnem orationis gratiam corrumpant. Sunt enim proxima vt virtutibus, ſic illuſtri oratori vitia quædam, à præclaris ingenijs nō ſatis fortaſſe animaduerſa, ſed magnis tamen com-

Vitia virtutibus proxima.

compenſata virtutibus. Deridet Cicero Fuſium quendam, qui cùm C. Fibriæ elocutionẽ & in dicendo neruos aſſequi non poſſet, oris eius deformitatẽ & verborum latitudinem imitatus eſt. Ante omnia igitur hæc duo in tota oratione ſummo animi iudicio vitabimus, ne imitationis errore decepti, deſita, antiquata, obſcœna, ſordida, humilia & ab vſu remota in exẽplum nobis ſumamus: neue temere & audacter noua vocabula fingamus. Nihil enim tam naturale eſt, quàm ſermo latinus, purus, ornatus, nitidus, omni ætati accommodatus: nec à vulgari orationis genere, nec à communi loquendi conſuetudine in eiuſmodi lenocinia & veluti vocabulorum aucupia deductus, ad quẽ intelligendum opus ſit vel ingenio, vel interprete Carmenta Euandri matre. Nec minori cura rerum vocabulorumq; turpitudo atque deformitas ciuili in oratione, quàm morbus in bona corporis valetudine effugienda erit. Contaminari enim & quadam veluti contagio ne conſpurcari orationis venuſtatẽ Cicero exiſtimat, ſi quis Africani morte Remp. caſtratam, ſtercus curię Glauciam eſſe dicat, tantamq; naturæ cùm rationẽ, tum verecundiam ineſſe, pleræq; vt res ac corporis

Fugienda in ciuili oratione vocabulorum deformitas.

poris partes proprijs à nobis vocabulis, ne vel rerum petulantia, vel orationis obſcœnitas, moribus bonis humanoque pudori noceat, non ſint appellandæ. Ac mihi quidem in ſummos homines & ſummis ingenijs præditos intuenti, liberalis ille & ingenuus pudor, morumq; innocentia longè à furioſi ſeculi noſtri ſcurrilitate abeſſe videtur: quum illi naturæ veteriſq; diſciplinæ verecundiam ſecuti, nihil quod obſcœnum eſſet, aut facerent, aut dicerent. Hinc enim illa ſunt, liberis operam dare, liberius ſalutare, de Clodiæ & Cælij turpi conſuetudine: per impluuium fucum factum mulieri, & alia permulta magno cum decoro, & in rebus parum honeſtis verecundè dicta. Arguit enim & prodit vitæ turpitudinem obſcœna oratio, in qua tanquam ſpeculo humanę mentis relucet imago: vt qui turpiter, obſcœnè, flagitioſe dicant, eorum etiam vitam in fœdiſsimis ſtupris, in priuatarũ rerum dedecore, in publica infamia expromi credas. Non igitur vtendũ erit verbis obſcœnis, aut quæ conſuetudine iã noſtra exciderunt: niſi quando ornãdi cauſa aptè & parcè id faciamus. Quod facilè, qui optimum quemque ſibi imitandum proponit, adſequetur. Nam verbo-

verborum obſoleta vetuſtas, inopia, ſiccitas, ex humilium auctorum cùm lectione, tùm imitatione contrahitur. Quæ autem vocabula ſordida, inuſitata, priſca, obſoleta, peregrina ſint & obſcœna, optimè tradit D. Eraſ. in hanc rationem multa in libris de verborum ac rerum copia ſcribens. Sunt autē quædam vel humilia, vel noua, non tam fugienda, quàm minus crebrò vſurpanda: cuiuſmodi ſunt pijſsimus, mulieroſus, mulieroſitas, beatitudo, beatitas, perſpicientia, qua tamen Cicero in officijs vtitur, medietates, indolentia, exiſtere pro oriri, Charybdis bonorum, pro voragine: & item illud in officijs, ne adulari nos ſinamus, pro aſſentationibus nos in fraudem falſamq; opinionē deduci: & punitus eſt, in actiua ſignificatione, pro Milone: domi natus, pro tyrannide: & id genus alia, quæ diligens lector obſeruabit. Molliuntur enim & veluti excuſantur à Cicerone præpoſito ſæpe verbo, vt ſic dicam, vt hoc vtar vocabulo. Quæ autem in orationis ſplendore ac perſpicuitate ſint fugienda, in Rhetoricis inſtitutionibus, cùm tropos ac figuras explicaremus, pluribus oſtendimus. Nouum certè & inſolens vocabulum non aliter C. Cæſar libro de Analogia, atq;
in

in curſu ſcopulum fugiendum cenſet, etiamſi Cicero nouis rebus noua imponenda eſſe vocabula, vſuque mollienda, quæ primum dura videantur, ſcriptum reliquerit. Quæ fictio nouorum vocabulorum, quam magnis ille virtutibus conſequebatur, à quo eloquentia & nata, & anguſtis extracta finibus in auitam poſſeſsionem collocata fuit, vereor ne nobis hodie ſit non conceſſa. Quo maiorem delectum adhiberi velim, vt quæ nobis permiſſa ſint, quæ orationis infucata vitia lateant, non animi ſolum, ſed & aurium quoque iudicio cognoſcamus: efficit enim hęc obſeruatio, vt cùm puriſsima, tum etiã prudentiſsima noſtra de rebus omnibus ſit oratio.

IN ORATIONIS IMITAtione opus eſſe optimarum elocutionum apparatu.

FAbius Quintilianus Cap. 1. Libr. 10. recte præcipit, in paranda extemporali bene dicendi facultate opes quaſdam, & optimarum cùm elocutionum, tum rerum apparatum eſſe colligendum. Fertur enim ſine im-

petu & conatu inanis illa verborum profluentia, omnis & gratiæ & admirationis inops, niſi florentiſsimarum elocutionũ copia, ceu diuite quodam penu inſtructa, affluenti exornationũ vbertate redundet. Paranda igitur ſobriè, prudenter, & magno animi cum iudicio certa quædam eloquendi ratio, cuius magnus & admirabilis eſt artifex M.T. Cicero. Si tamen via quædam ad parandam elocutionẽ munienda fuerat, & veluti exemplo excitanda iuuentus, poterit noſter hic conatus non omnino inutilis videri, quẽ nuper cùm optimorum hominum voluntatẽ, tum vero naturæ noſtræ facilitatem ſecuti, non ob id nobis aſſumpſimus, vt formularũ diuerſitate ac copia puerorũ ingenia defatigaremus (cùm pręſertim eloquẽtię ſtudioſa iuuentus Ciceronẽ vniuerſum decoctũ atq; animo pertractatum habere habeat) ſed quò pauca quædá copiæ explicandæ proponeremus exempla, quibus pueri ad legenda M.T. ſcripta inſtructiores diligentioreſq; redderentur. Et quia Rhetores cauſarũ genera, ad quæ cuncta referũtur, tria faciunt, ſequemur eundẽ in explicandis elocutionis formulis ordinẽ, contenti cõparandæ elocutionis orationem quãdam indicaſſe.

Paranda optimarum elocutionum certa quædá ratio.

De

De genere demonſtratiuo.

CIcero in libro partitionum oratoriarum duplicem conſtituit controuerſiarũ & cauſarũ formam: quarũ altera delectationẽ ſectatur auriũ: alterius vt obtineat, probet, & efficiat quod agit, omnis ſuſcipitur contentio. Superius illud exornatio, & genus demonſtratiuum ſiue à meliore parte laudationis dicitur, quod latum, ſaneque varium eſt, ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos ſuſceptum, & quo non aliud orationis genus aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus cenſetur, & in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque verſetur: In hoc genere omnia laudanda, quæ coniuncta cum virtute ſunt: & quæ cum vitijs vituperanda: quoniam alterius finis, honeſtas, alterius vero turpitudo cenſetur. Conficitur hoc genus dictionis, narrandis, exponendiſque factis, ſine vllis argumentationibus, ad animi motus leniter tractandos magis, quàm fidem faciendam, aut confirmandam accommodatæ. Eius præcepta rhetores paſsim tradunt, quæ hîc nobis repetenda non erunt. Et quoniam illud ad voluptatem & delectationem au-

dientium refertur, quorum expectatio, & admiratiõ, etiam improuiſi exitus aliquam habent in audiendo voluptatem, vtendũ nobis erit oratione illuſtri & illuminata, quæ plurimum habeat ſuauitatis, etiam apta verborũ conſtructione, vt paria paribus & ſimilia ſimilibus referantur: adhibendaque frequentius illa ornamenta rerum, quæ mirabilia, quæ nec opinata, nec expectata, ſed quaſi vel diuina, vel fatalia videantur. Loci deducentur à bonis vel malis, externis, veluti genere, familia, fortuna, facultatibus, ſi hęc omnia eiuſmodi ſint, quę ad augendum eius, quem laudes, gloriam pertinere videantur. Et ſuam laudem retinent corporis bona, quaſi pulchritudo, valetudo bona, & eiuſmodi. Factorum, quæ nobis vel laudanda, vel vituperanda erunt, triplex collocatio proponitur: Aut enim temporum ſeruandus eſt ordo; aut imprimis recentiſsimum quodque dicendum; aut multa & varia facta in propria virtutum, aliquando etiam vitiorum genera ſunt diſtribuenda. Omnis enim vis laudandi & vituperandi, ex virtutum, aut vitiorum partibus ſumitur, quæ in toto quaſi contextu orationis erunt illuſtranda: cernendumque diligenter, ne

fallant

fallant ea nos vitia, quę virtutem videntur imitari. Sunt enim magnis virtutibus finitima vitia, ſicut prudentię malitia, temperantiæ immanitas voluptatum adſpernendarum, fortitudini audacia, liberalitati rerum ac fortunarum effuſio, lenitati mollitia animi. Vſus ſanc huius generis demonſtratiui in omni ſcripti genere ampliſsimus eſt, propterea quòd reliqua cauſarum genera imprimis ornat atque auget. Complectitur enim omnes figuras orationiſque elegantiam, & ipſas nudas rerum formas illuſtri quodam ſplendore induit. In epiſtolis non perinde frequenter, atque in publicis concionibus ſolùm per ſe explicatur. Quoties tamen principum virorum, & quorum excellens quædam auctoritas eſt, gratiam, amicitiam, atque beneuolentiam captare volumus, præcipua inde argumenta vel ad commendationem, vel ad fauorem conciliandum ducentur. Eius ratio breuiſsima erit, vt ſuam rebus & perſonis propiam veluti laudem attribuamus: deinde ne affectibus, perturbati, aut impudenter & cum aliqua aſſentationis ſuſpicione quempiam prædicemus: poſtremo vt laus iuſta videatur, iuxta illud Flacci:

Certæ quædam generis demonſtratiui præceptiones.

Quem cui commendes, etiam atque etiam aſpice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Nulla autem vel maior, vel excellentior, vel illuſtrior laus eſt, quàm ea, quæ nobis propter virtutem, multa & magna in Rem pub. merita attribuitur, præſertim à bonis viris: quãdo Cicero rectè exiſtimat vnam hanc viam laudis & dignitatis eſſe à bonis viris & ſapientibus, bene à natura conſtitutis laudari, & diligi: & Salluſt. ſcriptum reliquit æquam laudem eſſe à laudatis laudari, & ab improbis improbari. Hector ſane Næuianus ſummam laudem lætitiamq; iudicauit ſe à bono viro laudari. Themiſtocles ſummus Athenis vir, & laude ciuiũ digniſsimus habitus, rogatus, quod acroama, ſiue dictum, aut cuius hominis laudem prædicationemq; magni faceret: reſpondit eius, cuius virtus omnibus foret perfecta atq; chara. Debet autem elocutio imprimis liberalis, iucunda, illuſtris, & omni gratia atq; lepore eſſe veſtita, atque cùm rebus, tum verò perſonis accommodata. Eius eiuſmodi quædam formulæ eſſe poſſunt.

VIR EXISTIMATIOne, auctoritate, & nobilitate facilè princeps.

SPlendor ordinis, eximium patriæ decus, ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ Religionis. Vir præſtantiſsimus omnium gentium, omnis memoriæ clariſsimum lumen: cuius ſpectata & nobilitata virtus, nõ ſolum natura corroborata, verùm etiam diſciplinã putatur. Vir illuſtris, & auctoritate ea, prudentia, honoribus, opibus, dignitatis ſplendore, omnem vt inuidiã rerum geſtarũ gloria ſuperaſſe videatur. Vir primarius, grauis, honeſtus, amans æquitatis, alienus ab omni cupiditate, pluribus maximiſq; in rebus probatiſsimus, & omnium exiſtimatione ornatiſsimus. Nulla res tanta eſt, cuius quidem efficiendæ poteſtas homini conceditur, quam nõ ille & conſilio regere, modeſtia temperare, integritate tueri, virtute conficere, auctoritate conſeruare poſsit. Magna de illius virtute hominum opinio, magna liberalitatis commendatio, magna rerum geſtarum memoria. Illud verò omnem humanę laudis prędicationem excedit, quòd

Vir ſumma exiſtimatione præditus.

ad eximias animi virtutes, doctrinæ laudem atq; ingenij gloriam adiecit. Vir exiſtimatione, virtute, nobilitate facilè princeps. Magnus in hoc homine auctoritatis ſplendor, multa honorum ornamenta, illuſtris dignitas. Nemo multis iam annis in florenti Repub. aliqua dignitatis laude inſignis fuit, cuius maiora & præclariora in publicam omnium vtilitatem extent officia. Nam & huius rebus geſtis ſalus Reip. libertas ciuibus, honos magiſtratibus, laus familiæ, memoria generi propè intermortuo conſtituta eſt ſempiterna. Sic enim vixit, vt & ciuibus perpetua quadam hoſtium oppreſsione afflictis magno adiumento in periculis, ſolatio in laboribus, & ornamento in victoria fuerit. Itaq; in eo omnes boni viri experti ſunt amiciſsimi hominis beneuolentiam, & conſtantiſsimi anici fidem, & ſummam animi magnitudinem. Prętor patriæ ac Reipub, vtiliſsimus: ita nobilis & clarus, vt nemo ei ſe neque honore, neq; gratia, neq; auctoritate, neq; fortunis deniq; anteferre ſine ambitioſa arrogantis ingenij iactatione queat. Cn. Pompeius vnicum virtutis ſpecimen, ornamentum patriæ, lumen Reipub. virtute, gloria, rebus geſtis omniū gentium, om-

omnium ſeculorum, omnis memoriæ facilè princeps. Vir illuſtri ſplendore & dignitate familiæ, ſingulari modeſtia, & bonitate præditus: ingenio verò, iuſtitia, integritate omnibus præſtans, ſapiens, ſanctus, ſeuerus. Multæ in hoc principe noſtro & magnæ incredibileſq; ſunt virtutes maximis quaſi theatris & orbi ꝑpè vniuerſo propoſitę: nulla tamen aut amplior, aut clarior, aut illuſtrior deniq; eius laus dici fingiq; poteſt, quàm quòd fortunæ & gloriæ ſuæ amplitudinem miſerorum hominum neceſsitati atque ſaluti condonet. Senator ornatiſsimus, & ſua excellentiſsima virtute, & admirabili quadam fatorum benignitate ciuium ſaluti, communium fortunarũ propugnationi, ac Reipub. dignitati natus. Brutus vindex libertatis, cuſtos ſalutis communis, ſubſidium afflictæ Reipub. conſeruator patriæ. Extat imprimis venuſta illa popularis virtutum laus Cn. Pompeij apud M. T. Ciceronem in oratione pro lege Manilia: & illuſtris rerum geſtarum prædicatio C. Marij in oratione de prouincijs conſularibus. C. Marius, inquit, diuina atque eximia virtute magnis populi Rom. luctibus funeribuſq; ſubuenit, influentes in Italiam Gallorum maxi-

mas copias repreſsit, ad eorũ vrbes ſedeſq; penetrauit, hoſtes prælijs fregit, eoſq; domuit, Rempub. metu liberauit. Nulla gens eſt, quæ non ita ſubacta ſit, vt vix extet: aut ita domita, vt quieſcat: aut ita pacata, vt victoria noſtra imperioque lætetur. cæteras gentes ita contriuit, repulit, imperio parere aſſuefecit. Vir optima ætate, admirabili eloquentia, etiam alta vi animi præditus hanc immortalitatis laudem conſecutus eſt, quòd in maxma optimorum virorum orbitate ad labentem, diuexatam & propè depoſitam Rempub. acceſſerit, neque eam multis & magnis beneficijs ſolùm illuſtrauerit, omniaq; ſtudia ſua ad eius dignitatẽ & gloriam attulerit, ſed qui vnus in Repub. gerenda curſus habitus ſemper fuit optimus, omniũ vtilitati magis, quàm priuatæ ſeruire voluerit: quem populus Rom. iudicauit omnia, quæ etiam ſumma & difficillima forẽt, perficere poſſe: & cuius vel magnitudine animi, vel virtute nihil foret nobilius. Hic ab ineunte ætate cauſam celebritatis & nominis habet cùm à parentibus acceptam, tum verò præclaris virtutibus auctam: in quem in clariſsima Repub. cum laude & gloria verſantẽ omnium ciuium oculi conuertuntur, tanquã

ma-

magnarum virtutum ſpeculum. Qui & natura & moribus, etiam ſtudio & doctrina ſapiens habetur: idq́ue eò maximè, quòd omnia in ſe poſita eſſe putans humanos caſus poſtponit virtuti: quem nemo eſt, niſi vel tenui cogitatione præditus, vel cuius animus nõ magnis inuidiæ anguſtijs contineatur, qui non ſtudioſiſsimè laudet, ſapientiſsimum iudicet, & quod pro ſalute patriæ, pro incolumitate ciuitatis, pro Reipub. fortunis magna & atrocia pericula & ſtudioſe, & libenter ſuſceperit, patriæ propugnatorẽ habeat, &c. Addat his, qui velit, alias huius generis formulas.

Iudex æquus.

OMnia in hoc iudice ſunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur: nullius illi inuidia fructum officij præcerpit, nemo florentibus illius fortunis inſidiatur, magnam & immortalem ſibi laudis famam æquitate, induſtria, temperantia, miſerorum defenſione, odio improborum, ſtudiorum magnitudine, officiorum opportunitate, incredibili in omnes humanitate, beneuolentia, fide, parauit: & proin Iudex.

de

deampliſsima in orbe terrarũ clariſsimaq́; magnarum virtutũ illi conſtituta ſunt monumenta. Iudex æquiſsimus, in rebus humanis miſericors, in iudicando ſeuerus, in teſtimonio religioſus, in conſolando comis, in deterrendo vehemens. C. Aquilij iudicis laus talis eſt apud Marcũ Tullium in oratione pro A. Cecinna. Iuris, inquit, ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxit, qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Rom. promptam expeditamq́; præbuerit: qui ita iuſtus & bonus vir eſt, vt natura, non diſciplina conſultus eſſe videatur: ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili non ſcientia ſolum quædam, verum etiam bonitas nata videatur. Cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, vt quicquid inde haurias, purum liquidumq́ue te haurire ſentias. Cicero in oratione pro Cluẽtio habita, ſapientis, inquit, iudicis eſt, meminiſſe ſe hominem; cogitare ſibi tantum eſſe permiſſum, quantum commiſſum ſit & creditum. Et non ſolum ſibi ſoli poteſtatem eſſe datam, verum etiam fidem habitam eſſe, meminiſſe: poſſe quem oderit, abſoluere: quem non oderit, condemnare: & ſemper quæ non velit ipſe, ſed quid lex & religio cogat, cogitare:
ani-

animaduertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtione verſetur. Cùm hæc ſunt videnda, tum illud eſt hominis magni iudicis atque ſapientis, habere in conſilio legem, fidem, religionẽ, æquitatem; libidinem autem, & inuidiam, metum, cupiditates omnes amouere: maximi æſtimare conſcientiam mentis ſuæ, quam à Dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt. Paſsim ſe offerunt exempla.

Eruditus.

EO hic vir animi robore eſt, ea virtutis indole ac continentia, vt omnes voluptates reſpuat, omnem vitæ ſuæ curſum in labore corporis, in animi induſtria, in commentatione ingenij conficiat. Non labor hunc à magnis ſtudiis, non communium temporum caſus infeſtus ab animi magnitudine, non graues Reipub. tempeſtates à curſu gloriæ auocarunt: non quies, non remiſsio, non ludi denique illum delectarunt: poſtremò nihil in vita expetendum putauit, niſi quod eſſet cum laude atq; honore, *Eruditus.*

nore,& cum dignitate coniunctum: bene ac præclare liberalibus artibus inſtructus ad capeſſendam Rempub. ad honorem, ad gloriam, ad dignitatem. Incredibilis huic viro impetus animi ad optimarum rerum ſtudia amplectenda, vehemẽs vincendi cu piditas, oratio elegans, erudita, laudabilis, & niſi meum me iudicium propter beneuolentiam fallit, omnibus bonis artibus liberaliter inſtituta, & cura atq; vigilijs ela borata. Itaque incredibile quiddam conſe cutus mihi videtur, qui tanta felicitate om nes ingenuas artes didicerit, omnes animo virtutes comprehendat. Magna in hoc viro & mirifica laudis excellentia eſt, inſignis probitas, ſumma prudentia, eloquentia admirabilis: in qua tamẽ præcipuè præclara ingenij iudicijque vis apparet. Tanta autẽ omnium malarum cupiditatum contemptione eſt, tanta in rebus agendis celeritate, tanta induſtria, tanta etiã ſtudij vehementia, vt ſumma in eo laborantium li terarum ſpes pręſidiumq; poſita eſſe videa tur. Vir excellenti ingenij magnitudine, præclara eruditione atq; doctrina, & propter egregias atq; excelſas animi virtutes cum deorum immortalium laude coniun gendus. Vir ingenio diuino, admirabili do-

doctrina, ſingulari prudẽtia prædítus, omni iure neceſsitudinis cum Repub. coniũctiſsimus, ac reliquos facilè omnes ſcriptionis elegantia, candore ſtyli, fideli ac ſobria philoſophiæ cognitione excellens. Homo diſertiſsimus, & omni doctrina ac virtute ornatiſsimus, præclaris ſuis factis & prudentia admirabili afflictã patriæ ſalutem, ac penè perditam ſeneſcentemq́ue laudem literarum monimentis nuper illuſtrauit. Magno vir conſilio, ſingulari eruditione, inſigni animi probitate, cæteris virtutibus honoris, ingenij, rerum geſtarũ ornamentis ſplendidiſsimus: multarumq́ue rerum vſu exercitatiſsimus. Tanta porrò virtute atq; integritate, vt ſolus his perditiſsimis temporibus frugi homo dici poſsit. Magnam huius laudabilis vita, elegans eruditio, & in omnibus diſciplinis mira pręſtantia veneratione meretur. Homo ingenioſus, intelligens, & apud omnes, propter virtutem, ſplendidus & gratioſus. Præſtabilis in hoc homine ſcientia: nullus in orbe terrarum locus eſt, in quo nõ plurima extent huius cùm prudentiæ, tũ conſilij impreſſa veſtigia: nullum ſeculum de ſummis & maximis eius laudibus conticeſcet. Magna vir & admirabili ingenij prudentia atque cele-

celeritate, ſumma antiquitatis memoria, & ſolida cumulataq́; multarum rerum, omniumq́; ingenuarum artium cognitione. Vir eruditus & doctrina excultus. Animus eruditus, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet. Iuuenis eruditus artib' ingenuis, & in philoſophia Grachus literis & doctrinæ græcis, etiam Muſicis eruditus, cuius filij inſtituti optimè & perfectè eruditi. Pompeius non literis ad rei militaris ſcientiam, ſtipendijs item & legationibus bellicis, ſed rebus geſtis, & victorijs eruditus. Qui liberaliter ſunt eruditi, adhibita etiam diſſerendi elegantią, ratione, & via philoſophantur. Homo omnium diſciplinarum, & iuris ciuilis eruditiſsimus. Vrbs Agirppina eruditiſsimis hominibus, liberaliſsimiſq́ue ſtudijs affluens. Homo ingenio pręſtāti, eruditione perfecta, & multiplici doctrina, cæteris egregiè antecellebat.

Humanus, moderatus, clemens.

FRequens eſt huius argumenti locus in genere Demōſtratiuo, & laus valde popularis. Eſt enim propria hæc virtus hominis

nis, quam Græci φιλανθρωπίαν, Latini humanitatem vocant, qua commonemur, vt omnia hominis cauſa honeſtè agere, conſilia ſtudiaq́; noſtra in commune cõferre, nihil à nobis alienum eſſe putare velimus, quod ad conſeruandum ciuilis vitæ coniunctionem pertinere videbitur, aut quem quam etiam negligere, in quo aliqua virtutis ſpecies appareat. Nam vt omnia quæ in terris gignuntur, ad vſum hominũ creantur, ita homines hominum cauſa generatos eſſe, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſsint, Stoici exiſtimant: & ipſa illa humanitas, efficit, vt quadam tanquam conſpiratione & animorum cõſenſu mutuam amicitiam alere, omnibus, quibus poterimus libenter prodeſſe, nocere nemini velimus. Nihil eſt, inquit Cicero libro de ora tore primo, tam regium, tam liberale, tam que munificum, quã opem ferre ſupplicibus, excitare adflictos, dare ſalutem, liberare periculis homines. Idem, in bonis for tunę, inquit, ſumma laus eſt, non extuliſse ſe in poteſtate, non fuiſſe inſolentem in pecunia, non ſe prætuliſſe alijs, propter abundantiam fortunæ, vt opes & copiæ, non vt ſuperbiæ videantur, ac libidini, ſed bonitati ac moderationi facultatem, mate

I riam

riam dediſſe. Et ſicut moderatio ſuam cunctis rebus addit dignitatem & ſplēdorem, & in cuius decore ipſa actionis honeſtas præcipuè eſt poſita & locata: ita clementia nihil magno & præclaro viro dignius eaq; maximè decet principes in Repub. viros, ꝓpter cognationē, quam habet cum æquitate ἐπιείκεια dicta: Nam vt hæc legis intentionem & quendam veluti rigorem tenet, ita illa pœnæ ſeueritatem moderatur, vt meritò in laude ponantur homines, moderati & clementes. Vt ſi dicamus: Admirabilis eſt in hoc homine ac penè incredibilis ſumma cum morum animiq; ſeueritate naturæ benignitas æquabilitaſque coniūcta. Nihil eſt laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate & clementia, quæ ita probāda eſt, vt adhibeatur Reipublicæ cauſa ſeueritas, ſine qua Cicero lib. Officiorū, adminiſtrare ciuitatē nō poſſe, exiſtimat. Vir tanta tēperantia, tanta manſuetudine, tanta humanitate, vt ij beatiſsimi eſſe videantur, quibus illius conſuetudine, gratia, atque benignitate perfrui

Humanus. liceat. Homo cōmodus, comes, benignus, moderatus, ad omnem humanitatis rationem factus. Quid dicam de illius in omni negotio conſtantia, de vitæ dignitate, libe-

ralitate

ralitate ingenij,moderatione in rebus priuatis,ſplendore in publicis? quæ ita ſunt à fortuna deformata,vt tamen à natura inchoata compareant. Multæ, & magnæ in hoc viro ſunt virtutes,ſed tamen eximia eius iuſtitia, inaudita animi lenitas quotidie magis ac magis effloreſcit. Sic enim moderatus eſt, ad omnemq́; humanitatis gratiam factus, nullæ vt cupiditates ab innocentia atq; integritate abducere illum queant. Homo in laude verſatus ac gloria circumfluens, ea naturæ præſtantia, vt ſine omni doctrina temperans ſit ac moderatus: ſic factus ad omnem animi moderationem, ad vitæ innocentiam, nulla vt forma cuiuſquam, nulla voluptatum cupiditas, nullum pecuniæ ſtudium ab ſumma innocentia integritateq́; eum deduxerit: nulla tamen de pluribus eius virtutibus vel gratior, vel admirabilior eſt ipſa placabilitate atq; clementia.Hunc autem virum quibus ſtudijs proſequemur? qua beueuolentia complectemur? cuius tanta in animi magnitudine lenitas eſt, vt nihil illo modeſtius clementiuſq́; fingi queat.Hanc animi illius virtutem atque magnitudinem, quis admirari ſatis poteſt? aut oratione non dicam enumerare,ſed conſequi?quòd cùm

I 2 ille

ille cæteris omnibus omni honore egregiè antecellat, ampliorē tamen alijs, quàm ipſe conſecutus ſit, tribuat honorem: & quos honoris amplitudine ſuperat, eoſdem ſibi humanitatis deuinciat gratia atque commendatione. Honeſtus vir & ſummo ſplendore præditus, cuius laus ſapientiæ ſummaque temperantia in publicis, priuatiſq; rebus ſemper extitit, qui perpetuo exiſtimauit, ciuē, diligi, & bene de Republica mereri, glorioſum; metui verò & in odio eſſe, deteſtabile. Cicero in oratione pro lege Manilia, Pompeiū magnis laudibus, cōtentione aliorū imperatorū effert.

Ingenuus & liberalis Adoleſcens.

Ingenuus Adoleſcens.

LEctiſsimus atque ornatiſsimus Adoleſcens, ingenuarum artium iuris atque officij peritiſsimus, domi ſuæ imprimis nobilis & illuſtri apud omnes gratia. Iuuenis admirabili fatorum benignitate ad gloriam atque dignitatem natus. Nemo hoc Adoleſcente nobilitate, nemo multarum rerum peritia, nemo optimarum artium ſtudio, nemo vitæ innocentia, nemo vllo laudis genere illo præſtanitor. Hunc

Hunc natura ad omnem laudis atque nominis nobilitatem magnum atque excelſum produxit, voluntas exercuit, fortuna ſeruauit. Vehemens in hoc Iuuene ardor mentis, ardens vincendi cupiditas, oratio erudita ac liberalis, & mira quædam ſcriptionis elegantia. Contentionis magnitudo, ſtudium gloriæ, præſtans animus, alta naturæ vis, excellens nobilitas huuc Iuuenem ornatiſsimum ad ſupremum hunc honoris gradum euexerunt. Summa in hoc Iuuene ſpes, ſumma naſcentis eruditionis expectatio, ſumma ingenij indoles, ſummaque virtus. Præclara in hoc Iuuene ingenij iudicijque vis apparet. Ea enim animi eſt induſtria, vt nō ſolùm communium literarum, ſed & Reipub. in eo ſpes magna poſita videatur.

Frugi Paterfamilias.

Laborioſus, induſtrius, diligens, gnauus, experientiſsimus arator. Homo antiqua vitæ Religione præditus, & longo multarum rerum vſu exercitatiſsimus: tanta virtute & integritate, nemo vt illo frugalior eſſe poſsit. Magnus huius labor in negotijs, *Bonus Agricola.*

 gotijs,

gotijs, fortitudo in periculis, fides in amicitia, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo. Non illum auaritia ad rapinas, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, nō labor ad quietem, non corporis infirmitas ad rei domeſticæ neglectionem impulit, ſed perpetuo naturæ ſtatu ad omnē honeſtatis laudem cōtendit. Eo animi robore, ea excellentis virtutis indole ac vitæ continentia eſt, vt omnem vitæ curſum in labore corporis conficiat. Vir antiqua fide & inſigni animi probitate, exemplum religionis, documentum cæteris hominibus virtutis, probitatis, prudentiæ. Prudens & attentus paterfamilias.

Fœmina.

IN laudatione fœminæ videndum quæ huic ſexui laus conueniat: nam ea ornatiſsima elegantiſsimaq́; eſt oratio, quæ rebus ac perſonis eſt accōmodata. Laudatur
Mulier. autē præcipuè in fœmina pudicitia, fides, continentia, veneratio erga deos, parentes ac virum, morum facilitas, prudentia in rebus agendis, induſtria in rebus domeſti-

cis

cis vel augendis, vel retinendis, pudor deniq; ac modeſtia in hac ciuilis vitæ ſocietate. Præſtantiſsima fœmina, præclara indole, eximia animi pietate, virtute, gratia, conſtantia admirabili. Honeſtiſsima matrona, & omnibus præclaris animi dotibus, omni virtutis genere ac vitæ dignitate præſtans. Admirabilis in huius puellæ natura elucet virtutis indoles, multa probitatis ac modeſtiæ ſigna vbiq; apparent. Mulier præter ætatem prudens, & ſpectatiſsimæ probitatis: ea deniq; naturæ cùm moderatione, tum bonitate, vt admirabiles amores excitet.

Locus.

LOCORVM laus à fertilitate fructuũ, & paſtionis magnitudine, & huiuſmodi ferè ducitur. Quaſi dicas: Aſia opima regio eſt, & fertilis vbertate agrorũ, varietate fructuũ, magnitudine paſtionis. Lutetia vrbs omnium gentium orbiſque terrarum celiberrima, copioſa, eruditiſsimis hominibus, liberaliſsimiſque ſtudijs affluens. Creſcit enim præcipuè locorum laus ex circumſtantijs: quas qui animo cogita- *Locorũ laus vnde petatur*

tioneque tenet, non admodum in locorum deſcriptione laborabit. Extat autem apud Marcum Tullium Ciceronem inſignis laus Siciliæ, Tuſculorum ac Laurentis apud Plinium non ſunt obſcura exempla. Dicitur autem locus amœnus, celebris, deſertus, lubricus, & periculoſus, opacus, & frigidus in ſylua, ſalubris, peſtilens, copioſus à frumento, maritimus, planus, montuoſus, vaſtus, obſcurus.

Formulæ vituperationis.

Quæ vitanda in vituperatione.

IN vituperatione alienæ vitæ atque turpitudinis non erit committendum, vt in deformandis alijs vllam animi noſtri ex inuidia & odio ægrotantis ſuſpicionem moueamus: aut naturæ noſtræ moderationem ac pudorem ad aliorum probra abijciamus. Nã & illiberalis eſt omnis illa, qua tamen hodie erudita aliquot ingenia laborant, laudis ambitio, quæ ex alienæ virtutis oppreſsione atque calamitate eſt parta. Nec ferè quiſquam ſiue animi dolore, ſiue iactandi ingenij ſtudio elatus, ſic alium reprehendit ac vituperat, vt non plurima de

ſe

ſe inuidiæ ac maleuolentiæ argumenta & quandam veluti concitatæ naturæ importunitatem declaret. Obruitur enim animus varijs permotionibus: & dum ſe totum ad alterius turpitudinē oratione explicandam conuertit, ægrè admodum intra pudoris ac modeſtiæ fines continetur. Neque mihi valde probantur, qui primam doctrinæ ſuæ famam ſcriptioniſque commendationē ex aliorum inſectatione atq; calumnijs ambitioſe aucupantur: propterea quòd furoris cuiuſdam ac inſaniæ videri poſsit, quum tanta optimarum rerum ſint ſtudia, ex quibus ſolida ingenij gloria cum perpetua vitæ dignitate parari queat, velle eloquentiam tot laboribus & ingenti animorū contentione partam, ad vnius hominis contumeliam referre. Quoties tamen vſu venerit, vt cogamur vel priuata iniuria læſi, vel communi virtutis voluntate commoti in eius reprehenſione verborum iactationem exercere, qui ſic viuit, nullum vt ſceleris, audaciæ atq; improbitatis indiciū in perditiſsimo homine eſſe poſsit, quod non in eius perſpiciatur vita: aut hoc ſibi aſſumit, vt bonos viros propter virtutis inuidiam iucundiſsimamque ingenij laudem contumelijs operiat: po-

terit hæc quoq; officij ratio nobis conſtare, dum tamen meminerimus, omnem animaduerſionem caſtigationemq́; grauiore contumelia carere debere: ne ſi inuerecundius aliorũ mores diuexemus, aut noſtrã ipſi dignitatem ludibrio obtuliſſe, aut cupidè & obſcuris ſuſpicionibus famam aliorum læſiſſe videamur. M. T. Cicero rectè commonet, in hoc genere, & alioquin in ciuilibus & forenſibus negotijs nonnunquam neceſſarias incidere obiurgationes: in quibus vtendũ fortaſſe ſit & vocis contentione maiore, & verborum grauitate acriore: ac proinde, quoties has vel perſonarum, vel facti indignitas poſtulare videtur, id agendum nobis eſſe, vt eas adferre, & ijs vti non videamur irati: ſed vt ad vrendum & ſecandum Medici, ſic nos ad hoc genus caſtigandi rarò, inquit, inuitíque veniemus: nec vnquam niſi neceſſariò, ſi nulla alia reperietur medicina. Sed tamen ira procul abſit, cum qua nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt. Magna autem parte clemẽti caſtigatione licet vti, grauitate tamen adiuncta: vt ſeueritas retineatur, & contumelia repellatur, &c. Habet enim omnis contumelia aculeum quẽdam illiberalis reprehenſionis, qui bonis viris

viris infixus, vix vnquã ſine perpetua doloris recordatione elicitur. Eſtq́; ſæpiſsimè animaduerſum, & iam antè à nobis notatũ, vt auditorũ animi grauius offenſi ſint dicẽtis maledicentia, quæ eius mores inuerecũdos & laſciuientes peſsimæ naturę impetus arguit, quàm peccatis delinquentium: propterea quòd ſine magno optimorum hominum teſtimonio & recti conſcientia, etiam virtutis ſignificatione graue ſit, vel legem, quam ipſi non ſeruemus innocentiæ alijs indicere, etiam contumeliam ijs inferre, qui admiſſæ noſtræ turpitudinis teſtes veri eſſe poterunt. Vitioſum eſt, inquit Cicero, in comparãdis rebus alteram rem efferre, de re altera mentionem non facere: aut neceſſe putare alteram rem vituperari, cùm alteram laudes. Non enim neceſſe eſt, ſi alteros præponas, alios vituperes. Fieri enim poteſt, vt cùm alteros magis laudaris, aliquam alterius partem laudis attribuas: ne cupidè pugnaſſe contra veritatem puteris.

Vtilis & verecunda, etiam grata eſt illa prolepſis in laudatione ſiue prædicatione optimorum hominum, ne quem aſſentandi, aut gratiæ captandæ ſtudio, ſed potius virtutis amore laudaſſe videri queamus.

Ve-

Veluti: Non vereor pro vetere noſtra & conſuetudine, & amicitia, ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiã videar potius, quàm mea commendatione te ad virtutis ſplendorẽ excitare voluiſſe, cùm tuas laudes, quæ cum dignitate publica ſunt cõiunctæ, & mihi chariſsimæ oratione explicem. Neq; enim tu is es, qui, quid ſis, quanta virtute cæteris præſtes, neſcias: & qui non eos magis, qui tuas laudes non admirentur, inuidos magis, quàm eos qui laudant, aſſentatores arbitreris. Neque autem ego ſum ita demẽs, vt eum in laudem adducere velim, quem non optimum virum iudicem; ſed cùm tu is ſis, qui in rebus præclarè gerendis meritò ſis cum omnibus Gracchis, omnibus Lucilijs, Craſsis quoque & Lælijs conferendus: cuius actiones poſitæ & locatæ ſint in virtute, qua nihil formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius, qui ex magnis rerũ & negotiorum tempeſtatibus in portum te vexeris, etiam in ocio eos percipias doctrinæ fructus, qui & maximi ſunt, & quorum vſus & delectatio eſt omnibus voluptatibus anteponenda: non poſſum non te magnopere laudare. Sumitur autem omnis vituperatio ab animi & corporis vitijs, rebuſque turpiter

geſtis,

geſtis, cuius pulcherrimum eſt Ciceronis exemplum in Catil. & L. Piſonem. Vſum generis demõſtratiui in ciuilibus, & forenſibus actionibus maximum, etiam eius hominis illuſtrem dignitatem admirationemque eſſe diximus, qui eleganti & illuſtri oratione, quæ cauſa, perſonæ, aut res, poſtulat, ea copioſe & ſapiẽter dicere poſſit, quem dicentem ipſi illi auditores, non tantùm auidè, beneuolè, & attentè audiunt, ſed etiam in eam opinionem adducuntur, vt plus illum intelligere, & plus quàm cæteros ſapere arbitrentur: maximè ſi in dicentis oratione inſit mixtá modeſtiæ grauitas, quæ admirabilem vim ad vitæ commendationem & gloriam adipiſcẽdam retinet. Sola enim eſt modeſtia, per quàm pudor honeſtius claram & ſtabilem comparat auctoritatem, quæ appetentis, etiam irati animi motus regit, & ſedat: quæ ſcientiam retinet earum rerum, quæ dicuntur, aut fiunt, loco ſuo collocãdarum: quæ denique omnem actionis dignitatem illuſtrat. Cùm alioquin hac virtute neglecta, impuri, inuerecundi, & propè ſcelerati ſit ingenij, ipſam illam eloquentiam ad parandam optimorum hominum gratiam datã, in probrum, conuitia, aut etiam ſcurrilem aſſen-

aſſentationē cupidè conuertere velle. Moderatè igitur, qui honore digni habeantur nobis erunt laudandi:parcius autem mali viri vituperandi: niſi aliúd vel Reipublicæ cauſa,vel nocentiſsimorum hominum excurrens, & inflammatus furor,eiuſque vin dicta deſideret. M. T. Cicero verecundè fatetur, ſe in Antonium & Lepidum ſeueras ſententias dixiſſe, ſed tamen in honeſtam officij excuſationem adfert, hac ſe, ſi qua videri poſsit, dictionis ſeueritate vſum, nō tam vlciſcendi cauſa, quàm vt & in præſens ſceleratos ciues timore ab impugnanda pa tria deterreret,& in poſterum documentū ſtatueret, ne quis talem amentiam vellet imitari.Fuit enim alter inconſtantior: alter impurior, vterque pacem metuens,inimicus odio,& ardens perturbandæ Reipublicæ cupiditate. Idem, quum plerique de Clodianis incendijs,trucidationibus,lapidationibus queſti eſſent, apertè fatetur, ſe multa verba de toto furore & latrocinio Clodij feciſſe,eumque tanquam reum mul tis, & ſecundis admurmurationibus cuncti ſenatus in grauem criminationem non alio animo adduxiſſe, quàm eius vt furorē inflammatum in Reipublicæ perniciem exardentem reſtingueret. Qui ad T. P.

Atti-

Atticum ſcribens,cauſas cõmemorat, quibus inductus ſeuerius cum Piſone ſit conflictatio ſuſcepta. Quod & edita eius oratio comprobat. Neque illum puduit in epiſtola quadam ad Tit. eundem ſcribere, quod Piſoni deſponſam iam Syriam ademerit,vt ſenatum ad priſtinam ſuam ſeueritatem reuocaret & abiectum excitaret. Ad eundem quoque edita epiſtola ſcribit, ſe in cauſa fabulæ Clodianæ,in qua locum reſecandæ libidinis, & coercendæ iuuentutis fuerat nactus,vehementem fuiſſe,omneſque profudiſſe vires animi atque ingenij ſui, non tam odio alicuius adductum, ſed ſpe magis corrigendæ, quàm ſanandæ ciuitatis. Tenenda igitur hæc moderatio, ne petulãter alijs maledicamus: fugiamuſque quãtum cauſſa,perſonæ, & res ſuſtineant, maledicta, contumelias, iracundias, contentiones, & aſperas pertinaceſque in omni dicendi genere contentiones. Nos vt ſuſcepto inſtituto ſeruiamus,breues aliquot vituperationum formas, imitationis cauſa annotare voluimus.

Homo audax,nefarius,atque flagitioſus.

Tanta

Homo nefarius.

TAnta hic crudelitate fertur, ea hominis amentia eſt, vt nemo ſanum: ea ſtultitia, vt nemo hominem: ea impietas, vt nemo patrem: ea deniq; omnium rerum infinita & intoleranda licentia, vt nemo ciuilem virum appellare poſsit. Promptus ad vim, paratus ad ſeditionem, audax ad omne facinus: vultus eius plenus furoris, mens ſcelere obſtricta, lingua maledictis impedita, oculi feritatis, ſermo atrocitatis plenus. Homo audacia furens, bonorum omnium odio flagrans, ſcelus atq; perniciem anhelans, peſtem atq; cædem principibus ciuitatis viris molitur. Sic enim prodigioſo ſe furore, ſic effrenata audacia iactat, ſic vnumquemq; oculis ad cædem atq; calamitatem deſignat, vt prorſus viuere videatur non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. Nemo ſceleratus, nemo natura ferox, audax, temerarius, amens, vecors, ære alieno oppreſſus his aliquot annis inuentus eſt, qui non in huius familiaritatem plenam furoris, impietatis, facinoris adſciſcatur. Hic fortunarum expilatione, ciuium vexatione, omnium ſqualore & lachrymis iura ac libertatem publicam tyrannide oppreſsit: omnia in hoc porten

to

to cùm ſumma turpitudine, tum ſingulari ſtultitia ſunt oblita. Quid enim aliud hic fraudator eſt, niſi immenſa aliqua vorago, gurges vitiorum, turpitudiuumq́; omnium? Hic omnibus in rapinis, hic in ſtupris, hic in Reipub. perturbationibus, hic in ciuium oppreſsionibus ſemper princeps eſt habitus, contaminatus ac perditus tranquillitatis publicę perturbator: qui in hac humanæ vitæ ſocietate non modo animum integrum, ſed ne animam quidé puram poteſt cõſeruare. Ita enim ſerpit illud in natura inſitum malum, finem vt ſtatuere erumpentibus flagitijs non poſsit. Homo immani acerbaq́; natura, furore atque amentia incenſus. Illa verò huius importunæ beluæ ſingularis atque incredibilis vis, quæ ex malis perditiſsimorum hominum vitijs collecta in omnium iam fortunas, ſanguinem atque cædem conualeſcit. Homo natura truculentus, concitatus, terribilis, deterrimuſq́ue debacchator. Impurus, impotens, contumelioſus, ſemper eò contendens, quò furor rapit.

Perfidioſus præuaricator.

Præuaricator.

INiquiſsimus Iudex, & diu multumque in ſpoliationibus, pactionibus, coniurationibus, iuris ac fortunarum nundinationibus verſatus. Huius Iudicis perditiſsimi, & omnium legum atque iuris euerſoris cura, ſtudium, cogitatio, ars omnis eſt, omnium inimicos diligenter obſeruare: ex vtraq; parte cauſas voluntateſq; perſpicere: alijs metum, alijs ſpem adferre, omnia fraude & dolo malo agere. Perfidioſus præuaricator omnia libidinoſe, crudeliter, nefariè agit: prædo iuris vrbani, labes ac pernicies vtilitatis cõmunis, hoſtis omnis ęquitatis. Huius inaudita perfidia, auaritia infinita, ſingulari verò improbitate iudiciorum integritas oppreſſa videtur atque tota ciuitate eiecta: nullius enim innocentia aduerſus huius impietatem atq; ſcelus ſatis fuit defenſa: omnia iuris vincula huius diſſoluta improbitate rupta atque conuulſa videntur.

Luxurioſus ganeo, omni libidine affluens.

Luxu-

LVxurioſus, petulans ꝓteruus, ebrius ganeo, & qui eò ſemper trahitur, quò libido rapit, quò furor, quò vinolentia. Nulla libido ab huius corpore, nulla vis à manibus, nullum flagitium à turpiſsimis ſceleratiſsimiſq; eius factis abfuit vnquam. Homo plenus ſtupri, ſceleris, flagitij, eò impudentię progreſſus, vt eum in ſumma nequitia nõ ſolùm libido, verum etiã ipſius nequitiæ fama, ciuiumque indigniſsima querela oblectet: videaturq; in eiuſmodi luxuria ad aliorum flagitioſiſsimas libidines, ſingularemq; petulantiam natus eſſe. Vt cæteris in officijs pudoris, fidei, integritatis nihil hominis habet hic ſcortator, ſic in ſolis voluptatibus omnes Epicureos ſenſus acrimonia vincit: neque quiſquã tã domini ſui ſeruus, quàm hic libidinum: neq; tã fugitiuus à domino, quã ille à iure ac legibus: neq; tã abhorrens à morte, quàm ille à vitæ honeſtate. Homo ſumptuoſus, voluptuarius, ad omnẽ libidinem ſenſus ſuos atq; mentem verſans. Hic helluo à pueritia contaminatus nõ ſolum intemperantia, ſed etiam conſuetudine in peruerſa ac profuſa libidine eſt verſatus. Luxurioſus ſcurra in luſtris & helluationi *Ganeo.*

bus eductus primum ætatis tempus ad omnium libidines diuulgauit, & reliquum vitæ curſum fœdo lenocinio ſuſtētauit. Homo omnis turpitudinis exēplum, dedecus adoleſcentiæ, probrum iuuentutis, ludibrium ſenectutis, plenus ſtupri, plenus cōtentionis, plenus inconſideratiſsimæ temeritatis. Mulieris huius nefaria libido non ſolùm dedecore, verum etiam ſcelere eſt coniuncta: flagrat cupiditate, ac inflammata libidine ſic fertur, vt eam nec pudor ab infamia, nec pudicitia à ſtupri fœditate, nec pietas ab inceſtu, nec generis ac familiæ macula à libidinum turpitudine auocare queat. Omnia enim pudoris naturæque ornamenta furore ac cupiditate perfregit. Vicit, vt ait Cicero, pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Mulier perdita nequitia, effuſa libidine, inſatiabili cupiditate, arte quadam ad voluptates adoleſcentulorum excitandas accommodata.

Impurus leno.

Leno.

Effuſe petulans leno, cœnum hominis, buſtum Reipub. vecors & amens debacchator, pecus & putrida caro, truncus atque ſtipes,

pes, rapax furunculus, inſidiator pudicitię atq; innocentiæ omnium, & tanquam ſerpens è latibulis tumidis ceruicibus in aliorum perniciẽ repens, ſemper poſcens, ſemper rapiens. Prægustator libidinum & impuriſsimus leno vniuerſæ iuuentuti, quã corruptelarum illecebris deuinctá ſibi habet, ad libidinẽ, ad ſtupra, ad inceſtum, ad adulteria, virginumq́; raptus facẽ præfert. Hic optimorum hominũ mentes atq; ſenſus nefarijs conatibus vulnerat, iuuentutis innocentiam ſcelere inquinat, matronarum viduitatem ſtupri ludibrio proſtituit, virginum pudicitiam largitionibus tentat, promiſsis allicit, vi expugnat.

Omni turpitudinis infamia fractus.

IMMANISSIMVM ac fœdiſſimum hoc monſtrum, abiectum & ſemiuiuum in omnia ſe flagitia ingurgitauit, omnes fœdiſsimæ turpitudinis notas ſubijt, impeditum ſcelerum conſcientia, oppreſſum bonorum omnium odio, inſignitũ iuſti ſenatus nota turpiſsima, amiſsione dignitatis afflictum. Homo inops ab omni exiſtimatione amicorumq́; commẽdatione, in omni *Infamis.*

dedecore volutatus. Nulla turpitudinis eſt nota, quæ non huius pecudis inuſta ſit vitæ: nullum animi vitium, quo non mens eius oppreſſa ſit ſit: nullũ flagitij dedecus, quod non infamiæ hæreat. Scurra infamia fractus, furore atq; amentia inflammatus, omnium deniq; ſcelerum improbiſsimus machinator, impius maleficio, coopertus flagitijs, cęde ac ciuili ſanguine paſtus, omnium deniq; ſententijs damnatus. Publicus hic fraudator atque inficiator propter ciuium vexationem turpiſsimis iudicijs conuictus omnium odio proteritur atq; conculcatur. Homo literis publicis notatus, fortuna egens, vita turpis, exiſtimatione damnatus. Homo amens atq; perditus, ad omnem nequitiam, ſcelus atq; facinus proiectus, nefarijs criminibus coopertus, magnam ſibi ex omni ſcelerũ vitiorumq; audacia turpitudinem atq; infamiam contraxit: multa in deos homineſque impiè commiſit, quorum nunc iuſta vltione à mente conſilioq; deducitur, atq; ad ſupplicium rapitur. Damnatus reus, hoſtis patriæ, euerſor legum, expugnator pudicitiæ flagitioſiſsimus, nepos deſperatus, legum metu conſcientiaque peccati exanimatus ſpiritum tranquillum ducere nequit. Quę

cun-

cunq; in homine infami, perdito ac damnato vitia reprehendi publiciſque legibus damnari poſſunt, ea in hoc vniuerſa redundant: nullum vnquam à pueritia honorem, nulla virtutis ſtudia, nullum bonæ exiſtimationis fructum cogitauit: itaq; ex bonorum decoctore, fraudatore publico, omnium ciuium factus eſt hoſtis: nulla tamen inſignior, fœdiorque infamiæ nota inuri illi potuit, quàm quòd in hac ſcelerum importunitate nemo illum aditu, nemo congreſsione, nemo officio dignum iudicat: omnes illum tanquam nequam, turpem, improbum, multis flagitijs contaminatum fugiunt. Homo improbus ex omnium ſcelerum colluuione natus, tetra, immaniſq; belua, omni inaudita libidine imfamis. Homo pœnarũ metu perterritus, infamia perditus, eo furore, quo imbutus interitum omnibus minatur, vt nec ruere demens, nec furere deſinat.

Ignobilis, ineptus, ac perditus.

NIhil in hoc abiectiſsimo peco- *Homo perditus.* re virtutis, nihil animi, nihil neruorum: & in tam vaſto corpore tanta iudicij eſt inopia ac

 ratio-

rationis egeſtas, vt ne mica quidem ſalis ineſſe videatur. Nulla huius in cõſilijs prudentia, nulla in amicitia fides, nulla in rebus publicis dignitas, ſed omnia ſtupore animi atque amentia ſunt contaminata. Homo ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguis, tardus, piger, inhumanus, neglectus, & prorſus Cappadox quidam de grege venalium abreptus: cuius mens ſcelerum conſcientia obſtricta, animus anguſtus, humilis, prauus, oppletus tenebris, ac libidinũ ſordibus virtutis ſplendorem intueri non poteſt. Non recipit huius leuitas vllam vitæ dignitatem: non animi egeſtas vllam recti facti gloriam, non vitæ probitatem ingenij infirmitas, nõ vllum liberum vitæ ſpiritũ tot flagitijs oppreſſa mens eius ducere poteſt: nota omnibus luculenta illius vitia, cognita ingenij tarditas, detectæ libidinum cupiditates, animaduerſus ſtupor, debilitasq́; linguæ. Non eſt ſperandum, vt hunc perditiſsimum hominem ab omni non modò ſimulatione virtutis, verùm etiam ſpe innocentiæ relictum vlla vel virtus ad vitæ frugem reuocare, aut pœnæ formido eius flagitia corrigere, aut optimorum hominũ auctoritas effuſam illius petulantiam conſtringere poſsit. Natura

hunc

hunc hominē cùm ad optimarum rerum omnium ignorationem, tum verò ad inſignem & furioſam amentiam abiecit, voluntas pellexit, vſus exercuit. Ex argilla & luto fictus homulus, ſumma leuitate & inconſtantia, nequiſsimus omniū, qui ſunt, vel futuri erunt, inſulſus & inſolentis naturæ prauitate & turpitudine concretus: amens, perditus, nequiſsimus nebulo, cædem & ſanguinem bonorum ſitiens.

Maledicus, laudis alienæ obtrectator.

HOmo puſillus, maledicus, laudis alienæ obtrectator, & ipſa illa maleuolentia, qua præcipue laborat, ieiunus atque inanis. Omnia hic naturæ atq; induſtriæ inſtrumenta ad communem ciuium, optimorumq; hominum infamiam atque perniciem conuertit, totus ex friuola, arroganti, & inani maledicentia concretus. Obtrectator ſtudij, laudis, gloriæ alienæ, omnibus ſuam inuidet gloriam, omnibus bonis non magis maleuolentia, quàm virtutis deſperatione debilitatus calumnias imponit. Omnis huius labor, omnis cogitatio, omnes ſenſus in obtrectationem famæ *Obtrectator*

alienæ dignitatiſque oppreſsionem ſunt conuerſi. Fert hoc improbiſsimorum hominum natura longè ab illo prioris ſeculi candore diſſentiens, vt viris bonis ac florentibus ingenijs, propter laudis magnitudinem atq; ſplendorem, facilius incumbat inuidia. Impudēs ac inuerecundus hic debacchator non iudicio, ſed morbo animi & quadam impotentia omnium lacerat dignitatem. Infamis hic ſcurra, & omnium bonorum conſuetudine indigniſsimus, vt ipſe ab omni vitæ atque honoris exiſtimatione alienus ſemper fuit, ſic præcipiti furore & quadam naturæ importunitate in optimi cuiuſque exiſtimationem inuehitur. Indicabimus infrà aliquot calumniandi elocutiones.

Arrogans & ſuperbus.

Superbus. HOmo arrogans, incredibili ſuperbia, prodigioſa ſui ignoratione, intolerabili contemptione laborans, & omni inſolētia affluens. Superbus homo, omnibus bonis inimiciſsimus, crudelis, contumax, perfidioſus. Homo plenus faſtus, ſuperbiæ ac contumeliæ, & eò ignorationis atque inſolentiæ progreſſus, nullius vt virtutem, nullius vt laudis atque doctrinæ

fa-

ſamam ferre poſsit, omnia præ ſuo faſtu contemnẽs, repudians, damnans. Admirabilis eſt & prodigioſa in hoc portẽto cùm omnium pulcherrimarum rerum contemptio, tum vero intolerabilis ingenij ſuperbiſsimi iactatio. Omnia in hoc homine inſunt, quæ ad probrum, ad inſolentiam, ad ſuperbiam pertinent. Magna eſt cognatio & ſimilitudo hominis arrogantis cum laudis alienæ detrectatore, qualem iam deſcripſimus.

Licebit ad huncmodum ſimiles vel laudandi vel vituperandi elocutiones, & quẽdam optimarum figurarum apparatum ex diligenti Marci Tuelij Ciceronis lectione colligere: non enim nobis hîc viſum fuit per omnia elocutionis genera ire, quando non copioſos Latinæ linguę commentarios ſcribere voluimus, ſed colligendæ elocutionis facilem quandam rationem pueris tradere.

Agendi gratias.

IN genere demonſtratiuo quoque verſamur, quoties bene de nobis meritis ciuibus gratias agimus. Nullum autem, vt M. T.

Agendam bene meritis gratiam eſſe.

T.Cicero in libro officiorum primo ſcribit, officium referenda gratia magis neceſſarium eſt. Fit enim vt prima dignitatis noſtræ commemdatio proficiſcatur cùm à magnis & præclaris in Rempub. ſtudiis, tum vero beneuolentia in eos, quibuſcum nobis officij ac vitę conſtituta eſt neceſsitudo. Nec aliud tam eſt populare, quàm optimorum hominum gratiã ſummo ſtudio, veneratione ac beneuolentia colligere. Sed vt parem in beneficiorum viciſsitudine beneuolentiam referre, atq; officiorum magnitudinem maiore quadam vtilitate reponere nec facultatis ſemper eſt noſtræ, nec fortunæ: ita cauſa nulla eſt, ſi perſoluere officium nequeamus, quamobrem non animum ſaltem noſtrum ijs emetiamur, bene videlicet ſentiendo & prædicando, quorum ſumus beneficij obſtricti memoria ſempiterna. Nam beneuolẽtiam qui agnoſcit, iam retuliſſe videtur: propterea quòd veræ amicitiæ non emolumentis atq; vtilitatibus, ſed animorum conſenſione ac voluntate, gratiq; animi propenſione retinentur atq; conſeruantur. Cùm igitur ingenui ſit animi & beneficio non indigni, beneuolentiã libenter agnoſcere, cogamurq; in omni cauſa ac ciuilibus of-

officijs beneficiorum memores eſſe, ſubijciemus hîc aliquot agendi gratias formulas, quas iuuentus in ſcribendo ſequatur. Gratias tibi mirificas ago, quando vix referre poſſum. Sic animum tuum complectar, omnes vt me gratiſsimum eſſe intelligant. Vtinam tibi gratiam aliquando referre poſsim, habeo quidem ſemper. A me quidem gratijs agendis prædicandaq; tua in me benignitate, quamdiu hanc vitam egero, celebraberis. Atticus apud me tibi mirificas incredibileſq; gratias egit. Facere non poſſum, quin in ſingulas res mirítaq; tua gratias tibi agam. Bembus me tibi ſingularibus verbis gratiam agere voluit. Si mihi vita contigerit, omnes in tui obſeruantia gratas amicitias, ſtudio, indulgentia, ac voluntate colam atque vincam. Tota mihi vita eò transferēda eſt, vt bene de me meritis gratias agam. Omnis mea ratio, actio, cogitatio nihil erit aliud, niſi conſtans ac perpetua beneficij tui commemoratio. Omnis mihi ætas ad tua promerita prędicanda erit referenda. Nullum me puto propter tua multa & magna in me beneficia laborem in rebus tuis omnibus ſine graui reprehēſione fugere poſſe. Ego omni labore & ſtudio ac gratia in eam cogita-

Agendi gratias formulæ.

gitationem incumbam, vt quàm gratiſsimus erga te eſſe cognoſcar. A me nullum prætermittendum tempus de tuis rebus agendi atq; elaborandi. Nullũ me hominis gratiſsimi, fideliſsimi diligentiſsimi officium propter tuam in me pietatem prętermittere poſſe mihi perſuadeo. Beneficij tui memoria nullo nec tempore nec die finietur. Si nullũ mihi in hoc ætatis meæ flexu reliquum foret offieiũ, niſi vt gratus erga te iudicarer, tamen exiguum mihi tempus vel ad referendã, vel ad prædicandam gratiam putarem. Spero aliquando fore, vt tuorum beneficiorum fructús ex me vberrimos præſtantiſsimoſque referre poſsis. Nulla eſt gratia, quę quidem humano animo capi poſsit, quam non experiar vel remunerando beneficio tuo, vel illuſtrando. Omnẽ meam curam atque cogitationem in te colendo, perpetuaq; beneuolentia retinenda figam atq; locabo. Ego propter multas rationes officij, beneuolentię, humanitatis erga me tuę nullum colendi tui tempus dimittam. Enitar ſedulò, vt magnas ex me & perpetuas officiorũ tuorũ vtilitates capere poſsis. Declarabo quibus poſſum rebus tuam mihi exiſtimationem atq; dignitatẽ chariſsimam eſſe. Mea

in

in te omnia neceſsitudinis atq; obſeruantiæ officia propter incredibilē tuam benignitatem conſtabunt. Reipſa præſtabo, vt gratiſsimo te homini officium tribuiſſe intelligas. Quæcunq; ad te pertinent ſtudioſiſsime omnia complectar. Tuorũ erga me meritornm memoriã ſemper conſeruabo. De mea in te voluntate ſic velim iudices ſummo me ſtudio, opera, cõſilio ſuſcepturum fortem & conſtantem dignitatis tuæ propugnationem. Ego meritorum tuorũ amplitudinem mutuis officijs amplectar. Quæcunq; ad voluntatem tuam pertinere intellexero, faciã diligenter, cùm beneficio tuo, tũ verò ſponte mea inuitatus. Memoriã tui ſumma cum beneuolẽtia perpetuò tenebo. Ad innumerabilia tua in me merita ille maximꝰ cumulus acceſsit, quod ſingulari me beneficio nuper auxeris. Sæpe etiã neceſſe habemus eorũ benignã voluntatẽ qui gratias nobis agunt, verecũdè agnoſcere: quod à Cicerone factũ eſt. Gra-
[redacted]e officia mea non miror, cognoui enim te gratiſsimum omni[redacted] que nunquã deſtiti prædicare: nec enim tu mihi gratiã modo habuiſti, verum etiam cumulatiſsimè retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me ſtudio er

ga

ga te & eadem voluntate cognoſces. Quan quam omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta videbantur: eoq́; gratiarum actionem à te non deſiderabam, cùm re ipſa atq; animo ſcirem te eſſe gratiſsimum, tamē fuit ea mihi periucūda. Sic enim vidi, quaſi ea, quæ oculis cernuntur, me à te amari. Idem prolepſi aliquoties vtitur: veluti: Non ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam vili munere defungor orationis: & malo præſens obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate memorem me tibi probare: hoc tamen perſuaſum tibi eſſe velim, ſi vita mihi contigerit, omnes me gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates in tui obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate victurum. Amor enim tuus, ac iudicium de me, vtrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie ſit allaturus, non facilè dixerim. Collegit in hanc ſententiam pleraſq; alias agendi gratias orationes in libro de verborum copia primo D. [redacted] & nos infrà pleraſq; huius generis ſententias indicabimus.

DE ELOCVTIONIS *cùm amplificatione, tum exornatione.*

GEneris demonſtratiui pars præcipua cõſtat amplificatione: cuius formas in priore libro indicauimus, cõmunes Rhetorum ſcholas ſecuti. Pulcherrimum enim eloquentiæ eſt munus, poſſe nudas rerum formas atq; dictiones dicendo vel extollere, vel extenuare, verborum ſententiarumq́; figuris exornare, illuminata deniq; collocatione gratiam admirationemq́; excitare. Cuius quoniam pulcherrima exempla extant apud Ciceronem & Virgiliũ, indicabimus eas ſolùm elocutionis figuras, ornamenta atq; aſſumptiones, quibus frequentius oratio illuſtratur, vel plenior magnificentiorq́ue fit ſententia. Nam alibi de rerum amplificatione lociſq́ue communibus plura dicemus. Videmus enim hac virtute Marcum Tullium cõſecutum eſſe, vt ſuam rebus ſimplicibus, nudis ac ieiunis amplitudinem attribuerit, in magnis etiam rebus ſæpe ſtyli vel ſeueritatem, vel tenuitatem; in humilibus elationem magnitudinemq́ue fuerit conſecutus.

Amplificatio elocutionis.

Auxeſis.

Auxeſis. PRima igitur amplificandæ dictionis forma eſt αὔξησις, in rei vocabulo poſita: qua vtimur, quoties rem quampiam miſerabilem, crudelẽ & atrocem facere volumus, veluti ſi eum, qui læſus ſit, occiſum dicamus: aut pro impudico ſcortatorẽ, pro homine tenace auarũ, pro hilari ſcurram, pro læto luxurioſum, pro fure ſacrilegum, pro homicida parricidã appellemus. Cui contraria eſt figura: ταπείνωσις Græcis, Latinis diminutio appellata: qua eum qui vulnerauit læſiſſe, qui occidit vulneraſſe dicimus. Vtriuſq; inſigne exemplũ expreſsit Cicero in oratione pro M. Cælio. Finitima huic figura eſt, quæ Græcis ἐπανόρθωσις, id eſt, correctio dicitur: cuius exemplũ, quoniã ſuprà demonſtratum eſt, nihil attinet hic referre. *Correctio.*

Epitheta.

PVlchrum in primis orationis ornamentum epitheton, id eſt adiunctum ſiue adiectiuum, quoties rebus aptè accommodatur: efficit enim vt quod nullum aut ſplendorem, aut gratiam, aut admira-

miratione acerbitatemue habiturum fuerat, longe fiat atrociſsimum. Nam & aliquid ἐμφάσεως augendæ vel minuendæ inuidiæ adfert, & grata quadam pulchritudine orationem ornat. Sumitur autem cùm à bonis animi, corporis atq; fortunæ, tum vero à reliquis locis: ſed modus adhibendus, vt optima, & maximè ſignificantia eligamus epitheta, quæ præcipua gratia orationis dignitatem augeant atq; ſplendorem. Qualia ferè ſunt: Ambitioſa, fucoſa, ſimulata amicitia. Aerumnoſa vita. Turpis egeſtas. Arrogans crudelitas. Inuidioſæ opes. Præceps & lubrica dominandi poteſtas. Admiranda conſilij dignitas. Robuſta improbitas. Immanis aůdacia. Violenta & furens temeritas. Furioſa vinolentia. Profligatus helluo & perditus. Vera, grauis, ſolida gloria. Inoffenſa rerũ experientia. Indefeſſa gnauitas. Luculenta plaga, id eſt, inſigne vulnus. Promiſſum tetrum, integrum, honeſtum, glorioſum. Spes falſa & fallax. Vita inops & vaga. Cæca & arrogans fortuna. Animus ieiunus atq; anguſtus. Inconſulta & temeraria animi ratio. Fatalis calamitas. Memorabilis liberalitas. Singularis ſapientia. Ciuile & luctuoſum bellum. Iucundiſsima ingenij laus.

Epitheta à quibus ſumantur.

Afflictus, infirmus, eneruatus reus. Muta ſolitudo. Cæca nox. Eximia, experrecta virtus. Hoſtilis mens. Turpis & nocens vita. Voluntarius inimicus. Tuta, tranquilla fortuna. Perdita auctoritas. Facinoroſa vita. Audax temeritas. Profuſa nequitia. Præceps amentia. Fideliſsima gratia. Spes maxima & veriſsima. Cogitatio inanis. Timidus homo, & omnia pericula circumſpiciens. Inconſulta ratio. Lautum & copioſum patrimonium. Inuſitata clementia. Diſiunctiſsima regio. Gens immanitate barbara, furore præceps, audacia furens, crudelitate immanis, graſſandi vſu impunitateque exercita, ciuili ſanguine ac cæde paſta. Miſerum, funeſtumque fatum. Conſilium obſcurum. Incerta & anceps fortuna belli. Impedita & oppreſſa ſcelerum conſcientia mens. Profundæ libidines. Noua & inaudita luxuries. Intemperantiſsimæ perpotationes. Vaſtiſsimum mare. Funeſtum animal. Libidines tenebricoſæ. Inſignis turpitudinis memoria. Inæſtimabilis laus. Odium inteſtinum & infinitum. Infamis, crudelis, facinoroſa, libidinoſa mulier. Aſpera natura. Difficilis aditus. Grauis vultus. Incredibilis, inaudita pietas. Inſatura-

turabile abdomen. Furioſiſsimus & egentiſsimus ganeo. Exultans furor. Forte conſilium. Dies funeſtus, luctuoſus. Caſus horribilis, grauis, repentinus. Gloriæ curſus ſempiternus. Otioſa, conferta & plena voluptatibus vita. Animus flagitijs tectus. Senex meritorum memoria. Difficilis Reipublicæ adminiſtratio. Aſpectus truculentus, terribilis. Tetra immaniſque belua, & omni inaudita libidine infamis. Eblandita & enucleata ſuffragia. Inuidioſa gratia. Popularis blanditia & occurſatio. Perdifficilis & lubrica defenſio. Iudomiti atque effrenati furores. Odium non obſcurum, ſed pertinax, inſitum, incluſum hominum animis. Nefaria pactio. Effrenatus, ſeditioſus, demens inſidiator. Importunum ſcelus. Suſpenſa & ſolicita ciuitas. Infractus atque inanis impetus. Furibundus magiſtratus. Præcipitans, ægra, labans Reſpublica. Dermerſa patria. Tenuis criminum ſuſpicio. Homo grandi macie torridus, id eſt, macilentus. Paterna & auita poſſeſsio. Horridi & truces Tribuni plebis. Perturbata ratio. Libido effrenata. Conſilium diſſolutum atque perditum. Incluſum, inteſtinum, domeſticum ma-

 lum.

lum. Infinita omnium rerum,& intoleranda licentia, rerum cupiditas. Solum exile atque macrum. Confidens aſtutia. Callida audacia. Proiecta improbitas. Intermortuus pudor. Animus ſcelere affluens. Falſum, turbulentum, populare, ſeditioſum iudicium. Indomita libido. Fidelis beneuolentia. Peracre iudicium. Concio turbulenta. Humanus in defendendo, miſericors in iudicando, religioſus in teſtimonio iudex. Immanis barbaria. Importuna natura. Furioſa amentia ſceleris & audaciæ comes. Simulatio repentina & capitalis. Acris & infamis cupiditas. Facetus bonorum decoctor. Flagitioſæ libidines. Singularis nequitia. Gliſcens, exardens, inſidioſum bellum. Perfidioſum & importunum animal. Audax, pernitioſus, criminibus obrutus reus. Conuulſa, lacerata Reſpub. Hians auaritia. Paſsim eiuſmodi adiectiua in optimorum auctorum lectione ſe offerunt, quæ ſtudioſus lector ad locupletandam expoliendamque orationis dignitatem diligenter obſeruabit.

Aduerbia.

A D

AD hunc locum referri poſſunt Aduerbia aptè & ſignificanter verbis ſuis appoſita, qualia fere ſunt: Iracundè & impotenter omnia facere. Impurè, impudenter, impiè, nefariè omnia agere. Vt, Oratoris eſt boni vehementer, non iracundè agere, in conſultationibus ſine verborum contumelia, ſine acerbo animi dolore ab alijs diſſentire, fortiter Remp. propugnare, ſuſpicioſe & timidè aliorum corrigere mores. Mirabiliter alienæ gloriæ fauere. Cupidiſsimè iniurias perſequi. Iniurioſe tractare. Grauiter & violenter fortunæ caſum ferre. Seditioſe Reipu. tranquillitatē perturbare. Superbè optimorū hominum voluntatē ſpernere. Diffidenter ſpem omnē abijcere. Ambitioſe, palàm atq; vehementer de honore contendere. Audacter improbitatē alterius extinguere atq; delere. Arroganter ingeniū oſtentare. Caſtè integreq; in Repu. verſari. Inuerecundè atque impiè iudiciorum religionē veritatéq; perfringere. Nefarijs ſtupris libidinoſe volutari. Magnificè ſplendideq; conuiuium ornare. Impudenter helluari. Cupidè in contentionem certamenq; deſcendere. Scurriliter nominis exiſtimationem abijcere. Turbulenter

Aduerbia.

imperitæ multitudinis animos concitare, Religioſe amicitiã colere. Grauiter & acer bè ferre. Impune in alterius fortunas graſſari. Petulanter alterius dignitatẽ diuexare. Criminoſe accuſationem conflare. Perfidioſe fidem & religionem remouere. Liberè & accuſatoriè dicere. Perditiſsimè & flagitioſiſsimè pudorẽ pudicitiamq́; conſpurcare. Impotenter magiſtratum gerere. Cupidè ad laudem accurrere, Impigrè & fortiter belli labores ſubire. Actionẽ maleficioſe intendere. Iniurioſius aliquem tractare. Superbius appellare. Timide & diffidenter criminis rationem attingere. Furioſe omnia perfringere atq; perſtringere. Cautè pedetentimque omnia vitæ officia ſubire. Confidenter proiectam improbitatẽ exercere. Obſcurè inſidias moliri, Vafrè & malitioſe alterius fortunas euertere. Ius ſuum diſſolutè relinquere. Benignè ſua ſtudia alicui deferre. Studioſe ad bonos viros incumbere. Leuiter errantem inflectere atque corrigere. Prudenter omnia, quæ humanitus euenire poſsint, circumſpicere: nihil temere & negligenter, quod accidere poſsit, deſpicere: ferre moderatè, quæcunque fors fortuna attulerit: non confidenter in hac humanę ſortis

tis fragilitate propriam fortunam poſcere, communem deteſtari: cuncta denique præclarè & conſtanter ad vitæ dignitatem referre. Non eſt difficile ijs ſimilia Aduerbia multa inuenire.

Inſignes aliquot metaphoræ.

Metaphoræ magnus eſt in omni ſcripti genere vſus: propterea quòd cùm ad orationis copiã, tum verò ornatũ mirificeq́; conducit, & in tantis vocabulorum anguſtijs, ſuam rebus addit appellationem. Eius formas doctiſsimè adnotauit magnus ille & in omni laudabili eruditione admirabilis artifex [redacted]. Nos etiam illuſtres aliquot metaphoras hic ſubiecimus, quarum exemplo ad reliquas colligendas vtatur iuuentus. Vorago, ſcopulus, buſtum Reipub. Serpit in vrbe malum infinitum, idq́; manat indies latius. Iidem enim in foro buſtum faciunt, qui antea in ſenatu ſepulturam effecerant. Tanta ſum ad reditum cupiditate incenſus, vt nulli mihi neque remi, neq; venti ſatisfaciant. Omnes in Ciceronẽ redundarunt ex illo communis exitij fonte dolores. Ciuitas *Metaphora.*

acerbiſsimo luctu redundat. Reſtinguere odium. Nouum ignē ac inuidiæ flammam ampliſsimo ordini ſubijcere. Remedium ægrotæ ac propemodum deſperatæ Reip. dare. Senatus inuidiam ambitus crimine inflammare. Pecuniæ hodie iudiciorum religionem veritatemque perfregerunt. Defeſſam & refrigeratam inuidiam noua ſceleris flamma excitare. Aegram & propemodum depoſitam Reipub. partem ſuſcipere. Flumen ingenij. Lumen eloquentiæ. Lux liberalitatis. Exitium Reipub. Peſtis ciuium. Naufragium fortunarum communium. Fax & furia innocentiſsimorum hominum. Gurges vitiorum turpitudinumque omnium. Tempeſtas querelarum. Ex deſperatis R[redacted] ciuitas ſanari iam non poteſt. Pernicioſorum ciuium fax in omnes ſeditionis fluctus illabitur atq; adhæreſcit. Vnus Cicero communium temporū flamma pro patria exarſit. Arcem facere ex cloaca, lapidemq; è ſepulchro venerari pro Deo, id eſt, honore indignum magnificè efferre. Difficile eſt clauum Reipub. in maximo curſu ac fluctibus tenere. Virtus in tenebris lucet, neque vllis ſordibus obſoleſcit ſemper per ſe ſplendens. Riſu diſrumpi. Ex campo æqui

tatis

tatis ad verborum anguſtias aliquem reuocare. Magnam Reipub. lucem afferre. Euellere ex hominum animis conceptam opinionem. Flagrare amentia. Inflammata libidine ferri. Triumphare gaudio. Mœrore conſeneſcere. Aſſentationibus in alterius conſuetudinem immergere. Tela omnis criminationis in aliquem coniectare. Erigere animum demiſſum. Inijcere ſcrupulum. Conflare inuidiam. Infamiã atrociſsimæ turpitudinis inurere. Criminationis mucronem retundere. Procellis inuidiarum iactari. Omni ſcelere affluere. Reſpirare à metu. Rebus ſecundis iuflari, frangi aduerſis. Diſrumpi inuidia. Bilem & ſtomachum mouere. Seditionis flabello omnium tranquillitatem perturbare. Veritatem mendacio contaminare. Nefario ſcelere Rempub. lacerare atque extinguere. Odium omne euomere atque deponere. Illaqueare reum legum periculis, irretire odio bonorum, implicare ſupplicio. Excutere atq; exhaurire aliquẽ bonis. Diuelli dolore. Hærere in turpitudine. Diffluere ab amicitia. Iacentem & conciſum pluribus vulneribus miſericordia alleuare. Periculi tempeſtate de vitę curſu dimoueri. Conflagrare inuidia. Aeſtuare dubitatione.

ne.Reipub, procurationem ad ſuum quæſtum nundinationemq; traducere. Publico naufragio lacunã rei familiaris explere. Ex magnis criminibus elabi. Aculeum contumeliæ excutere. Omnia iuris repagula perfringere.Aucupia verborum & literarum tendiculas in inuidiam vocare. M.Tullius Clodij furorem cedendo maluit frangere, quàm reſiſtendo. Primôribus labris guſtare.Profundere voluptates. Ipſa natura, vt ſcribit in oratione pro M. Cælio Cicero,profundit adoleſcentiæ cupiditates,quæ ſi ita erumpant, vt nullius vitam labefactent, faciles & tolerabiles haberi ſolent. Labẽ ſceleris ſempiterni contrahere. Ex profundis libidinibus emergere,totumque ſe eijcere atq; efferre. Floreſcentẽ fortunam ſubita tempeſtate peruertere.Ex iactatione populari in medios omnium perturbationum fluctus dilabi. Non ſum,inquit Cicero in Piſonem, ita timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipub. nauem gubernaſſem, ſaluamque in portum collocaſſem, frontis tuæ nubeculam,tum collegę tui contaminatum ſpiritũ pertimeſcam. Deuorare animi moleſtiam. Volitare gloriæ cupiditate. Populi fluctus excitare. Licentiam fractis

cupidi-

cupiditatibus conſtringere. Exuere huma nitaté.Sanare omnia belli funera. Ciuilis belli incendium conſeruatione ciuium re ſtinguere. Profundere animam. Euellere ſuſpicionem.

Incrementum.

ELegans in primis ſchema vel ad exornandam, vel amplificandam orationem, quod incrementum appellatur: quo inferioribus exaggeratis per gradus quoſdam ad id quod ſummum eſt peruenitur. Eius formas pleriq; faciunt quatuor, alij etiam plures: vt prima ea ſit, quæ ex infimis ad ſumma aliquē habet progreſſum: vt, Omnis huius vita optimarū rerum ſtudijs exercita, attrita, conſumpta eſt. M. Tullius Ro. Rempub. funeſta coniuratione laborantem atq; oppreſſam admirabili conſilij felicitate erexit, reſtituit, conſeruauit. Catilina omne humanæ neceſsitudinis ius, omnem amicitiæ fidem contempſit, violauit, perfregit. Q. Fabius ſeneſcentem Romani nominis gloriam & prope extinctam à libidinoſo Hannibalis furore primus vindicauit, inſolita virtute illuſtrauit, & cum omni

Incrementum & eius formæ.

omni poſteritatis memoria adæquauit. Oſtendimus pulcherrimũ eius exemplum eſſe apud Ciceronem actione in Verrem quinta. Secunda eius forma eſt, quum excitandæ admirationis cauſa ei, quod ſua alioqui natura ſummũ eſſe videbatur, aliquid auguſtius atq; præſtantius adijcimus. Eius tale exemplum extat apud Ciceronẽ lib. 1. Tuſculanarũ quæſtionum. Ariſtoteles longè omnibus pręſtans & ingenio & diligentia, Platonem ſemper excipio. Summum erat, Ariſtotelem cæteris omnibus ingenio ac diligentia egregiè antecellere, auxit tamen cùm diceret vnum ſe Platonem excipere. Tale item eſt, Diomedes omnes Gręcos inuicti animi magnitudine rerumq́ue geſtarum gloria ſuperauit, excepto tamen vno Vlyſſe. C. Iul. Cæſar ſcriptionis elegantia, præter vnum Ciceronem, feliciſsime Romanum ſermonem expreſsit. Tertia eius forma eſt, quum citra vllum ordinem aut gradum, quod atrociſsimum eſt, dicimus. Vt patrem tuum, cui vitæ luciſq; huius iucunditatem debebas acceptam ferre, occidiſti: quid dicam amplius? patrem tuum occidiſti. Matrem tuam, Oreſtes, intra humanę naturę ſordes crudeliſsimè interfeciſti: nullo grauiore flagitio obſtringi po-

gi poteras:matrem tuam interfeciſti. Quarta forma eſt,quæ impetum atq; incrementum ſumit à rerum circumſtantijs. vt, L. Piſonem Conſulem cùm furoris Clodiani vis tota vrbe volitaret, in maxima Reipub. perturbatione,in maximis naufragijs ciuitatis,in ſumma optimorum ciuiũ deſperatione,in maximo ſenatus luctu nemo ſobrium,nemo agentem aliquid, quod eſſet libero dignum,nemo denique in publico vidit. Venuſtum quoque illud à circumſtantijs eſt incrementum in eadem Ciceronis oratione in L.Piſonem. Cùm ſeruorum,inquit,delectus haberetur in foro, arma in templo Caſtoris luce & palam comportarentur:id autem templũ ſublato aditu,reuulſis gradibus,à coniuratorum reliquijs, atq; à Catilinæ præuaricatore quondam,tũ vltore armis teneretur:cùm Equites Romani relegarentur,viri boni lapidibus è foro pellerentur, Senatui non ſolùm iuuare Remp. ſed ne lugere quidem liceret:cùm ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctiſq; gentibus conſeruatorem patriæ iudicarat,nullo iudicio,nulla lege, nullo more, ſeruitio atque armis pelleretur, nõ dicam auxilio veſtro, quod verè licet dicere, ſed certè ſilentio, tum

Romæ

Romæ fuiſſe Conſules quiſquam exiſtimabit? Nihil his potuit vel efficacius, vel vehementius dici ad augēdam inuidiam.

Synonymia.

Synonymia.

SYnonymiam quoque diximus quandam nominis eſſe cognationem ſiue interpretationem, quaſi rei ipſius, quam exaggeramus, indignitas vocabulo vno ſignificari non ſatis euidenter poſsit. Sunt autem Synonyma, mucro, gladius, enſis: perdere, diuexare, affligere, extinguere Rempub. vigiliæ nocturnę, excubię, ſtationes. Si Italiæ delectus, inquit in oratione pro Milone Cicero, ſi arma, ſi Capitolinæ cohortes, ſi excubiæ, ſi vigiliæ, ſi delecta iuuentus contra Milonis impetum armata eſt, atque illa omnia in hunc vnum inſtituta, parata, intenta ſunt, &c. Et in Piſonem. Magna, inquit, maieſtas conſulis. Non capiunt anguſtiæ pectoris tui, non accipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non ingenij infirmitas ſuſtinet tantam perſonam.

VIRGILIVS:

Quid puer Aſcanius? ſupereſtne, & veſcitur aura
Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat vmbris?

Re-

Regnat hoc ſchema in affectionibus. Sed nihil attinet pluribus exemplis hîc vti, quę obſcura eſſe non poſſunt.

Gradatio.

COgnata incremento figura eſt, quæ à Græcis κλίμαξ, Latinis gradatio appellatur. Nam & proximum ſemper verbum ad alia deſcendens repetit, & miram rebus venuſtatem iucunditatemque adfert. Cuiuſmodi eſt: Literarũ ſtudium laudem, laus vitæ dignitatem, dignitas admirationem parit. Otium excitat voluptatis ſtudium, voluptas parit peccatum, peccatũ verò animę mortem. Caput, inquit Paulus, mulieris vir eſt, caput viri Chriſtus, Chriſti autem Deus. Nota figura & in illuſtri orationis gratia poſita. *Gradatio.*

Congeries.

COngeries, quam συναϑροισμὸν vocant Græci, non vocũ gradus, ſicut incrementum, ſed cumulum quendã habet. Inſigne admodũ ſchema, quoties plures virtutes vel vitia, plures animi corporiſq; dotes vni alicui perſonæ attribuimus, vt, homo *Congeries.*

 iuſtus,

iuſtus,tẽperans,virtutum cultor, vitiorum contẽptor, humanus, miſericors, &c. Nam quòd vobis iſte, inquit in L. Piſonẽ Cicero,tantũmodo improbus,crudelis olim furunculus, nũc verò etiã rapax,quòd ſordidus,quòd cõtumax,quòd ſuperbus,quòd fallax,quòd perfidioſus, quòd impudens, quòd audax eſſe videatur,nihil ſcitote eſſe luxurioſius,nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. Crebrò hæc figura in omne cauſæ genus incidit. Hac figura Cicero mirabiliter exaggerauit Clodij in omnes ordines flagitium. Polluerat, inquit, ſtupro ſanctiſsimas religiones,Senatus grauiſsima decreta perfregerat, pecunia ſe palam à iudicibus redemerat,vexarat in tribunatu Senatum,omnium ordinum conſenſu pro ſalute Reipublicæ geſta reſciderat, me patria expulerat, bona diripuerat, domum incenderat, liberos, coniugem meã vexauerat &c.

Antitheſis.

Antitheſis. NVllum ferè eſt ſchema, quod illuſtriorem gratiam,maioremque ſplẽdorem cùm exornandis, tum verò amplificandis rebus adferat, quam ἀντίθεσις, id eſt contentio: cuius vim aliquando inter re-

ter rerum locos referemus. Explicat enim & oſtendit, quam vim optimarum rerum virtutes habeant, quæ ſit inter virtutes ac vitia cognatio: & ipſa illa collatione rerum omnium naturã ac conſecutiones optimè indicat: & proinde maximus eius eſt vſus in genere demonſtratiuo: vt qui eximiã in principe clementiam, animi moderationem, ac incredibilem vitæ cotinentiam probare velit, præcipua argumenta ducat à deteſtatione impietatis, iræ, & libidinis. In ſuaſionibus nihil hac figura efficacius fingi poteſt. Eius etiam exemplum tale eſſe poteſt. Homo in ſcelere vigilans, in virtutum officijs ſomnolentus & iacens: in perditis rebus diligens, in ciuilibus negotijs negligens: timidus in rebus ſtrenuè agendis, audax in facinore. Ineptus & ſtultus inter viros, concinnus & prudens inter ſtultas mulierculas. Concitus ad rixam, tardus ad gratiam. Virtutis egens, ſcelerum profuſus. Mortales amicitias, immortales verò inimicitias gerit. Inimicus ſuis, amicus verò alienis. Euerſor & captator fortunarum alienarũ, naufragus ſuarum. Inimicus otij, perturbator tranquillitatis, auctor ſeditionis, vexator ciuium, hoſtis bonorum omnium. Certabit, inquit Cicero a-

ctione tertia in Verrem, mea diligentia cũ illorum cupiditate, veſtra integritas cum illorum perfidia, teſtium conſtantia cum illius leuitate atque periurio.

Orationem conſtare ex verbis & ſententijs.

ELoquentia cùm conſtet ex verbis & ſententijs, magna cura & ſtudio nobis agendum, vt purè, & emendatè loquamur: verborum & proprietatem, & tranſlatorum elegantiam perſequamur. In proprijs, vt aptiſſima eligamus: in tranſlatis, vt ſimilitudinem ſecuti verecundè vtamur alienis, vitemuſque, ſi quid vitioſum, ſi quid inquinatum, ſi abiectum, ſi non aptum, ſi durum, aut longè petitum videri poſsit. quemadmodum autem ſententiæ maiora ſunt ornamenta, & ad orationem illuſtrandam, & ad actionis dignitatem commendandam: neque dicentis oratio iucunditatem, admirationem, aut ſplendorem magnum habere poteſt, quæ non aliqua ſententiarũ pulchritudine illuminetur, neque oratio ſiue ipſa illa eloquentia nullis claris ſententijs orna-

ornata dici poſsit laudabilis: ita ex præci-
puè ſententiæ nobis adſumendæ erunt, vt
doceant, acutæ: vt delectent, quaſi argutæ:
vt commoueant graues eſſe debent, in qui
bus quoque fugiendum, ſi quid abſurdũ,
aut alienum, aut non acutum, aut ſubin-
ſulſum ſit. Nulla autem ſententia eſſe po-
teſt illuſtris ſine luce verborum, neque ſi-
ne grauibus verbis ornata & perpolita. Et
quando Cicero libro de Oratore primo, re
quirit in oratore dictionis elegantiam, acu
men dialecticorum, ſententias verò philo
ſophorum, memoriam iuriſconſultorum,
vocem tragœdorum, geſtum penè ſum-
morum actorum, non alia autem re magis
oratio, quàm illuſtribus ſententijs exorne
tur, non me piguit earum formas, quæ ad
imitationem pertinere videantur, breui
ſcripto annotare.

Sententiæ aliquot ex Cicerone cuius dictionem iuuentuti proponimus imitandam.

PArentes, quibus natura nos primum
cõciliat, chariſsimos habere debemus,
etiam rebus eorum adflictis alere, quod ab

his vita,patrimonium, libertas,ciuitas tradita eſt.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem,in qua excellere pulchrum putamus:labi autem & errare,neſcire,& decipi, & malum & turpe ducimus. Sed tamen in perdiſcendis literis adhibendum ſtudium vehemēs,& ardor quidam amoris, ſine quibus nihil quicquam in vita fit egregium:parumque ipſa illa doctrina valet, niſi induſtria, ſtudio, labore, diligentia comprobetur.

Sola eſt ſapientia, quæ & viuendi ars putatur, quæ nos à libidinum impetu,& formidinum terrore vindicat:quę mœſticiam ex animis pellit, qua præceptrice nos docemur ipſius fortunæ iniuriam modeſtè ferre,& eas ingredi vias,quę ad quietē & tranquillitatem ferunt:eoq; nihil illa optabilius, nihil præſtantius, nihil homine dignius.

In rebus magnis, memoriaque dignis, conſilia primùm, deinde acta, poſtea euentus ſpectanda. Melius ſiquidem curantur, quæ conſilio geruntur:nec modò exiſtimandum,quàm honeſta ſit res ea,ad quam gerendam accedimus, ſed etiam an eius efficiendi poteſtatem habeamus, adhibita ea tempe-

temperatione, ne aut temere deſperemus propter ignauiam, aut nimis confidamus propter cupiditatem.

Proprium munus eſt magiſtratus, commoda ciuium defendere, eoſq; eadẽ æquitate continere, intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis, eiuſq; dignitatem & decus ſuſtinere, cùm auxilia Reipublicæ labefactari, conuelliq; videat, ferre opem patriæ, ſuccurere ſaluti, fortuniſq; communibus, ſuam ſalutem poſteriorem ſaluti communi ducere, intercludere omnes ſeditionum vias.

Nihil eſt tam aptum ad ius, conditionẽq; naturæ, quã lex, ſine qua nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt.

Omnis peregrinatio obſcura & ſordida eſt ijs, quorũ induſtria in patria poteſt eſſe illuſtris.

Laus ea honeſta eſt, quæ ab his proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt, ſicut honos ille maximus, qui non propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna merita claris viris defertur, & datur.

Breuis vita data eſt, ſed memoria bene redditæ vitæ ſempiterna: quæ ſi non

eſſet longior, quàm hæc vita, nemo eſſet tã amens, qui maximis laboribus & periculis ad ſummã laudem gloriamque contenderet, cuius tamẽ ſtudio omnes trahimur, & optimus quiſq; maxima gloria ducitur, neque vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam: ſiquidem ipſa virtus nullam aliam mercedem laborum, periculorumque deſiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, nihil eſt, quod quiſquam in hoc tam exiguo vitæ curriculo, & tam breui, tãtis ſe in laboribus exercere velit. Inſidet enim quædam in optimo quoq; virtus, quę noctes & dies animum gloriæ ſtimulis concitat atque admonet, non cum vitæ tempore eſſe dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquendam.

Mors honeſta ſicut nonnunquam fugienda, ita ea terribilis eſt ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur, non quorum laus emori non poteſt.

Nihil virtute eſt amabilius, nihil pulchrius, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum: cuius ea vis eſt, vt etiam in tenebris poſita, ſuum retineat ſplendorem.

Et

Et natura adfert, eos vt viros ſuſpiciamus, maximiſque efferamus laudibus, quorum excellentes quaſdam & ſingulares perſpicimus virtutes.

Vera laus veræ virtuti debetur, ſine qua nihil quicquam eſt laudabile:eaq́; ad bene viuendum ſeipſa contenta eſt, ſplendetq́; & manet ſemper etiam loco pulſa,neque alienis vnquam ſordibus obſoleſcit.

Voluptates blandiſsimæ dominæ ſæpè maiores partes animæ,à virtute detorquēt.

Societatis humanę vinculum,eſt ratio & oratio,quæ dicendo,communicando, diſceptando,iudicando conciliat inter ſe homines,coniungitq́; naturali quadam ſocietate. Neque vlla re alia abſumus à natura ferarum.

Nihil eſt tam tetrum,nihil tam aſpernandum,nihil homine indignius, quàm turpitudo, quia nihil eſt malum, niſi quod turpe aut vitioſum ſit.

Temperantia quaſi moderatrix omnium commotionum eſt, quæ in rebus aut expetendis, aut fugiendis,vt rationem ſequamur,monet,quæ animis pacem adfert, & eos quaſi concordia placat ac lenit.

In omnibꝰ rebus mediocritas eſt optima.

Nihil eſt laudabilius, nihil magno &

præclaro viro dignius placabilitate & clementia. Nihil tam regium, tam liberale, tamque munificum, quàm opem ferre ſupplicibus, excitare adflictos, dare ſalutem, & liberare periculis patriam.

In amicitia omnia inſunt, quæ putāt homines expetēda, honeſtas, gloria, tranquillitas animi, atq; iucunditas, vt cùm hæc adſunt, beata vita ſit, & ſine ijs eſſe non poſsit.

Natura nihil præſtantius habet, nihil quod magis expetat, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus.

A recta cōſciētia trāſuerſum vnguē nō oportet quenquā in omni vita ſua diſcedere.

Improbum eſt relinquere honeſtatem, propter vtilitatis magnitudinem.

Nobis perſuaſum eſſe debet, ſi Deos homineſq; celare poſsimus, nihil tamē auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinoſe, nihil incontinenter eſſe faciendum.

Nihil tam contra naturā, quàm turpitudo, neq; deteſtabilius quicquā dedecore.

Omnis actio vacare debet temeritate & negligentia.

Cùm omnis ſeruitus eſt miſera, tum vero intolerabile eſt ſeruire impuro, impudico, effœminato.

Omnis animaduerſio & caſtigatio cōtumelia vacare debet. Suum

Suum cuiq; incõmodũ ferendũ eſt poti us,quã de alterius incõmodis detrahẽdũ.

Conſcientia rectæ voluntatis maxima cõſolatio eſt rerum incommodarum.

Preter culpam & peccatum homini accidere nihil poteſt, quod ſit horribile, aut pertimeſcendum.

Leuat dolorem communis quaſi legis,& humanæ conditionis recordatio.

Poterit ſtudioſa iuuentus alias his ſimiles, vel etiam potiores colligere ſententias ad orationem exornandam.

Apophthegmata multũ gratiæ,vetuſtatis,& delectationis adferunt quoq; orationi,cuiuſmodi ſunt illa Cicer. Plato,inquit, tum deniq; fore beatas Reſpub.putauit, ſi aut docti,aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent:aut qui regerẽt,omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapiẽtia collocaſſent.

Diogenes Cynicus Alexandro roganti, vt diceret,ſi quid ei opus eſſet: nunc quidẽ paululum,inquit,à ſole abſis,officiebat videlicet appropinquanti.

Lacæna,quum filium in prœlium miſiſſet,& interfectum audiſſet, idcirco,inquit, genueram vt eſſet qui pro patria mortem non dubitaret occumbere.

Curio ad focũ ſedẽti magnũ auri põdus

Samni-

Samnites quum attuliſſent, repudiati ab eo ſunt. Non enim aurum habere præclarum ſibi videri dixit, ſed eis, qui haberent aurum, imperare.

Silenus à Mida captus cùm eſſet, hoc ei pro ſua miſsione dediſſe ſcribitur, Non naſci homini longe optimum eſt, proximum autem, quamprimum mori.

Publius Scipio, qui primus Africanus appellatus eſt, dicere ſolebat, nunquam ſe minus ocioſum eſſe, quàm quum ocioſus, nec minus ſolum, quàm quum ſolus eſſet.

SIMILIA.

SImilia cùm magnam lucem & vetuſtatẽ adferant orationi: ijſque ad excitandos audientium animos frequenter vtatur magnus ille orator M. T. Cicero, exiſtimaui imitationis gratia, eorum aliquot formas ſubijciendas eſſe, cuiuſmodi ſunt.

Vt tutela, ſic procuratio Reipub. ad vtilitatem eorum, qui commiſsi ſunt, non ad eorum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt.

Vt leges omnium ſalutem, ſingulorum ſaluti anteponunt: ſic vir bonus & ſapiens, & legibus parens, & ciuilis officij non ignarus, vtilitati omnium plus, quàm vnius alicuius ſaluti conſulit. Vt

Vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas: cùm verò id poſsit mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt, eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis potius, quàm eo commutato, quò velis tandem peruenire: ſic cùm omnibus nobis in adminiſtranda Republica propoſitũ eſſe debeat, id quod à me ſæpiſsimè dictum eſt, cum dignitate ocium: non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus.

Vt cupiditatibus Principum, & vitijs infici ſolet ciuitas: ſic emendari & corrigi continentia.

Vt ad curſum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis: ſic homo ad duas res, intelligendum & agendum, natus eſt, quaſi immortalis Deus.

Vt multo maiora ſunt opera animi, quã corporis: ſic hæ res, quas perſequimur ingenio gratiores ſunt, quàm illæ, quas viribus.

Vt ager quãuis fertilis ſine cultura fructuoſus eſſe nõ poteſt: ſic ſine doctrina anim9.

Quemadmodum temperantia ſedat omnes appetiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conſeruatq; conſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica intemperantia, omnẽ animi ſtatũ inflãmat, conturbat, incitat.

Vt tur-

Vt turpes ſunt, qui ſe efferunt lætitia, tũ quũ fruuntur venereis voluptatibus: ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo cocupiſcunt.

Quemadmodum gubernatores optimi vim tempeſtatis, ſic ſapientes fortunæ impetum ſuperare non poſſunt.

Vt gemmæ quamuis abijciantur in lutum, fulgorem tamen & proprietatem non amittunt: ſic multi, qui quãuis in tenebris inuoluti fuerint, non tamen optimam naturam, quam non ab homine, ſed ab ipſo Deo genitam putamus, non amiſerunt.

Vt ignis in aquã coniectus, continuo reſtinguitur & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen, in puriſsimã & caſtiſsimã vitã collatum, ſtatim concidit & extinguitur.

Vt cygni præuidentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriuntur: ſic omnibus & bonis & doctis eſt faciẽdũ.

Vt leuitatis eſt inanẽ aucupari rumorẽ, & omnes vmbras etiam falſæ gloriæ conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendorẽq; fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus verę virtutis honeſtiſsimus, repudiarę.

Vt adoleſcentibus bona indole præditis ſapientes ſenes delectãtur, leuiorq; fit eorũ ſenectus, quià iuuentute coluntur, & diliguntur,

guntur: ſic adoleſcentes ſenum præceptis gaudẽt, quibus ad virtutũ ſtudia ducũtur.

Vt aurum igne, ſic beneuolentia fidelis periculo aliquo perſpici ſolet.

Vt monere & moneri proprium eſt veræ amicitię, & alterũ liberè facere, nõ aſperè, alterũ patienter accipere, non repugnãter: ſic habendũ nullã in amicitijs peſtẽ eſſe maiorẽ, quã adulationẽ, blãditias, aſſentationẽ.

Paſsim extant & alia eiuſmodi ſimilia, ad quorũ imitationem adoleſcentes ſua effingere ſtudia poterunt.

De affectionibus.

PRimam imitationis partem eſſe voluimus, diligẽter & ſumma animi ratione atq; cura obſeruatũ eius conſiliũ, ad cuius imitationẽ tota mente conuertimur: ꝓpterea quòd naturã, cũ ſua quiſq; ἕξει, celeriq́; ingenij motu feratur, imitãdo effingere nõ poſſumus. Secundã eius partẽ fecimus certã quadam rationem ac viam dicendi, quã munire optimarum elocutionum propoſitis exemplis conati ſumus. Huic figurarũ, quibus ſimplex oratio illuſtrior illuminatiorq́; redderetur, & illuſtres aliquot ſentẽtias, veluti orationis lumina tanquã partẽ tertiã ſubiecimus. Nũc de materia ſiue ſcribendi

Imitationis partes.

Affectiones.

bẽdi genere, quod imitãdo explicare volũ mus,pauca quędã dicemus.Nã duplex eius eſt ratio.Aut enim ſimplex materia & ſolitaria, nullis vel affectionibus vel exornationibus expolita philoſophorum more proponitur: qualis eſt de cœlo & mundo, de elementis, de animæ immortalitate, de ſummo bono, de morte, de morborũ cauſis, ſymptomatis, differentijs, & remedijs &c. & cuiuſmodi ferè ſunt omnia Mathematicorum axiomata, quæ certis demonſtrationibus, nullis vel figurarum exornationibus, vel amplificationibus ab ingenuarum artium ſcriptoribus in ſcholis eruditorum hominum explicantur. Summi enim homines ingenio & otio affluentes, latentes magnarum rerũ cauſas, originem, formas, atq; conſecutiones contenti fuerunt ſine vllo orationis fuco ac pigmento poſteritati tradere: propterea quòd rem docere quàm ornare maluerũt, putarentque vitium omnem animi motum, & proinde nulla perinde re mentem humanam non ſolùm ab omni animi integritate ac ratione, verùm etiam conſtantia & ſanitate abſtrahi, atq; affectionibus: quarum moderationem in prudente viro etiam laudabant Peripatetici, cùm tamen eas extirpandas

das omnino eſſe Stoici contenderent. Sed eadem hæc ſi vel ab Oratore, vel Poeta, vel ab eo deniq; aſſumantur, qui in affluentis populi cōcurſu omnia ad ingenij ſui iacta tionem, ad famam eloquentiæ, ad multitudinis delectationem, admirationem, atq; acclamationem facit, non magis de probationis fide, quàm indoctę plerumq; plebis opinione vel iudicio ſolicitus, omnia iam plena eloquentiæ, plena affectionum, plena deniq; ſpiritus atque animi erunt. Nam vt lachrymas mouere ſiccis oculis nemo poteſt, ſic Orator de rebus amplectendis ac fugiendis, de Reipub. adminiſtratione, de morte expetenda, de animi æternitate dicturus, audientium animos optimarum rerum ſtudio atque ambitu, humanæ vitæ odio, virtutum deniq; omnium amore & deſiderio tāquam facibus quibuſdam incendere debet atq; inflammare: & ſpe, deſiderio, odio, amore, ira, cupiditate permotos in quemcunque velit animi impetum pertrahere. Sunt enim affectiones à natura homini tanquam animorum pædagogi quidam vtiliter datæ, quarum vi atq; impulſione ad res ſtrenuè agendas ferimur: quando nullam magnam & laudabilē virtutem exercere, nullam vitæ dignitatē am-

Affectiones quid ſint.

N plecti,

plecti, nullum optimarũ rerum ſtudium, niſi cuius ambitu afficiamur, colere poſſumus. Quod animaduertentes Peripatetici, ne Oratorem quidem ſine iracundiæ aculeis non modò accuſantem, ſed ne defendentẽ ferre oportere iudicabant: adeoque vtiliter animorũ perturbationes à natura homini datas eſſe, vt ipſi Philoſophiæ principes tantos in ſtudijs progreſſus, luſtratis vltimis penè orbis terrarum finibus facturi ſine flagrante cupiditatis ardore nõ fuerint. Sic iram ad fortitudinẽ excitandam, ſic miſericordiam ad calamitatem afflicto rum hominum ſubleuandam, ſic æmulationem ad præclariſsimarum rerum ſtudia excolenda, dolorem ad ignominiæ atque infamiæ fœditatem fugiendam non ſine magna vtilitate eſſe conſtitutam. Quare ea nobis materia, quæ affectionibus abundat, Coniuncta nominabitur: in qua omnis oratoris facultas, omnis dignitas, omnis deniq; admiratio eſt poſita: quòd orator de rebus magnis ad Reipub. decus atq; dignitatem pertinentibus dicturus, ſæpè cogatur multitudinis animos cohortatione, obiurgatione, cæteriſq; locis communibus ad cupiditatem, ad laudem, atq; gloriam, ad res præclarè agendas vel concitare,

re, vel ira, odio, ac libidine inflammatos animos à temeritate, iniuria, inuidia, crudelitate ad moderationem reuocare. Nec aliud ad concitandos multitudinis in nos animos, ad conciliandam beneuolentiam & attentionē, ad riſum, fletum, lachrymas, miſerationem mouendam tam vehemens eſt, atq; oratio omnibus animorum motibus, quos hominū generi natura tribuit, affluens: propterea quòd omnis vis, vt ait Cicero, ratioq; dicendi in eorum qui audiunt, mentibus aut ſedandis, aut excitandis exprimenda eſt. Videturq; ob id Plato rationē rectè dixiſſe aurigā eſſe, equos verò animi motus, quibus & currus & auriga traheretur. Atq; vt hîc Cicero duo motuū capita feciſſe videtur, ſic omnes penè Rhetores, qui de arte dicendi ſcripſerunt, affectionū genera faciunt τὰ ἤθη, καὶ τὰ πάθη. *Platonis ſententia de affectionibus.*

Priora illa mitiora ſunt, & in ſedandis ſerè animis, in quadam cōmendatione, deprecatione, & excuſatione poſita: vt manſuetudo, timor, pudor, miſeratio, fauor, delectatio, cæteraq; huiuſmodi, quæ vel ab Ariſt. in Rhetoricis, vel à Cicerone enumerantur: & præcipuè in comœdijs regnant. Expreſsit hos motus admirabiliter Poeta Comicus in oratione Pamphili ſuum erga

Glycerium ingenuum amorẽ declarantis:
Ego propter me, inquit, illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animum, atq; omnem vitam credidit.
Quam ego animo egregiè charam pro vxore habuerim.
Bene & pudicè eius doctum atq; eductum ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier?

Mouit enim miſerationem à fortuna & malis deſertæ atq; neglectæ Glycerij, cuius innocentiæ obſtare paupertatẽ poſſe animo cernebat, & indignitatem exaggerauit ab amore & conſuetudine, quæ ingenuo adoleſcenti cum Glycerio fuerat conſtituta: tanquã perfidioſi ſit ingenij, datam ſemel fidem vlla vel patris voluntate, vel temporis iniuria, vel calamitate frangere. Addit deinde amorem nõ illum, qui ex libidine, ex voluptate, ex corporis turpitudine ſit profectus, ſed liberalem atque pudicum. Quam ego, inquit, animo egregiè charam pro vxore habuerim. Neque tamen in his pietatis, amoris, miſerationis, indignitatiſq; motibus acquieuit: ſed omnia hæc exaggerauit à liberali vitæ inſtitutione, quæ fortuna ac conditione meliore digna

gna videbatur: vt his locis non ſolùm legentis animus perturbetur, verùm etiam quàm honeſtè Pamphilus amauerit, appareret. Nam eiuſmodi ferè affectionum loci ſumuntur ab ætate, ſexu, fortuna, conditione, vitæ innocentia, iniuria, atq; rei indignitate. An verò Anna apud Virgilium ſororis ſuæ Didonis animum magnum atque fortem, & in mariti fidem tota mente conuerſum, his affectionibus non permouit ſolùm, verum etiam fregit?

Anna refert: O luce magis dilecta ſorori,
Solane perpetuò mœrens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerē aut manes credis curare ſepultos? (&c.

Captat enim beneuolentiā à ſingulari ſuo erga ſororem cùm amore, tū pietate: vt oſtenſura, quantis commoditatibus Didoni, ſi amoris coniugijq; ſenſum omnem abijciat, ſit carendum, plus habeat & fidei & auctoritatis. Primum deinde motum ab ea ætate, quæ & voluptatibus affluit, & procreādis liberis eſt idonea, pulchrè excitat: & liberorum delectatione, ſpe futurarum rerum, quarum gloria circumfluere poſſet, contemptu deorū, quos huiuſmodi rebus permoueri negat, timore deni

quepericuli labantem eius animum inflexit, magniſq; cupiditatibus inflammauit. Magnam in omni deliberatione hę affectiones vim atq; facultatem habent.

Poſteriora, quæ τὰ πάθη Græcis appellari diximus, vehementem, concitatum, incenſum, & penè tragicum habent motum ad miſericordiam, inuidiam, odium, contemptum, indignationē, deſperationemque excitandam. Has enim perturbationum formas, præter eas, quas iam enumerauimus, in Rhetoricis facit Ariſt. Cic. in Partitionibus omnem animi motū ad voluptatem, ad moleſtiam, ad metum, ad cūpiditatem refert. In his Cicero hæret, in his immoratur, in his habitat, quoties concitatæ plebis mentem audacia ac temeritate furentem vel cōponere, vel periculorum metu debilitatam ad res præclarè agendas excitare, vel auditorum atq; iudicum animos aduerſariorum odio, inuidia, innocentia rei & afflicta fortuna, indignatione oppreſſæ virtutis inflammatos in manſuetudinem, pietatem, ac miſericordiam conuertere conatur. Cuius rei exemplum cùm in multis alijs, tum præcipuè in ijs orationibus, quibus parens ille eloquentiæ An. Milonem, & P. Syllam defendit, longè eſt

pul-

pulcherrimum . nam & P. Syllæ innocentiam ſingularemque pudorẽ iudicibus commendat. Nihil video, inquit, eſſe in hoc P. Sylla, iudices, odio dignum, miſericordia digna multa: neq; enim nunc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſupplex ad vos, iudices, confugit, ſed ne qua generi ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudinis inuratur, &c. & lachrymas mouet à filij in patrem pietate ac ſolicitudine: Huic miſero, inquit, notiora ſunt iudiciorum itinera, & fori, quàm diſciplinarũ. Sed & ipſos quoq; iudices dolore animi, quem ex calamitate P. Syllæ capere videbatur, impeditos, inimici verò crudeliſsimo & nefario odio incenſos, fortunæ denique acerbitate, rerum viciſsitudine, & graui conqueſtione fractos, ad lachrymas, ad miſericordiam, ad afflicti & calamitoſi hominis alleuationem adducit atq; impellit. Poſtremò etiam lenitatem ac miſericordiam elicit à malis P. Syllæ. Quid enim, ait, erat mali, quod huic ſpoliato honore, fama, fortunis deeſſe videretur? aut cui nouę calamitati locus vllus relictus eſſet? vrget eadẽ fortuna quæ cœpit, repetit nouum mœrorem, non patitur hominẽ calamitoſum vno modo afflictum vno in luctu perire, &c. Nulla cuiuſ-

quam mens tam barbara & inhumana eſt, quæ non his affectionibus perturbari poſſe videatur. Admirabiliter ſanè Virgil. grauiſsimas animi permotiones in matris Euryali lachrymis atque conqueſtione expreſsit his carminibus: (nectæ

Hunc ego te Euryale aſpicio? tune illa ſe-
Sera meæ requies? potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te ſub tanta pericula miſſum
Affari extremũ miſerę data copia matri? &c.

Harum omnium permotionum tractationem amplius ſuprà oſtendimus: ſumuntur enim ab animi commentis, Græci φαντασίας appellant, quorum loci ſunt rerum perſonarumq́ue adiuncta. Optimè enim quemcunq; animi motum exprimet, qui omnia adiuncta abſentiumq́; rerum imagines animo conceperit. Hinc enim dolorem animi exaggeraſſe Euryali mater videtur, quaſi diceret, non fui periculorum ſocia, non adfui morienti filio, non poſtremam eius vocem excepi, non potui laboranti mederi, &c. Magna certè & admirabilis quidem affectionum vis eſt non ſolùm ciuilibus in cauſis, verùm etiã in omni vita bene feliciterq́; inſtituenda. Sunt enim quędam ab animi ratione & virtutis ſtudio ſic abhorrentes, vt coniunctæ prorſus

Commenta.

Affectionum vtilitas.

ſus videantur cum originis peccato: quod efficit, vt noſtram vtilitatem cunctis rebus anteponamus, cuiuſmodi ferè ſunt, ambitio, ira, inuidia, &c. Quædam verò rationi parent, ciuiliſque vitæ dignitatem valde commendant: vt parentum erga liberos amor, liberorum erga parentes veneratio, atq; pietas, vxoris erga maritũ fides. Multa de his præcipiunt Ariſto. in Rhet. lib. 3. cap. 7. πολιτικ. et Cicero lib. quarto Tuſculanarum quæſtionum. Nunc vnde digreſsi ſumus ad reliqua cauſarum genera deueniamus: nam cæteros amplificationis, rerumque locos infrà explicabimus.

De genere deliberatiuo.

PRincipio ſciendum, omnem cogitationem motumq; animi aut in conſilijs capiundis de rebus honeſtis & pertinentibus ad bene beateq; viuendum, aut in ſtudijs cognitionis ſcientiæq; verſari: deinde habendam hanc rationem eſſe, vt paci conſulamus, atq; ad rem gerendam non modò conſideremus quàm illa res honeſta ſit, ſed etiam vt habeat efficiendi facultatem, ne quid temerè deſperemus propter ignauiam, aut nimium cõfidamus propter cupi- *Pulchræ præceptiones de genere deliberatiuo.*

ditatem: poſtremò, vt in publicis conſultationibus ſemper honeſtatem falſa vtilitatis ſpecie habeamus potiorem. Nam in conſilijs dignitas, lex, religio, fides, æquitas ſpectanda. Libido autem, cupiditas, odium, inuidia, metus, animorumq; vehementes permotiones omnes amouendæ. Maximè exiſtimare vuumquemque, vt ait Cicero, oportet mentis ſnæ conſcientiam, quæ à dijs immortalibus accepta à nobis diuelli non poteſt: quæ ſi optimorum conſiliorum atq; factorum teſtis in omni vita nobis erit, ſine vllo metu & ſumma cum honeſtate viuemus. Porrò genus cauſarũ, quod deliberatiuum dicitur, in prouiſione poſteri tẽporis verſatur: cuius finis eſt, vtilitas, ad quam omnia referuntur in conſilio dando, ſententiaque dicenda: in quo ſuaſori, aut diſſuaſori vidẽdum, quid fieri, aut non fieri, neceſſe ſit, aut non neceſſe. Nulla ſiquidem eius, etiamſi vtile illud ſit, eſt deliberatio, quod fieri nequeat, aut perquam difficile fieri· præcipuè verò ſpectandum, quid honeſtum ſit: cuius partes ex cõmunibus locis virtutum & vitiorum ducuntur: & elegantiſsimè, copioſiſsimeque à Cicerone explicantur. Nihil ſiquidem, quod cum honeſtate pugnet, cenſeri poteſt

teſt vel vtile, vel factu difficile. Magnam ſanè vim ad perſuadendum, vel diſſuadendum in hoc orationis cauſarumque genere retinet exemplorum aut recẽtium, quo notiora ſunt, aut veterum, quo plus auctoritatis ſubeant, copia: & item præclaræ ſententiæ ad commouendas audientium animos. Eſt enim vniuerſa ſuaſoris oratio, aut diſſuaſoris ſimplex & grauis, eaq; ornatior eſſe ſolet ſententijs, quàm verbis, nec opus lõgiore ſiue principio, ſiue exordio: quod ſuaſor, aut diſſuaſor non actoris partes agat, vt audientium beneuolentiam, attentionemque excitare neceſſe habeat, ſed ſatis ſit, ſi proponat, qua mente dicat, quid velit, & quibus de rebus ſit dicturus: horteturque ad ſe breuiter dicentem audiendũ. Huius autem generis vt magnus eſt vſus, ſic multæ eius ſunt formæ. Complectitur enim ſuaſionem & diſſuaſionem, exhortationem, dehortationẽ & huiuſmodi, quorum omnium formulas aliquot ſignabimus. Sunt enim cõmunes ſuadẽdi elocutiones: ſuadeo, hortor, moneo, rógo, pręcipio, auctor tibi ſum vt facias, me ſuaſore hoc ages, hoc conſiliũ de mea ſentẽtia capies: me impulſore, meo ſuaſu, meo hortatu in literarum ſtudium incumbes. Pulcherrimæ verò

rò illæ ſunt, quæ oſtentationis, conſilij & arrogantiæ habent vel diſsimulationem vel deprecationem, quæ in exordij vſum ſiue epiſtolam, ſiue orationem ſcribamus, ſumuntur, cuiuſmodi ſunt.

Suadendi & monendi.

Suadere & monere.

QVanquam conſilio non eges, quo plurimum vales, tamen vt ſummi gubernatores in magnis tēpeſtatibus à vectoribus admoneri ſolent, & clariſsimi Medici ægrotantis conſilium ſæpè ſequuntur: ſic feres à me rebus tuis conſuli, ſi fortè ipſe minus permoueris. Non dubito quin ipſe ad omnem animi prudētiam cùm natura, tum ſtudio ſatis ſis informatus: tibi tamen ſuadeo, vel etiam moneo, ne leuem hanc iniuriam animi offenſione potius, quàm naturæ moderatione ac æquitate definire velis. Tibi omnino ſuadeo, atq; etiam rogo, vt quæ ingenio ſtudioq; tibi peperiſti, ea in vſum Reipub. referas. Etſi conſilium facilius capere, quàm alijs dare poſſum, vereorq; tibi homini ſumma prudentia, ſummo ingenio prædito quicquam aut ſuadere, aut diſſuadere, ne cùm amori in te meo ſim

ſim obſecutus, tuo videar iudicio diffidere: malo tamen pueriliter curioſus videri, quàm vlla in officiorum parte negligens: quò facilius qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit ex me quoq; ſcire poſsis. Si ad aliorum conſilia rationes tuas conformare velis, hoc tibi agendum cenſeo, vt omnia quæ dignitatis, quæ laudis, quæ gloriæ pleniſsima ſunt, tibi in hoc vitæ curriculo non ſolùm imitanda, ſed & percipienda proponas. Tu verò ſi conceptā de tua virtute opinionem, expectationemque ſuſtinere velis, eò curſum tuum dirigere debes, vt quod tibi honorificum, cunctis verò bonis maximè optabile eſſe iudices, id exequaris: publicam vtilitatem ſpectes, priuatam negligas: domi vitæ ſplendorem, militiæ rerum gerendarum gloriam quæras: otium cum dignitate, dignitatem cum otio amplectaris. Tu ſi conſilio meo parere volueris, in earum rerum cogitationem incumbes, quæ ad gloriā, ampliſsimamq; gratiæ, dignitatis, ſplendoris excellentiam pertinere videbuntur. Adhibendam eam tibi moderationem cenſeo, vt in tanta perturbationum concurſatione tempori potius cedendū, quàm tuis obtemperandum moribus iudices. Tibi verò cùm meo in te amore,

amore, tum cauſa tua impulſus ſuadeo, & ſi pateris præcipio, ne vllius vel inuria, vel gratia animum tuum ab optimarum rerũ ſtudio inflectas. Ego quanquam non modò nil mihi aſſumá, in quo diſſentire tu à me poſsis, ſed etiam ſi à te mihi quicquam concedatur, planè remittam, hoc tamen tibi ſuadere audeo, &c. Si leniter à me pro noſtra coniunctione, vel mea perpetua in te obſeruantia monendus es, videor hoc tibi ſuadere poſſe, &c. Dabis iſtud amori noſtro, vt in eam opinionẽ ſententiamque tè adduci ſinas, quæ cum tuis vtilitatibus eſt coniuncta. Tibi in primis ſuadeo, atq; hoc meo etiam iure præcipio, qui vitæ dignitatem, qui patriæ decus, qui Reipub. gloriam ſpectas, ne ſi qua te vel neceſsitas, vel voluntas ad Rempub. defendendá vocabit, ſegnior in publicis quàm priuatis ſis rationibus: neue illius vel iniuria vel gratia à fortibus conſilijs refugias. In hoc ætatis tuæ flexu illud tibi agẽdum cenſeo, vt animum tuum conformes excellentiſsimorum hominum cogitatione, quos neque communium temporũ tempeſtas, neque honoris ſtudium, neq; dignitatis ambitio vnquam potuit de inſtituto vitæ ſuæ curſu ad deſidiam, ad deſperationem, ad animi

animi dimiſsionem dimouere. Optima eſt illa, quæ à periculi rerumq́; magnitudine attentionem habet: vt, Vos moneo P.C. ne in tantis Reipub. malis deſidere amplius velitis: agitur libertas, pro qua mori etiam quondam honeſtum fuit: agitur Senatus auctoritas, quæ improbiſsimorum hominum audaci facinore conuulſa atq; diſsipata propemodum iacet: agitur vita & fortuna optimi cuiuſque, quæ vobis chariſsima eſſe debet, &c. Moneo te & prædico, cùm res bona omnium pace componi poſsit, ne duriorem tibi conditionem ſtatuas, quàm ferre poſsis. Hoc enim eſt animi, hoc conſtantiæ, hoc ſuſceptæ dignitatis tuæ diligenter prouidere, ne qua inimicorum vis, ne qua inuidia, ne iniuriæ à rebus gerendis te labefaciant, aut in grauem aliquam perturbationē conijciant: quando, vt Cicero ait, illi demum perbeati videri ſolent, qui in optima Repub. cùm & honoribus, & rerum geſtarum gloria florerent, eum vitę curſum tenere potuerunt, vt vel in negotio ſine periculo, vel in otio cum dignitate eſſe poſſent. Cùm omnia conſecutus ſis virtute duce, & comite fortuna, quæ laudem, dignitatemq́ue merentur, planè ſuadeo in eam cogitationem incumbas,

cumbas, vt reliquam vitæ dignitatem ex optimo Reipub. ſtatu acquiras: ſicque eXiſtimes, eum magnum & præcellentẽ honorem videri, qui nõ propter ſpem futuri beneficij, ſed propter magna in Rempub. merita claris viris defertur atq; datur, tanquam perpetuum virtutis præmium. Eſt enim in primis pulchrum, ſplendidum & glorioſum ſubuenire patriæ laboranti, optimorum hominum conſenſu & conſpiratione augere ciuitatis decus, & conſeruare ciuium incolumitatem, nihil prætermittere, quod in laude, quod in dignitate, quod in virtutis præmio ſit poſitum. Sic tibi perſuade, tantam eſſe apud omnes bonos tui charitatẽ, vt nullum genus ampliſſimæ dignitatis excogitari poſsit, quod tibi non paratum ſit. Tu velim ſic exiſtimes, tibique perſuadeas omne perfugium bonorum in te eſſe poſitum, eoque nullam dimicationem pro publica omnium ſalute eſſe dimittendam. Te quidem magnum hominem & præſenti iudicio, & reliqui temporis expectatione ſcito eſſe. Hoc tibi propoſito, fac vt ad ſumma contendas. Nihil eſt tantum, quod nõ populus Rom. à te perfici, atque obtineri poſſe iudicet. Tibi homini prudenti in magna communium

nium temporũ conuerſione cogitandum, ne te, tuoſq; omnes funditus euertas: ne te ſciens prudenſque eò demittas, vnde exitum vides nullum eſſe.

Diſſuadendi.

MAGNAM omnium maximarum rerum humanæque prudentiæ vim continet deliberatio, quoties de corrigendis ciuium moribus, de ciuitatibus inſtituendis, retinenda libertate, propugnandis ciuium fortunis, de iuuentutis diſciplina, de frangendis hominũ cupiditatibus, colenda religione, pace vel bello ſuſcipiendo, de iuſtitia, patiẽtia, æquitate, de rerum earum omnium, ſine quibus ciuitates benè moratæ eſſe non poſſunt, modo ac temperatione conſultamus: eoq; graues auctores abundantes doctrina & rerũ omnium cognitione monent diligenter intuendum, & multa animi prudentia peruidendum eſſe, quid præcipuè in rebus expetendis vel fugiendis ſuadeamus aut diſſuadeamus: quid cum Reipub. dignitate ac ſalute ciuium ſit coniunctum, aut graue rebus communibus exitium allaturum: ne con-

ſultationis temeritate ipſi nobis magni mali auctores ſimus. Fit, enim, vt in tanta rerum varietate ac copia, quid ſequendum ſit aut fugiendum, non facile mens humana, niſi longa meditatione ad conſulendum exercitata, percipere poſsit. Et Cicero in libris Officiorum cõmemorat, nobiles quoſdam iuuenes patrum memoria fuiſſe, qui in publicis conſultationibus, in rebus gerendis cæco quodam ac impotenti priuatæ gloriæ ſtudio Rempub. euerterint. nec enim ibi recte cõſulitur, vbi deliberantium animi ſpe, metu, cupiditate, ac eiuſmodi animorum permotionibus feruntur. Deriſit merito Phocion eos Oratores, qui ſparſo falſo rumore de morte Alexandri, nullis inſtructi conſilijs, quorum fere optimus parens Sequens Dies creditur, ſed concitatioribus animorum permotionibus impulſi, prius quàm certius quiddam de rebus & valetudine Alexandri cognoſceretur, ſtultam iuuentutem ad bellum inferendum inflammabant. Quò maior in cõſilio honeſtatis & vtilitatis adhibenda eſt prudentia, diligentia, moderatio, ne quid inconſultò, ne quid imprudenter agamus cuius pœnitentia ducti in grauem temeritatis offenſioniſq; publicæ repre-

Sequens dies conſiliorum parens.

reprehenſionem illabamur. Eſt autem eadem diſſuadendi quæ & ſuadendi ratio: nec diuerſi ſunt loci. Verba ſolùm prioribus ſunt contraria: quorũ copia quoniam obſcura eſſe nemini poſsit: nolui hîc vel nimium diligens, vel fortaſſe ineptus videri. Si tamen in hac quoque parte puerorum imitatio exemplo ſit excitanda, erunt eiuſmodi: Si prudentis eſt hominis in loco & tẽpore ad aliorum ſe voluntates conformare, vide an liberaliter agas, qui ab optimi & fidelisſimi hominis gratia nulla iuſta odij cauſa impulſus defluas. Cùm omnis beneuolentiæ comparandæ cauſa benefici eſſe debeamus, facis inciuiliter, qui nulla opera, nullis commoditatibus laboranti amico opitulari velis. Cauendum tibi cenſeo, ne improborũ in te odia ſemel extincta incendas, ſed potius omnes animi benignitate, omni officio in gratia retineas. Imprudenter tu quidem & inciuiliter agis, ſi in amicitia colenda eam habeas rationem, vt vtilitatem potius quàm officia ſpectare videaris, & proinde in retinenda amicitia ſemel conſtituta ſis negligentior. Nam qui beneficiorum laudẽ ſempiternam ſpectat, eum ciuium voluntatem non beneficij ſpe, non largitionibus, non

ſimulato officio, ſed virtute tueri oportet. Enitendum tibi puto, vt quas ſuſceperis inimicitias, eas deponas, in optimorum ac principum virorum familiaritatẽ te des. Nam qui ex graui & longa miſeria emergere volunt, eos venire in clariſsimorum hominũ conſuetudinẽ oportet. Nihil minus eſt hominis quàm in amore vinci, vel non reſpondere ijs, à quibus ꝓuoceris.

Hortandi.

Hortari. MAgnam cum ſuaſione habent cognationẽ hortationes: quibus vtimur, quoties amicũ hortamur, vt ſtudium ſuum, operam, atq; induſtriam ad Reipub. dignitatem referat, ad res præclarè agendas animum conuertat, nominis immortalitatem rerum geſtarum gloria, vel literarum monimentis ſibi paret, in colenda virtute omnes labores, omnes miſerias parui ducat, rebus ſuis proſpiciat: neq; cõmittat, vt vel rem domeſticã profuſa luxuria diſsipaſſe, vel vllam vitæ infamiam contraxiſſe, vel falſam deniq; laudem contempto vero virtutis ſtudio captaſſe videatur: & eiuſmodi alia quæ ad ſuaſionis partes pertinebunt. Quare in hanc cu[illegible]m incum

bendum

bendum,vt quarum elocutionum formu-lis eiuſmodi adhortationes efferantur, earum nobis parata ſit copia. Eſt autem infinitum in tanta verborum rerumq; varietate omnem explicare dicendi rationem. quare nos, quò facilior ſit imitandi ratio, inſigniores eius aliquot locos oſtẽdemus, quales ferè ſunt. Te adhortor, vt in eam rationem, in qua multi & honore, & gloria floruerunt, incumbas: recorderis virtuti te, non deſidiæ; dignitati, non voluptati; laudi denique non otio eſſe natum. Age ſolicitudinem ciuium tuorum reſpice, & illam tuam nõ diſſolutam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam conſuetudinem Reip. bene gerendæ excita. Para te, meditare, atque cogita, vt perditiſsimis flagitijs oppreſſam Rempub. in priſtinam vindices libertatem. Vos adoleſcentes, qui ingenio & virtute ſummam laudem conſequi poteſtis, ad maiorũ veſtrorum, quorum prudentia imperij huius ſplendor ac gloria cõſtituta eſt, imitationem vos componite. Omnia tibi ſunt, princeps ampliſsime, erigenda, quæ iacere & alienis ſordibus obſoleſcere ſentis, quę belli impetu perculſa atque proſtrata ſunt, quæ dilapſa in ſuam perniciẽ fluxerunt: referenda in Reipub.

lucem & ſplendorem literarum dignitas: profliganda fœda barbaries, ſtudium Reipub.bene gerendæ producendum, arma pro Latino nomine ſumenda: eijcienda vbiq; & omni ratione proſternẽda peſtis illa & impetus eorum, qui exultantes, & temerè, nefariè, impiè in Chriſtianum ſanguinem irruentes ſacro ſanctæ fidei religionem violant. Sunt multæ aliæ eiuſmodi apud Ciceronẽ hortandi formæ. Veluti: Eiſdem de rebus etiam atq; etiam hortor, quibus ſuperioribus literis hortatus ſum, vt in ea Repub. quæcunq; eſt, & fidelem procurationẽ poſtulat, eſſe quamprimum velis, & quod ſapientis eſt habitum ſemper, quod vitari nulla humana ratione poteſt, id ferre moderatè, cedere tempori, & parere neceſsitati, ſi quid vitij eſt, id corrigere apta moderatione. Perge nomen tuum commendare immortalitati: atque hæc omnia, quæ habent ſpeciẽ gloriæ collecta ex inauiſsimis ſplendoris imaginibus, contemne: breuia, fugacia, & caduca exiſtima. Verum decus in virtute poſitum eſt, quæ maximè illuſtratur magnis in Rẽpub. meritis. Hoc tibi vel ſuadendum vel indicandum putaui, quod de ſuſcipienda Reipub propugnatione ſuperioribus lite
ris

ris ſcripſi, vt potius amorem tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudẽtiam, maxmè quod nihil addubitem, quin omnia, quæ ad dignitatem tuam pertinere arbitraberis ſis ſtudioſe & diligenter curaturus: etiam præuiſurus, ne ſcintilla teterrimi belli relinquatur, aut vllus ciuiũ metus. Quod ſi factum erit, & Rempub. diuino beneficio affeceris, & ipſe æternã gloriam, laudem atq; dignitatem cõſequere. Admonendi mihi ſunt certi aliquot homines, qui animo ſunt ieiuno, anguſto, & ipſa inuidia inani, vt excellentium virorũ ſcripta imitatione & gratia digna, non inuidia & reprehenſione putent: virtute & eruditione, non calumnijs alienæque virtutis oppreſsione ad gloriam atque nominis famam curſum ſibi quærant.

Seruire laudi atque gloriæ.

Cicero libro Officiorum ſecundo, refert à Socrate conſtitutam hanc viã ad gloriã proximã & quaſi compendiariã eſſe, ſi quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis eſſet. Quod ſi qui ſimulatione, inquit, & inani oſtentatione, & ficto non modò *Seruire laudi.*

dò ſermone, ſed etiam vultu, ſtabilem ſe gloriam conſequi poſſe rentur, vehementer errant. Vera enim gloria radices agit, atq; etiam propagatur: ficta autem omnia celeriter tanquam floſculi decidunt. Nec ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum. Idem libro 3. Tuſcul. quæſt. deſcribit gloriam eſſe ſolidam quandam rem & expreſſam, non adumbratam, tanquã conſentientem laudem bonorum, incorruptã vocem bene iudicantiũ de excellenti virtute, cui omnes nos, qui immortalitatis ſpe ducimur, ſenſu ac ſpe duci oportet. Habet enim ea formam ac ſimilitudinem honeſtatis, quam homines perfecti, & excellentibus ingeniis præditi vehementer appetunt & deſiderant: propterea quòd ipſa illa, qua nihil in hominũ vita illuſtrius eſt, virtus non aliam laborum mercedem poſtulat, quàm hanc laudis & gloriæ. Vix inuenitur, inquit Cicero libro. 1. Officiorum, qui laboribus ſuſceptis, periculiſq; aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarũ deſideret gloriã. Neq; quiſquã in Reip. periculis cũ laude ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis, fructuq; ducatur. In quo igitur ſtudiũ veræ glorię locatum eſſe animaduertimus, is merito venit laudandus.

Nullus

Nullius à me labor in negotijs, nulla in periculis fortitudo, nulla in agendo induſtria, celeritas in cõficiendo, coſilium in prouidendo eſt prætermiſſum. Intentis oculis omnes Reipub. partes intueor: nihil quod ad ciuitatis decus conſeruandum pertinet, prætermittẽdum puto. Animum meũ, omnemq; curam, operã, ac diligentiam meã in iuris ciuilis ſtudio pono. Omnia ad ſplendorẽ & gloriam rẽuocare. Hac enim elocutione Cicero in oratione pro L. Flacco vtitur: Hæc, ait, ratio & magnitudo animorum in maioribus fuit, vt cùm in priuatis rebus, ſuiſq; ſumptibus minimo cõtenti, tenuiſsimo cultu viuerent, in imperiô atque publica dignitate omnia ad gloriam ſplẽdoremq́ue reuocabant: quęritur enim in re domeſtica laus, in publica dignitas. Nulla me voluptas, nulla ambitio, nulla miſeria à laudis ambitu, magnarumq; & præcellentiũ rerum cogitatione abſtrahet. Ego omnes neruos meos & induſtriam in rebus præclarè agendis attollam. Ego meà cæteris omnibus cogitationibus ad vnam ſalutem Reipub. cõtuli. Semper ex honoris gradu omni ſtudio, virtute, auctoritate incubui ad Rempub. conſeruandam: præcipitanti Reip. magnis

in malis ſubueni, patriā demerſam extuli, afflictas omniū fortunas conſeruaui. Nullum me aut incommodum, aut otium, aut voluptas à ſtudijs auocauit, aut ſomnus retardauit. Omnia enim tempora ad recolenda ſtudia mihi ſumpſi. Equidem vt honore dignus eſſem primum ſemper laboraui, ſecundo vt exiſtimarer, poſtremo vt tum honorem iucundum putarem, cùm dignitati meæ teſtimonium, nō ambitioni beneficium datū eſſe intelligerem. Alacrem & magnū ad ſtudium iuris animum attuli. Omnem meam vim in diſcendis literis conſumpſi. Qui vitæ dignitatem, qui laudē & gloriam Reipub. quęrit, eum nulla oportet vel miſeria, vel calamitate de ſtudij ſui curſu dimoueri. Multorum virtus, ingenium, humanitas, ex infimo genere & fortunæ gradu nō modò amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudē, honores, gloriam, dignitatem. Sed ea tamen in ipſa honoris petitione adhibenda eſt moderatio, vt otium cum dignitate cōplectamur. Multi enim, vt ſcribit Cicero, ex iactatione curſuque populari, ex tranquillo dignitatis & fortunarum portu, nimia honoris ambitione ſubuerſi, in medios maximarum perturba

tionum

tionum fluctus ſe contulerunt. Pleriq; om nem ſpem ſalutis, ad dignitates, ad cõmunem virtutem beneuolentiamq́; conuertunt. C. Cæſar ita magnum veræ gloriæ ſenſum cepit, nihil vt cum gloria comparandum vnquam putauerit: omnem vim ingenij in ciuilibus ſtudiis conſumpſerit: nec præſentes vitæ voluptates, nec præcipitem dominandi ac lubricam cupiditatẽ veræ, graui, ſolidæ gloriæ antetulerit vnquam: omne curriculũ induſtrię in foro, in curia, in amicorũ periculis ꝓpulſandis tranſmiſerit. Conſulendũ laudi ac honoribus. Vt glorię ſeruire & honoribus, ac de exiſtimatione laborare honeſtum & in primis pulchrum eſt: ſic negligere quid de ſe quiſq; ſentiat, nõ ſolùm arrogantis eſt, ſed etiam omnino diſſoluti. Illud in omni vita laudabile, primariorum virorum ſibi gratiam officiorum ſtudijq́; commendatione conciliare, & nominis famam facere illuſtriorem. Dignitatem quærere, colligere, conciliare. Ex agreſti inciuiliq́; vitæ conſuetudine ad humanitatem ſe effingere atq; informare: Ad modeſtiam animiq́; magnitudinem erudiri. Incumbere in omnem laudis ac gloriæ pulchritudinem. Eluere infamiæ maculam. Effugere criminis illiberalitatem.

litatem. Delere maculã ac turpitudinem. Vitæ errorem ac turpitudinem in morum vitæq; innocentiam ac laudem cõuertere. Ad frugem ſe conuertere, voluptates domitas habere: à quibus ſanè iuuentutẽ maximè arcendam eſſe in libris Officiorum præcipit Cicero, exercendamq́; in labore, patientiaq́; & animi & corporis: vt eorum & in bellicis, & in ciuilibus officijs vigeat induſtria. Conſtituere gloriã & honorem. Nihil in vita magnopere expetere, niſi laudem atq; honeſtatem: in ea perſequenda omnia mortis pericula parui ducere. Curas, vigilias diligentiam, cogitationeſq́ue in laude vndiq; colligenda ponere. In rebus præclarè agendis ſtudio efferri. Studere literis & literas. In Piſonem: Cùm verò literas ſtudere incipit, & helluo immanis cum Græculis philoſophari, tamẽ eſt Epicureus. Inſeruire optimarũ artium ſtudijs. Omnis noſtra actio vacare debet deſidia, temeritate, & negligentia: nec verò quicquam nobis agendum, cuius nõ poſsit cauſa probabilis reddi. Non enim à natura ſumus generati, vt ad voluptates, ad ludum, ad iocum facti videamur, ſed ad quædam ſtudia grauiora, atq; maiora. In ſtudijs humanioribus operæ plurimũ diligentiæq;

conſumere. Ex honoribus familiæ aſcendere gradũ dignitatis. Cupidè ad laudem rerumq; optimarum ſtudia recurrere. Omni ad id ſtudio incumbere, in quo nominis gloria augetur. Inflammato ſtudio ad diſcendas literas rapi. Magnum ſtudium, multamque operam in rerum cognitione adſequẽda conferre. Laus, inquit Cicero, omnis in actione conſiſtit, à qua tamẽ ſæpè fit intermiſsio, multique dantur ad ſtudia reditus: tamẽ agitatio mentis, quæ nunquam quieſcit, poteſt nos in ſtudijs cogitationis etiam ſine opera noſtra continere. Eiuſdem eſt illa inſignis ſententia: Si omnes deos hominesq́; celare poſsimus, nihil tamẽ auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinoſe faciendum erit nobis. Nihil hic iuuenis ornatiſsimus in hoc exiguo vitæ curriculo tot curis & vigilijs præter eruditionis famam, expetendũ putat. A ſtudio honeſti nulla eum voluptas auocat, aut retardat ſomnus: nec feſti dies, nec otij cupiditas, nec laboris deniq; magnitudo permouere illum ac flectere poſſunt. Rerum difficultatem admirabili ſtudij vehementia, laboris patientia, iudicij magnitudine frangit atq; cõuincit. Magnis ſe laboribus in perdiſcendis literis frangit, magnis curis vigilijſq;

lijſq; angitur. Omnia ſua ſtudia ad percipiendam colendamque virtutem confert. Non ſolùm ſuæ ſapientiæ magnitudiniſq; animi eſſe putat, omnem amplitudinem atq; dignitatem ſuam in virtute atq; rebus geſtis poſitam eſſe exiſtimare, niſi etiam ſummam gloriæ amplitudinem, animi virtute cōplectatur. Vniuerſum vitæ flexum atque decurſum eò conuertit, vt naſcentis eruditionis laudē ſolita gloria confirmet. Nihil ex hoc immēſo rerum ambitu expetit, quod non ſit cum laude atq; honeſtate coniūnctum. In omnem eruditionis laudem ingenijque gloriam rectis ſtudijs incumbit. Omni mente in ea cogitatione curaque verſatur, ab omni alia cogitatione auerſus, vt ad eos ingenij fructus, quos indoles ſpopondit, aliquādo perueniat. Nullum in rebus agendis dimittit tempus incredibili laudis honeſtæ ſtudio flagrans: totuſq; ex magnis & honeſtis ſtudijs propendens. In literis perdiſcendis, quarum gloria ducitur, otioſam quandam ac liberam ab omni aliarum rerum cura ceſſationem amplectitur. Omnes ingenij neruos, induſtriam, animiq; commētationem ad laudis pulchritudinē & honoris ſplendorem refert. Laudis illum atq; gloriæ ambitus

tus ad præclara optimarũ rerum ſtudia, ad labores, ad vigilias quibuſdam quaſi ſtimulis excitat atq; impellit. Non illum domeſtica egeſtas ab amicorum officijs retardat, non corporis imbecillitas à laborum deterret patientia, non inimicorum inuidia animi illius conſtantiam frangit, ſed tanquam ſcopulus vndarũ fluctibus non conuellitur, ita excelſa & alta animi illius ingeniique vis nullis incommodis, nullis vitæ periculis debilitari, in otium ac deſperationem laudis traduci poteſt. Fuit hoc olim Romanum, pro Reipub. ſalute, pro ciuium fortunis propugnandis, fortia facere & pati. Ageſilaus rex profugato in Lydia Tiſſapherne, nulla pecuniæ vi, nullis profligati regis largitionibus à curſu gloriæ abduci poterat: ratus nihil excellentius eſſe rerum geſtarum gloria, neq; amplius virtutis præmium ipſa gloria eſſe: cuius exẽplo excitata iuuentus omnes corporis cruciatus, omnes ſæuientis fortunæ inſidias in paranda gloriæ æternitate contempſit. Intelligebat enim nihil magis noſtrum eſſe, quàm quod noſtra pararetur induſtria ac laude.

Immortalitatem nominis adipiſci.

Virtu-

Omnia ad Laudẽ referre

VIrtutis curſum ad nominis gloriam ſempiternã ex rebus præclarè geſtis parare. Quæ virtutis ſtudia in Rempub. collata ſunt, ea immortalia ſunt, ea diuina: ea fama celebrantur, monimentis annalium mandantur, poſteritati propagantur. Ea præcipua ad immortalitatem gloriæ, ad nominis noſtri memoriam ſempiternam eſt via, amari & ab ijs obſeruari, qui ad omnẽ excellentium virtutum admirationẽ ſunt facti. Is demum inſigni animi robore, præclara virtutis indole ac cõtinentia confirmatus videtur, qui magnarũ rerum ſtudio omnes voluptates reſpuit, omnemq́; vitæ ſuæ curſum in labore corporis, atq; animi contentione conficit: quem non quies, non remiſsio à laudis ambitu auocat, qui nihil in vita præter ſolidæ laudis ac gloriæ æternitatem expetendum putat. At noſtra hodie iuuentus languet voluptatum delitijs fracta, neq; maiorũ exemplo, qui in vera virtutis laude ſummam felicitatem conſtituebant, in glorię cupiditate verſatur. Sola enim eſt gloria, quæ magnis nos præmijs ad memoriam noſtri ſempiternam excitat. Tua dignitas, C. Cæſar vigebit memoria ſeculorum omnium, quam poſteritas alet,

quam ipſa æternitas ſemper intuebitur: huic tu inſeruias, huic te oſtentes oportet. Vagabitur nomen tuum longè ac latè: ſedem quidem ſtabilem & domicilium certum non habebit. Nulla tuas laudes obſcuratura eſt obliuio. Nulla tuas laudes vetuſtas obruet, nulla delebit obliuio. Ignorãt verum & immortale iter gloriæ, qui metui à ciuibus, quàm diligi malunt. Nulla tam immemor poſteritas, tam ingratæ literæ reperientur, quæ Eraſmi Roterod. gloriam non celebrent. Socrates breui detrimẽto vltimæ ſenectutis, æuum ſeculorum omnium eſt conſecutus. Africanus, P. Rutilius perpetua ſeculorum omnium admiratiõne celebrantur. M. Tull. functus honore & gloria omni ſeculorum memoria victura. De C. Iulij Cæſaris rerũ geſtarum magnitudine nulla ætas conticeſcet. Ego etiam longius quàm vitæ meæ termini poſtulant, ſpe atq; animo de me atque gloria mea cogito. Omnes qui in laude ac virtute verſantur, ſpe poſteritatis ducũtur. Cùm multis ait Cicero, de cauſis bonorum virorum mentes diuinæ mihi atque æternæ videntur eſſe, tum maximè, quòd optimi & ſapientiſsimi cuiuſq; animus ita præſentit in poſterum, vt nihil niſi ſempiternum

ſpectare videatur. Etenim exiguum nobis vitæ curriculum natura circumſcripſit, immenſum verò gloriæ. Eſt autem honeſtæ dignitatis pleniſsimum, laudis prædicationem atque nobilitatem affectare. Nomen ſuum immortalitati commendare. Verſari in periculis cum laude ac virtute, poſteritatiſq; fructu duci. Nominis æternitatem animi gloria, & rebus præclarè geſtis adipiſci. Memoriam ſui cum omni poſteritate adæquare. Gloriam rerum geſtarum literarum monimentis conteſtatam relinquere. Non vitam cum corpore dimittere, ſed nomen ſuum ab obliuionis iniuria vindicare. Nihil efficacius ad res præclarè agendas eſſe poteſt, quàm in omni vita cogitare, non ad otium & corporis voluptates, ſed ad laudem, gloriam, atq; dignitatem natos nos eſſe, in eaque amplectenda omnes corporis cruciatus parui eſſe ducendos. Qui vitæ dignitatē, populiq; vniuerſi admirationem affectat, eum nouo virtutis genere in ſummam gloriam venire oportet. Magna eorum, laudabilis & ſempiterna eſt commendatio, qui in optima Repub. honoribus & rerum geſtarum gloria floruerunt.

Labo-

Laboris moleſtiam concoquere.

COnuertere ſe ad rerum omnium moderationem atque patientiam. Paupertatis mala, laboris odium abſorbere atque concoquere. Moleſtiam omnem tranquillo animo conferre, id eſt pati. Contra ſtudia naturæ, atq; impedimẽta obdurare. Obdureſcere ad vulgi cõuitia. Patientia niti. Ad omnem patientiam erudiri, quæ malorum victrix ferè eſſe ſolet. Fit enim, vt ait ille, furore lęſa ſæpius patiẽtia. Ego ad omnes falſas vulgi criminationes occallui. Ex maximis officijs cùm meas ærumnas, tum filiorum ſolitudinem ſuſtentaui. Ego qui natura mitiſsimus ſum, aſsiduitate moleſtiarum omnem penè ſenſum patientiæ ex animo amiſi. Sic animum meum ad omnes miſerias non ſolùm perferendas, ſed etiam contemnendas confirmaui, vt nulla fortunæ inuidia, nullo hominum odio, nullis communium temporum periculis frangi aut debilitari queam. Non reticere ſolùm homines parentum iniurias, ſed etiam animo ęquo ferre oportet. Non oportet, eum qui magnarum rerum laudẽ atq; dignitatẽ ambit, vel miſeria vlla debilitari, vel in- *Laborem perferre.*

commoditatibus frangi, vel in conſilium cogitationum ſuarum deſperationem adhibere. In omnibus rebus agendis adhibenda eſt moderatio, ſingulariſq; laboris patientia. In paranda rerum geſtarum gloria virtute nos ac patientia niti oportet, neque vlla calamitate à curſu inflecti aut retardari.

Rebus ſuis proſpicere.

Rebus ſuis conſulere.

CIrcunſpecta vitæ ratione ad omnia fortunæ momenta incumbere. Omnem fauentis fortunæ occaſionem excipere. Nullum amplectendæ fortunæ tempus dimittere. Amplificare opibus rem domeſticam. Labentem rem familiarem excitare atq; augere. Ad eruditionis laudem fortunæ amplitudinem adiungere. Senectutem à pauperie & ſolitudine vindicare. Quærere viaticum obrepenti ſenectuti. Induſtrium ac diligentem in paranda re domeſtica eſſe. Stabilire atque augere rem familiarem. Quærere diuitias ad vlciſcendam inimicorum inuidiam. Expeti autem diuitias Cicero lib. Officiorum primo exiſtimat, tum ad vſus vitę neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates. Delectant enim magnifi

ci

ci apparatus,vitæque cultus cum elegantia &copia. Quibus rebus effectum eſt,vt infinita pecuniæ cupiditas eſſet. Nec verò rei familiaris amplificatio, nemini nocens,vituperanda eſt, ſed fugienda ſemper iniuria eſt. Incumbere in eam cogitationem,vt dignitati par gloria,gloriæ par fortuna parta videatur. Illuſtrare iacentis familiæ ignobilitatem opum affluentia. Spem omnem in fortunæ opibus ponere. Effingere ſe ad formicarum induſtriam, quæ æſtate alimentum, quo hyeme aquilone ſæuiente ſint vſuræ, magno ſibi labore proſpiciunt. Laborioſis exercitationibus victum quæritare.

Gratulandi.

QVorum laudi aut dignitati naſcenti ſeruire cupimus, ijs cùm eam, quam magna animi vi atque cõtentione expetiuerunt, ſunt aſſecuti, ſignificatione amicæ voluntatis ſolemus gratulari: ſuntq; huius argumenti loci frequentes. Sera, inquit Cicero, libro epiſt.familiarium ſecundo, gratulatio reprehendi nõ ſolet,præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. Longè enim

abſum: audio ſerò. Sed tibi & gratulor, & vt ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus exopto: teq; hortor, vt omnia gubernes, & moderere tua prudentia: ne te auferãt aliorum conſilia. Nemo eſt, qui ſapientius ſuadere tibi poſsit te ipſo: nunquam labere, ſi te audies. Non vereor ne quid timidè, ne quid ſtultè facias, ſi ea defendes, quæ ipſe recta eſſe ſenties. Quòd filium habeas optimis ſtudijs deditum, ad omnem honeſtatis laudem atque gloriam contendentem, ſumma induſtria, & magna modeſtiæ fama, hanc tibi felicitatem in primis provetterrimo veriſsimoque amore noſtro, ita vt par eſt, & me decet, gratulor: non vt quorũdam hominũ more, qui mihi ſemper fuit improbatus, hanc laudem, meamq; prædicationem auribus tuis dem, ſed meam potius conteſtatam relinquam in te & filium tuum amicum, & vtriuſq; veſtrum ſtudioſam voluntatẽ. Gratulor tibi quòd in optima & florentiſsima Repub. factus ſis Conſul, nec minus tibi gratulor, quàm nobis gaudeo, te eum & prope ſolum eſſe, qui omnia, quæ collapſa vidẽtur, vel iniquiſsima ſeruitute oppreſſa, ad priſtinum decus atq; dignitatem reuocare poteris: quod vt facere velis, etiam atque etiam rogo, & abs

te

te pro noſtra amicitia contendo. Gratos tibi, optatoſq; eſſe qui de me rumores afferuntur, non dubito: præſtaboq́; & enitar, vt indies magis magiſq́; hæc naſcens de me duplicetur opinio. Sed quod ad mutuum noſtrum amorē, noſtram beneuolentiam, noſtram animorum cõiunctionem pertinet, gratulor & rurſus partę, & nuper auctę tuæ dignitati, qua vt dignißimus es, ita ei ſeruire in primis cupio. Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq́; agatur, certior fieri volo. Primùm tibi, vt debeo, gratulor, lætorque cùm præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate: ſerius, non negligētia mea, ſed ignoratione rerum omniũ, quæ apud vos, à quibus longißimè abſum, hoc tempore aguntur. Gratulatio tua etſi mihi probatißima, quòd ab optimo fit animo, tamen hoc mihi multò iucundius eſt & gratius, quòd in ſumma paucitate amicorum, propinquorũ, ac neceſſariorũ, qui veræ meæ ſaluti fauerēt, te cupidißimum mei, ſingularemq́; mihi beneuolētiam præſtitiſſe, cognorim, &c.

Rem familiarem prodigere.

Rem domeſticã decoquere.

IMpurus helluo rem domeſticam bene conſtitutam perturbat & agrorum poſſeſsiones à maioribus relictas diſperdit atque diſsipat: nec minus in alieno patrimonio eſt nepos, quàm in ſuo. Primam hic ætatulam ad ſcurrarum locupletum libidines detulit, in ſtupris volutatus omne patrimonium antelucanis cõmeſſationibus exhauſit. Inſaturabile abdomen, gurges ac vorago vniuerſum patrimonium in libidinibus & ſcortis helluatus eſt. Furioſiſsimus & egentiſsimus ganeo meretricijs luxurioſiſq; ſumptibus eſt exhauſtus. Impotens ſcortator profuſis ſumptibus magnificum ornat conuiuium: domum pudori & ſanctimoniæ habet clauſam, patentẽ verò, atq; adeò expoſitam cupiditati & voluptatibus. Hunc profuſa rerum omniũ luxuria, hunc amores, hunc libidines occupatũ impeditumq; tenent. Non enim parſimonia, non continentia, non virtus, non labor, non vlla officij religio à profuſa & omni memoria inaudita luxuria continere hunc potuit, aut ſaltem familiæ ſplẽdor tueri contra antelucanas lucubrationes, luxumq; prodigioſum: adeò enim & natura & ſtudio ad eas ſe libidines exercuit, vt bonorum

norũ peſtis, patrimonij decoctor, ciuium vexator, virginũ corruptor, ciuitatis macula ac ruina eſſet. Gurges & helluo natus abdomini ſuo, non laudi atq; glorię. Effuſiſsimam prædam, quam ex fortunis ſociorum exhauſerat, ꝓfundæ eius libidines dęuorarunt. Omniũ hic fortunis abdominis voluptates antefert. Quod enim adeptus per fraudem, nequitiam, ſcelus eſt, id per luxuriam effundit atq; cõſumit. Fortunas ſuas atq; famam ſcortorum libidini committit. Hic libidine, turpibus cupiditatũ impenſis atq; iacturis lautiſsimum patrimonium conſumpſit. Inſolenter helluo inuaſit in alienas fortunas, in alienas copias ſe ingurgitauit, patrimoniũ ſuum vniuerſum luxurioſe effudit. Ad nullam hic ſe ſpem conſtituendæ rei familiaris, quã abſorpſit, conferet vnquam, ſed ad præſentem paſtum mẽdicitatis ſuæ ſe referet. Argentum, veſtem, ſupellectilem omnem ille helluo diſsipauit. Voluptate ac luxuria dirigere omnia & tueri, & ſimul virtutem colere nemo poteſt. Lautiſsimus ganeo vnguẽtis oblitus, vino vigilijſq́ue languidus, omnia in ſtupris deperdit, profundit, conſumit. Nihil neq; priuati, neque publici, neq; profani, neq; ſacri habet, quod non ille per auariti-

am, per voluptates perdat atque cõſumat. Vniuerſas hic nepos rationes ſuas ad eos voluptatum ac libidinũ ſcopulos appellit, in quibus aliorũ afflictam nauem, fortunarumq́; naufragiũ videt. Omnia induſtriæ ſubſidia, omnia virtutis inſtruméta in voluptatũ illecebris conſumit. In vino, alea, comeſſationibus, ſcortis, balneis, vnguentis oblitus, ſtupris debilitatus, quæ longus parentũ labor, longa ſolicitudo dedit, aſſentatoribus, momis, & ſcortis ꝓfuſa largitione condonat: nõ ſolicitus quàm grauiter à creditoribus prematur, dum verſurã facere liceat: quanuis nunquã in veteri ære alieno vacillans, ex magnis & perpetuis miſerijs ſit emerſurus. Cùm diues honeſtè viuere non poſsit voluptatum cupiditatibus irretitus, inopia ac egeſtate diſrumpi, atq; inter fœdiſsimas naturæ ſordes perire mauult. Patrimoniũ effundit inconſultè largiendo. Exhaurit enim ꝓfuſa rerum largitio benignitatis fontẽ. Rectè Cicero monet non ita claudendã eſſe rem familiarẽ, vt eam benignitas aperire non poſsit: nec ita reſerandam, vt pateat omnibus. Largitio enim fundũ non habet. Omnis huius helluonis vitæ induſtria & vigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur. Deco-
ctis

ctis turpiter rebus domeſticis, infelix nepos, vadimonijs, iudicijs, bonorũ proſcriptionibus defatigatus animo languet. Cauendum ne vllo loco aut tẽpore maior noſtra ſit benignitas, quàm facultas: tum vt pro dignitate cuiq; tribuatur. Homo effuſe ꝓdigus epulis & viſcerationibus, gladiatorum muneribus pecunias vniuerſas, & quicquid æris fuit, profudit. Beneficia ſua & fortunæ opes in improbos & ingratos qui confert, prorſus quod dedit, temere perdit. Prudẽter Ennius: Benefacta, inquit, malè collocata, malefacta arbitror. Veteres præcipiebant habendam eſſe rationem rei familiaris, quam quidẽ delabi ſinere flagitium eſſe iudicabant: ſed ita, vt illiberalitatis auaritiæq́; abeſſet ſuſpicio. Ijdẽ eum, qui fœcundum & fertilẽ agrum nón diligenter coleret, mulctandũ eſſe putabant: propterea quod Reipub. interſit, ciuium opes atq; fortunas augeri atq; conſeruari.

Infamiam contrahere.

SEmpiternas fœdiſsimæ turpitudinis notas ſubire. Nefarias libidinum contumelias turpitudineſq́; ſubire. Infligere alicui vitæ, nominiſq́; infamiam: vt quæ *Infamiam contrahere*

præ-

nium offenſione perturbare. Vitæ turpitu dine ac ſcelere obſtringi. Nemo voluptati illiberali ſtudere poteſt, quin idē magno ſe ſcelere ac nequitia obſtringat ac contaminet. Maledicendo ſeditioſeq́ue omnia agendo nominis famā ac prædicationem contaminare. Sic etiam dicimus, Contaminat vitæ innocentiam laudemq́ue probitatis turpiſsimorum hominum cōſuetudo. Labefactatur honos eorum congreſsionibus, qui non ſolùm à ꝓbitate animi, ſed ab omni virtutis opinione ſunt remotiſsimi. Conuellitur nominis noſtri exiſtimatio, quoties de vitæ noſtrę ſtatu, de ingenij moderatione, de animi magnitudine deiecti, in turpitudinē delabimur. Aegrè ſtudij ſui ac gloriæ curſum ſempiternum cōſequuntur, qui præſentes voluptates magnarū artium ſtudijs anteponunt. Non datur ad honoris, fortunæ, gloriæ ei excurſus, qui voluptatū illecebris implicatus, ad metas veluti hæret, & conteſtatam ſtudij magnitudinem relinquit atque abijcit. Concipere infamiam, dedecus, fraudē. Vitæ innocentiam in fraudē malitiamq́; conuertere. Catilina totum ſe à publicis honoribus, à cōſulatus petitione in patriæ ac ciuium perniciem magnis conatibus cōuertit. Commodus

modus Imperator à præclaris rerum geren darum ſtudijs in vitæ turpitudinẽ, volupta tes, infamiã, patritiorum hominũ cædem ac calamitatẽ ſe conuertit. De honoribus deijci. Nihil tam vehemens ad animi dolorem, nihil tam diuturnũ ad ignominiæ labem, nihil tam abiectũ ac fœdum ad contemptionem, quàm de honoribus per ſcelus & culpæ conſciẽtiam deijci. Nemo inquit Cicero, tam eſt agreſtis, quem ſi non ipſa honeſtas, contumelia tamẽ, & dedecus magnopere moueat. Quis honorem, quis gloriam, quis laudem, quis vllum decus tam vnquam expetit, quàm vt ignominiã, infamiam, contumeliã, dedecus fugiat? De officio ac dignitate diſcedere. Non ſunt ferendi, qui cùm aliorum mores ſibi corrigẽ dos aſſumunt, ipſi ab officij religione vitęque dignitate diſcedunt. Ab officijs & honoribus declinare. Vt periculoſum eſt, quẽ ſemel vitæ curſum non omnino infeliciter conſtitueris, in cuius perpetuitate tibi con ſtares, ab eo in turpẽ aliquam conſuetudinem declinare. Ab ſumma integritate continentiaq; in nequitiam adduci. Libidinibus ſeſe ſpreta virtute dedere. Nefarijs ſceleribus criminumque infamia ſe cooperire. Largitionibus de fide, de probitate, de

vitæ

vitæ innocentia abduci. Expugnare pudicitiam, abijcere dignitatẽ explendæ libidinis cauſa. Deformare in rebus priuatis moderationem, dignitatem, liberalitatem: in publicis, ſplendorem. Vitæ ſplendorẽ ſcelerum turpitudine delere. Luxuria & laſciuia ad perniciem erumpere. Graui & diuturna flagrare infamia. Eijcere ruborem animiq; verecundiam. Conſcientiæ labes in animo habere.

Falſam laudem quærere.

ASſentatiuncula aucupari gratiam. Laudem popularem honoriſque lucem appetere. Omnia ad ſuperbam, friuolam, inuerecundam ingenij oſtentationẽ facere. Inanem & falſam gloriã, quæ iuſtæ laudis gratiam corrumpit, ſpirare. Inſolenti prædicatione ingeniũ iactare. Hominum rumuſculos aucupari. Ventum popularem quærere. Omnes rumorum ventos colligere. Conferre ſtudia omnia ad petendos honores, ad excitandam admirationem, ad captandam ingenij laudem. Exiſtimationi ſuæ ac gloriæ falſa laudis commẽdatione ſeruire. Inſolentius & cum aliorũ faſtidio ſe ac ſua omnia

Falſam laudẽ quærere.

omnia efferre. Cupidè affectibus ſuis blandiri. Omnia naturæ ingenijq́; inſtrumenta ad laudis iactationem conuertere. Prę ſe omnes arroganter deſpicere. Nullum ſui oſtentandi finem ac modum facere. Falſæ laudis prædicatione omnium ora atq; aures implere. Vulgi admirationem, indoctæq́; plebis plauſum atq; acclamationem affectare. Flagrare cæco ſui amore.

Conciliandi, & ſtudij deferendi.

Conciliare. NIhil tam populare, quàm excellentium hominũ gratiam, vel beneficio retinere, vel officiorum commẽdatione acquirere. Proprium enim virtutis eſt, conciliare ſibi hominum animos atq; voluntates: nec aliunde maior, vel illuſtrior vitæ dignitatiſq́; conciliatio petitur, quàm cùm à pietate & veneratione in parentes ac magiſtratus, tũ verò beneuolentia in ciues: nec aliud frequentius in cõſultationibus, in hominum congreſsionibus, in epiſtolis ſuademus, quàm vt eorum nobis gratiam conciliemus, quorum auctoritate dignitas & fortunæ noſtræ nituntur. Qua in re multò antè ſtatuendum, quibuſcum cõciliationem

amicitiæ inire velimus, ne ſi iudicio vſi nõ fuerimus, temerè ab amico diffluere cogamur. Eſt enim perquàm difficile, & nihil magis arduum, quàm amicitiam vſque ad extremum vitæ diem, vti Cicero putat, ſeruare: propterea quòd mores hominumq́; ingenia, & naturæ inductiones ſæpe mutentur cùm ipſa illa varietate rerum ac temporum, tum etiam ætate, vel honoris amplitudine, vel dirimantur contentione, fortunæque ac commodi priuati nimia ambitione: vel etiam inuidia quadam, quæ magnis viris, & rerum ſucceſsibus inſidere ſolet. Adeò vt nonnunquam præſtet amicitias temere non ſuſcipere, aut initas & contractas moderatè diſſuere: etiamſi nulla vita iucunda eſſe poteſt, quæ amicitia deſtituitur: propterea quòd ea ſit vitæ noſtræ ſine metu degendæ firmiſsimum præſidium. Sed conciliandi elocutiones hæ ferè ſunt ſelectiores.

Allicere ſenſum beneuolentiæ & humanitatis. Conciliare gratiam. Beneuolentiã gratioſi hominis ſummo ſtudio atq; veneratione colligere. Neceſsitudinẽ vitæ atq; amicitiæ cum aliquo conſtituere. In alterius ſe fidem & clientelam conferre. Beneficijs homines obſtringere. Ad beneuo-

lentiam ſe conferre. Conglutinare amicitias.Nam ſi vtilitas, inquit in officijs Cicero,amicitias conglutinaret, eadẽ commutata diſſolueret. Corroborare amicitiam. Tueri conglutinatã concordiam. Magnas vtilitates adipiſci hominum cõſpiratione ac conſenſu. Neceſsitudinem cum aliquo coniungere. Gratiam principum virorum conſequi. Patroni fidem atque auctoritatem conſeruare.Amicitiam inſtituere.Amicitiæ humanitatiq́ue ſuæ conſtare. Amicitiam illuſtrare,ac gratia augere.Contrahere amicitiam atq; beneuolentiam. Virtus, ait Cicero, ſtabiles firmiſsimaſq́; contrahit amicitias. Societatem facere.Studium, officium,operam,facultateſq́; ſuas exigendæ amicitiæ ſtudio largè alicui polliceri, atq; benignè deferre.Magno ſtudio ac veneratione ad voluptatem conciliandã incumbere.Inire gratiam: & inire ab aliquo gratiam.Appetere amicum.Conciliare plebis voluntatem. In amicitiã ſe conuertere. Beneuolentiam officijs allicere. In fidem alterius & amicitiam confugere. Vitæ atq; amicitiæ ſocietatem conflare. In optimorum ciuium gratiã ſe conferre. Studia ſua & rerum omnium communitatem in aliquem conferre.Confirmare amicitiam. In offi-

officio atq; poteſtate ſenatus eſſe. Nullum officium erga te hominis amantiſsimi, diligentiſsimi, fideliſsimi prætermittam. Ego, vt debeo, vt me dignitas vtilitaſque cogit, ad tuas me rationes adiungam, ad tuam me voluntatem confirmabo. Totum me ad huius optimi viri bene de me meriti voluntatem nutumque conuertam. Amplectar adeò libenter tuam familiaritatem, nam ante hunc diem non ſum in tuam me conſuetudinem, quam meus mihi pudor clauſit, auſus inſinuare. Omnem tibi meam gratiam atque induſtriam ad amplitudinem tuam illuſtrandam conuertam. Ego me ad omne mandatum tuum auctoritatemque conformabo. Omnes beneuolentiæ comparandæ cauſa benefici eſſe debemus. Tandē hoſtilis inimicus inuidia diſruptus, fractuſq; vindictæ impotentia ad amicitiam ſe contulit meam. Vitæ ſtudijq; diſſimilitudo non patitur hominū volūtates conglutinari, id eſt, amicitię conſuetudine deuinci. Non modò non exulcerare inconſtantis amici gratiam, ſed eam labentē officiorum commoditate conciliare moderati eſt viri. In amicitia colenda eam nos habere rationem oportet, ne vtilitatem potius, quàm officium ſpectare videamur. Pleriq;

enim emolumentis amicitias conciliant. Enitendum dignitatis ſtudioſo viro, vt in optimatum ac principum virorum familiaritatem ſe dedat. Tecum me perpetua ſocietas amicitiaque coniunxit. Liberalis eſt hominis ad populi, ad ciuium, ad ſenatus partes ſe dedere. Vnuſquiſque ſtudio ſibi & ſuffragio viam ad beneficium impetrandum munire debet.

Deferendi ſtudij clauſulæ aliquot poſt petitionem.

Deferre ſtudium. QVa in re ſi tuam mihi declares beneuolentiam, incredibilem tibi amorem, omniaq; ſumma & ſingularia ſtudia libenter debebo & præſtabo. Et quoniam fortem nominis propugnationẽ ſuſcepiſti, libenter gratiam meam omnem atq; induſtriam viciſsim ad amplitudinẽ tuam illuſtrandam conferam: daboque operam, vt ad mandatum tuũ omne, auctoritatemq; me videar conformaſſe. Quoniam cauſam meã ſuſcepiſti, velim hoc tibi de me pollicearis, nullum fore laborẽ, qui in tuis mihi rebus nõ ſit gratiſsimus futurus. Omnes certè omnium

nium criminationes,pericula,inſidias, dāna pro ſalute tua leuia duco. Hoc tibi viciſsim polliceor, ſemperque præſtabo, ſi quid ingenio, labore, diligentia poſſum, totū me illud ad amplitudinem tuam conuerſurum: neque vllam rem, quæ quidem ad te pertinet, & à me, confici poſsit, futuram vnquam, in qua non ego vel vitæ periculo faciam omnia, quę te velle arbitrabor. In retinenda amicitia noſtra atque colēda ſic contendam atque elaborabo, vt omnibus ampliſsimis rebus dignus videaris. Operam tibi meam, inquit Cicero, ſine vlla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis polliceor: gratiam autē atq; auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quātumque poſsim. Ego quid poſsim neſcio: illud tamen tibi polliceor, me quæcunque ſaluti dignitatiq; tuæ cōducere arbitror, tanto ſtudio eſſe facturū, quanto ſemper tu & ſtudio & officio in meis rebus fuiſti. Velim tibi perſuadeas, me tum Reipub. cauſa, quæ omnibus nobis eſſe debet chariſsima, tum quòd tuam dignitatem amplificari velim, nullo loco, tempore, aut caſu tuæ gloriæ defuturum. Quod meum eſt, illud libenter & ſtudioſe faciam: ac tibi tuiſque omnia mea officia,

ferretq; laborantis amici commoditatem
honeſto publico:Vos me,reſpondit,docui
ſtis rebus omnibus iuſtitiam atq; honeſta
tem anteponere, nec vlla ab ijs virtutibus
vel corporis calamitate abduci oportere: &
proinde quæ docuiſtis faciam, quæ nunc
ſuadetis non ſequar. Maluit nimirum vir
ille diuina mente præditus parentes,quàm
deos offendere.Non igitur ab amicis peta-
mus,quod cum honeſtate,cum maioribus
bonis pugnet. Sunt autem eiuſmodi pe-
titionis formæ admodum familiares Ci-
ceroni.

Illud amoris eſt mei, quem iam inde ab
ineunte ętate ſuſceptũ non ſeruaui ſolùm,
ſed etiam auxi,admonere ſcilicet te,aut po
tius rogare, vt omni cogitatione atq; cura
in Remp. incumbas. Te rogo cauſam meã
agas, meq́; tibi in omnes partes defenden-
dũ putes. A te ꝓ noſtra coniunctione pe-
to,vt meas iniurias, quas mihi improbiſsi-
mi hominis ꝓfuſa nequitia inuſsit, perin-
de doleas atq; vlciſcaris, vt tuas perſequi ſo
les. Oneris tibi imponere nec audeo quic-
quã,nec debeo:hoc tamẽ à te, ſi pateris,gra
tia contẽdo,vt quicquid ſtudio, beneuolẽ
tia,auctoritate efficere poteris,totum id ad
rationes meas tuendas conferas. Similis &

in primis venuſta eſt illa prolepſis, plena verecundiæ, & ampliſsimæ dignitatis, qua Cicero in Epiſtolis vſus, Graue eſt enim, inquit, homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putet: ne id, quod petit, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potius quàm beneficij loco numerare videatur. Sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipſa nouitate meorum temporum clariſsima & maxima beneficia extiterunt, eſtq́; animi ingenui, cui multum debeas, eidẽ plurimum velle debere: non dubitaui id à te per literas petere, quod mihi omnium eſſet maximum, maximeq́; neceſſarium. Neq; enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia beneficia nõ poſſem: cùm præſertim conſiderem, nullam eſſe gratiam, quã vel non capere animus meus accipiẽdo, vel remunerãdo cumulandoq́; illuſtrare poſsit. Eiuſmodi eſt. Non audeo vehementer à te cõtendere, ne aut ipſe tuæ perpetuæ cõſuetudinis erga me oblitus eſſe videar, aut te oblitum putem. Quare vt te velle arbitror, ita faciam, atq; ab eo, quẽ omnes ſciunt optimè de me meritum, breuiter petam. Impedior verecundia ne te pluribus verbis rogẽ. Neq; tamẽ dubito, quin, ſi tua nihil,
aut

aut non multũ interſit,eo ſis animo, quo ego eſſem,ſi quid tu me rogares. Mihi certò, ſi quod peto adſequi poſsim, gratiſsimum feceris. Hæc à te peto nõ ſolùm Reib.quæ tibi ſemper fuit chariſsima,ſed etiam amicitiæ noſtræ nomine, quam confido apud te plurimũ poſſe.Abs te magnopere peto,ſi meam vitam & ſtudiũ diligentiſsimè ſuperioribus in Repub. adminiſtranda annis perſpecta habes,vt dignitati meæ ſeruire velis. A te magnopere pro noſtra ſumma coniunctione, tuaq; ſingulari humanitate, etiam atq; etiã peto,& quæſo, vt quibuſcunq; rebus poteris ꝓſpicias ac conſulas rationibus meis: hoc enim velim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis à te prouiſum eſſe intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam voluptatem eſſe capturum. Nullam mihi maiorẽ voluptatem adferre, aut pleniore gratia tibi me obligare poteris,quàm vt meis à te rationibus proſpectũ eſſe cognoſcã,quod vt facias à te maximopere peto. Te oro, vt ſicut amicitia noſtra & fides tua poſtulat, omnibus me modis ornes. Hoc te vehementer etiam atq; etiã rogo. Peto à te,vt rationẽ habere velis & ſalutis & dignitatis meæ. A te peto vt dignitati meæ ſuffrageris: & quarum me rerum ſpe
ad

ad labores, ad ſtudia, ad laudem vocaſti, earum quoq; fructu iucundiſsimo facias alacriorem. Quæſo à te obteſtorq́; ne tam imbecillo ſis animo, vt meis te vel officijs, vel amore vinci patiaris. Per noſtram te amicitiam oro, ne propter falſas aliorum calumnias tui erga me amoris voluntatiſq́; propenſionem abijcias. A te etiam atq; etiam pro noſtra ſumma neceſsitudine, proq́ue tua in me humanitate, meaq́; in te ſumma & perpetua beneuolentia maiorem in modum peto atq; contendo, vt laudi meæ atq; dignitati ſeruias. A te peto, vt meas iniurias perinde doleas, vt me exiſtimas & dolere, & tuas vlciſci ſolere. Maleuolentiæ hominum in me, ſi poteris, occurres: ſi non poteris, hoc te conſolabere, quòd me de ſtatu meo nullis cōtumelijs deterrere poſſint. Vt mea tibi ſalus curæ ſit, vt omnia quæ me velle ſcis eſſe ſolent, te vehementer etiam atq; etiam rogo. Peto à te maiorem in modum, vt omnibus in rebus, quantum tua dignitas, fideſque patitur, vtilitatibus meis ſeruias. Illud te, inquit Cicero ad Quintum fratrem, extremum oro, vt tanquã poetæ boni & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte & cõcluſione muneris & negotij tui diligentiſsimus fuiſſe videa-

dearis. Te autem pro mea perpetua in te obſeruantia rogo obteſtorq́ue, vt in hac cauſa maiorem rationem voluntatis meæ habere velis, quàm vel iudicij, vel conſtantiæ tuæ. Pro mea perpetua cupiditate veſtræ dignitatis retinendæ & augendæ, quæſo obteſtorq́ue vos, ne in dignitate mea propugnanda plus apud vos valeat odium maleuolorum, quàm ſtudium optimorum hominum. Hanc occaſionem bene de omnibus merendi vobis oblatam tenete, per deos immortales, ſignum date populo, veſtrũ conſilium non deeſſe populo.

Commendandi.

AD genus quoq; deliberatiuum pertinet commẽdandi ratio. Commendamus autem partim res noſtras atq; cauſam, partim verò amicorum. Commendatio rei noſtræ eiuſmodi fortaſſe erit. Tibi negotia mea, opes, fortunaſq́; omnes commendo, tibi committo exiſtimationem ac ſpem reliquæ vitæ. Ego ius cauſamq́; meã in tua fide atq; religione depono. Ego in tua me poteſtate, tutela, ac fide pono atque permitto. Omnia mea iura, cõmoda, auxilia, fortunas, famã denique in tuo arbitrio, *Cõmendatio.*

in

in tua auctoritate, in tua ſentẽtia colloco.
Summa à te gratia contendo, vt omnibus
in rebus cauſæ meæ defenſionẽ ſuſcipere
velis, &c. A te peto vt voluntatem tuam ad
ſtudia mea prouehenda deferas: & quæcun
que meæ dignitati vtilitatique conducere
arbitreris, tanto facias ſtudio, quanto in re
bus meis te fuiſſe, & eſſe cognoui: quæ ad
te pertinebunt diligenter curabo. Tibi ve-
lim perſuadeas, nihil me diligentiore cu-
ra, ſtudio maiore, animo cupidiore à te pe-
tere, nihil te mihi vel gratius, vel honorifi-
centius facere poſſe, quàm ſi opibus tuis at
que ſuffragationibus in conſulatus petitio
ne me iuueris: quod vt ſtudio tibi eſſe ve-
lit, ꝓ mea perpetua in te beneuolẽtia rogo.
In L. Bibulũ cauſam finium regundorũ a-
pud vos habeo grauẽ, difficilẽ, controuer-
ſam: hãc ſic tibi cõmẽdo, vt maiore ſtudio
nequeã. Qui hãc ſuam cauſam ad te defert,
magna amicitia mihi eſt coniũctus & val-
de charus: eum tibi commẽdo, ſicut tua fi-
des, & meus pudor poſtulat: tantũ vt faci-
les aditus ad te habeat, quæ poſtulabit æ-
qua, vt iubẽte te impetret, ſentiatq; meã ſi-
bi amicitiã in primis ꝓdeſſe. Communẽ no
ſtrum amicum, qui has literas adfert, tibi
maiorẽ in modum commendo: magnoq;
opere

opere à te peto, cures, vt is intelligat meam commendationẽ maximo ſibi apud te adiumento & ornamento fuiſſe. Velim, honoris mei cauſa, quibus rebus honeſtè, & pro tua dignitate poteris, quàm honorificentiſsimè, & quàm liberaliſsimè hunc tractes. Id mihi ſic erit gratũ, vt gratius nihil eſſe poſsit. Affinem noſtrũ ex intimis meis obſeruantiſsimũ ſtudioſiſsimumq; mei, eruditum hominẽ & ſumma humanitate, tuaq; amicitia digniſsimum, velim ita tractes, vt me tibi chariſsimũ eſſe intelligat: hoc enim mihi tam gratũ erit, quàm quod gratiſsimum: & ipſum præterea ſummo ſtudio, & ſumma obſeruantia tibi in perpetuum deuinxeris. Lentulum noſtrum inquit Cicero, eximia ſpe, ſummæ virtutis adoleſcentẽ, cùm cęteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tũ in primis imitatione tui fac erudias. Nulla enim erit hac præſtãtior diſciplina, quẽ nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperq; dilexit, in primis amamus, charũque habemus. Quæ in ꝓuincia habeo negotia mea ſummo tibi ſtudio cõmendo: tibique perſuadeas velim, omnẽ meũ perfugium in his afflictę fortunę reliquijs, in tuo poſitum eſſe præſidio. Cùm in tua prudẽtia ac

 fide

fide maxima Reip. ſpes ſit, fac quæſo, vt ad omnia ſumma cõtendas, & cùm meã, tum eorum ꝓpugnes fortunam, quibus auctoribus ad hoc ſummum honoris faſtigium fueris euectus. Non dubio, quin ſine hac admonitione mea, quę naturę eſt facilitas, ſtudioſe omna ſis facturus: ſi tamen leuis admonitio à me tanquã currenti calcar adhiberi debeat, ſic velim exiſtimes, gratius te mihi facere nõ poſſe, quàm vt rationes meas omnes tuearis. Maius mihi dare beneficium nullum potes, quàm vt te gratiſsimum, humaniſsimum, liberaliſsimum in me hoc tempore cognoſcam, quod vt facias ſic rogo, vt iuſtiore de cauſſa rogare nihil poſsim. Magnopere à te peto, vt ad illã voluntatem, quam in me amicã & beneuolam conferre conſueuiſti, quàm maximus nunc in hoc negotio ſuſcipiendo cumulus accedat.

Alterius commendatio.

Commendatio alterius.

PRoprij quidẽ commendandi ſunt loci ab officio, à cognatione, à beneficijs, à perſonarum adiunctis, vt iuſtius in rebus alienis amici operam flagitare videamur. vt, Nihil eſt ex rebus omnibus, quod gratius

gratius mihi eſſe poſsit, quàm vt huius dignitatem ſic tucaris, vt beneficij memoria ſempiterna tibi ſe obſtrictū eſſe cognoſcat. Eſt enim hic vir cùm in primis inter ſuos nobilis, & honeſtus, tum verò propter ſingularem in omnes beneuolentiam beneficio tuo digniſsimus. Hircius noſter, qui ad te venit, vir eſt ſummo ingenio, prudentia, integritate, virtute ſingulari: vt eius tibi negotia commendarē fecit illius in me maxima & opportuna beneuolētia. Quare velim quicquid in te eſt ſtudij, laboris, cōſilij, ingenij: quicquid auctoritate, fide, conſtantia poteris, id vniuerſum ad illius negotia, quæ iſtic plurima & magnis implicata controuerſijs habet, illi pollicearis & deferas. Magnoperè à te peto, vt hic intelligat meam commendationem maximo ſibi apud te & adiumento & ornamento fuiſſe. Amicitiæ noſtræ fiducia peto à te vt nullum ſtudij officijque munus in hoc meo liberto augendo prætermittas: quod eò ſtudioſus facies, quò mihi es charior. Vrbanum noſtrū omnibus officij humanitatiſq; partibus ſtudioſius tibi commendarem, niſi certo animi mei de tua fide, de excellētibus virtutibus iudicio mihi perſuaderem, quantū diligentia, ſuffragatio

ne, auctoritate poſsis, tantum te ſtudij ad illius dignitatem augendam collaturum. Puerum ad te mitto meum, cui ſic velim hoſpitij ac fortunę tuæ communitatẽ defe ras, vt nullum in te neq; officium, neq; ſtu dium deſiderare poſsit. In hoc viro tuendo nolim vllam tibi ſolicitudinem reſiduam eſſe. Gratiſsimum mihi feceris, ſi viri huius dignitati ſuffrageris, atq; omnia, quæ ad illum nouo honoris ſplendore augendũ illuſtrandumq́; pertinebunt, ſummo ſtudio ſuſcipias, & defendas. Cum hoc Galba ſumma mihi eſt conſuetudo cùm meis in illum officijs, tum verò ſingulari illius beneficio conſtituta. Hic cùm intelligeret in aliqua me gratia atq; auctoritate apud te eſſe, voluit meis quoq; literis tibi fieri commendatior. Quare vt eum tuis opibus, ſtudijs atq; auctoritate, qua apud omnes plurimum vales, augeas atq; ornes, maiorem in modum à te peto atq; gratia contendo: hoc tuum officium ita gratum mihi erit, vt maius à te mihi beneficium dari poſſe non ſperem. Lætũ tibi ſic commendo, vt quicquid in te amoris erga me tui reſidet ac beneuolentiæ id totum in illum, cuius gloriæ ac fortunis mirabiliter faueo, conferas: quod te facturum & mea

&

& illius cauſſa confido. Officioſius communem hunc amicum tibi commendarē, ſi vllius apud te auctoritas maior, quàm illius eſſe vel propter illius virtutē, vel propter familiæ dignitatem, vel meam in te beneuolentiā deberet. Furnium noſtrum ſingulari ſtudio atq; gratia tibi commendo. habes enim à me tibi oblatā cauſſam, qua & tuam illi virtutem, & meam voluntatem, vtriuſq; verò coniunctionem declares: magnopere etiā mea refert, omnibus illum tuis rebus vti vt meis. Nam ſtudiorum ſocietas ſimilitudoq́; ab ineunte ætate nos cōiunxit: & eius poſtea incredibilē in aſperrimis ſalutis dignitatiſq́; meæ periculis curā perſpexi: quare eū tibi maiore ſtudio commēdare non poſsū. Qui literas tibi meas adfert, eū ſic velim omnibus officijs tuis iuues, vt nullū tēpus neq; diurnū, neq; nocturnū de eius dignitate cogitādi faciēdiq́; quod agēdū ſit, dimittas: idq́ue nō modò recuſes, ſed appetas etiā atq; depoſcas: deſq́; omninò operā, vt nemini in illius cauſſa ſuſcipienda & defendenda ſtudio cupiditateq́; conceſsiſſe videaris.

Cùm in hoc homine ſumma Reipublicę ratio, religio priuati officij, ſingulare verò dignitatis tuæ retinendæ ſtudiū fuerit,

erit humanitatis tuæ, vel potius beneuolẽtiæ erga me tuæ, nulla in re, quã quidẽ cõficere poſsis, illius commoditatibus deeſſe. Hũc vnum cũ ꝓpter vitæ dignitatẽ, & eximiũ in Rempublicã animũ, tũ ꝓpter ſummam officiorum neceſsitudinem ſtudioſe tibi commendo. Si Camillum ſumma humanitate virum, & mea tuaq; amicitia digniſsimum humaniſsimè tractes, id mihi tam gratũ erit, quàm quod gratiſsimũ. Gratiſsimũ mihi feceris, ſi libertum meum omnibus rebus integrum incolumemq; eſſe volueris: cuius ſtudia, rem domeſticam, fortunas tuę fidei, iuſtitię, bonitatiq; commendo. A te maiorẽ in modum peto atq; cõtendo, vt quantum te facere poſſe, & mea cauſa libenter facturũ arbitror, tantum ſtudij, diligentię, pręſidij conferas ad Lælium ornandum: vt ex mea commendatione quàm maximas mihi gratias agere poſsit: hoc cùm mihi gratiſsimum feceris, tum verò honeſtiſsimum virum & tua neceſsitudine digniſsimum ſummo beneficio in perpetuum tibi tuiſque deuinxeris. Lipſium tibi commendo, maioremque in modum à te peto, vt rem vtilitatemq; eius per te quàm maximè defenſam & auctam eſſe velis: vt quantũ ipſe ſperauit vtilitatis,

tantum illi hæc mea cõmendatio attuliſſe videatur. Omnes tibi bonos viros adiunxeris, mihiq́; rem gratiſsimã feceris, ſi quæ ad te pertinebũt officia, omnia in Lipſium noſtrum contuliſſe videaris. Vehementer mihi gratum feceris, ſi Lipſium amicitia, beneuolentia, humanitate tua, quæ ſingularis eſt, comprehenderis: atq; ad id, quod tua te cauſa libenter facturũ exiſtimo, addas cumulum commendationis meæ: quicquid enim ei cõmodaueris, erit mihi maiorem in modum gratum. Tu velim commendationi huic meæ quàm plurimum tribuas: & hunc Lipſium quibuſcunq; rebus honeſtè ac pro dignitate poteris, iuues atque ornes. Hoc enim tibi ex gratiſsimis & humaniſsimis illius moribus confirmo, quem ſoles fructum ex optimorum hominum ſtudijs metere, eum te ex huius gratia capturum: hominemq́; cogniturum cùm ſumma probitate, humanitate, obſeruantia, tũ verò gratia fideliſsima. Peto à te tanto ſtudio, quãto intelligis me petere debere pro homine neceſſario, vt huius negotia explices cùm iure, tum etiam auctoritate & conſilio tuo: id mihi iucundiſsimum eius cauſa, quem tibi ego ſumma neceſsitudine & coniunctione adductus commen-

do, & noſtro amore dignisſimũ putabo.
Elegans in primis eſt commendatio, quæ
Prolepſis. prolepſim habet. Quanquam non libenter
incredibili tua humanitate ad amicorum
fortunas augendas abutor, hunc tamẽ
iuſtisſimis de cauſis vel dignitatis, quã
amplisſimam conſecutus eſt, vel humanitatis,
vel illius in me beneficij tibi commẽdo,
petoq́; à te maiorem in modum, vt res
eius omnes ſic ornes, vt gratias vtriq; habere
velit immortales. Etſi hic à te ſic tractatur,
nullam vt commendationẽ meam
deſideret, tamẽ pro mea perpetua in te veneratione
à te peto, vt omnibus illum tuis
officijs ac liberalitate complectare: quare
maximo me beneficio auxeris, ſi dederis
operam, vt is intelligat hanc meam commendationem
magnũ apud te pondus habuiſſe.
Dabis hoc amori noſtro, vel voluntati
meæ, vt Bibulum, quicum conſtituta
amicitia ad ſummam beneuolentiam peruenit,
quam diligentisſime tuearis ac propugnes:
proq́; eo ornando nullos nec labores,
nec contẽtiones, nec ſolicitudines
ſubterfugias: quod & mea in illum beneuolentia,
& hominis ornatisſimi ſplendor
à te impetrare debet. Plenæ eiuſmodi elocutionum
ſunt Ciceronis epiſtolæ.

De

De conſolatione.

EOdem refertur & conſolatio, qua afflicti amici dolorem & ſolicitudinẽ alleuamus, hortamurq́; vt animum ab omnibus angoribus atque moleſtijs abducat. Quod quoniam in rebus aduerſis & afflictis fieri frequẽter ſolet, erunt in eam ſententiam formulæ communes ex optimis quibuſque auctoribus colligendæ ad hunc ferè modum. *Conſolatio.*

Malis affligi.

FOrtunæ arbitrio periclitari, agi, frangi. Multis incommodis difficultatibusq́; affici. Indigniſsimã fortunam inimicorum odio atque oppreſsione ſubire. Premi malorum inuidia, fortunisq́; ſpoliari. In calamitate tabeſcere. Infortunio obſtringi. Calamitate deuinciri. Malis alienis laborare. Ex morte vxoris grauiſsimo doloris vulnere percuti. Pericula ingredi. Ab excitata fortuna ad inclinantẽ & prope iacentem deſciſcere. Deuenire in mediũ omnium rerũ diſcrimen. Incidere in perturbationem omnis tranquillitatis. Improbiſsimorum hominum audaci temeri *Miſer & calamitoſus.*

tate in graues incidere ærumnas. Malorum concurſatione mactari. Inimicorum inuidia indigniſsimè deprimi ad ſuppliciũ. In maximos luctus fatorum acerbitate incidere. Grauiſsimis & acerbiſsimis aduerſæ fortunæ flatibus miſerè iactari atq; affligi. Obrui malorum turba. Concidi vi frigorum & contabeſcere. Calorum moleſtia exuri. Magnis rerum aſperitatibus affligi. Improborum hominum exagitari furore & depelli ad exitium. Miſerrimi mortalis caſum horribilem ſubire. Tanta iniuriæ acerbitate excrucior, vt non modò perſequendi iuris mei, ſed etiam deplorandæ calamitatis mihi adempta ſit poteſtas. Fortunæ in me crudeliter ſæuiẽtis acerbitas animum ſpemq; omnẽ debilitauit. Coniurationis fluctus à publicis exitiis depulſi in me redundarunt. Animus me reliquit doloris victum debilitatumq; magnitudine. Miſer hic homo nefaria inimicorum ꝓditione, falſo perfidorum ac leuium teſtium conuitio, criminationum deniq; inuidia conflagrat. Ea eſt malorũ acerbitas & quædam perpetua miſeria, vt ſpem omnem & rerum & fortunarum abijcere cogar. Magnum & acerbũ dolorem omniũ ciuium animis inuſſerunt Clodij iniuriæ. Multitu-

dinis

dinis odio, ciuium criminationibus, omnium bonorũ imprecationibus premi atque lacerari. Perturbato animo extimeſcere. Acerbiſsimo luctu ignominiaque diuexari. Regum afflictę fortunæ facile multorũ opes alliciunt ad miſericordiam. Tanta mihi obijcitur calamitas, vt quò me vertam prorſus ignorem. Communi mœrore angi. Mœrore ac lachrymis conſeneſcere. Angi vxoris moleſtia, quotidianis querelis, rixa aſsidua. Verſantur in animo meo multæ & graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neq; diurnæ, neq; nocturnæ quietis impertiunt. Magnam animo moleſtiam capere. Impediri dolore animi. Nulla reliqua ſalutis ſpes reſidet. Subire indigniſsimam fortunam. Animo fracto eſſe atq; afflicto. Mens debilitata metu cõcidit. Diſtineri dolore & diuelli. Magnum luctum haurire. Nihil tam miſerum eſt, quod non in noſtram cadere fortunam videatur. Vita noſtra omnibus fortunę telis, nocentiſsimorumque hominũ inſidijs obiecta eſt, atque propoſita.

Proſpera fortuna vti.

SVbtexui prioribus contrarias eloquendi formulas, quibus rerũ ſucceſſus exprimere- *Bene fortunatum eſſe.*

primeretur, propterea quòd eiuſmodi orationes frequenter incidunt, quales ſunt: Fortunatus is verè eſt, qui remotus à ſtudiis ambitionis otium ac tranquillitatem vitæ ſequitur. Fortuna hic ampliſsima perfruitur. Omnia illi, quæ vel ad famam ingenii, vel fortunæ ſucceſſum pertinent, copioſe adſunt. Omnia ſumma conſecutus eſt virtute duce, comite fortuna: eaq; adeptus eſt adoleſcens multis inuidentibus, quos ingenio induſtiaque fregit. Fortuna ſuffragante videris res maximas conſecutus: quod quanquam ſine virtute non potuiſſes, tamen ex maxima parte ea, quæ es adeptus, fortunæ attribuuntur. Res tibi ſecundæ, honores, imperia, victoria, opes amicorum, ſtudia ex animi ſententia ſuccedunt. Vt res, inquit Cicero, aduerſas, ſic ſecundas immoderatè ferre leuitatis eſt: præclaraq; eſt æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eademq; facies, vt de Socrate & C. Lælio Cicero refert. Panætius quidem Africanum auditorem & familiarem ſuum ſolitum ait dicere, Sicut equos propter crebras prœliorum contentiones ferocitate exultantes domitoribus tradere ſoleant, vt his facilioribus poſsint vti: ſic homines ſecundis rebus effre-

effrenatos, ſibiq́ue præſidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportere, vt perſpicerent rerum humanarum imbecillitatem, varietatemq́ue fortunæ. Cùm proſpero, inquit Cicero, fortunæ flatu vtimur, ad exitus prouehimur optatos, & cùm reflauit, affligimur. Idem ſcribit, quibuſdam ſummis viris quandam ad amplitudinem ac gloriam, & ad res bene gerendas diuinitus adiunctam fortunam fuiſſe.

Animo perturbari.

MEtum in ſe concipere. Vehementi timore inclinari. In perturbationē, in terrorem ſe cōijcere. Saluti ac fortunis deſperare. Contremere mente omnibuſq; artubus. Conturbari animo. Conturbatur animus vtilitatis ſpecie. Deſpondere animum. Abiecto & fracto animo eſſe. Frangere animum, atque dimittere. Animum mœrori dare. Malorum concurſu defatigari. Exagitari mœrore. Exulcerare animum. Exulcerato animo facilè fictum crimen inſidet. Languori ſe dedere. Spoliari animo. vt, Prauarum opinionum perturbatio ſanitate animum ſpoliat, morbiſq́ue *Perturbari.*

pertur-

perturbat. Concidere animo. Omnes meæ ſpes hoc infortunio conciderunt. Allato de patris morte nuncio mẽte concidi. Infeſtus Africani caſus mentem meam metu debilitatã infregit. Proſterni animo. Grauiter me animo proſtratũ, perculſum, abiectumque ſentio. Deficit animus ad opprimendam obrepentem moleſtiam. Debilitari atque abijci conſcientia ſcelerum. Frangi animo. Fractus animo ab omni ſpe atque cõſilio abijcior. De mente deturbari. Sua quẽq; fraus, ſuũ facinus, ſuũ ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat. De ſpe deiectus, languori deditus, fractus animo, quò ſe ferat neſcit. Magna de ſpe in grauem omnium rerũ deſperationem excidere. Timorẽ inijcere. Dolorẽ inurere. Victrix improbiſsimorum hominum nequitia ac libido grauem mihi dolorem inuſsit. Perturbationem facere. Varia rerum earum, quibus & vitæ dignitas, & fortunæ meæ nitũtur, expectatio, grauem mihi perturbationem adfert. Languorem dare & offerre. Contentio honoris, laudisq; alienæ inuidia multis affert languorem. Non eſt cur eorũ, qui ſe legum ſtudijs dedunt, aut ſpes infringatur, aut langueſcat induſtria. Pendere animo. Salus mea exigua ſpe

extre-

extremaq́ue pendet. Mœrore affligi & profligari. Humili animo, imbecillo, infirmo eſſe. Metu ac cogitatione perturbari. Omnis trãquillę vitę ſtatus mortis metu perturbatur. Succumbere doloribus. Nihil tã humile, eneruе, tã fractũ, quàm ferre quęcũq; humanitus accidũt nõ poſſe, aut ſuccumbere dolori. Iniectus homini ſcrupulus & dubitatio. Laborare ex animi perturbatione. Vacãdum eſt, inquit Cicero, omni animi perturbatione, tum cupiditate & metu, tum etiam ægritudine & voluptate animi, & iracundia, vt tranquillitas animi & ſeueritas adſit, quæ adfert tum conſtantiã, tum verò dignitatem. Contrahere animũ atq; dimittere, id eſt deſpondere. Deſcendere ad animi dimiſsionem. Non eſt animus propter reflantis fortunæ inuidiã dimittendus, ſed contrà, bonorũ ſpe virtutisq́ue præſidio ad laudem, ad dignitatem, ad rerũ humanarum contemptionem excitandus. Corruere metu, timore, periculo. Infringere animum. Aeſtuare dubitatione verſareq́; ſe in vtramq́; partem. Non cadit in magnum, excelſum, & bene à natura conſtitutum virum infractio animi atque dimiſsio. Voluptatum blanditiæ perſtringunt ingenii aciẽ, atq; à præclaris magniſque

que inſtitutis & cogitationibus animum abducunt. Omnes in aduerſis rebus, amicorumq; periculis iuſto animi dolore, ac mœrore neceſſario tangimur. Incertus belli euentus formidine hominum animos magnisq; malis perterritos certo de ſtatu dimouet. Mors Thomæ Mori incredibili nuper mœrore atq; luctu noſtrorum hominum animos omnium, menteſq; perturbauit. In luctu atq; angore verſari. Vbi animus in moleſtia ægritudineque verſatur, ratione ac memoria magnam aliquam & arduam rem aggredi nemo poteſt: magnam enim claro ingenio obſcuritatem adfert mens mœrore affecta. Præ nimia animi ægritudine iucunditatis ſenſum omnem amiſi. Ex morte Nicolai Herborei optimi viri & ſanctiſsimi nactus ſum patentem mœrendi excurſum. Nullæ recordationes tam grauem doloris ſenſum excitant, quàm earum rerum, quæ nobis chariſsimæ ſemper fuerunt, & fatali inuidia ſunt ablatæ. Nulla me voluptas alleuare impreſſa animo meo moleſtia poteſt. Ex morte auunculi multò maximam multoque grauiſsimam contraxi moleſtiam. Abſumor doloris ex amici deſperata valetudine contracti vehementia. Furor

ror hunc, & ſcelerum conſcientia ad inſaniam amentiamque impellunt. Nihil tam occupatum, nihil tam lacerum, nihil tam varijs conciſum affectibus, quàm mens ſceleris conſcia. Nihil tam miſerum, ſeruile, & abiectum, quàm animus ex metu, ex inuidia, ex alienæ famæ ac nominis obtrectatione ægrotans. Nihil perinde luctuoſum, atque in rebus proſperis ſecundas forttunas amittere, in aduerſis ſine vllo remedio atque alleuamento permanere.

Conſolandi.

FRequens eſt huius argumenti triſtis videlicet & acerbi vſus. Nam qui propinqui ac familiares alios mœrentes conſolari ſolent, ij pari moleſtia afficiuntur: neque ſine lachrymis adhibere mœrentibus poſſunt luctus leuationem: adeò vt ipſi videantur magis aliorum conſolatione indigere, quàm alijs poſſe ſuum officium præſtare, aut mœroris vulneri remedium adhibere: imitanturque Medicos malos, qui, vt Cicero ait, in alienis morbis profitentur ſe tenere medicinæ ſcientiam: ipſi ſe curare nō poſſunt. Perpauci enim ſunt, qui ea, quę alijs in conſolationē alleuationēq; luctus *Conſolari*

prçcipiũt,ea ſibi vel ſubiiciũt,vel apud anĩ mũ ꝓponunt. Et qui res ſecũdas pulcherri mè & conſtãtiſsime ferre potuerũt, magnã ex ea re laudem adepti, eaſdẽ aduerſas nec æquè ferre,aut ſuas rationes ad omnẽ fortunam confirmatas habere potuiſſe. Et ſanè vt nos ab omnibus moleſtijs & angoribus abducamus, transferamusq́; animum ad ea,quibus res ſecundę ornantur, vel ad uerſæ ſine luctu moderatè ferantur,in noſtra poteſtate poſitũ videtur: vt res humanas præclarè comtemnere, contra fortunæ acerbitatem optimè parati,ornatique eſſe, & quæ maxima ſapientiæ laus eſt,non aliũ de pendere, nec extrinſecus aut bene, aut male viuendi ſuſpẽſas habere rationes,ſed cuncta,quę humanitus accidere poterunt, in noſtra moderatione, noſtra animi magnitudine,noſtra voluntate poſita & loca ta eſſe exiſtimare velimus, & eam mentis excelſitatem erigere & retinere, quæ tanquam tempeſtatum vi, & calamitatũ con curſu aut labefactata, aut ſuo ſtatu deiecta videtur. Et magni conſolandi leuadique luctus ac doloris loci poterunt ſumi ab ex quiſita ratione & doctrina, præcipue philoſophia,quæ nos ad modeſtiam, magnitudinemq́; erudit,quæ animis noſtris mœ

renti-

rentibus medetur, ſolicitudinẽ detrahit, cupiditatibus liberat, timores pellit, commonetque vt omnia, quæ fortuna adfert, moderatè feramus: & cogitemus, quid forti & ſapiente homine dignũ ſit, quid grauitas, quid animi magnitudo, quid acta tuta vita, quid literarum ſtudia, quid liberales artes, quid denique publica dignitas poſtulet atq; efflagitet. Leuat enim dolorem hæc cogitatio, & communis quaſi legis, ac humanæ conditionis recordatio. Cicero lib.2. Tuſcul.quęſt.ſcribit multum valere ad minuendum dolorem animi prouiſionẽ & pręparationẽ. Nihil enim eſt inquit, quod tam obtũdat, leuetq; ægritudinẽ, quã perpetua in omni vita cogitatio: nihil eſſe quod accidere nõ poſsit. Philoſophi leuationẽ ęgritudinis in duabus rebus poſitã eſſe dixerunt, auocatione videlicet à cogitãda moleſtia: & reuocatione ad voluptates contẽplandas. Neq; ſane vel melius vel potẽtius quicquam eſſe poteſt vel ad leuandũ animi dolorẽ, quàm vt memoria rectè factorũ, & libertate contenti ſumma contemnere velimus. Et vt ille ait, homines nos eſſe meminiſſe velimus, ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra: neq; eſſe recuſandum quò

minus ea, qua nati ſumus conditione viua mus: neue tam grauiter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſumus: euen tiſq́ue aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe noui nobis cogitemus. Loci ſanè conſolationis eſſe poterunt. Adhibere leuationem doloris ad moleſtiam minuendam. Alleuare miſerias luctu perditas. Cũ in tantis te malis iacere animaduerterem, putaui humanitatis eſſe meæ, mœroris tui vulneri paruum ſaltem remedium adhibere. Tua in rebus humanis perferendis ſententia omnẽ mihi moleſtiam deleuit. Ego te in magnum luctum mœroremq́; detruſum, vt tempora noſtra, vt amor erga te meus fert, ab omni moleſtia conatus ſum vindicare. Abſit quæſo obteſtorque te à ſummi luctus acerbitate dolor mœrorq́ue tuus, & illam animi tui ægritudinem ſi ſanare non poteris, aliqua ſaltem conſolatione leua. Nihil eſt, quod vxoris tuæ lectiſsimæ fœminæ mortem tam impotenter, & penè inhumanitus feras: niſi tu quidem partam felicitatem illi inuideas, & ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad ſanitatem, ab exilio hoc miſero ad beatiſsimam patriam eam pertendiſſe ægrè ac moleſtè feras. Nihil eſt mali, inquit Cicero,

ro,in morte, in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quàm mors dicenda ſit:ſin ſit amiſsus, nulla videri miſeria debeat.In perſequenda iniuria hoc cogitabis,etiã cùm grauiſsimas iniurias cum ſumma ignominia acceperimus,tamen eas ferendo maiorem humanitatis laudẽ,quàm vlciſcẽdo , nos mereri . Sicut tuas ſolicitudines prudentia eleuare nõ poſſum, ita grauiter & acerbè fero, in eas te miſerias deueniſſe, vt vel mihi conſolandus venias, vel leuiter accuſandus , quòd tã obſtinatè lachrymis te ac triſtitiæ tradas.Neq; enim ferendũ, vt qui in omnibus vitæ partibus tẽperans ac moderatus ſemper fueris habitus,ad metas veluti nunc hæreas,abicijciaſq; omnem animi moderationem ac lenitatem, quæ in te præcipue fuit laudata: neq; tibi amplius committendum, vt cùm tuo dolori inſeruias, inuideas prudentiæ tuæ partes Reipub.Quare fac iſtis te moleſtijs,quę animũ tuum miſerè excruciant,quàm citiſsimè laxes,ad tuamque animi alacritatem redeas: cogiteſque hanc ſapientiæ laudem maximam eſſe,ita rationes noſtras aduerſus omnem fortunam confirmatas habere,vt non aliunde, ſed ex noſtra virtute pendeamus: neque vllo vel caſu,vel infortunio fracti fir

mitudinem grauitatemque animi abijciamus, abducamusque ab angoribus ad ea animum, quibus publica vtilitas conſeruatur, res noſtræ ſecundæ ornantur, adiuuantur aduerſæ. Fac animo forti, quo in alienis eſſe rebus ſoles, nunc in tuis ſis fortunis ferendis: neque committas, vt de naturæ tuæ ſtatu declinaſſe videaris. Scribis grauiſſimum te dolorem ex filij morte contraxiſſe; mihi verò non tam conſolandus, quàm laudandus videris, quòd maximum Reipublicæ præſidium genueris, quòd magnum & domeſticum virtutis exemplum reliqueris, quòd tali filio ſis priuatus, quem propter præclaras & preſtabiles animi virtutes laudare quàm lugere preſtat. Neque enim maior doloris leuatio, neq; ad iucunditatem vehementius quicquam eſſe poteſt, quàm quòd eum amiſeris, qui mortuus circumfluẽte virtutis gloria perpetuò prædicabitur. Quare hũc mœrorem, qui tibi iucunditatis ſenſum nunc omnem adimit, ex animo depone atq; abſterge: cogitaq; cùm multa & varia mortis pericula indies homini impendeant, iis tamen omnibus filium exemptum perpetua cum dijs immortalibus felicitate perfrui. Sed humanarum miſeriarum contemptio

præcipuè valet cùm ad æternam nominis gloriam fortibus conatibus parandam, tũ verò ad leniendum dolorem atq; luctum. Itaque præſtantibus in Rep. viris vile corpus ſemper fuit. Magnum animi dolorem ex tuo infortunio capio, ſed tamen moleſtius fero, ita te affligi & perturbari eorum, qui tuæ vitæ inſidiati ſunt, iniuria, vt nullam conſolationem admittere poſſe videaris: nec illud recordari, cuius te meminiſſe oportet, quanto grauiora ſunt ea, quæ animo concupiũtur, quàm illa quæ corpore, tanto infeliciores eos, qui ſceleris illius illiberalitatem in ſe admiſerunt, quàm te, qui illorum iniurias ſubiueris, eſſe. Magno te in dolore eſſe, vel mœrore potius, quem ex miſerabili fratris morte accepiſti, triſtis mœrenſque ipſe audio, ſed te & conſolor, & hortor, vt quam animi magnitudinem, in aliorum negotijs ſubeundis adferre ſoles, eam mortalitatis humanę memor in tu is luctibus ferendis aſſumas: feraſque non culpes, quæ vitari non poſſunt. Omnes alie nis in rebus aduerſis quàm noſtris ad animi moderationem, lenitatẽ, tranquillitatẽ ſumus propenſiores. Sicut ingenij fortaſſe mei nõ eſt, vehementi aliqua & docta oratione ſtratum te atq; abiectum ſubleuare:

ita vna hæc te conſolatio ſuſtentare debet, quòd nullum meum tibi amoris, nullum ſtudij, nullũ pietatis officium deerit. Hoc ſapientiæ, hoc magnitudinis animi tui eſt, recentem ſcilicet iſtam doloris tui ægritudinem, ſi ex rerum natura non poſsis euellere, ex animo quidem certè excidere: & hũc mœrorem, quo omnes permouemur, amicorum voluntati concedere. Dolendum verò inſidere quorundam ingenijs hanc labẽ & quandam quaſi maculam, vt cùm ipſi nihil rectè, nihil præclarè agere conentur, inuidere tamen alienæ virtuti velle, ac ipſum dignitatis florẽ infringere; quorũ inuidia quia te magna ex parte premit, conſolaberis teipſum excelſæ virtutis tuæ, quæ inuidia carere non poteſt, conſcientia. Tu verò animi magnitudine & patientia iniuriæ leuabis atrocitatem; declinabis paululum tãquam tempori cedens, & ſpe reliquæ tranquillitatis præſentes fluctus tempeſtateſq; fugies: poſtremò fore propediem ſperabis, vt quorum nunc obfirmatior in te eſt offenſio, ij interiecto breui doloris tempore, in priſtinã te dignitatem reſtituant. Mihi ſcias ſtudio eſſe, ſi non omnem, quod à nemine fieri poſſe arbitror, at aliquam partem mœroris tui depo-

deponere,& quibus poſſum officiis ærumnam ſolicitudinemque tuam ſuſtentare. Si contemnere graues animi dolores, & communem naturæ ſenſum repudiare non poteris: colligere tamen teipſum debes, & ad aliquam ſaltem lenitatẽ moderationemq; affectionum referre. Non debes ſtatus conuerſione,communiumq; temporum inclinatione, remota ab omni populari honore vita tua, deprimi: ſed multo magis excitari ad Rempub.propugnandam,vt officio ſuperatus, non fractus ſuſceptæ rei magnitudine videaris. Tu verò ita te fractum calamitate atq; afflictũ putabis, vt nihil tibi ex priſtina dignitate periiſſe arbitreris; aut ſi quam dignitatis amiſsionem ſubiueris, eam tibi cũ amplisſimo modeſtiæ tuæ fructu vel fortuna, vel virtus tua reſtituet. Erige animum tuum luctu demiſſum atq; oppreſſum, & in his tuis malis ab animi tui virtute & innocentia,non autẽ à ſtultis hominum querelis doloris tui perfugium pete. Extremum illud eſt, vt meo in te ſtudio amoriq; noſtro mutuo obſecutus, te rogam atq; obteſter, animo vt magno, cõſtanti, & elato ſis: nec ad ea ſolùm, quæ à ſummis philoſophis de contemnendis fugiendiſq; rebus humanis ſcribuntur, ani-

mum referas, ſed eorum quoque memineris, quę ſtudij vehementia ingenijq́; altitudine es conſecutus: quæ ſi animo pertractata teneas, ſperabis omnia optimè, & quæ accident, qualiacunq; erunt, feres ſapienter. Hoc ſi feceris, retinebis omnes nos in lætitia, & ingenij tui tranquillitatem ad res prę clarè agendas conuertes. Tu fac bono animo fortiq́ue ſis aduerſus inuidentis fortunæ ſæuitiam leniendam, meq́ue tibi nulla in re defuturum eſſe confidas: quod cùm facies, omnes nos ſolicitudine leuaueris. Tu verò abijcias perditiſsimorum hominum inſanas contumelias: ſpereſq́ue fore, vt fracto impetu, extinctoq́ue certorum hominum furore, priſtinam tuam dignitatē conſequare. Tu fac animum fortem habeas, & ea quæ tibi nunc ſunt aduerſa, rectè factorum innocentia remiſsius placatiuſq́; feras. Non videor mihi dolorem tuum oratione lenire poſſe, aut leuare: ſi tamen hoc partium mearum eſſe velis, vt te nonnihil à priſtina animi iucunditate digreſſum reuocem, velim turbidiſsima hæc tempora ſapienter feras: vt illis periculis, quæ grauia tibi eſſe non poſſunt, perfunctus, tranquilliore aliquando animo, lætioreque feras. In rebus tuis anguſtis atque lu-

ctuoſis

ctuoſis magno te animo eſſe oportet, ne dolore implicatus animus tuus, aliò quàm quò te ratio Reipublicæ dignitatiſque tuæ ducat, ſequatur. Hoc ſapientiæ erit tuæ, propter magnitudinem & animi & ingenij omnia moderatè ferre. Abduc à ſolicitudine animum, & te aduerſus omnes ſæuientis fortunæ impetus philoſophorũ more arma. Caue ita imbecillo & inhumano ſis animo, vt in communibus miſerijs dolore te atq; ægritudine vinci patiaris.

Iſtum ego tuum, quo mihi confectus propemodum videris, mœrorem leuarem, teque à nimio iſto luctu deterrerem, niſi illiberale eſſe mihi perſuaderem, quod tu in communium temporum caſibus, & miſeris humanæ vitæ conditionibus tam prudenter alijs præcipere ſoles, hoc ipſum me in te viro grauiſsimo & longo humanitatis exercendæ vſu inſtructiſsimo deſiderare: & qui mœrore debilitatos iacenteſque aliorum animos conſolando excitare ſoleas, meis te literis conſolari. Nunc verò, quum in eandem mœrentis animi dimiſſionem deſcendiſſe, molliuſq; fati neceſsitudinem ferre, quàm prudentem decet virum, mihi videaris, viſum fuit ita te conſolari, ex me vt intelligeres integrum tibi

iam

iam non eſſe, vt propter cuius auctoritatem cæteri in ijs ferendis, quæcunque fors fert fortuna, omnes ſint fortiores, eum ipſum animo frãgi:& quibus remedijs aliorum ſanas vulnera, ijs te mederi tibi non poſſe. Quanquam confirmatione mea nõ eget animi tui magnitudo: ſi tamen lenis tibi conſolatio adhibenda erit, poteris ita à me vel admoneri, vel rogari, vt ab ijs moleſtijs animum abducas tuum, quæ vitari nullo humano conſilio poſſunt; neq; gigantum more cum dijs tibi pugnandum ſtatuas, habeaſque in memoria, quod ad Meſsinum Cicero ſcripſit, præter culpam ac peccatum homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile, aut pertimeſcẽdum. Et ſi in his meis doloribus ipſe ſim conſolandus, tamen memoria veteris noſtræ amicitiæ, tuaque benignitate admonitus nolui vllo vel loco, vel tempore ad cõſolandum tibi deeſſe. Videris enim iniquior in nominis tui exiſtimationem, fortunaſq;, quàm fortem deceat virum eſſe, cùm te perditum & afflictum toties conquueraris. Nihil enim turpitudine tua, qua ſemper caruiſti, auferri tibi poteſt, & plus tibi virtus tua dedit, quàm abſtulit fortunæ acerbitas: quare te ad priſtinam animi tui moderationem cõpone.

pone. Extat in hanc ſententiam inſignis præter cæteras Ciceronis epiſtola lib. 5. Familiarium epiſt. ad Titium.

Colligere animum.

Conſolationis ferè clauſula conſtat adhortatione, qua mœrentem amicum monemus, vt animum ab omnibus angoribus abductum ad ea conuertat, quibus & res aduerſæ leuantur, & ſecundæ ornantur. In hanc igitur ſententiam comparandus optimarum elocutionum apparatus: cuius generis ſunt in epiſtolis Ciceronis pulcherrimæ. *Colligere animum.*

Abducere à ſolicitudine animum. Abducere mentem ab omnibus moleſtijs & angoribus. Abijcere animi ægritudinem & dolorem. Deſcendere ad remiſsionem mœroris. Colligere animum & reuocare. Abiudicare mala & reijcere. Deducere à timore animum. Abſtergere metum, dolorē. Cicero ad Att. Amabo te aduola, conſolabor te, & omnem abſtergebo dolorem. Addere alacritatem. Amouere moleſtiam. Deponere dolorem. Ab indignatione animum abducere. Alleuare ſollicitudines. Cura cōſidet, id eſt, ſedatur, ex animo eijcitur miſeria.

ſeria. Iniuriæ dolorem hominum errori-
bus condonare. Iniuriam acceptam obli-
uione conterere. Cicero in epiſt. Grauiſ-
ſimas iniurias communis concordiæ cauſa
voluntaria quadam obliuione contriue-
ram. Demere ſolicitudinem. Ab angori-
bus animum abducere. Relaxare animum
& dare ſe iuncunditati. Periculorum me-
tum à mente conſilioq́ue deducere. Dele-
re moleſtiam. Deleuit mihi omnem mole-
ſtiam recentior epiſtola. Malorum memo
riam ex animo funditus tollere. Effugere,
eripere moleſtiam, curam, furorem. Expe-
dire ſe moleſtia. Sedare animi permotio-
nes. Eſt enim prudentis, nulla re impoten-
ter permoueri, vbiq; & ſemper animi per-
motiones, ne violenter erumpant, compo-
nere. Nam concitati animi permotio iram
excitat, ex ira furor, ex furore incendium
pugnæ naſcitur. Curas, offenſiones, ſimul-
tates deponere. Obtundere animi ægritu-
dinem, hoc eſt, depellere. A contentioni-
bus animum relaxare. Lenire miſerias. Con
tumeliæ audaciſsimorum hominum pa-
tientia animiq́ue moderatione ſunt leni-
endæ. Animo & ſpe bene confidere. Eri-
gere, firmare animum. Magnitudinem a-
nimi ad ferendas moleſtias adferre, nulli-
uſq́ue

uſque iniuria inflectere. Laxare curis, moleſtijs, occupationibus animum. Priuare ſe animi ægretudine. Animum lætum agere, & nulla miſeria ſuffuſum. Confidentiam ſumere & habere. Animi excelſi & inuicti magnitudine atque robore inniti. Animi excellentia magnitudinéque in rebus amplectendis & fugiendis elucere. Transferre animum ad ea, quibus res aduerſæ leniuntur. Abſtrahere à ſolicitudine animum. Spes mihi maxima adfertur. Iſtud in ſpe optima pono. Spes mihi animuſque lætus proponitur. Stamus animis, id eſt, bene ſperamus. Timorem mihi eripui. Mente me releuaui. Spes mea omnis, quæ fortium virorum mentes cogitationeſque ſuſtentat, in proſpera fortuna eſt poſita atque defixa. Tempus ſpes confirmat. Ipſe me ſpe confirmabo. Relaxare animi contentionem. Cicero in Offic. Cùm animos relaxamus, iucunditatiq; damus, cauere debemus intemperantiam, & meminiſſe verecundiæ atque decori. Tanquam ex iactatione, atque ex magnis curarum fluctibus ſpem meam omnem in honeſto præſidio, in dignitate, in gratia collocaui atque defixi. Vacuus, expers, ſolutus, ac liber ab omni moleſtia. Magna

me ſpes tenet, fortunę meę miſerę multum que iactatæ portum ac perfugiũ mihi non defuturum. Exultare lætitia, & triumphare gaudio. Mihi certè in hoc nouo Reip. ſtatu, lenitatis, modeſtiæ, moderationiſq; partes ſuſcepi, depoſita ſeueritatis perſona. Proxima tua excuſatione ita flexus animo ſum atq; fractus, vt qua ſum lenitate, omnẽ iniuriam antè acceptã depoſuerim. Incitatũ animũ ad vlciſcendam iniuriam reuocare, atq; reflectere. Permittere aliquid alterius iracundiæ. Conſtituere moderatũ vitę ſtatũ. Beneficij memoria offenſionem oblitterare. Memoriam doloris veteris noua lætitia abijcere. Erigi pulcherrimi facti cõſcientia. Deuorare magnis animis moleſtiam.

De genere iudiciali.

Generis iudicialis tractatio.

GEnus cauſarum iudiciale in præteriti temporis diſceptatione verſatur: cuius finis eſt æquitas: in quo præcipuè quæritur, quale ſit illud, de quo quæſtio vertitur: cuius loci cùm à Rhetoribus paſſim, & nuper à nobis in editis libris de Vſurpatione legum ſint traditi, nihil neceſſe habuimus, eos hîc repetere. Eſt autem duplex iudiciorum ratio: conſtat enim ex accuſatione & defenſione: quarum

etſi

etſi laudabilior ſit defenſio, quæ quidem ad bonos viros, non autem nocentes, nefarios, aut impios homines referatur, perſæpe, tamen eorum, veluti L. Craſsi, M. Antonij, P. Sulpitij, & aliorum probata fuit accuſatio, qua & eloquentia eſt illuſtrata, & extinctus inflammatus eorum furor, qui omnia iuris vincula, proiecta audacia conuellere ſunt conati. Quod tamen non adeo frequenter, nec vnquam niſi Reipublicæ cauſſa faciendum: cuius ſalute commotus Cicero, pro Sardis, S. Roſcio Amerino cõtra L. Syllę dominantis opes: pro Siculis, quorum cauſſam non magis ab ijs receptam, quàm Romani populi ſuſceptam profitetur; quaſi non vnus homo improbus ſit opprimendus, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino improbitas, id quod populus Romanus iam dudum flagitabat, extinguenda atque diluenda: & quibuſdam alijs fortem propugnationem ſuſcepit. Sicut autem in nullam iuſtam reprehenſionem incurrit, qui perpetua virtutis voluntate, & Reipublicæ amore nocentes homines in iudicium vocat, & inimicos vlciſcitur: ita modus adhibendus, ne quem temere aut cupidè laceſſere, atque in dimicationem vitæ ac fortunarum diſcrimen

adducere,& quod grauius eſt, ad nominis exiſtimationem ſordidius, etiam nobis periculoſius innocentem iudicio capitis arceſſere voluiſſe reprehendi poſsimus: propterea quòd hoc ipſum ſine ſcelere atque flagitio fieri nequeat, & inhumanum, barbarum, atque propè impium ſit, ipſam illam eloquentiam, qua omnia vitæ atque dignitatis ornamenta præcipuè illuſtrantur, velle ad optimorum hominum peſtem atque perniciem conuertere. Nam etſi multitudo accuſationem improborum hominum, etiam conſuetudo patiatur, feratque humanitas, vt compeſcantur impia ſcelera, & conſeruetur Reipublicæ tranquillitas, maior tamen capta & gratia defenſiònibus eorum, qui iniquiſsimè fuerunt oppreſsi, ſemper fuit. Eſt enim perquam graue, difficile, & multorum reprehenſionibus implicatum, alterius vitam, mores, actiones in criminationẽ & accuſationem adducere, quod in eo, qui alteri periculum parare conatur, eſſe oporteat integritatem atque innocentiam ſingularem, ne quod criminationis cauſſa alij probro vertit, in eo hærere ipſe conuinci poſsit. Cùm præſertim nihil ſit quod minus cenſeatur ferendum, & quod cognoſcen-

gnoſcentium animos magis offendat, quã rationem ab altero vitę repoſcere eum qui non poſsit ſuæ reddere. Omnes, inquit Cicero oratione quarta in C. Verrem, qui in alterum, Iudices, nullis impulſi inimicitijs, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reipublicæ cauſſa vocant, prouidere debent, non ſolum quid oneris in preſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem vitam negotij ſuſcipere conentur. Legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ repoſcunt: atque eo magis, ſi id, vt ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi vtilitate communi. Nam qui hoc ſibi ſumpſit vt corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? Quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui non ſolum Reipublicæ ciuem improbum remouet, verum etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac preſtat, vt ſibi non modo commnni voluntate virtutis atque officii, ſed etiam, vt quadam magis neceſſaria ratione rectè ſit honeſteque viuendum.

In omni ſanè accuſatione, quæ enarrati one obiecti criminis, eiuſque confirmatione maximè conſtat, vt quod iuſtum & rectum ſit, diffiniatur, abeſſe debent maledictio, & contumelia, quæ ſi petulantius iactetur, conuitium: ſi facetius, vrbanitas appellatur; & tamen ſuos habet aculeos, qui ſemel hominum ſenſibus infixi, vix vnquam poterunt euelli, ipſaque illa quoque dicacitatis moderatio temperantia, raritasque conuitiorum ſiue dictorum, oratorem verecundum ab impudente ſcurra diſtinguit, qualis fuiſſe dicitur C. Statius qui inuerecundè petulanti, & fuioſo dicendi genere vſus eſt. Econtrà verò C. Titius orator eloquens, temperatus, & facetus. Modeſtæ & verecundæ orationis exemplum refertur apud Ciceronem in ipſius oratione de lege Agraria contra Rullum habita, qua cùm Decemuirorum immenſos & intolerabiles quæſtus, & importunam eorum auaritiam populari legis Agrariæ nomine proſtitutam inſectaretur, ne quid acerbius in illos dicere, aut Pompæi benignitatem lædere videretur, non con-
„ ſueui inquit, homines appellare aſperius
„ Quirites, niſi laceſſitus, velim fieri poſſet,
„ vt à me ſine contumelia nominarentur.

ij

ij, qui ſe Decemuiros ſperant futuros, ››
iam videretis, quibus hominibus omni- ››
ũm rerum & vendendarum, & emenda- ››
rum poteſtatem permitteretis. Sed quod ››
nondum ſtatuo mihi eſſe dicendum, ››
vos tamen id poteſtis cum animis veſtris ››
cogitare. &c. Et ſanè is demum orator in ››
quocunque dicendi genere eloquens erit habendus, qui ad quodcunque decebit, poterit accommodare orationem, & cuius oratio rebus ipſis par & æqualis ſit, qui humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè vel parua ſubmiſsè, poteſt dicere.

Iudicialis generis formas Cicero quoq; in lib.1.de Oratore facit accuſationẽ, defenſionem, querelam, expoſtulationẽ, expurgationẽ, exprobrationẽ, comminationem, inuectiuam, & deprecationẽ. Eius nõ ſimplex eſt tractatio, propterea quòd priora duo genera fere cõplectitur, & præter ſummam illã inueniendi ac diſponendi difficultatẽ, elocutionẽ quoq; habet omnibus tropis & figuris expolitã: cuius hic exempla aliquot iuuãdæ imitationis cauſa proponemus. Illud enim in toto hoc lib. egimus, vt dicendi vias eloquẽtiæ ſtudioſę iuuentuti muniremus: quãdo locos omnes

verborũ & rerum explicare nec voluntatis fuit noſtræ, in maxima præſertim librorũ egeſtate: nec eius tẽporis, quo hæc ſcripſimus, maiorib⁹ ſtudis in publica iuris ciuilis profeſsione occupati. Quo etiam æquiorem fore lectorem mihi ſpero, ſi quædam à nobis neglecta, quædam etiam, ne dicam omnia, ingenio non ſatis elaborata eſſe cognoſcat. Porrò in hoc genere omnibus nobis, qui boni viri eſſe volumus, debemus quidẽ omnes velle, magnoperè cauendũ, ne quem iniuria laceſſere, aut iniquis criminationibus premere, aut vnquam innocentem iudicio capitis accerſere, aut contra æquitatem contendere velimus: quorũ vtrumque ſine graui ſcelere & impietate fieri non poteſt: etiam actionis noſtræ laudem & initium potius ex defenſione bonorum virorum, quàm publica accuſatione malorum nobis petere velimus.

Accu-

Accuſandi.

Accuſare
- Capitis.
- Ambitus.
- Maieſtatis.
- Furti.
- Impietatis.
- Latrocinij.
- Parricidij.
- Peculatus.
- Rei capitalis.
- Adulterij.
- Stupri.

- De negligentia.
- De veneficiis.
- De epiſtolarũ negligentia.
- Grauiſsimis criminibus.
- De pollutis cæremoniis.
- Damnare
  - De maieſtate.
  - De vi armata.
  - De repetundis.
  - De capite & capitis.

CItare reum, qui manifeſto in flagitio tenetur. Accuſationem iudiciumq́; conflare. Reum maximis plurimiſq́; criminibus in iudiciũ vocare. Adducere in criminationem, inuidiam, vituperationem, ciuium odium, fortunarũ & capitis diſcrimen. In crimen atq; iudicium vocare. Criminibus arguere, & ſuſpicionibus in iudicium vocare. Obterere laudem criminibus auaritiæ, furti, ſtupri. Litem flagitioſe

intendere. Maieſtatis crimẽ in iudiciis iactare, commemorare in ſenatu, agitare in concionibus. Iudicio aliquem circumuenire, & opprimere. Omnia criminationis tela in reum coniicere atq; defigere. Præcipitantem reum actione impellere, & perditum proſternere. Criminationis ruinam atq; tempeſtatem concitare. In ſummam inuidiam ſeditioſis & turbulentis concionibus aliquẽ adducere. Infamiam & atrociſsimæ turpitudinis ſuſpicionẽ alicui inijcere. Periculum capitis, iudiciũ ſceleris, fortunas alterius in iudicium adferre. Circumuenire iudicio capitis aliquem. Infeſtum ſcelus atq; immane alicui intendere. Incumbere ad alterius perniciem. De alterius pernicie atq; exitijs cogitare. Inflammatus incredibili nocẽdi cupiditate hanc accuſationem ſuſcepit. Dignitatem alterius lædere, & in inuidiam vocare. Intendere periculum iudicij. Inſidiarum ſuſpicionem in aliquem conijcere. In diſcrimẽ adducere tactam contumelijs alterius dignitatem. Coarguere aliquem furoris, immanitatis, & inauditæ crudelitatis. Periculum fortunarum omnium ac mortis alicui inijcere. Defeſſa ac refrigerata accuſatione nouam litem excitare. Reum nefa-

rijs

rijs criminibus euincere. In contentionē certamenq; pertrahere. Crudeliſsimū carnificem, ciuium vexatorem, peſtem Reip. otii perturbatorem in iudiciū adducere. Actione publica aliquem fortunis euertere. Homo audaciſsimus ſceleris conſcientia conuictus eſt. Sententiis reum configere. Coarguere quempiam ſuſcipionibus & criminibus. Iniurias factas imponere. Falſum crimen in vitæ innocentiam conferre. Periculū creare. Coniicere in aliquem crimen. Conſtituere actionem & animaduerſionē. Conſtituere in reū ſupplicium. Solon, referente Cicerone, ideo nullum ſupplicium in eum, qui patrem necaſſet, conſtituit, quod id neminem putauerit facturum. Homo ex conuentu quadruplatorum deterrimus iniuriarum accuſatus & condemnatus eſt. Cōuincere aliquem criminibus. Scelus fraudemq; nocentis ſupplicio conſtringere. Litem capitalem inferre. Actionem habere. Accuſatione adulterium crimini dare. Deferre nomen de pecuniis repetundis. Defigere furta & flagitia. Ad iudicem deferre. Denunciare periculum. Actionem in aliquem dare. Inferre periculum fortunæ & capitis. Inſtituere actionem. Intendere periculum: vt, Multa

me ſolicitant ex Reipub. tanto motu, & ex his periculis, quę mihi intenduntur. Notare aliquem furti. Suppetere crimina. Accuſationem facere & factitare. Crimen facere & accerſire. Iniquo iudicio aliquem opprimere. Perniciem alicui quærere. Incumbere in alterius oppreſsionem & exitium. Iudicum ſententijs damnandum aliquem tradere. Graui & vehementi criminatione alterius dignitatem euertere. Crimen aliquod in aliquem quærere.

In fraudem adducendi.

Decipere. ET quoniam eos plerunq; accuſamus, qui induſtriam ſuam, naturęq; inſtrumenta ad dolum, fraudem, nequitiam, ſcelus, atq; grauem alterius perniciem conuertunt, adſcribemus in hanc ſententiam communes loquẽdi formas. Ad fraudem, perniciem, & periculum aliquem vocare. Fallaciam facere, intendere, adferre. Fraudem creare, inducere, moliri. Facere inſidias. Machinari in aliquem peſtem. Inteſtinam aliquã perniciem Reipublicæ moliri. Perniciem creare. Per ſimulationẽ amicitiæ aliquem prodere. Iuuentutem libidinum illecebris irretitam in fraudem & ne-

quitiam pellicere. Per errorem in maximā fraudem incurrere. Singulare genus fraudis, & nouam inſidiarum rationem inire. Singulari fraude atq; odio aliquem euerte re. In fraudē me officij ſimulatione adductum video. Multos Catilina adoleſcētes promiſsis, regni honorisq́; expectatione, officij deniq; mira ſimulatione in fraudē atq; perniciem adduxit: domeſtico lenocinio cupidæ iuuētutis animos ad omne facinus pellexit. Furor illius multos illuſit, & in perniciem traxit effrenata libido. Nullius prouidentia ad inueterati huius fraudatoris inſidias ſatis munita eſſe potuit. Multos in errorē ignominiamq́; deturbat præmatura ingenij oſtentatio. Facile nos in perniciē deducūt impunitatis ſpes & cæca rerū cupiditas. Callidiſsima quęq; conſilia facilius nos fallūt. Vt quiſquis maiore in amicos beneuolētia, ſtudio ac fide exiſtit, ita facilius aliorū offertur inſidijs. Maiores eū in ciuiū numero haberi nō oportere iudicauerunt, qui vitæ fortunarumq́; ſocium fefelliſſet. Nullum tam illiberale facinus, quàm eum, qui fidē noſtram ſecutus eſt, in perniciē & fraudem illicere. Humanitatis iura omnia violat, officiorū religionem conſpurcat, qui in hac ciuilis

vitæ ratione induſtriam ſuam ad dolum conuertit.

Inuehendi, & calumniandi.

Calumniari

ADmonenda hîc mihi iuuentus, nihil tam indignum ciuili & liberalĩ homine eſſe, quàm innocẽtiſsimum quẽque ab omni humanitatis, religionis, pietatis, fidei, ac probitatis exiſtimatione in graues calumnias, vituperationemq́ue adducere. Habet enim omne conuitium graue ac intolerabilem reprehenſionis aculeum, quẽ prudentes ac boni viri ægrè admodum ferunt: nec aliud vel ſtabilius ad memoriæ diuturnitatem, vel vehemẽtius ad æternas inimicitias excitandas, quàm mens calumnijs affecta, atq; ex dignitatis ſuæ oppreſsione ægrotans: ꝓpterea quòd ipſa vitæ dignitas in illuſtri honoris ſplendore poſita, non rarò improbiſsimorum hominũ calumniis labefactatur atq; conuellitur: quare ea animi bene à natura conſtituti adhibenda in omni vita eſt moderatio, neque ignominioſe ad inimicitias, niſi vtilitatis publicæ cauſa prouocemus. Dolendum verò hoc calumniãdi vitium ita vſitatum hodie eſſe, atq; peruulgatum, nemo

Illiberalis omnis calumniandi cupiditas.

nemo vt in hac vitæ ratione, in rebus gerendis ferè verſetur, cui nullum probrum, nulla turpitudo, ſi non vera, attamen cum aliqua ſuſpicione obijciatur. Quòd ſi quãtam voluptatem maleuoli homines ad opprimendam alienę virtutis laudationem capiunt, tantum haberent ad fingendum ingenia, vberior eſſet clariſsimorum hominum, quorum paucitate vbique ferè laborat Reſpub. profectus atque admiratio. In quo illud vehemẽter iucundum eſt, quòd inuidiam dies mitigat, oratio deprecatur, hominum fideș atque æquitas ad veritatis diſceptationem, vt ille ait, non reijcit. Eſt autem calumniari, conuitia in aliquẽ iacere, ſceleriſque ſuſpicione inflammare. Intorquere contumelias. Imponere honeſtiſsimo viro perſonam calumniæ. Omnibus priuatim iniurias plurimas, contumeliaſq; imponere: honeſtam familiam, quæ opibus anteà & dignitate florebat, turpiſſimis dictis flagitijſque infamẽ facere. Importunis libidinibus ac contumelijs alienam dignitatem operire atque opprimere. Calumnijs alterius laudem obterere. Iniurioſius aliquem tractare, ſuperbiuſque appellare. Periculũ & infamiam alicui quærere. Arripere maledictum ex triuio, aut ex ſcurrã-

ſcurrarum aliquo conuitio. In laude ponere obtrectationem alienæ virtutis. Non odio inimicitiarum ad vituperandum, ſed ſtudio calumniandi ad inimicitias deſcendere. Omnem orationem variam, obſcuram, & multiplicē ad ſuſpiciones & ſimultates fingere. Studio & voluntate in alterius infamiam ac criminationem incumbere. Petulanti ac maledicta lingua, quaſi flabello ſeditionis omnium dignitatem violare. De alterius dignitate detrahere atq; diripere. Verborum iactationem in alterius reprehenſione exacuere. Hic calumniandi exercitationem cùm intolerabili petulantia, tum diuturna impunitate muniuit: iucundiſsimam multorum vitæ officiorumq́ue ſocietatem falſis criminationibus diremit. Diſrumpatur ſua iſta furia inuidia: frāgatur odio ſuo nefanda & pernicioſa hęc ciuitatis labes, cuius cōtagioſo ſpiritu omniū laus atq; honores contaminantur. Magni & excelſi eſt animi falſæ criminationis & calumniæ tela, quæ ab inimicis conijciuntur, leuiora atq; hebetiora arbitrari, quàm quæ retorqueri debeant. Inuerecūdi, impudentis, & improbi eſt ingenij alienæ vitæ ſplendorē maculis conſpergere: exiſtimationē nominis aſperioribus

ribus facetijs perſtringere: putare omniũ dignitatem ſuis conuitijs, ſuo furori, ſuæ irriſioni ſubiectam eſſe. Omnia deniq; alterius deformandæ, detrahendæ, ſpoliandęq; dignitatis cauſſa facere. Omnibus bonis inſignẽ ignominiam inurere. Inſigni nota atque ignominia omnes cõdemnare. Omnia maledicta & conuitia in alterius contemptionẽ nominisq; infamiam conferre, ac ſempiternam vitę turpitudinẽ infligere. Nouum ignem atq; inuidiæ flammam ampliſsimo ordini ſubijcere. Iniuriam nouo ſcelere conflare. In alterius vitam atq; mores contumeliam dicere. Inuidiam in aliquem concitare. Minis contumelijsq; in omnes inuehi. Omnem maledicendo quærere voluptatem: laborare procacitatis conuitio. Virtuti alterius inuidere, ſuæ confidere. Furorem violentũ, conuitia ac probrum in optimum & innocentiſsimũ quemq; effundere. Conuitijs aliquẽ inuadere atq; incurrere. Inuehi in aliquem ſcurriliter. Ludibrio alterius ſimplicitatẽ circumuenire. Eruditionis famã alteri maledicẽdo inuidere. Inurere contumeliam. Alterius labefactare dignitatem. Exiſtimationem florentiſsimi viri ꝓbro & cõtumelię offerre. Scurrili ludibrio alterũ lædere.

lædere. Oblatrare, obloqui, debacchari. Obtrectatione & maleuolentia cupidè aliquē obruere. Maledicere ore alieno. Inimici animum in alium inflammare ementiendo aliquid & criminando. Deſtruere optimorum hominum induſtrias. Deſpicere eorum frugalitatem: pudorem contemnere. Calumnijs ingeniū & virtutem depreſſam extinguere. Contumeliam dicere, facere, iacere, intorquere, imponere, iactare. Prudentiſsimum virum atque optimum quemque, ſplendidiſsimum atque ornatiſsimum probris omnibus maledictiſque diuexare. Effrenata maledicētia rixam ſempiternam excitare. Odium & maledicta in aliquem congerere. Detrahere alteri ſuum honorem ac dignitatem. Alterius exiſtimationem turpiter proſtituere. Effrenato & & præcipiti furore in quemlibet inuehi. Improbi eſt hominis & inuerecundi orationem in abſentem ore impuriſsimo euomere.

Exprobrandi, & exaggerandi.

Exprobatio. HIc eos quos beneficio proſequi, pietate colere, veneratione ſuſcipere ac obſeruare debebat, inaudita crudelitate per-

perdidit. Quorum beneficio vitam ſuam agebat, in eos ſingularem amentiam, inauditum furorem profudit. Hic ille nefarius, impius religionis conſpurcator, à quibus benigniſsimè exceptus fuerat, eos contumelia, luctu, gemitu, & nefario ſcelere affecit. Hic ille libertatis expugnator, legum euerſor, tranquillitatis publicæ perturbator, hoſtis virtutis, ſcelerũ ac flagitiorum auctor, quorum veneratione͂, ſenectutem, auctoritatem, propter ſummum dignitatis ſplendorem, propter prę clara in Remp. merita colere debebat, eos nullo ſcelere obſtrictos, ſolius virtutis reos, indicta cauſa, nullo accuſatore oppreſſos damnauit, damnatos nouo ſupplicij genere affecit, affectos publico omnium ludibrio in crucem adegit. Sceleris erat principum virorum infirmam & ætate affectã ſenectutem, quæ natura virium inops & abiecta eſt, in vicina morte, præmaturo ſupplicio violare: crudelitatis, homines de Repub. bene meritos omni honore & dignitate indigniſsimè ſpoliare: impietatis verò, in homines innocentes nouum ſupplicij genus excogitare. Hoc denique omnium iam flagitia ſuperat, quòd vnus hic natura ad eam rerum omnium inſolentiam proiectus vi-

detur, vt nec pœnarũ metus illum à flagitio, nec religio ab impietate, nec deorum vis à furore, nec hominũ exiſtimatio à turpitudine & infamia auertere poſsit. Hic adoleſcentiá, quàm virtutis inſtituere præceptis ac tueri ſingulari prudentia atq; integritate debebat, ad ſummam ſtultitiam nequitiamque adduxit. Hic imperij vim, hic ornamentorum omnium dignitatem, hic omnia iuris repagula, pudoris ac officij ſic perfregit, vt omnium virtuti ſe inimicum eſſe apertè declararet, nullius vt res tuta aduerſus illius rapinas, nullius vita aduerſus inſidias ſepta atque munita videretur. Omnes omnium fortunas ſua cupiditate atque audacia obtriuit. Omnes culpas auaritiæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis in ſe admiſit, dum quos prudentia regere & conſeruare debet propter animorum innocentiam, eos perdere propter crudelitatẽ maluerit. Hic verò inhumanus & crudelis tyrannus, cuius opportunis beneficijs auctus mirabiliter fuerat, cuius domum per hoſpitium exhauſerat, cuius opibus ad alleuandam domeſticam egeſtatem ſæpè vſus fuerat, eum omni ludibrio ac cõtumelia abiecit: nulla humana commiſeratione in oprimi-

viri

viri lachrymis commoueri potuit: naturæ clementiam manſuetudinemq́; cęco quodam impietatis ſtudio in crudelitatem inhumanitatemq́; conuertit. Virum primarium & hominem nobiliſsimum, quē iniquo iudicio oppreſſerat, inſigni calamitate extinxit: furtorumq́ue ſuorum maculas innocentis ſanguine luere conatus eſt, adeò furor illum quidam ſceleris & audaciæ comes effrenatum illius animum, importunamq́ue naturam tanta oppreſsit amentia, vt tot tantaq́ue dedecora tegere diſsimulatione amplius non potuerit, vt in communi omnium luctu ac lachrymis commoueri ad miſericordiā non potuerit. Magnum ex huius impotentis naturæ importunitate Reſpub. vulnus accepit: expilatæ ꝓuinciæ, vexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues cruciati & necati impunè. Legatum Verres, quē ius gentiū violari ꝓhibebat, vinculis ac verberibus, atque omni ſupplicio excruciatū necauit. In miſera & luctuoſiſsima fortuna huic reo lucis vſurā plenam lachrymarum atq; mœroris eripere conatus eſt. Quem virtutis prædicatio laudiſq́; nobilitas ad ſummos honores euexit, eum tu flagitioſis tuis factis deprimis ad ſupplicium. Inutilis hic patriæ ciuis

non ſolùm præcipitanti Reip. non ſubue nit,ſed etiam eam concidere paſſus eſt: ea porrò ſęuitia in bonos ciues, vt eius libido nulla officij religione contineri queat. Quos beneficio continere debebat, eorũ ſanguine ſuam exatiare crudelitatem, diuturnumq́ue odium, quod in optimos viros inueteratum habebat, deponere cupiebat. Eſt autem inſignis indignitatis exaggeratio in oratione M. Tull. Ciceronis de Prouinciis conſularibus. Milites, inquit, Romani capti, necati, deſerti, diſsipati ſunt: incuria, fame, morbo, vaſtitate cõſumpti, hoſtilem in modum vexati, &c. ampliſsimus ordo deſpectus, afflictus, deletus. Quem officijs tueri ac colere debuit, eum negligendo ingratus impiusq́; contempſit. Satis fuerat, communi hominum infortunio atq; errore lapſos non erigere, vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè inhumanum eſt. Hoc verò plus quàm barbarum, in miſerorum ac infelicium hominum fletum irrumpere, & in communi multorũ miſeria perfugium miſericordiæ tollere. Quàm autem illud intolerabile? nepos auum in diſcrimen capitis adduxit, adoleſcentiæq́; terrorem intulit ei, cuius ſenectutẽ tueri & tegere de-

bebat,

bebat, commendationemq́; ineuntis ætatis ab impietate & ſcelere duxit. Talis eſt in eadem oratione pro Deiotaro rege: Sceleris non ferendi eſt, in conſpectu deorum penatium necare hoſpitem: importunitatis, omnium gentium atq; omnis memoriæ clariſsimum lumen extinguere: ferocitatis, victorem orbis terrarum non extimeſcere: inhumani & ingrati animi, à quo conſeruatus ſis, in eum tyrannum inueniri: furoris, tanti ſceleris offenſione omniū arma contra ſe vnum excitare. Immemor humanitatis in ſenem hominem & auum, inſaturabilē ſuam exercuit crudelitatem, lacerando atq; vexando eum, à quo toties fuiſſet conſeruatus. Ciconiæ defeſſos ætate, & ſenio languentes parentes ex humeris deferunt: cætera ac bruta animalia, venerationem parentū non abijciunt: tu verò patrem, cui vitā, cui fortunas, cui dignitatem omnem debes, illiberaliter atq; impiè contemnis: & cuius ſolicitudine tot tantiſq́; curis eductus, ab omniq́; iniuria fueris cōſeruatus, eius neceſsitatem intermori, cùm opem auxiliumq́; ferre poſsis, tot annis ſuſtines. Nihil turpius, quàm eum, cuius plurimis & neceſſarijs vſus ſis officijs, non ſolum non colere, ſed etiam contemnere.

Comminandi.

Comminari. FErocitatem iſtam tuam comprimam, audaciam frangam, loquacitatem interrogationibus impeditam retardabo. Si pergas maledictis me prouocare, contumeliarumque in me aculeos excutere, ita viciſsim mea in te tela conijcientur, in tuis vt pulmonibus & viſceribus adhæreant. Tibi iſtam ego licentiam fractis cupiditatibus concutiam. Adhibere vim veritati, iactare minas, pericula intendere, formidines opponere. Maledictis & mortis periculo aliquem prouocare. Cædem ac ſanguinem omnibus bonis minari. Comminationibus aliorum infirmitatem ſolicitare. Metu atque formidine ſuſpenſos omnes tenere. Adferre metum ciuibus. Deſignare hoſtili animo vnumquemq; ad cædem atque ſanguinem. Formidoloſum ſecunctis præbere. Periculorum minis in fortunarum deſperationem ciuium animos adducere. Metu ciuitatem, non prudentia atque amicitia regere. Magnum de ſe metum excitare. In amicitia odium, in tranquillitate ſeditionem, in publica omnium lætitia metũ periculumque creare. Niſi iſtam tuam maledicendi libidinem profuſam

fuſamq́; conſtringas ſcurrilitatem, oſtendam eum me eſſe, qui nec dignitatem, nec nominis ſui exiſtimationem ludibrio tuo oblatam eſſe patiatur. Vide ne maiorem viribus tuis hoſtem prouoces, neue quas ſeditiones excitas, in tuum ſanguinem redundent atque perniciem. Inuitus facio, vt ad tuam inpudentiam, nequitiam, furorem, animi mei abijciam moderationẽ: ſed niſi humanitate potius mecum, quàm iniurijs certare velis, cogar & ipſe in te violentior eſſe, quàm vel vſus meus, vel natura poſtulat. Ego tibi iſtã linguæ laſciuiam precidã. Sic tuos furores excitabo ac frangam inſolentiam, vtquò te vertas, neſcias. In eam te fortunarũ omnium deſperationem adigam, vt nullum tibi neq; laboris, neq; miſeriæ, neq; periculi perfugium relinquatur. Obtundam iſtam tibi, quæ ſe nunc proteruè ac petulanter effert, maledicendi cupiditatem. Frenum inijciam nefarijs iſtis animi tui affectionibus.

Bellum inferendi.

Nihil refert prioribus cognatas *Bellum inferre.* aliquot elocutiones locupletandæ orationis gratia colligere: vt, Nefarium bellum omni-

bus indicere. Ex turbulenta Repub, ex pace & tranquillitate bellum excitare. Aquilam patriæ inferre. Animum ad bellum patriæ inferendum intendere. Ciuile diſsidium excitare. Difficile belli certamen inire. Famē vaſtitatemq; patriæ inferre. Exercitum perditorum ciuium ſcelere & rapinis conflatum euertendæ vrbi comparare. Expugnatione vrbem, internecione ciues, vaſtitate agros, interitu Remp. appetere. Bellum Reipub. inferre. Exciſionem, inflammationem, euerſionem, depopulationem, vaſtitatem vrbi, terris, atq; agris inferre. Luctuoſum bellum excitare. Vim ciuitati armatam inferre. Laceſſere ciues bello. Bellum ſuſcitare. Bello agros vrbeſque vaſtare. Gliſcens bellum concitare. Bellum impendere, parare, denunciare, inducere, inchoare. Certamen inſtituere. Bellum inteſtinum, inſidioſum, domeſticū, & poſt hominum memoriam crudeliſsimum denunciare. Detrimentum ac calamitatem Reipub. iniungere. De imperio certare, belloq; victoriam quærere. Patriā ſcelere lacerare, atq; bello funditus euertere. Catilina ſaxis atq; ignibus ferroq; vaſtitatem vniuerſæ Italiæ intulit. Italiæ multa proponi pericula, multas iniurias, ciuileſque

que ſeditiones inferri ſparſo rumore publico obnunciatur. Ex tuis literis nō modò reſtinctum bellum, ſed etiam inflammatum intellexi. Nullum autem bellum iuſtum, niſi quod rebus repetitis geratur, aut denunciatum antè ſit, & indictum.

Defendendi.

CAput alterius, famam, fortunasq́; defendere. De maximis acerbiſsimiſq́; rebus ciuium cauſam, honorem, fortunas, iudicij grauitatem ſuſcipere. Summis opibus, ſummo ſtudio, ſum̄ma potentiſsimorum hominum gratia aliquem defendere. Crimina defenſione iudicioq́; diſſoluere. Reum omni gratia atq; auctoritate ſubleuare. Defendere alterius dignitatem atque honorem. De ambitu defendere. Omnes boni alienæ dignitatis iniuria oppreſſæ defenſionē ad officium ſuum pertinere exiſtimant. Implicatum ſeueritate iudicum, circumretitū populi inſidijs eximere atq; tueri. Innocentem non ſolùm à calamitate, ſed à metu calamitatis defendere. Conflatam inuidiam vitæ innocentia tueri. Legum præſidio à capite periculum propulſare. Calum̄niā effugere. Profiteri ſuum ad *Defendere.*

communem dignitatem defendendã ſtudium. Propulſationẽ laborantis & afflicti amici ſuſcipere. Nullius amicitia ad ꝓpulſanda pericula impediri. Furibundam accuſatoris mentem ab alienis periculis repellere. Inimicorum impetũ propulſare ac propellere. Aduerſariorũ vim atq; factionem repellere. Sartum tectum ab omni periculo conſeruare. Ad deprecandã calamitatem adeſſe. Bonus ciuis & patriæ vtiliſsimus nullas pro amicorum fortunis tuendis inimicitias, nullã vim, nullũ vitę diſcrimen vitandũ vnquã putabit. Omnis mea ratio, actio, cogitatio nihil aliud erit, quã conſtans, fortis, & perpetua ſalutis tuæ defenſio. Hominis eſt, opibus, precibus, periculis pro hominis ſalute laborare. Adiumento in periculo capitis eſſe. Contumeliam, vim, iniuriã, periculũ ſuſcepta cauſſa defendere. Reũ periculis eximere. Diluere atq; depellere obiecta crimina. Crimẽ propulſare. Inficiando vel defendendo crimẽ deſtruere. Conuertere operam, curam, induſtriam ad fortunarum capitisq́; propugnationem. Rei ſalutem in fidem atq; tutelam recipere. Contra vim atq; accuſatorum gratiã præſidio rei ſolicitudini atque inopiæ eſſe. Pugnare pro alterius libertate

&

& fortunis. Laboranti Reip. grauiſsimiſq́; temporum caſibus proiectę ſpem, auxiliũ, ſalutem ferre.

EXPVRGANDI CVM *honeſta officij commendatione.*

VAlde vtilis eſt cùm ad beneuolentiam, multitudiniſq́ue erga nos voluntatem atq; fauorem cõciliandum, tum verò minuendam inuidiam illa officij noſtri vel excuſatio, vel ciuilis quædam commendatio. Cupit enim optimus quiſq; in rebus agendis conſilij cauſſas rationemq́; cognoſcere: & in tantis hominũ ſuſpicionibus vix cauſſa proponitur, quæ non tacita aliqua vel inuidia, vel criminatione laboret. Animaduertit hoc M. T. Cicero, qui omnibus in cauſsis officij ſui rationem reddit, vt iuſtiſsima de cauſſa vel amicitiæ, vel conſuetudinis, vel Reipub. cuncta facere videatur. Itaque eius epiſtolæ atq; orationes pulcherrimas atq; elegantiſsimas habent vel ad officij cõſilijq́; excuſationem vel inuidiam deprecandam προλήψεις. Habet enim incredibilem quandam

Omnibus in cauſis neceſſariam eſſe officij noſtri conſilijque rationem.

dam gratiam perſpectus noſter, atq; omni bus cognitus labor, quem ad ægras, conuulſas, ac prope depoſitas Reipublicæ partes alleuandas, ad laborantis patriæ opem, ciuium ſalutem, amicorumq́; propugnationem conuertimus. ET PRVDENTIAE pars eſt præcipua, poſſe omnibus in rebus conſilij, voluntatisq́; noſtræ rationem honeſtam adferre: vt quæ nobis ad inſtituendum conſilium, eadem alijs ad exequendum cauſſa iuſtiſsima videatur. Parandus igitur in hanc rationem optimarū elocutionum apparatus, quo noſtra in ſcriptione dicendiq́; vſu quoditiano vtamur.

Quod nullas ad te literas dederim, caue ſuſpiceris amicitiæ noſtrę obliuionę factū eſſe, aut etiam conſuetudinis intermiſsione, ſed quod in eam communium temporum perturbationem inciderimus, quæ ſpem noſtram cogitationemq́; vehementer fefellerit. Quod me ſcribis rationibus tuis obſtare, ſic velim exiſtimes, nihil me vnquam aut contra rem tuam, aut exiſtimationē feciſſe, voluntatemq́; tuam commodis meis omnibus antepoſuiſſe: ſed tamen in cōmunibus noſtris negotijs conficiendis magis ſecutum fuiſſe, quod fides me & dignitas publica vt facerem coegit, quàm

quàm tua, quæ mihi non mala, ſed nimia viſa eſt, cupiditas. Vereor, ne me putes obliuione amicicitiæ noſtræ potius, quàm valetudinis meæ grauitate rarius quàm ſolebam ad te ſcribere. Non enim ita ſum negligens vel in cõſtituenda, vel leuis in retinenda amicitia, vt vel tui memoriam ex animo vnquam depoſuerim meo, aut voluntatem neglexerim, aut non res tuas omnes maiori mihi curæ, quàm negotia mea omnia eſſe voluerim: ſed me vehementer perturbauit, atq; à priſtina cõſuetudine nonnihil inflexit malorũ concurſatio, quæ ferenda mihi magis, quàm accuſanda fuit. Si ea fuiſſet ſtudij mei ſuffragationisq́; libertas, qua ante hoc tẽpus vſus ſemper fui, nõ deſiderares vllum in te officium meum vel beneuolentiam: nunc verò quum vnius hominis crudeli ambitione omnia ſint impedita, neq; quicquã, quod ad te pertineat, hoc tempore confici poſsit, ignoſces ſolicitudini meę. Ne iudicium tuum à voluntate mea atque iudicio diſcrepet, velim tibi perſuadeas, quicquid eius eſt quod facio, id vt facerem ſic vehementer amicos aliquot contendiſſe, vt aut faciundum illud mihi fuerit, aut officium neceſsitudinis repudiandum. Si liberius

tecum,

tecum, quàm naturæ meæ moderatio, vel etiã vſus poſtulat, agere videar, quæſo obteſtorq́;, ne id conſuetudini meæ potius, quàm huius diſputationis magnitudini attribuere velis. Libenter enim, quæcunq; tribui dignitati, fidei, auctoritati tuę velis, concedam omnia: neq; cõmittam, vt tuã ſententiã propter ſingulare meum de animi tui prudentia iudicium, ſpreuiſſe videar, ſed tamen ſuſtinebis me quoque aliqua in parte conformare eam, vel emendare: non quò prudentiam tibi oſtentem meam, ſed vt ex me quid alij ſentiant, cognoſcas. Quanquam ego non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiæ à tuis diſſentiam conſilijs: malo tamen prudentiæ hîc, quàm vel amicitiæ, vel conſuetudinis noſtræ iacturam aliquam facere. Non hæc partiendæ inuidiæ, ſed communicandæ laudis cauſſa loquor. laboris mei partem nemini impono, laudis verò bonis omnibus. Valde venuſta eſt illa inuidiæ ambitionisq́; deprecatio apud Ciceronem actione quinta in Verrem: Non
„ me hercule, inquit, criminis augendi cauſ-
„ ſa dicam: ſed quem accepi ipſe oculis ani-
„ moque ſenſum, hunc verè apud vos, & vt
„ potero, planiſsimè exponam. Nihl his
for-

formulis frequentius eſt in Ciceronis ſcriptis.

Qui benedicendi artem literis tradunt, valde laudant eam figuram, quæ Græcis πρόληψις, Latinis occupatio et præſumptio appellatur, propterea quod nos admonet præuidendum animo eſſe, quæ hominum de nobis ſint iudicia: & eorum vſus maximus eſt in omnium cauſſarum procemijs: quorum vt communes quaſdã de captanda beneuolentia, attentione, & docilitate præceptiones Rhetores tradunt, ſic erit non inutile fortaſſe vel ad ſubleuandum, vel excitandum ſtudioſæ iuuentutis conatum, in explicandis expurgandi excuſandiq; formulis procemiorum apparatũ aliquem ceu locos quoſdã cõmunes indicare. Nam & hãc diligentiã, cùm olim Lutetiæ Gallorum mihi ingenia optimarum artium ſtudijs exolenda ſuſcepiſſem, deſiderari à multis animaduerti: & illa demũ laudabilis, prudẽs, atq; honeſta exordiendi eſt ratio, quæ ſuſcepti officij cauſſam ex cuſationemque habet: ne qua in laudando aſſentatio & popularis rumor, in vituperando inuidia, in ſuadendo cupiditas, in accuſando ſimultas, in defendendo gratia quæſita videatur.

Prolepſis.

Quæ in exordijs ſint obſeruanda.

Loci

LOCI ALIQVOT COMmunes exordiendi per prolepſim in genere demonſtratiuo.

Loci communes exordiendi.

IN epiſtolis laudatorijs hæc fere exordiendi ꝓponitur ratio. Scribimus enim vel ad eum, quicum nobis ſtudij, vitæ, voluntatiſq́; conſtituta eſt ſocietas: vel cuius nunc primum amicitiã, beneuolentiamq́; contrahere conamur: aut aliorum literis reſpondemus. Non eſt difficilis ad eũ ſcribendi ratio, qui iam antè ad noſtram ſe beneuolentiam contulit: propterea quòd illius erga nos animus nobis eſt cognitus, & quaſi perfecta beneuolentia. Minor etiam aliquãto eſt cura reſpondendi. Nam & ſcribendi nobis argumentum affertur, & amplificationis loci ex cauſa ipſa naſcuntur. Cùm ad ignotum ſcribimus, erunt omnia epiſtolæ argumenta ex cauſæ ipſius neruis ac viſceribus potius, quàm ex cõmunibus rhetorum præceptis ducenda: atq; ita quęſita demum & deliberata cauſa conſulendi loci communes vel ad ciuilem fauorabilemq́; aliquem ingreſſum, vel beneuolentiam captandam. Eiuſmodi fortaſſe erunt:

Incre-

Incredibilis meus erga te amor, aut conſtans potius perpetuaq́; mea præſtantis ingenij tui, prudentiæ, atque laudis admiratio, vt ad te ſcribam me impulit: vicitq́ue naturæ meæ cùm pudorem, tum moderationem. Nam cùm libenter eorum ſuffragari ſoleam dignitati, quorum laus cum Reipublicæ coniuncta eſt ſplendore, tum multis de cauſis à me es laudandus, & propter ſingularem tuam erga me beneuolentiam valde amandus, &c.

Natura ferè comparatum eſt, vt quarum rerum gloria ipſi ducamur, in quibus eæ præcipuè laudentur, eorum nobis conciliare beneuolentiam ſtudeamus. Habet enim gratiam alienæ virtutis commendatio: & ipſe ille liberalis honeſti amor beneuolentiæ inter nos ſtudium concitat atque auget.

Nulla firmior eſt amicitia, arctiorq́; vitæ ſocietas, quàm quæ ex morum ingenijq́ue ſimilitudine paratur: eoq́ue fit, vt qui in eundem laudis ambitum incumbant, mutuò ſe ament, communiq́ue laudis ac gloriæ ſtudio faueant atque gratulentur. Quod in cauſa fuit, vt cum te, &c.

Cùm ea ſit admirabilis virtutis tuæ magnitudo, omniũ vt animos ad te ſtudioſe

amplectendum concitet atq; impellat, mirari non debes,&c.

Cùm omnes qui in aliqua ſtudij laude verſantur, gloriæ tuæ mirabiliter faueant, non potui non declarare, quæ mea erga venerationem tuam eſſet voluntas.

Et antea virtutum tuarum pulchritudine mirabiliter ſum accenſus,& noua laudis tuæ, quæ indies magis ac magis effloreſcit, acceſsione ſic afficior,vt totum me ad rationes tuas adiungere cogar.

Qui antea tecum mihi communi quadá virtutis voluntate conſtitutus fuit amor, is plurimis poſtea tuis in communem Rempub. officijs auctus in ſummam accreuit beneuolentiam. Sic enim in omnem ampliſsimarum rerum gloriam incumbis, vt cùm cæteros in ſummam maximarum virtutum tuarum admirationem conuertas, tum verò me ad te colendum amandumq́; excites atque impellas.

Si virtutis proprium eſt optimorum hominum animos atque voluntates conciliare, ſperare licet, noſtram eam gratiam firmiſsimam fore, quæ non vulgaribus officijs, ſed naturæ conciliatione primùm inta, & meo perpetuo de pluribus tuis virtutibus iudicio eſt confirmata.

Si

Si nullus iuſtior eſt honos, quàm qui viris claris propter magna in Rempublicam merita debetur, facilè agnoſco, quantum omnes, qui Rempublicam ſaluam eſſe cupimus, tibi debeamus.

Cùm nulla ſit neque iuſtior, neque grauior neceſsitudinis amicitięq́; cauſa, quàm animorum ſtudijq́ue coniunctio atq; ſocietas, mirari non debes, ſi meis his literis occupationes tuas grauiſsimas interpellare audeam.

Quod ante hunc diem nullas ad te literas dederim, in cauſa fuit, quòd meæ imbecillitatis conſcientia deterritus, in tuam me conſuetudinem, quam meus mihi pudor clauſit, non fui auſus inſinuare.

Exordium epiſtolæ ad amicum.

ANnotauimus ſuprà facilem eſſe ad eum ſcribendi rationem, qui nobis iam antè aut officiorum, aut cognationis neceſsitudine eſt conciliatus. Si quis tamē præceptiones communes requirat, erunt eiuſmodi quidam exordiendi loci.

Quanquam non ignorem omnia te dignitate metiri ſolere potius, quàm amicorum vel iudicio, vel laudis ambitione,

faciendum tamen mihi putaui, vt me cognoſceres cùm dignitatis tuæ fautorem, tum verò laudis amplificatorẽ. Hoc enim me & Reipublicæ, quam tu illuſtri omnium virtutum exemplo quotidie ornas, & noſtræ neceſsitudini debere ſemper iudicaui.

Cùm omnes qui de gloria ac vitæ ſplendore cogitant, magnam tibi debeant venerationẽ, tum à me tibi vel propter communis beneuolentiæ cognationiſque neceſsitudinem, vel tua in me maxima beneficia, omnia officia debentur.

Si mihi non tecum grata amicitiæ vetuſtas, quotidiana vitæ conſuetudo, ſumma verò propter plurima tua in me officia neceſsitudo intercederet, nullum tamen poſſem pro meo de excellentis naturæ tuæ bonitate iudicio, prædicandi tui dimittere tempus.

Magnam capio animo delectationem ex ea laudis tuæ nobilitate atque prædicatione, quam tibi admirabili conſenſu docti omnes attribuunt. Sic enim afficior, vt cùm antea affinitatis vinculo tibi eſſem obſtrictus, nunc etiam tua magis gloria, quàm rebus meis omnibus delecter, gaudeamque occaſionem mihi datam omnia

mea

mea ad nominis tui amplitudinem ſtudia conferendi.

Cùm eſt omnis veterum officiorum iucunda recordatio, & grata memoria, tum is fructus eſt ampliſsimus, quem è recenti optimi cuiuſque laude capimus. Habet enim & nouitas gratiam, admirationemque ſingularem, & acceſsio luculentam vtilitatem.

Quod mihi pro mea ſumma in te veneratione curæ fuit, vt nominis tui gloriam chariſsimam mihi eſſe intelligeres, id mihi aliquando faciendum fuit. Ea enim eruditionis, prudentiæ, atque humanitatis tuæ publica eſt commendatio, nemo vt vir bonus ſit, qui non gloriæ tuæ faueat atque cõgratuletur. Eiuſmodi loci facilè petentur ex rhetorum præceptis.

Exordium declamationis.

EAdem eſt exordiendi ratio in declamationibus, inuectiuis, & concionibus, quam ſuprà in Epiſtolis oſtendimus: niſi quòd & breuius & ſimplicius in Epiſtolis omnia tractentur. In concionibus verò ad conciliandã vel retinendam multitudinis beneuolentiam, omnia & copio-

ſius & illuſtrius explicantur. Adferenda enim conſilij ac voluntatis noſtræ ratio cũ honeſta aliqua & liberali officij commendatione, & προκατάληψις nonnunquam tacitæ inuidiæ, arrogantiæque atque iactationis ſuſpicio eſt amouenda.

Loci eius ſunt à { Perſona & rebus, Inſtitutis veterum, Officio, & eiuſmodi circumſtantijs.

Arduum & imprimis difficile eſſe, eius hominis laudes oratione cõplecti, qui omnẽ laudis nobilitatẽ virtutis magnitudine ſuperauit, vt ſi ad hunc modũ exordiaris.

Πρότασις κατὰ τὴν πρόληψιν.

Quanquam difficile eſt & arduum, eius hominis laudationem complecti, qui in omni laudis genere maximè floruit, & qui omnium excellentium virtutum admirationem in ſe conuertit, nulla tamen pudoris ratio hanc meam operam officijq́; religionem vel defuncti honori ſupremo, vel amicorum voluntati debitam potuit detrectare.

Αἰτία.

Nam & ea me præclaris illius in me beneficijs, quæ optimo cuique præſtanda

ſunt,

ſunt, debere intelligo: & optimorum hominum negligere voluntatem eius eſſe arbitror, qui nullam ſuperbiæ ingratitudiniſque metuit reprehenſionem.

Απόδοσις.

Quod eò feci libentius, quò clarius illuſtriuſq; virtutum omnium exemplum in huius viri prædicatione cunctis proponitur.

Αξίωσις.

Quãdo igitur aggredior rem magni nominis, magni exempli, gloriæ, nouitatis, peto à vobis vt veſtram mihi attentionem beneuolentiamque accommodetis.

Aliud.

Cùm omnis præclariſsimorum hominũ virtus illuſtri gtatia excipiatur, tum eorum iucunda laus eſſe ſolet, quorum animi prudentia conſilijque magnitudine Reipub. dignitas eſt conſeruata. Nam & ſuam quiſque fortunã iucunditatiſq; ac vitæ ſenſum cum Repub. cõiunctum eſſe putat: & ij demum in quadam gloriæ nominiſq; æternitate viuere creduntur, qui pro Repub. otium deuouerunt ſuum.

Nulla re homines ad omnia honeſti of-

ficia vitæque dignitatem amplectendam magis excitantur, quàm excellentium virorum laude atque æmulatione, &c.

Natura adfert, vt omnes, qui de nominis noſtri gloria atque Reipublicæ ſalute cogitamus, alienæ virtutis prædicatione ad rés præclarè agendas impellamur atque excitemur.

Ab inſtitutis veterum.

Multa ſunt & præclara veterum inſtituta. P. ampliſſ. nihil tamen præclarius ad laudis atque gloriæ ſplendorem excogitari potuit, quàm optimorum vt virorum laus publica haberetur. Nam & præſtantiſsimus quiſque gloriæ, qua ſola vitæ breuitas compenſatur, cupiditate maximè ducitur: & perirent maximarum virtutum ſtudia, niſi in poſterũ animus laudis ac famæ prædicationem præſentiret. Nullus enim pro Repub. labor, nulla pro patria vitæ dimicatio, nullum in omni laudis genere ſtudium, ſi ignobilis optimarum virtutum commendatio eſſet, poneretur. Itaque, &c.

Si bene præclareque de rebus humanis mereri videntur, qui illuſtrium virorum propoſito exemplo ad laudis atq; honoris ſtudium

ſtudium alios prouehunt atq; impellunt, ſperare mihi bene de veſtra erga me cùm beneuolentia, tum attentione licet. Eum enim in hac mea oratione laudandum mihi ſumpſi, in quo ſicuti virtutum omnium ſunt exēpla, ita præclara eius facta nec memoria conſequi, nec oratione complecti poſſum, quare genera ipſa tantum attingam, quando vox me citius, quàm orationis defecerit argumentum.

Nullū maius aut excellentius eſt beneficium, quàm quarū rerum gloria Reipub. decus continetur, earum ſtudijs vel exemplo iuuentutis animos ad omnem virtutis pulchritudinem inflammare.

LICEBIT ET AB OFFIcio exordiri, ſitq́ tale exemplum laudationis perſonarum ab officio & cauſſæ magnitudine.

ETſi vereor, auditores humaniſsimi, ne propter eruditionis egeſtatē, pueriliſq; linguæ lubricum, temere ac impudenter facere videar, qui in hunc doctiſsimorum hominum cœtum dicturus con-

ſcenderim,mea tamen de veſtra humanitate opinio fiduciam mihi adfert,bene de vobis vniuerſis ſperandi.

Αἰτία.

Nam cùm hic locus omnibus ijs pateat, qui ſuam ad Reipub. decus & optimorum hominum laudationem cõferre induſtriã ſolent, ſperabam mihi quoq; veſtram beneuolentiam non defuturam. Et ea cauſſæ huius dignitas laudationiſq; eſt amplitudo, vt inde plurimum honoris & patriæ communi,& vobis omnibus adferatur.

Ἀπόδοσις.

Cùm verò eorũ, qui in optima Repub. ampliſsimis honoribus ſunt perfuncti, æmulatione libentius ad omnem dignitatis ambitum incendamur, video cauſſam eſſe, & huic tempori opportunam, & vobis nõ iniucundam,&c. Hic cauſſæ argumentum paucis indicabitur.

πρόληψις tacitæ reprehenſionis.

Quod tamen me in nullam mei commẽdationem facientem,neq; quò popularem gratiam, quæ iuſtam virtutis laudem ſæpe corrumpit,ambitioſe aucuper, ſi veſtra facilitate

cilitate alleuaueritis, intelligetis nimirum, neq; in dignitate veſtra amplificanda, neque in publicis communis patriæ honoribus augendis induſtriam meam vobis vnquam defuturam. Quare à vobis peto, &c.

LOCI ALIQVOT COMmunes exordiendi in genere demonſtratiuo rerum & factorum.

RHetores in hoc genere breuiora exordia eſſe oportere præcipiunt, propterea quòd ipſa rei, quæ laudatur, vel facti dignitas popularem fauorem meretur. Ab officio plærunque vel ad excuſationem, vel commendationem, vel beneuolentiæ conciliationem acquirendam exordimur. Quod quoniam frequentius fit in genere iudiciali, referemus illic aliquot locos communes.

A REI DIGNITATE atque vtilitate.

CVm multæ præclaræ res ſint, quibus vel Reip. amplitudo illuſtratur, vel vitæ

vitæ dignitas retinetur, tū nihil ad inſtituendos mores efficacius fingi poteſt, quàm vt præclariſsimorum hominum fortibus conatibus propoſitis , iuuentutis induſtria ad omnem laudis pulchritudinem excitetur.

Nam & præſtantiſsimorum virorum laudatiſsimis exemplis optimus quiſq; vehementius, quàm nudis philoſophorum præceptis ad Reipublicæ decus, ad laudem atque res præclcrè agendas inflammatur. Et ipſa illa fortium factorum æmulatio ceu quibuſdam virtutis ſtimulis, vt in laudis ęternitatem incumbamus, nos hortatur atque impellit. Itaque, &c. Hîc enim explicabitur rei ipſius ſumma quædam & illuſtris dignitas.

A CIRCVNSTANTIIS loci vel temporis per quandam querelam.

QVod mihi in votis fuit, P. ampliſſ. vt ſi meas rationes ad earum rcrum, quibus communis patrię ſalus retineretur, amplitudinem conuertiſſem, daretur aliquando mihi occaſio mei erga vos animi de-

declarandi,id mihi hoc tempore propè neceſſarium eſſe videtis. Nullum enim poſt hominum memoriam tempus extitit, quo rariora omnium virtutum exempla in hac Rep. & quaſi ſeneſcéte Romani nominis laude fuerint. Incidimus enim ſiue fato, ſiue culpa noſtra & virtutum neglectione, in eam veteris diſciplinæ perturbationem, vt pro labore deſidia, pro induſtria ignauia, pro laudandiſsimarum artium ſtudijs fœda animi corporiſq́; vitia in Rempub. inuecta eſſe videantur. Vt igitur à communium officiorum religione dilapſam iuuentutem in auitam laudis poſſeſsionem reſtituam, volui ex hoc loco, &c.

A maiorum inſtitutis.

CVm veſtra Reſpub. P. ampliſſ. maiorum inſtitutis, prudentia, admiratione abundet, tum nihil præclarius ad laudis atque gloriæ ſplendorem inſtitui potuit, quàm vt hoc ex loco præſtantiſsimorum hominum excellentia & fortia facta iuuentuti proponantur amplectenda.

Laudaturi virtutem aliquam, aut eam artem, cuius profeſsionem ſuſcipimus, frequentius ferè exordimur prolepticῶς ab offi-

officio: & nouitatis inuidiam longa oratione amolimur, hoc quaſi modo.

Πρότασις.

Etſi infirmitatis meæ conſcientia non mediocrem mihi, quale de me iudicium facturi ſitis, ſolicitudinem adfert, veſter tamen liberalis conſpectus vt magno fortique ſim animo hortatur. Cùm enim iam inde à primo ætatis meæ deflexu in eam cogitationem incubuiſſem, nihil vt expetendum præter honeſtatem eſſe mihi perſuaderem, putabam hunc mihi vel ad gratiam, vel ad ſtudij commendationem ingreſſum vnicum patere, ſi ipſe naſcentis virtutis expectatio ne aliquam de me excitarem. Quod vt facerém ſuſcepi, &c. Hic vtilitas rei, vel facti paucis laudabitur.

Πρόληψις.

Qua tamen in re non ita mei ignoratione laboro, vt neſciam honori meo conſultum rectius fuiſſe, ſi me liberum inuidia, qua fortes excelſiq; conatus non caruerũt, inter priuatos continuiſſem parietes: propterea quòd certorum hominum odio in eam incidimus miſeriam, vt quoties præclarè faciamus, toties audiamus malè. Sed

me

me tamen vicit cùm mea de veſtra humanitate opinio, tum etiam optimorum hominum voluntas. Itaque animum ſuſcepti oneris magnitudine ſtupentem, ipſe colligam: & quemadmodum nauiculatores faciunt, qui in altum mare euecti artis eſſe putant, cùm perueniendi, quò contenderant, ſpes adimatur, minore tamen cum periculo tempeſtati obſequi: ita mihi ſatis fuerit, eum me honeſtiſsimum præſtitiſſe conatum, qui vt omnibus in rebus ſuam habet laudem, ita eum mihi ad gratiam ſuffecturum confido. A vobis igitur pro mea perpetua in vos veneratione atque voluntate omni gratia contendo, vt mihi, &c.

Tale quoque exemplum in publica artis cuiuſdam profeſsione eſſe poterit.

Si quis forte nunc adſit, V. O. ignarus conſuetudinis, facilitatis, beneuolentiæ erga eos omnes meæ, qui inflammato ſtudio ingenij ſui vim omnem ad pulcherrimarum rerũ laudẽ atque gloriã conuertũt, miretur profecto, quæ tanta ſit animi magnitudo, vt in prouehendis communibus literis nullum vitæ ſpiritum tranquillũ ducam: neq; tamẽ ambigat, quin naturæ meæ facilitas, officij religio, pudoris ratio optimorũ

morum hominum volũtati fuerit conceſſa. Idẽ, ſi depoſita ambitione liberè ac verè de hac mea voluntate exiſtimare voluerit, ſic cõſtituet, neq; deſcenſurũ me ad huius profeſsionis amplitudinẽ fuiſſe, ſi quorum præſtabili eruditione ſcholæ huius celebritas illuſtratur, eorum mihi auctoritati vllum honeſtum ſtudiũ detrectare licuiſſet: neq; cùm ſemel deſcenderim, aliud captaturum, quàm meos vt conatus animorumq; ſenſus ad augenda ſtudia veſtra conuertere dicar voluiſſe. Cùm enim eorum, qui hoc à me contenderunt, ſit ferè nemo, cuius non extet in me ſuum beneficium, cui non ſim obſtrictus beneficij memoria ſempiterna, intelligebam integrum mihi iam non eſſe, vt qnos olim nulla re alia, quàm honeſtæ voluntatis conſcientia adductus labores ſuſcepiſſem, eos nunc propoſito honore vel delato deponere: ne ſi optimorum hominum negligam voluntatem, ſuperbiæ culpa inhumanitatiſque contracta videatur. Et cùm ingenij mei induſtriam in earum rerum amplitudine libenter ponere ſoleam, quarum gloria vitæ dignitas retinetur, vel laudis ſplendor illuſtratur, facilè ſum paſſus in priſtinum me docendi morem vel reijci vel relabi: ſuſcepiq;

piq; quod imponebatur onus nõ tam perueniendi quò me vocatis fiducia, quàm progrediendi quantum poſſem voluntate. Malo enim, cùm in hac perdifficili & lubrica docendi ratione, & ſicut nouitatis, ita inuidiæ pleniſsima obeunda optimorum hominum ſtudio ſim obſecutus, ſuo ipſi de me iudicio, ſi conatus hic meus ſucceſſu deſtituatur, aliquid detrahant, quàm ſi illis defuero, beneuolentiã erga ſe meam deſiderent vel voluntatem. Neque tamen huius mihi arrogantiæ inſolentiã ipſe impono, vt cùm omnia hîc auguſtiora ſint, quàm quò conatus mei imbecillitas aſpirare poſsit, veſtræ me expectationi ſatisfacere poſſe confidam: ſed quò huius ſtudij argumẽto declarem, omnia mea ſtudia cum dignitate veſtra eſſe coniuncta. Hæc ſi mihi cauſa non eſſet, tamen rei ipſius, quæ à me ſuſcipitur, dignitas, cuius ſplendore omnis antiquitatis memoria, omnis vitæ propugnatio ac Reipub. decus cõtinetur, hunc mihi laborem imponere poſsit, &c.

Ratio agendi gratias.

INitio epiſtolarum aut etiam orationis vtimur aut recta gratiarum actione, aut

obliqua. Nam aut agimus, vt magnis officijs acceptis reſpōdere velle videamur: aut declaramus conſtantiorem amicitiam maiuſq́; beneficium eſſe, quàm vt gratiæ agi debeant. Eruntq́; eiuſmodi recti exordij formulæ:

Multæ ſunt cauſæ, quamobrem exiſtimem ad referendam gratiam tibi me nunquam ſatisfacturum, ad prædicandam verò & tribuendam aliquando eſſe fortaſſe ſatisfacturū. Expertus enim in te ſum cùm gratiſsimi hominis beneuolentiam & amiciſsimi fidem, tum verò prudentiſsimi in meis periculis propulſandis conſiliū. Itaque eò referenda omnis cogitatio mea, vt tuæ erga me pietatis atque officij referas fructum.

Incredibilem tuum erga me amorem ac ſtudium ſingulare vt libenter agnoſco, ita ſtudio colam ſempiterno.

Quòd tuam mihi obſeruantiam, liberalitatem, beneuolētiam nouo humanitatis exēplo declaraueris, & gratias ago immenſas, & quandiu vitam hanc egero, habebo.

Quibus tibi verbis gratias agā, non reperio. Sunt enim in te omnia auguſtoria illuſtrioraq́;, quàm quò conatus mei infirmitas aſpirare poſsit. Itaq; cùm parē beneuolentiam

lentiam nauare non poſsim, ſtudium tibi meum vel agnoſcendo, vel prædicando beneficio libenter declarabo.

Quanquam libenter tibi & gratiſsimo animo gratias habeo, tuum tamẽ ſtudium, quod mihi in rebus meis omnibus conſeruandis plurimum detuliſti, nõ tàm mihi nouum atq; iucundum, quàm gratum & neceſſarium fuit.

Etſi nulla oratione par tuis promeritis gratia haberi poteſt, malo tamen tuis me beneficijs victum confiteri, quàm eorum quæ acceperim, diſsimulatione haberi ingratus.

Multis in rebus cognitum mihi eſt, quotidie pro mea dignitate fideliter atq; honorificè à te dici fieriq́ue multa, nihil tamẽ mihi ex omnibus beneficijs gratius fuit, quàm quod, &c.

Si parentes chariſsimos habere debemus, quod ab ijs nobis vita tradita ſit, debeo tibi quoque plurimũ, cuius beneficio in ampliſsimum honoris gradum ſum adductus. Nam neque gratior cuiquam vita, quàm honos eſſe debet, ſine quo omnis ignobilis, obſcura, & ingrata eſt viuendi ratio.

Quod tam præſtanti in me beneuolen-

tia, & diuino quodam ſtudio eſſe volue ris, dici non poteſt, quantam apud me gratiam merearis.

Ea eſt liberalitas, beneuolentia, benignitas erga me tua, vt quum in rebus tuis ornandis fecero omnia, aut plus etiam quàm vſus meus ferat contendero, minus tamen aſſequar, quàm tibi me debere intelligam.

Exordij exemplum.

EXimia veſtra erga me beneuolentia, dignitatiſq́ue amplitudo, qua ſtudia mea hodierno die in maximam honoris pulchritudinẽ adduxiſtis, viri clariſsimi, cùm certum mihi benignitatis veſtræ argumentum fidemq́ue faciat, tum verò ipſius honoris ſenſu obſtupefacit, ac metu quodam curaq; ſolicitat. Vereor enim ac pertimeſco, ne in tanta veſtra vel ingenij laude, vel fortunæ amplitudine, vel gloriæ admiratione veſtram benignitatem vllo ſatis amplo honeſtoq́ue beneficio deuincire queam. Et hoc mihi magnopere metuendum eſt, vt quoniam ſingulari ac incredibili fauore ſtudij mei profectûm & decurſum confirmaſtis, ego non perinde expe-

expeditus vel in agnoſcenda, vel in referenda fuiſſe videar gratia. Siquidem arduum in primis eſt magnis & immortalibus beneficijs parem gratiam referri poſſe: & iuxta Heſiodi præceptum, quæ vtenda acceperimus, maiori menſura reddere fertilium agrorum exemplo. Et fidei tamen noſtræ conducit, in loco & tempore beneficium rependere: propterea quòd nullum officium referenda gratia eſt magis neceſſarium. Quare mihi tot & tantis veſtris beneficijs obſtricto neceſſario petenda eſt venia, vt ſi vobis parum cumulatè gratias egero, ne meæ naturę potius, quàm veſtri beneficij magnitudini id tribuendum exiſtimetis. Quę enim tanta eloquentia, quæ tanta ingenij vis, tanta vbertas omni eloquentiæ genere affluens eſſe poteſt, qua gloriæ veſtræ ac beneuolentiæ magnitudo non modo oratione ornari, ſed enumerari poſsit? Declaraſtis enim incredibilem & omni memoria inauditam veſtrorum animorum manſuetudinem, &c.

Obliqua exordiendi ratio.

SI putarem ad referendam gratiam, vel prædicandam ſatisfacere me poſſe, mul

tis tibi verbis gratias agerem. Nunc verò cùm noſtra amicitia perpetuaq; beneuolentia verbis creſcere non poſsit, nolo in prædicanda tua benigitate officioſus videri.

Cùm meritorum tuorum amplitudinẽ mutuo officio amplecti nequeam, non putaui committendum mihi eſſe, vt agendis gratijs beneficium reponere videar voluiſſe. Magnam hi loci cum ſuperioribus habent cognationem.

Finem epiſtolarum, quibus gratias agimus, his fere clauſulis facimus illuſtriorẽ.

Quare ſi mihi vita cõtigerit, omnes gratas amicitias atque pias propinquitates in tua obſeruantia, ſtudio, indulgentia, aſsiduitate vincam. Hoc certè tibi polliceor, me omnia, quæ ad tuam dignitatẽ augendam pertinebunt, ſummo ſemper ſtudio ſuſcepturum & defenſurum.

Tibi igitur, quod ſic de me ſis meritus, perſuadeas velim, in tua me volũtate perpetuo futurum: nullamq́ue rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ non mihi charior ſit, quàm meæ res omnes: idq́; cùm ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum, re quidẽ ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quod nullam partem tuorum merito-

ritorum, non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum.

In rebus tuis me omnibus pari ſtudio & voluntate, qua fortunas meas auxiſti, futurum cognoſces: nec modo gratiam habiturum, ſed etiam cumulatiſsime redditurum.

Si quibus te rebus ornare poſsim mihi ſignificaueris, reddam cumulatè debitum tibi officium: nullaq; mihi tui amplectendi colendiq; voluntas deerit.

Si qua mihi detur occaſio res tuas amplificandi, elaborabo omnes vt intelligant à me habitam eſſe rationem cùm beneficij, tum dignitatis tuæ.

In referenda gratia hoc tibi repromitto, ſemperque præſtabo, mihi neq; in rebus tuis augendis diligentiam, neque in periculis propulſandis animum, neque in negotijs induſtriam, neq; in amicitia conſtantiam fidemq; tibi defuturam meam.

Hoc tibi velim pro mea in te veneratione perſuadeas, nullã eſſe gratiam, quam vel non capere animus meus recipiendo, vel remunerando cumulandoque illuſtrare poſsit.

In concluſione hoc fere ſequimur, vt ſine ſuperba, aut ambitioſa rerum noſtra-

rum iactatione polliceamur viciſsim nos omnis fortunæ noſtræ communitatē merito facturos: aut ſi reponendi beneficij facultate deſtituamur, animum tamen noſtrum beneuolum propenſumque conatum pollicebimur.

Exordium generis deliberatiui.

EXordiendi rationem eam optimam eſſe iudicauimus, quæ plepſin tacitæ reprehenſionis ad diſsimulandā arrogantiæ cupiditatē haberet. Qualis eſt illa lib.4. Epiſtol. ad M. Marcellum in primis venuſta: Etſi eo te, inquit, adhuc conſilio vſum intelligo, vt id reprehendere nō audeam, non quin ab eo ipſe diſſentiam, ſed quòd ea te ſapientia eſſe iudicem, vt meum cōſilium non anteponam tuo: tamē & amicitiæ noſtræ vetuſtas, & ſumma erga me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia cognita eſt, me hortata eſt, vt ea ſcriberem ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem à dignitate. Nos etiam exemplum ſuaſoriæ vel adhortatoriæ epiſtolæ inſtituendæ ſimpliciter iuuenituti ſubtexuimus.

Quanquam tè pro animi tui altitudine

non

non arbitror monitis meis & præceptis egere, vt tamen me quoq; de dignitate tua cogitare intelligeres, putaui hæc pauca ad te ſcribi oportere. Quod certè amore impulſus feci, nõ quò prudentiam tibi oſtentarem meam, quod eſſe arrogantis videri poſsit, ſed potius vt meæ erga te obſeruantiæ ac voluntatis ſignificationem aliquam facerem. Nam & dignitati tuæ, quam honeſtiſsimis optimarum artium ſtudijs paraſti, mirabiliter faueo: & nullum meum in te officium præteriri ſine graui culpæ reprehenſione poſſe mihi perſuadeo. Quare pro ea, quę tecum mihi conſtituta eſt, officij ac vitæ cõſuetudine tibi ſuadeo, & etiã adhortor, vt in eam curam ac cogitationẽ magnis conatibus incũbas, quæ tibi ſummam ingenij famam & nominis gloriam adferat. Neq; committas in hac optimorũ hominum de te expectatione, in optima ætate, in ſumma occaſione, vt propter pigritiam ipſe tibi defuiſſe, aut propter deſperationem gloriæ tuæ curſum impediuiſſe videaris. Non enim conuenit neque iam integrum erit, qui ingenij moderatione ac induſtria certorum hominum inuidiam fregeris, in ipſo nunc honoris decurſu, vel labori ſuccumbere, vel laudi.

Hinc ſequuntur loci cõmunes eius rei, quã ſequẽdam & amplectẽdam proponis.

Pulcherrimum quoque exordium erit vel epiſtolæ, vel orationis, quod ſumptum ſit ab apophthegmate: quale eſt,

Quod Alexander rex inuictiſsimus ſibi permiſit, qui cùm munera ſua ſperni à Zenocrate Philoſopho intelligeret, reſpondiſſe fertur, Zenocrati quidem regis Alexandri munificentia opus non eſſe, ſibi tamen propè eſſe neceſſarium, vt liberalis in Zenocratem videatur. Idem mihi vel ad gratiam, vel ad huius temeritatis veniam profuturum puto: vt quanquã nullis meis conſilijs egeatis, ego tamen officij mei putem, quæ ad dignitatem Reip. pertinebũt, vos commonefacere. Breuia omnino in hoc genere ſunt exordia & veluti inſignes ſententiæ, quarũ aliquot iam oſtendimus formulas.

EXPVRGANDI OFFIcij ratio in exordio generis iudicialis.

Accuſatio. DIuinatio Ciceronis, eiuſq; in Verrẽ actio quinta, elegantem, illuſtrem, &

& admirabilem habet officij commendationem locis omnibus amplificatã: & extant in hanc rationem vbiq; apud Ciceronem pulcherrima prudentiſsimaq; exempla. Indicabimus tamen nos aliquot eius locos, ſi forte noſtra mediocritate atq; conſilio iuuentus ad ſtudia eloquentiæ excitari magis poſsit. Sit igitur eiuſmodi exordij locus ab officio ductus, ad demoliendam omnem ambitionis inuidiam. Vereor iudices, ne quod de amicorũ ſententia ac volũtate facio, audacia potius quàm officium, temeritas quàm obſequiũ appellanda cenſendaque videatur. Graue enim eſt, in hac lubrica vitæ ratione, in tãtis præſertim hominum ſuſpicionibus, aliorũ vitam corrigere, ac reprehendere peccata. Et qui hoc ſibi ſumit, vt nocentiſsimorũ hominum ſcelera à Repub. remoueat, nulla re alia niſi cõmuni virtutis voluntate commotus, is ſibi, ne ab offici religione declinet omnem viuendi licentiam præcidit. Quò etiam grauius fero hoc munus ab ijs mihi impoſitum eſſe, qui vt hoc ſuſciperem cùm iubere ſua auctoritate poſſent, efflagitare tamen maluerunt: effeceruntq; ſuo incredibili erga me ſtudio, vt hoc quicquid eſt officij, amplius detrectare nõ fuerim

rim auſus. Qua in re me præcipuè ſolatur, quòd nulla gloriæ ac laudis ambitione inductus ad hanc accuſationem acceſſerim: ſed ne fortunæ ac ſanguis innocentium, ne afflicta ciuium dignitas in perniciem pertraheretur, opera mea ac diligentia prouidere volui. Non enim conſuetudinis eſt meæ cuiquam in rebus afflictis atque calamitate inſultare, aut intercludere fortunæ perfugium, aut caſum infeſtum obijcere, à qua illiberalitate & natura & ſtudio ſemper abhorrens fui: ſed vt conſtantem ac fortem optimorum hominum defenſionem cunctis pollicerer, &c. Non ſum ignarus, iudices, quàm multæ non obſcuræ ſimultates in accuſando mihi ſint ſuſcipiendæ: quare ſic agam, nullam vt animi mei ægritudinē, ſed quod grauitas me veſtra, quod auctoritas, quod periculi magnitudo poſtulat, ad hāc cauſſam videar attuliſſe. Neq; enim in hac tanta communis inuidiæ ambitione has partes ſuſtinerem, niſi hoc mihi onus honorifica optimorum hominum voluntas impoſuiſſet. Nolim in hac mea actione, iudices, ambitionem, qua ſemper carui, in me quiſquam reprehendat, qui miſericordia adductus, hanc mihi ſolicitudinem impo

ſui,

ſui,non quò alteri periculum crearem,ſed vt miſerijs leuarem perditas atq; afflictas ciuium fortunas. Cauſſam ego hanc ſuſcepi, non quò aliquam bonam mihi gratiam ex defenſione quæram, aut ſimultatem ex accuſatione ſuſcipiam, ſed vt laborioſiſsimam hanc vitæ meæ rationem ad commune Reipublicæ præſidium conuertere videar voluiſſe. In hac ego cauſſa ſic mihi ratioñe conſtare volo, vt in homine innocentiſsimo defendendo, cuius mihi omnibus in rebus cognita eſt ac perſpecta innocẽtia, neq; fidei officijq; religio, neq; cuiuſquã amicitia in confutandis aduerſarijs violata eſſe videatur. Cauſſam ego hãc propterea ſuſcepi lubentius, quòd exiſtimarem nihil me poſſe vel honorificẽtius ad publicam iudiciorũ famam, vel æquius ad ꝓpugnandas ciuium fortunas, vel vehementius ad infringendam certorum hominum audaciam libidinemq; coercendã facere poſſe. Magnum fortaſſe onus, & maius viribus meis ſuſcepi, ſed tamen eiuſmodi, in quo optimus quiſq; & maximè laudis cupidus omnes neruos induſtriæ contendere debeat. Non autem valde laboro, Iudices, vt huius mei facti rationem cauſſamq; vobis probẽ: quem ſi non rogatus,
&

&multis optimorũ hominũ querelis atq; lachrymis à naturæ meæ ſtatu deductus ſuſcepiſſem, ſi hoc à me officij non ij popoſciſſent, quorũ ego voluntatem negligere aut aſpernari auctoritatẽ ſine graui ſuperbiæ crudelitatisq; culpa non poſſum, ſi nõ perpetua vitę meę cõſuetudo atq; in Rempublicam voluntas me coegiſſet, tamen cauſſa digna fuit, cur mihi in defendendis ciuibus vnius hominis improbiſsimi inimicitias appeterẽ. Etenim multorũ mihi præceptis perſuaſi, qui perniciosum & improbum Reipub. ciuem in ius vocat, eum laudandum eſſe ac diligendum: propterea quòd certam ac perpetuam cõmunis officij ac virtutis voluntatem ſtudiumq; cunctis profitetur. Et cùm hoc ſæpe multi & graues viri ante me fecerint, quorum ego humanitatis atq; officij exemplum ſecutus, ſpem ſummi præſidij ciuibus meis pro ponere volui, non vereor, ne quis nõ exiſtimet, ſummam à me officij rationem habitam eſſe, &c.

Defenſio. In defenſione pulchrè commendabitur officij noſtri ratio, ſi dicamus: Cùm in omnium ciuium fortunis propugnandis iuſta neceſsitudinis cauſſa cuiq; eſſe debeat, tum ea etiam neceſſaria eſt, quæ amicorum

rum periculis vel propulſandis, vel retinendis voluntatibus conceditur. Hæc procœmij protaſis ſubiecta deinde ratione probabitur. Nã cùm optimi hominis perpetua in me voluntas amicitiæq́ue vetuſtas hanc operam requirat, tum vero humanitatis conſuetudiniſq́ue magis neceſſaria ratio, vt hoc facerem, propemodum impulit atq; coegit. Declarandum hîc quæ nos cauſſa impulerit. Quod eò etiam feci libentius, quod hunc virũ non admiſsi ſceleris flagitium, non violatæ Reipublicæ ſuſpicio, non ciuium odia, non inimicitiæ cum quoquã ſuſceptæ in fortunarum capitiſq; vocarint diſcrimen, ſed quòd certi homines hoc nefario impietatis ſcelere agant, vt cuius virtutẽ in florentiſsima Repub. ferre nequeant, eius ſenectutem, infirmitatẽ, ſolicitudinemq́; extinguant. Creſcit enim inuidia & pathopœia his locis. Addetur ad finẽ petitio. Quamobrem à vobis peto, ſi optimorum hominum conſenſio & fauor ſemper plurimum contra peſtem ac perniciem ciuitatis valere debeat, vt meo huic in defendendo labori ſtudiũ veſtrum commune eſſe velit, &c. Hanc exordiendi rationem excipiet locus attentionis à cauſſæ magnitudine, &c.

Cùm

Cùm nulla neq; iuſtior,neq; grauior neceſsitudinis cauſa eſſe poſsit, quàm cõiunctio vitæ atq; voluntatis, videor hũc mihi iuſta de cauſa tueri debere.Adductꝰ enim ſum nõ tam meo officio, quod optimorũ hominum innocẽtiæ propoſitum ſemper eſſe volui,aut miſericordia, qua hic reus dignisſimus eſt,aut eorũ deniq; auctoritate, qui à me quiduis cõtẽdere ſuo iure poſsũt, quàm bonorũ exemplo,maiorum inſtitutis,præcipuè tamẽ huius rei innocẽtia, cuius ſaluti inuidere eos videbã, qui omnis virtutis hoſtes ſemper extiterũt.Incidunt etiam eiuſmodi loci: Quod ſi non ita iam inde à prima ætatis meæ ratione vitam *in*ſtituiſſem, vt mihi perſuaderem, laudabilem eorum omnium eſſe conatũ, qui pro communi omnium vtilitate omnes labores contemnunt, tamen faciendum mihi non fuerat, vt ornatiſsimi homines, ad quorum me voluntates tuendas ſemel dediſſem,hanc à me operam auxiliumq́; amplius deſiderarent. Extat in hãc rationem elegantiſsimum exordiũ pro Archia Poeta,pro L.Murena,&c.

Cùm omnis mihi ratio ad propellenda optimorum hominũ pericula iuſtiſsima ſemper fuerit,tum eius mihi defenſio ꝑpe neceſſa-

neceſſaria videtur, qui mihi affinitatis neceſsitudine, & multis in Rempub. beneficijs eſt coniunctiſsimus. Nam & natura affert, vt quos nobis Reipub, dignitas, honeſtiſsimique in rebus gerendis labores conciliauerint, eorũ periculis permoueamur. Nec vlla æquior officij ratio eſſe poteſt, quàm eum defendere ac tueri, quem non delicti culpa, ſed falſa quorundam criminatio oppreſſum in capitis diſcrimen adducere conatur.

Valde prodeſt ad conquirendam rerum inuentionem, ad locupletandam orationem, ad parandum certum quoddam & ſobrium animi iudicium, plæraq; Ciceronis exordia ediſcere. Nam & laudabilem locorum communium ad officij commendationem habent inuentionem: & admirabilem cùm rerum & perſonarum, tum verò conſiliorum proponunt dignitatem. Quarum rerum omnium laudem atque imitationem diligenter velim à præceptoribus iuuentuti proponi.

Deprecandi.

DEprecandi formulis vtimur, quoties in criminalibus actionibus &

omnibus alijs grauioribus cauſis aut erroris veniam petimus, aut ætatis, impulſionis, caſuſque alicuius infeſti excuſatione, admiſsi ſceleris culpam deprecamur. Eius formæ quoniam multæ in epiſtolis, præcipuè verò in orationibus M. Tull. extant, ſubijciemus, quæ fere frequẽtiſsimæ ſunt, vt hanc quoq; inuentionis ſolicitudinem ſtudioſæ iuuentuti adimamus.

Adiuua me quæſo laborantem, & graui aduerſariorum inuidia oppreſſum: alleua hanc mihi ſolicitudinem, qua defatigor miſerè.

Vt patrocinium aduerſus infimorum hominum perniciem innocentiæ noſtræ miſeræ atq; afflictæ feras, ſic à te petimus, vt maiore ſtudio, magisue ex animo petere non poſsimus.

Oro te, ſi qua erit ſpes poſſe ſtudijs bonorũ atq; ſuffragatione rẽ confici, des operam, in eamque rem incumbas, vt perpetuam vitæ negotiorumque tranquillitatem tibi feram acceptam.

Te oro, ſi meam in omni vita moderationẽ modeſtiamq; cognouiſti, vt te mihi hodie auctorem & præceptorem omnium conſiliorum totiúſq; vitæ præbere velis.

Ignoſcas oro, fer opem, qui ſpem dare inno-

innocenti, qui dolore iuſto moueri, qui cauſę ęquitate adduci ſoles, moueat tua te miſericordia, flectat pietas, alliciat humanitas, in commiſerationem denique adducat cùm ſortis humanæ miſeræ & ſemper incertæ, tum communis caſus recordatio.

Noli quæſo tuam miſeris benignitatem claudere, ant conſeruandis hominibus defatigari.

Oro atque obſecro, fer opem Reipub. faue innocentiæ, ſubueni ſolicitudini. Quæſo abs te, vt aliquam dolori meo veniam tribuas, & mecũ contra eos pugnes, qui humanitatem opprimunt, virtutem lędunt, induſtriæ ſunt inimici.

Obteſtor oroque vos iudices, vt floreſcentem huius iuuenis induſtriã, quæ firmata virtutis ſtirpe ſe profundit, non ſuſtineatis aliorum hominum oppreſsione peruerti: vt veſtro beneficio tectus atque conſeruatus, neruorum ſuorum omnium atque laborum fructus vobis vberes diuturnoſque pariat.

Peto à te, vt tantum meo dolori & iuſtæ querelæ concedas, quantum oppreſſæ virtuti atque innocentiæ afflictæ concedendum putes.

Illud vnum te magnopere oro atque

obſecro ne fictis auditionibus,ne diſſeminato diſperſoque rumori falſo innocentis nomen atq; exiſtimationem ſubijcias.

Precor ac quæſo, ne me patiamini opibus veſtris deſtitutum miſerrimi mortalis caſum ſubire.

A vobis iſtud peto & rogo, vt quem veſtra laude cohoneſtaſtis, eundem in vitæ periculis veſtra virtute conſeruetis.

Hoc cùm cauſæ ipſius dignitas à vobis impetrare debet, tum eſt veſtræ virtutis, quorum fortitudine ciuitas propugnata aliquando fuit, eorum protegere fortunas atque tueri.

Summa à vobis gratia contendo atque exigo,ſi neminem iniuſtè læſi,nullius violauerim fortunas,aut offenderim voluntatem,ſit apud vos innocentiæ meæ perfugium,auxilium pudori, ſalus afflictæ & oppreſſæ dignitati.

In oratione pro Murena eiuſmodi eſt: Vos, inquit, pro mea ſumma in Rempub. diligentia moneo, pro hominis dignitate hortor, pro magnitudine periculi obteſtor, veſtram denique fidem amici officio adductus oro atq; obſecro, vt ne hominis miſeri,& animi dolore confecti,& lachrymis perditi fortunam dignitatemque ab inimicis

inimicis conuelli patiamini. Vos obſecro, quorum poteſtas proximè ad deorum immortalium numen accedit, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in ſalute prudentiam.

Si tua natura Præſes ampliſſ. pudorem, bonitatem, virtutemque diligit, leua quæſo me in falſa inuidia verſatum.

Iſtud mihi à te impetrare debere videor, vt mea ſaltem religio, fides omnibus perſpecta, exiſtimatio aliquid apud te momēti habeat.

Vos imploro atq; obteſtor iudices, vt ſi omnes meæ curæ, vigiliæ, cogitationeſque ad communem ciuium ſalutem, innocentiſsimorumque hominum defenſionem laborauerint: ſi hunc miſerum, afflictum, & infelicē reum cùm acerba fortunæ inuidia, tum pertinax certorum hominum odium oppreſſerit: ſi anteactæ vitæ dignitas & præclara in Rempub. merita ad culpę deprecationem plurimum ſemper valuerint, vt quæ mea in hoc defendendo fuerit fides, eadem veſtra in hoc abſoluendo miſericordia ſit atque pietas.

Veſtræ erit miſericordiæ ac pietatis iudices, leuare hunc miſerum afflictum, & in falſa inuidia verſatum reum, iacentem

atq; iniquis criminationibus oppreſſum, ad ſpem ſalutis erigere atque excitare: fauere voluntati optimorum hominum, quos hîc ſupplices & multis lachrymis huius rei culpam non ſtudio, ſed caſu admiſſam deprecari intelligitis.

Breuis hæc poterit eſſe doctrina à Cicer. tradita, vt principia eſſe velimus verecũda, nõ elatis intẽſa velis, ſed acuta ſentẽtijs, vel ad offenſionẽ aduerſarij, vel ad cõmendationẽ dicentis. Eſt enim exordiũ, tãquam veſtibulũ & aditus ad quamcunque cauſam, quo tanquam prima congreſsione audientium cognoſcentiumq; animos conciliamus: quod tamen vt rectè à nobis adſumatur, cognoſcendum in primis cauſæ genus, ad quod vniuerſa oratio ſit referenda. Narrationes verò credibiles erunt, non hiſtorico, ſed propè quotidiano ſermone explicatæ & dilucidæ. Si cauſæ ſint tenues, argumentandi quoque tenue filum & in docendo, & in refellendo rectè adſumetur, vt quanta ad rem, tanta quoque ad orationem fiat acceſsio. Quum verò cauſa ea inciderit, in qua vis eloquentiæ poſsit exprimi, tum ſe latius fundet orator, tum reget, & flectet animos, & afficietur vt velit, id eſt, vt cauſæ natura, & ratio temporis poſtulabit,

In-

Indicauimus ferè pro eius, quod in hoc ſtudium exiguum admodum impendere voluimus, temporis ratione, aliquot communiores omnium cauſarũ generum elocutiones, quarum exemplo alias iuuentus in Ciceronis lectione vel colligeret, vel obſeruaret. Sunt enim infinitę, nec vnũ in locũ cogi poſſunt, cuiuſmodi ſunt & illæ;

Gratulandi.

GRatulor iſtam tibi raram felicitatem. Gratulor, inquit Cicero, tibi, lætorque cùm præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, ſerius, nòn negligentia, ſed ignoratione rerum omnium. Gratulor tibi de maximis & immortalibus triumphis. Omnes iſtam tibi excelſam & admirabilem rerum geſtarum gloriam gratulantur, perpetuamque tibi fore exoptant. Ex gloriæ tuæ amplitudine non minor iucunditatis ſenſus ad omnes nos peruenit, quàm laudis ad te perueniat commendatio. Exempla pulcherrima ſunt apud Ciceronem in Epiſtolis: plurima apud D. Eraſmum Roterod. in libris de verborum & rerum copia.

Vitam agere.

SPiritu aerem ducere. Ducere animam, anhelitum. Expetere vitam. Exuperare anima. Quamobrem, inquit Cicero, memoriã beneficij veſtri colã beneuolẽtia ſempiterna nõ ſolùm dũ anima exuperabo mea, ſed etiã cum mortuo monumenta veſtri in me beneficij permanebũt. Vitã inopẽ & vagam perſequi, hoc eſt, vitam miſerè exigere. Vitam propagare. Vita mihi ſuppetit. Vitam ſeruare. Ad ſummam ſenectutem peruenire. Vitam viuere, colere. Vitam tranquillè placideq; traducere.

Mortem obire.

ANimam efflare. Animam agere. E vita abire. Mortuum concidere. Mortem concipere. Concidere atque extingui. Homo innocens falſis criminibus oppreſſus ſtatim concidit atque extinctus eſt. Cõſciſcere mortem. M. T. Cicero in epiſt. Aut capiendus exilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. A vita per inediam diſcedere. Dolore conſumi. Lateris dolore conſumptus eſt. Naturæ decedere. Ad Atti. Pater naturæ deceſsit. Agere animam. Excedere

dere è vita. Vitam expilare. Vitam cum ſan guine effluere. Salutem extinguere. Inferre mortem. Interſit inter vitæ dignitatem maiorum atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus, iiſdem pœnis teneatur & legibus. Mortẽ inimicus maturabat. Is enim ex hominum vita ad deorum religionem ac ſanctimoniam demigrauit. Mori repentino deſiderio alterius. Habes exempla apud Liuium libro belli Punici ſecundo. Morte mulctari. Mortem pro patria occumbere glorioſum & pium eſt. Pro patria bonus quis non dubitet oppetere. Exturbari anima. Mors neceſsitatem habet fati: aut ſi ante omnia oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. Mortem funeſtis manibus adferre. Honeſtam mortem fugiendam, ſæpè etiam appetendam putaui.

Expoſui ferè, vt potui, quæ ad comparandum verborum apparatum pertinent. Nã de reliquis orationis tropis ac figuris, de argumentis, aſſumptis, atque amplificationibus, quoniã earum ratio in rhetoricis præceptionibus à me tradita eſt, nolui longiorem hîc inſtituere orationem.

De quarundam dictionum ſtructura atq; iunctione.

MAgnæ eſt artis & ingenij præſtantis, poſſe in oratione, qua rerũ naturas explicamus, verba aptè ſtruere atq; illuminare. Nulla enim admirabilior orationis dignitas, quàm quę dictionũ apta iunctione & tanquã certa quadã verborũ conuerſione ſit cõtexta, eſſe fingiq́; poteſt. Vt enim in corpore humano, ſic in oratione magnã habet deformitatẽ deprauationẽq́; verborũ inepta & deformis ſtructura. Nam & florentẽ illũ orationis impetũ, tanquam ſcopulo obiecto, infringit: & eam, quã ex apta verborũ collocatione habitura erat, dignitatẽ extinguit vniuerſam. Quæ verborum cura quoniam à nobis hodie abijcitur, fit quoq;, vt in dicendo infantes, in ſcribendo ieiuni atq; aridi ſimus. Incidimus enim & ætate, & nimia noſtra negligentia in eam veteris eloquentiæ perturbationem, nullus iam vt ſermo rectus vel latinus habeatur. Hæc me cauſſa impulit, vt explicatis de imitatione ac dicendi vijs præceptionibus, pauca quædã de apta verborum ſtructura hic præcipiam.

Non } ſolùm { Verùm etiam.
Nec
Neq; } { Sed eò etiam magis.

Non

Non } modò { Sed vix oratione conſequi.
Neq; }
Non tantùm { Sed & animam tibi debeo.

Cicero in dialogo de Oratore. Non ſentẽtijs ſolùm, ſed verbis etiam orationem ornatam eſſe oportet. &, Eijcere ex animo omnes affectiones non modò virtutis nõ eſt, ſed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis. Probam mulierem decet non tantum culpa carere, ſed etiam à ſceleris ſuſpicione abeſſe.

Cauſa nulla eſt {
Quamobrem
Quare
Cur } Mihi iraſcaris
Quin
Niſi quòd laudi inuideas
Vt parua offenſione commotus, optimorũ hominum voluntatẽ negligas.
}

Cùm {
Primùm Romã veni, nihil prius faciundum putaui. Cice. in epiſtolis fa.
Maximè. Vt, Antea plurimũ te amaui, & nunc cùm maximè te diligo.
Primis. Vir cùm primis honeſtus.
Interea } vtrunq; in oratione ꝓ P. Sylla.
Interim }
}

Iam

Iam { à prima adoleſcentia | inde à principio huius vrbis | ab illo tempore. | vſq; à priſcis temporibus. | antea petiui àbs te. | nunc admodum delector. | tunc de ijs cogitare cœpi. } extant in Cic. orationibus paſsim exépla.

Vt { ita { vt homo eſt, ita feras. | Sic { vt res ſunt, ſic animus. vt de nobis, item de alijs ferè iudicamus. | itẽ

Item { atq;. Gloria non item affectãda atque ſequenda. | vt. Nõ item boni, vt mali quidlibet ſibi promittunt.

Ita { Vt. Eſt iudices ita, vt dicitur. | Quemadmodum. Eſt ita impudens quemadmodum audiuiſtis. | Quàm. Non ita doctus, quã habetur.

Sic { Quaſi | Tanquam.

Cic. in dialogo de ſenectute. Literas Græcas ſic auidè arripui, quaſi diuturnam ſitim explere cupiens. In epiſtolis familiaribus. Apud eum ſic fui, tanquam domi meæ.
Quaſi—ita. Cic. in oratione pro Quintio. Quaſi tua res aut honos agatur, ita laboras.

Tan-

Tanquam { pro veluti & quaſi / Ita / Si }

Cice. in Tuſculanis quæſtionibus. Gloria inquit, virtutem tãquam vmbra ſequitur. Pro Sexto Roſcio. Qui tanquam ſi offuſa Reipublicæ ſempiterna nox eſſet, ita ruebant: In epiſtolis. Sic illum ſemper amaui, tanquam ſi frater eſſet meus.

Sicut—item. Cicero. Nihil eſt, quod cogat homines ſicut in foro nõ bonos oratores, item in theatro malos actores perpeti.

Item { atque / vt }

Non item in comœdijs, vt in tragœdijs animorum motus regnant. Non ita commoda in quibuſdam mulieribus forma eſt, atque grata.

Tam—— quàm. Tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non habet. Cicero in oratione poſt reditum. Non tam neceſſarium eſt, malè meritis referre quod debeas quàm vt bène meritos colas.

Tantum { vt / quantum. }

In epiſtolis. Tantum abeſt, vt ne cogitauerim quidem. Ad Atticum. Nec tantum proficiebam, quantum volebam.

Tanti

Tanti { vt
quàm quod.

Cicero n Officijs. Eſt igitur vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & ſplendorem, & nomẽ amittas? In oratione pro A. Milone. Id quidem non tanti eſt, quàm quod, &c.

Tantidem ———— quanti.

Cicero pro Sexto Roſcio. Is voluntatem municipum tantidem, quanti fidem ſuam fecit.

Tantiſper ——— dum: vulgo, donec.

Cic. in epiſt. Tantiſper dum efferueſcat hęc gratulatio.

Similis { ac
Simile } atque } vt ſi eſſet, &c.
Diſſimile
Similiter { vt

Non ſimilis eſt hodie honorum cupiditas, atque fuit olim florente Repub. Romana. Qui moderata atq; æquabili fortuna contenti non ſunt, ſimiliter faciunt, vt qui in magna tranquillitate tempeſtatem ſubire cupiunt. Cic. lib. 1. Offic. Apud Plat. eſt, ſimiliter facere eos, qui inter ſe contenderent, vter potius Rempub. adminiſtraret, vt ſi nautæ certarent, quis eorum potiſſimùm

mùm

mùm gubernaret. Exempla vbique ſunt frequentiſsima.

Perinde { Vt / Quaſi / Ac ſi / Atque.

Alienas iniurias perinde vt noſtras dolere debemus. Impudentię eſt, quod nunquam factum eſt, perinde quaſi factum ſit, confirmare. Perinde triumphas, ac ſi iam viceris. Vereor, inquit Cicero in oratione pro M. Marcello, vt hoc quod dicam, nõ perinde intelligi auditu poſsit, atque ego ipſe cogitans ſentio.

Ironiā nonnunquam habent { *Quaſi verò* / *Perinde quaſi* } *Exempla non ſunt obſcura.*

Alius / *Aliud* / *Aliter* } { *Atque.* / *Ac.* / *Niſi.*

Ad Lentulum. Non alius eſſem, atq; nunc ſum. Aliud honeſtũ iudicas, atq; ego exiſtimẽ. Pleriq; aliud dicũt, ac ſentiũt. In epiſtolis. Ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo ac ſentio. Cic. in Tuſculanis quęſtionibus. Nil aliud, inquit, eſt diſcere, niſi recordari. Et ſimpliciter hæc dictio, aliter, vſurpatur pro, alia ratio-

ratione. Cicero ad Atticum. Fieri aliter nó potuit.&,Res aliter habere ſe non potuit.

Secus *Contrà*		*Ac*
Statim *Confeſtim*		*Atque* *Quàm*

Pro L. Murena. Non ſecus, ac ſi eſſet frater. Et ſimpliciter ſine patticula vſurpatur. In Piſonem. Rectè an ſecus, nihil ad nos. Cicero pro Pub. Sylla. Iam enim faciam contrà, atq; in cæteris cauſis fieri ſolet. Ad Quintum fratrem. Factum eſt enim mea culpa contrà quàm tu mecum egeras. Vlpianus iuriſconſultus dictionem Statim, coniungit cum particulis Atque, Quàm: M. Tullius frequentius, Statim, collocat cum particula, Vt: in epiſtolis, Meq; ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, vt ſimultatem depoſuimus. Harum dictionum omnium exempla etiam obſeruauit Adrianus Cardinalis: nos ſolùm rem notare voluimus, & veluti monere iuuentutem, quæ in orationis elegantia atq; dignitate eſſent diligenter obſeruanda.

Ordinis dictiones hæ ferè ſunt.	*Semel* *Primò* *Primùm*	*Bis* *Secundò* *Iterum*	*Ter.* *Tertiò.* *Tertiùm.*

Primùm

Primùm———Deinde———Poſtremò

Cicero in libro de inuentione. Primo quidem decipi incommodum eſt, iterum ſtultum, tertio turpe. Et pro Fonteio. Semel atque iterum ac ſæpius. Pro Sex. Roſcio. Iterum ac tertio nominaui.

Vir eſt	*Cùm, tum* / *Tum*	*doctus*	*Tum* / *Tum*	*Probus.*

Vlpianus iuriſcõſultus fere dicit tũc, cùm, in eam rationem, in quam Cicero ſcribit tum, cùm. Vlpiani exemplum eſt in l. 1. §: debitum. ff. de conſtituta pecunia. Tenebuntur, inquit, ad eam quantitatem, quæ tunc fuit in peculio, cùm conſtituebatur. Ciceronis verò eiuſmodi in oratione pro P. Sylla. Ne, inquit, ſi argueret quidẽ tum denique, cùm eſſet interrogatus, &c.

Venuſta imprimis gratia in his dictiõib.	*Quemadmodum* / *Quo pacto* / *Qua ratione* / *Qua via* / *Quomodo*	*Quomodocunque* / *Quoquomodo* / *Quocunque enim modo* / *Vt vt* / *Quibus rebus poſsis*

Exempla huiuſmodi ſunt apud Cicer. In piſonem. Magnificentius eſt dicere. quemadmodum geſſerimus conſulatum,

quàm quemadmodũ ceperimus. & alibi. Semper, inquit, vigilaui & prouidi, quemadmodum ſalui eſſe poſſemus. In epiſtolis famil. Hæc negotia quo pacto curari poſſint, non ſatis intelligo. In oratione pro Sexto Roſcio. Ego res tam leues qua ratione infirmem ac diluam reperire non poſſum. De oratore. In hac arte nullũ eſt præceptum, quomodo verum inueniatur. In epiſtolis. Quomodocunq; res ſe habet, poteris me iuuare. Ad Atticum. Ego legibus tuis quoquomodo latæ ſunt, pareo. In diuinatione. Quo enim modo nos geſſerimus, fit tamen illud quod futurum eſt. In epiſtolis. Iuuabis nos quibus rebus *poſsis*. Item in epiſtolis. Sed vt vt eſt, inquit, indulge valetudini.

In orationis clauſulis:
- Quamobrem.
- Quapropter vos oro. P.S.ROS.
- Quare quando; quare quoniam, &c.
- Itaque. quæ particula dictionem ferè ſemper præcedit.
- Igitur. hæc particula dictionem ferè ſemper ſequitur. Cicero. Habes igitur Tubero.
- Ergo, præcedit, & ſequitur.

Non

Non eſt difficilis harum dictionum obſeruatio: mediocris quædam in dicendi ſcribendique vſu diligentia adhibeatur, quæ efficit, vt quàm doctiſsimè & elegantiſsimè loquamur.

DE ORATIONIS COMpoſitione, iunctura, ſonis, & numeris.

NOn eſt mediocris laus, cùm ad orationis dignitatem augendam, tum verò ad animi auriumq; iudicium parandum, poſſe verba aptè collocare, ordine diſponere, iunctura vincire, ſyllabis dinumerare. Habent enim admirabilem cùm gratiam, tum delectationem ſententiæ, quæ ſuauiſsimis verbis, elegante verborũ concinnitate, & numeroſa cõprehenſione efferuntur. Et ſicut in ſubſtructionibus, aut etiam vilioribus rebus mirificam voluptatem adfert apta collocatio, ita nihil vehementius ad permouendos animorum motus hac orationis conſtructione fingi poteſt: quàm vt ſtylus exercitatus facilem efficit, ita eam Cicero vetat nimium conciſam aut minutã fieri. Modus igitur, & prudens animi ratio in hanc verborum con-

iunctionem erit conferenda: quando hæc res vna vel maximè oratorem ab imperito diſtinguit, quòd hic ſine ſtructura, ſine nu meris, ſine ſono, magna ſpiritus cum vehementia incondité omnia fundit: in illius verò oratione, verborum compoſitio numeroſe & aptè cadit, & veluti orbem ſuum conficit. Indicauimus priore in libro eius aliquot præceptiones. Quare hic ſolùm ca pita, & tanquã ἀνακεφαλαίωσιν paucis enu merabimus.

Quintilianus compoſitionem diuidit in ordinem, numerum, & iuncturam. Ordo facilis eſt, in mediocri animi prudentia poſitus, vt verba & res, & quod ferè natura præſcribit, augeantur atq; amplificentur: & ſententia verbo claudatur. Grammaticorum hæc ferè eſt inſtitutio & mediocris quædam obſeruatio.

Cicero collocationis partes facit { *Iuncturam* / *Voces ſonosq; verborum,* / *Numerum aptè cadentem.* }

Iunctura in verborum natura atque vſu, in orationis inciſis, membris, & periodis maximè deſiderat diligentiam. Nam & pru dentiæ eſt, poſſe rectum verborum & rerũ

iudicium

iudicium facere: cùm indocta etiam conſuetudo in hunc ſuauitatis iucunditatiſq́;, quam verborum concinnitas conuerſio, & apta iunctura excitat, ambitum incumbere ſoleat. & latè hic locus patet; de quo olim Marcus Varro, ac plerique alij totos conſcripſerunt libros.

Sonus verborum & voces in primis orationis dignitatem ornant. Legenda igitur verba bene ſonantia, non tamen nimium affectata, aut poetarum more ad ſonum exquiſita, qualia ferè ſunt in hoc Virgilij carmine:

Vaſto rex Aeolus antro
Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
&c.

Maior poetæ, qui vbiq; carminis maieſtatem quærit, conceſſa eſt verborũ libertas. Oratori ſanè verba erunt de medio ſumenda, quæ tamen nec humilia ſint, nec inſuauia.

Numerus vocum habet dimenſionem, cuius in clauſulis maximum fit iudicium: eiusq; duplex eſt ratio: alter enim gratam quandam è figura verborũ habet concinnitatem: alter ſponte ſua ac natura orbem ſuum conficit. Gorgias eos primùm nu-

 meros

meros inuenit,qui ex verborũ conficiuntur concinnitate. Thraſymachus diligentius quàm orationis libertas ferat, omnem verborum ſtructuram in minutos redegit verſiculos. Iſocrates totum genus temperauit, ne vel numerorum aſtricta eſſet ſeruitus, vel diſſoluta verborũ compoſitio. In hanc rationem quoniã mirabiliter multa Cicero ſcripſit, debet ad illius ſe lectionem percipiendam imitãdamq; iuuentus conuertere: nos quoque de numeris amplius priore in libro ſcripſimus.

Hæc nobis de imitationis partibus, de conſilio, de materia, de aſſumptis, de affectionibus, de vijs dicendi, de locis aliquot exordiẽdi, de orationis vinculis atq; iunctione, de compoſitione eiuſq; formis, vt temporis ratio poſtulabat, in communem ſtudiorum vtilitatem exciderunt: in quibus colligendis, vt propter grauem communium temporum conuerſionem, cuius acerbitate ſtudia noſtra vehementer impediebantur, non multum operæ poſuimus, ſecuti ornatiſsimorum adoleſcentiũ Pet. Pauli Caragoſſæ, & Rapha, Ioannis Gilij (quos ſtudiorum ſocietas, & ſimilis pene fortuna in eandem pertraxerat perturbationem) honorificam voluntatem, & excelſum

celſum in omni ingenij gloria adipiſcenda conatum, ita valde optamus, vt
hæc qualiacunque ſint
prodeſſe poſsint
iuuentuti.

FINIS.

INDEX RERVM LOCVPLETISSIMVS.

ABalienandi formulæ 231
Actio omnis negligentia & temeritate vacare debet 49
Accuſandi formula 279
Accuſatio 330
Accuſatio enarratione obiecti criminis eiuſque confirmatione maximè conſtat 276
Adoleſcentis laus 116
Aduerbia 151
Aemulatio & ſpes duo acerrimi maximarum rerum ſtimuli 19
Aemulatione & exemplis ad laudis & gloriæ amplitudinem maximè incitamur 4
Affectiones magnam vim in deliberationibus habent 184
Affectiones quid 176
Affectionum genera 179
Affectionum loci vnde ſumantur 184
Ageſilaus Rex Lacedæmoniorum 207.234
Agis Rex 234
Agricolæ laus 117
Alabadenſis Apollonius 53
Alexander 330

Amicitiæ

Amicitiæ quibus rebus conſeruentur 140
Amplificatio elocutionis 145
Angelus Politianus 67
Angeli Politiani epiſtola ibidem
Animorum ardor rectis ſtudijs tum conſtantiam tum dignitatem adfert 2
Animus earum rerum, quæ ſemel didicit tenaciſſimus eſt 26
Animus omnium magnarum rerum excellentia delectatur 24.26
Antitheſis 162
Apelles pictor 9.56
Apophthegmata 171
Archimedes 4
Artes omnes cum ætate accreuerunt 20
Artis perfectio nulla ſine imitatione eſſe poteſt 10
Auctores omnes legendi non tamen imitandi 74
Audaciam in fabricandis verbis abeſſe oportere 17
Aurelia & Accia primam liberorum infantiam eloquentia inſtituerunt 11
Auxeſis 146

B

Bellum inferre 295
Beneuolentiam qui agnoſcit retuliſſe videtur 140
Benignitatis fontem profuſa largitio exhaurit 218

Benignitas non maior eſſe debet, quàm facultas 119
Brutus 65

C

CAElius 65
Ca.Iul.Cæſ. 64.96.203.
Calumniandi cupiditas illiberalis 284
Calumniandi formula ibid.
Caluus 65
Catilinariam coniurationem quanta animi magnitudine extinxerit Cicero 40
Cicero magno dicendi artificio vſus eſt in oratione pro A.Cluentio 451
Ciceronem qui imitatur reliquos omnes imitatur & legit 74
Ciceronẽ vnum imitandum eſſe parta optimarum rerum cognitione 86
Ciceroni Demoſthenes non ſatiſfecit 61
Ciceronis in ſcriptis omnium magnarum virtutum præclara extant exempla 39.42.72.86
Ciceronis lectionem non ad parandam eloquentiã ſolùm, ſed mores etiam inſtituendos vtilẽ eſſe 42
Cicero præter cæteros imitandus 39.72
Cicero quare non ſit imitandus 62
Cicero Verrẽ accuſarurus diligenti exordio ad officij ſui commendationem facto ſe excuſauit 33
Ciconiæ pietas 293

Κλίμαξ

Κλίμαξ 169
ad Cognitionis et ſcientiæ cupiditatem omnes trahimur 166
Colligere animum 269
Commendatio alterius 242
Commendatio rei noſtræ 239
Commenta 184
Comminari 294
Conatus arduis in rebus pro virtute habetur 48
Conatus magni & fortes ſua nunquam laude caruerunt 48.318
Conciliandi elocutiones 224
Congeries 161
Conſilium nos cuiuſque, non naturam ſequi ac exprimere poſſe 71
Conſolandi formulæ 257
Conſolatio 249
Conuitium omne intolerabilem reprehenſionis aculeum habet 284
Cornelius Celſus 65
Cornelia Gracchorum mater 11
Correctio 146
Cottæ imitatio ridicula eſt habita 2

D

Decipere 282
Decorum 31

Defendendi elocutiones 297
Defenſio 334
Deferre ſtudium 228
Deliberatiui generis exordia breuia eſſe debere 330
Deliberatiui generis exordium 328
Deliberatiui generis præceptiones 185
Demonſtratiui generis præceptiones 102
Demonſtratiui generis vſus ampliſſimus 101
Demonſtratiui generis vſus in ciuilibus & forenſibus actionibus maximus 125
Demoſthenes Ciceroni non ſatisfecit 61
Demoſthenes naturæ impedimenta induſtria ſuperauit 21
Deprecandi formulæ 337
Dictio qualis paranda ſit 23
Dictio quibus lineamentis ſit intingenda 21
Dictio quo primùm rudimento ſit imbuenda, nondum ſatis conſtat 22
Dies inuidiam mitigat 285
Dies ſequens conſiliorum parens 194
Diligenter peruidendum quem nos imitatione tueri oportet 32
Diminutio 146
Diſſuadendi formulæ 193
D. Eraſ. Roterodamus 96.144.153
Domitius Afer 65

Dux

Dux in rebus agendis deligendus 6

E

Educationem liberorũ parentum eloquentiæ maximè profuiſſe 11

ἐγκυκλοπαιδεία 15

Elocutionis imitatio neglecta maximam rebus obſcuritatem attulit 7

Elocutionis imitatio qualis 91

Elocutionũ optimarũ apparatus eſt colligendus 98

Elocutio ſocietatis humanæ conciliatrix 1

Eloquentia conſtat ex verbis & ſententijs 164

Eloquentiæ bonis qui abutuntur, illiberaliter faciunt 29

Eloquentiæ dignitas 12

Eloquẽtia nihil aliud, niſi copioſe loquẽs ſapiẽtia 28

Eloquentia olim appellata ſapientia 29

Eloquentia pulcherrimum naturæ munus 33

Eloquentia quæ cum animi innocentia pugnat pernitioſa & obſcura eſt 46

ἐπανόρθωσις 146

Epiſtolarum aliquot clauſulæ, quibus gratias agimus 326

Epitheta 146

Exemplum omnium magnarum rerũ eſt exordiũ 8

ἕξις 60.70

Exordiendi loci aliquot communes 304

de Eordijs breuis doctrina 342
Exordiendi loci in genere demonſtratiuo rerum & factorum 315
Exordium ab inſtitutis veterum 312
Exordium ab officio & cauſæ magnitudine 313
Exordium à circumſtantijs loci vel temporis per quandam querelam 316
Exordium à rei dignitate atque vtilitate 315
Exordium declamationis 309
Exordium epiſtolæ ad amicum 307
Exordium in genere deliberatiuo 328
Exordium per prolepſim 304.310
Exordium ab apophthegmate ſumptum 330
Exprobrandi formulæ 288
Expurgandi formulæ 299
Expurgandi ratio in exordio generis iudicialis 330

F

FAlſam laudem quærere 223
Fama illa popularis gloriæ nutiatrix ſemper temeraria & inconſiderata eſt habita 3
Feruens literarum ſtudium plurimam habet miſeriam 78
Fœmine laus 118
Fortunatum eſſe 251
Franciſcus Picus Mirandula 60

G

Aneo 131
Gloriæ amplitudine omnes trahimur 8
Glor. a ſtyli æternitatem ſequitur 7
Gloria vitæ breuitatem compenſat 312
Gradatio 161
Gratiam bene meritis agendam 139
Gratias agendi exordium 322
Gratias agendi formula 141
Gratias agendi ratio 321

H

Eracleotes Zeuxis pictor inſignis 10
Horatij ſentenita 26
Homerus 57
Hortandi formula 196

I

Mitatio duplex 90
Imitationem in paranda eloquentia negligi non oportere 2
Imitatione omnium magnarum rerum amplitudinem contineri 4
Imitationis partes 175
Imitationis vtilitas 1
Imitatio optimarũ rerum quanto ſtudio maioribus fuerit 10
Imitatio proximè ad naturam accedit 5
Imitatio qualis eſſe debeat 14
Imitatio quid 6.89

Imitatio Romani ſermonis neceſſaria eſt, &c. 13
Imitatione nihil creſcit 15. 20
Imitatione ſola contentum eſſe tardi eſt ingenij 15
Imitationis abiecta cura magnos ſtudiorum progreſſus eſt remorata 25
Imitatio non ſolùm in eloquentia, ſed cæteris etiam artibus neceſſaria 82
Incrementum & eius formæ 157
Infamiam contrahere 119
Infamis 1. 3
Inuentis alienis quomodo vti debeamus 18
Inuidia florentibus ingenijs facilius incumbit 138
Ioannes Guinterius Medicus 65
Iulius Africanus 65
Iudicis laus 107
Iudicis officium 108
Iudicis vituperatio 130
Iudicialis generis exordia aliquot 331
Iudicialis generis tractatio 272
Iudicialis generis formæ 277

L

Laborem perferre 211
Labor & induſtria difficultatem omnem ſuperant 56
Laudandi formulæ 103
Laus eruditi viri 109

Laus humani & moderati viri 112
Laus viri ſumma exiſtimatione præditi 103
Lenonis vituperatio 132
Liberalitate populi animus ad gratiam & fauorẽ pellicitur 42
Linguæ & cordis diſsidium 29
Lingua maledica & petulans ciuilis vitæ ſocietatem atque amicitias extinguit 38
Literæ delectationis ſenſum excitant 16
Liuius ab Aſinio reprehenſus 10
Locorum laus vnde petatur 119
Loci communes exordiendi 304
Loci exordiendi in genere demonſtratiuo factorum & rerum 315

M

MAgiſtratus munus proprium quod 167
Maiores noſtri nõ niſi magnis & iuſtis cauſis impulſi quenquam accuſarunt 34
Maiores omnia ad Reipub. dignitatẽ referebãt 46
Maiores quibus virtutibus ſempiternam ſibi laudẽ ciuiumque beneuolentiam conciliauerunt 32
Malis affligi 249
Materia ſcribendi duplex 176
Mediocritas 49
Medicina 93
Memoria & pronunciatio duo propria naturæ mu-

nera 64

Memoria oppreſſæ dignitatis diuturna eſſe ſolet 38.284

Mens auctorum copia diſtrahitur 87

Mentis malæ incommoda 41

Metaphora 153

Miſer & calamitoſus 249

Modeſtia ſola eſt, per quam pudor honeſtus claram & ſtabilem comparat auctoritatem 125

Mœror obſcuritatem claro ingenio adfert 256

Monendi formulæ 188

Mulieris laus vnde petatur 118

Mulieris vituperatio 132

N

Natura humana nihil difficile eſt aut inimitabile 49

Naturam franges citius quàm immutaueris ibid

Naturæ vis magna 50

Natura ſua cunctis diſtribuit munera 61

Nemo alteri per omnia ſimilis ibid.

Nihil eſt ab omni parte beatum 92

Non eſſe excellentium virtutum ſtudia propter animi imbecillitatem abijcienda 57

Non oportere animos noſtros magnarum rerum deſperatione debilitari 17

O

Obliqua exordiendi ratio 323
Obtrectator 137
Otium cum dignitate complectendum 202
Officij noſtri conſilijque rationē omnibus in cauſis neceßariam 299
Omnia ad laudem referre 208
Oratione modeſta nihil admirabilius fingi poteſt 38
Orationem ſobriam eſſe oportere 28
Orationis in imitatione quæ ſint fugienda 92
Oratio obſcœna vitæ turpitudinem arguit 95
Oratio ſenſuum atque animi eſt index 27

P

PAuli Corteſij epiſtola 78
Patientia malorum victrix 211
Perditus homo 135
Pericles 38
Perturbari 253
Petitionis formulæ 235
Petitio qualis eſſe debeat 233
Phaeton 48
Phidias pictor 9.56
Philoſophia 93
Photion 194
Pigritia exurgentem laudem retundit 16
Placabilitate & clementia nihil laudabilius, nihil

magno viro dignius 114
Plato 57
Platonis ſententia de affectionibus 179
Polycletus pictor 56
Popularis aura iuſtam ſæpe laudem corrumpit 32
Præſtantia quæ ſunt, eadem & perrara 49
Præuaricator 130
Prolepſis 44.248.299.303
Pronuntiatio & memoria duo propria naturæ munera 64
Prudentia 42

Q

QVem præcipuè imitari debeamus 59
Quæ in exordijs ſint obſeruanda 303
Quæ in petitione obſeruanda 234
Quæ in rebus præclarè agendis adeſſe oporteat 20
Quæ ſunt cauſæ quamobrem Cicero non omnibus credatur imitandus 63
Quæ vitanda in vituperatione 120
Qui Ciceronẽ imitatur õnes imitatur & legit 74

R

RAtio agendi gratias 321
Rebus ſuis conſulere 212
Rem domeſticam decoquere 216
Refutatio eorum quæ propoſita ſunt 70

Rhetorice 93
Rom. populus quare illuſtriū virorum res præclarè geſtas triumphis & ſtatuis erectis illuſtrarit 5

S

SCribendi materia duplex 176
Senectus rerum inops & abiecta eſt 289
Sermo impurus morum integritatem violat 30
Sermo mentis interpres ibid
Seruire laudi atque gloriæ 199
Seruius 64
Sequens dies conſiliorum parens 194
Similia 172
Siſenna à magnis artium ſcriptoribus eſt reprehenſus 3
Spes & æmulatio duo acerrimi maximarum rerum ſtimuli 19
Spes fortium virorum mentes ſuſtentat 271
Studij deferendi clauſulæ 228
Studij informandi prudens conſilium 52
Studio aliquid ſemper conſequimur 48
Studiorum delectus intermiſſus magnam ingenijs perniciem affert 54
Studio ſuo quiſque maximè ducitur 50
Suadendi & monendi formulæ 188
Superbus & arrogans 138

Synonymia 160

T

TΑπείνωσις 146
Temperantia quaſi cōmotrix omnium commotionum 169
Tempus ſpes confirmat 271
Trachallus 65
Tranquillitas animi ſtudijs adfert cùm magnitudinem, tum conſtantiam 58.255

V

VEteres quanta modeſtia omnibus in rebus fuerint vſi 44
Vibius Criſpus 65
Virtus optimorū hominum animos conciliat 306
Virtute nihil amabilius 168
Vitia virtutibus proxima 93
Vituperatio ignobilis, inepti, & perditi hominis 135
Vituperatio nefarÿ hominis 128
Vituperationis formulæ 120
Vituperatio vnde ſumatur 124
Vocabula non ſunt temerè fingenda 94
Vocabulorum deformitas in ciuili oratione eſt fugienda ibid
Vtilis præceptio 58
Vtilitas honeſtati blanditur 46

Vul-

Vulgus recti iudicij egeſtate laborat 84

Z

Z *Enocrates philoſophus* 830

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MAMBOR
LEGATORE DI LIBRI
CORSO 32